ştefan bănulescu



«Sint aici, în **Iarna bărbaţilor,** concentrate nenumărate licori de artă, imense lecţii şi sugestii culese fie din clasicii literaturii universale şi moderne, fie din clasicii şi modernii literaturii noastre...

...Însă ceea ce se cuvine spus dintru început şi cu toată convingerea este că **Iarna bărbaţilor** nu e tributară nici unuia din modelele amintite, şi că Ştefan Bănulescu şi-a izvodit singur substanţa nuvelelor sale, aşa cum singur şi-a creat şi instrumentele de expresie... **Iarna bărbaţilor** e dintre cărţile despre care niciodată nu se va fi vorbit îndeajuns...»

PERPESSICIUS
1965

ISBN 973-21-0216-0



47 +
2 TL
Total 49 lei

editura minerva

1364

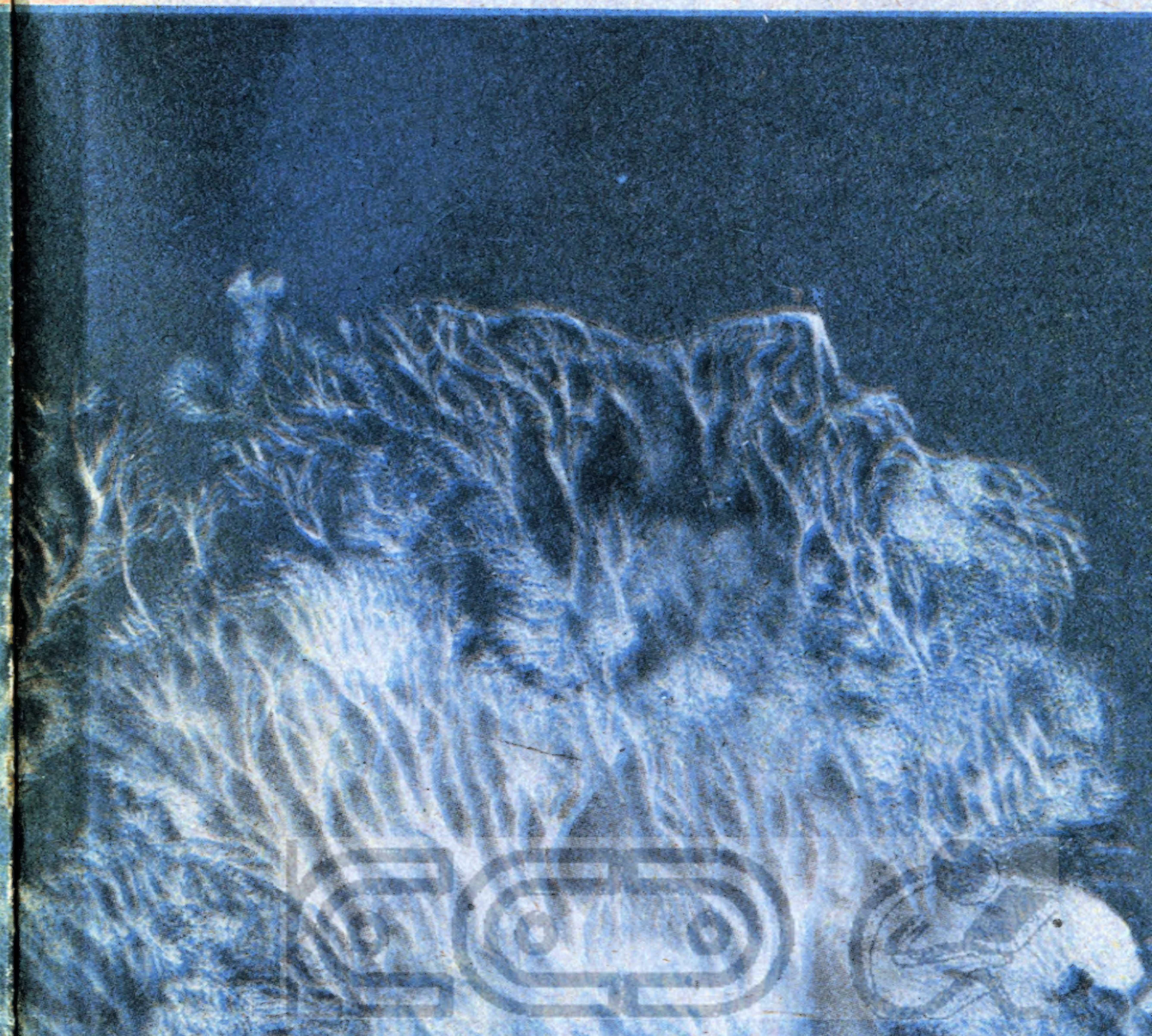
ştefan bănulescu





ştefan bănulescu

Iarna bărbaţilor



Ilustrația copertei : *Francisc Kalab*

ștefan bănulescu

iarna bărbaților

NUVELE
Cu o Addenda
cuprinzînd CÎNTECE
DE CÎMPIE

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1991
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

ISBN 973-21-0216-0

PREFAȚĂ

Faptul că a trecut destul timp (26 de ani !) de la prima apariție în volum a nuvelelor lui Ștefan Bănulescu mă îndeamnă să încep comentariul de față cu încercarea de a situa istoric aceste scrieri, adică de a le raporta, fie și fugar, la contextul de spiritualitate și de tendințe literare în care s-au ivit. Cînd am scris despre *Iarna Bărbaților*, în 1965, un articol de întîmpinare, eram prea aproape de respectivul context pentru a-i fi putut desluși bine configurația. Iar mai tîrziu, în volumul *Nouă prozatori*, din 1977, unde am revenit asupra nuvelelor, articolul, deși de oarecare întindere, era totuși prea aplicat, prea strîns analitic, nu făcea trimiteri contextuale. Și poate că și atunci era încă devreme să le fi făcut. Abia azi, de la distanța care ne desparte de ele, desfășurările literare din anii '60 ni se înfățișează cu acea deplină claritate care îngăduie evaluările sintetizatoare. Se disting limpede acum, pînă în nuanțe, dacă cercetăm cu atenție, mobilul și sensurile diverselor manifestări și evoluții, factorii de ambianță, determinările multiple, estetice și de alt ordin, ale diferitelor orientări și opere. Azi perspectiva istorică i se impune aproape de la sine cui i se apleacă asupra acestui moment particularizat, de mare interes sub multe aspecte, al literaturii noastre de după ultimul război.

Este vorba de momentul de la granița dintre deceniile 5 și 6, cînd o nouă generație literară apărea, încurajată să se manifeste de semnele, incipiente, ale unei schimbări de climat. Lunga

iarnă dogmatică părea să-şi tempereze asprimile sub presiunea *dezgheţului*, spre a folosi un termen mult circulat în epocă şi ale cărui conotaţii erau în primul rînd ideologice.

Literatura suportase, în anii anteriori, o traumatizare de proporţii, resimţită totuşi diferit, ca efecte, de poezie şi de proză. Am mai vorbit despre faptul că, spre deosebire de poezie, anulată în chiar substanţa ei generatoare care este trăirea lirică, proza a izbutit să fructifice, în plin dogmatism, un filon de creaţie din care s-au născut cîteva cărţi viabile, în totul sau fragmentar. Mă gîndesc, desigur, la *Moromeţii* (vol. I), la *Bietul Ioanide*, la *Cronică de familie*, chiar la *Desculţ*. Acestea sînt cărţi de facturi diferite, valoric inegale, dar toate, într-o măsură sau alta, au viaţă epică, însufleţesc personaje, unele memorabile, de o reală pregnanţă a omenescului. Luîndu-şi materia din trecut, toate pe care le-am amintit, ele amînau, tematic, contactul cu realităţile imediate, cu ce se întîmpla în jur, revendicînd misiunea de a realiza, mai întîi, critica vechii societăţi. S-a văzut şi o tactică în această îndreptare spre trecut : temele noii realităţi erau mai expuse acţiunii constrîngătoare a realismului socialist, oficial instituit ca metodă unică de creaţie. Nu au reuşit integral să se sustragă efectelor acestei acţiuni şi în toate, chiar şi în *Moromeţii* (în ea cel mai puţin, este drept) cititorul de azi observă îngustări de viziune, inflexiuni teziste, infiltrări de sociologism neprelucrat. Fapt este totuşi că aceste cîteva romane realizau continuitatea de tradiţie literară, păstrau salutare contacte cu marea linie a realismului epic dinainte de război, menţinînd proza într-un cîmp de probleme umane din care a putut să apară, în acele vitrege împrejurări, măcar o operă de prim-ordin a literaturii noastre : *Moromeţii*.

Dar odată cu ele răsărise, copleşitoare cantitativ, noua recoltă literară, adaptată riguros canoanelor deja în vigoare. Nu este locul aici să o înfăţişăm pe larg în autori şi titluri, ci doar să-i rezumăm orientarea, mobilurile : faţă de acestea avea să reacţioneze, prin opunere elastică, generaţia de prozatori următoare, a anilor '60, între ai cărei protagonişti de prim-plan se afla şi autorul *Iernii Bărbaţilor*.

În contextul schiţat, chiar şi pe scurt trebuie să spunem cîteva lucruri despre realismul de la care se reclamau, cu insistenţă, romane de factura *Oţel şi pîine*, *Bărăgan*, *Drum fără pulbere* etc. Era un realism simulat, limitat la procedee, la unele, cîteodată abil mînuite, mecanisme narative ce aparţineau, într-adevăr, recuzitei realiste dar care, în lipsa unei aderenţe de fond la realităţi, la real, funcţionau în gol. Un realism de aspecte tehnice, aşadar, un realism doar al formei, dacă se poate admite, neimplicat în investigarea realului pentru că venea cu o reprezentare a acestuia pre-elaborată, oficial admisă. Realismul simulat îşi avea un corespondent în monumentalitatea, şi ea simulată, a acestor scrieri, coloşi cu picioare de lut. Gustul epocii pentru frescă născuse fervoarea de a da la iveală dilogii, trilogii sau chiar tetralogii (să mai exemplificăm, pe lîngă *Bărăgan*, cu *Lanţuri*, *Zilele vieţii tale*, *Sfîrşitul jalbelor*, şi desigur că mai sînt), dilatate compuneri romaneşti ce afişau ambiţia de a îmbrăţişa ansambluri sociale şi tranşe masive de istorie. Preluau fără intenţie de inovare o formulă compoziţională verificată, aceea a romanului realist din secolul al XIX-lea, dar nu această preluare cuminte era defectul lor cel mai mare. Fragil-impozantele edificii de hîrtie se surpau sub greaua apăsare a concepţiei procustiene despre tipic, sub presiunea clişeelor manihеiste, a tezismului social, transparent încă din titluri.

În mare privind, acestea erau aspectele faţă de care, la începutul anilor '60, generaţia lui Ştefan Bănulescu se va simţi îndemnată să reacţioneze.

Obsesiei monumentaliste noii prozatori i se vor opune îndreptîndu-se mai toţi către naraţiunea scurtă, către nuvelă, povestire, schiţă. D. R. Popescu, Fănuş Neagu, Velea, Sorin Titel deocamdată nu scriu romane (Velea nici mai tîrziu) ci naraţiuni scurte în care urmăresc să surprindă atitudini şi situaţii umane revelatoare. În contrast cu înţepenirea statuară a personajelor din romanele supradimensionate de care am amintit, apare în povestirile lor o mişcare mai liberă şi mai naturală, o gesticulaţie umană dezinhibată, spontană, firească. Acest sentiment al firescului inculcat naraţiunii este prima cucerire a noilor prozatori, cucerire minimală, într-adevăr, dar care aşeza necesare premise afirmărilor

viitoare. De aici trebuia început. Literar, punctul de sprijin era, pentru cei mai mulţi, (nu şi pentru Bănulescu) în Marin Preda, precursorul imediat al generaţiei care pornea la drum, autorul contemporan cu influenţa cea mai mare, în acel moment, asupra acestei generaţii.

Pasul următor era de făcut în direcţia reaflării omului individualizat şi a interiorităţii. Omul interior era de neîntîlnit în romanele-frescă, ale căror personaje trăiau aproape numai în afară, iar cînd afişau procese sufleteşti acestea erau clişee, nu individualizau. Naraţiunile scurte ale noilor prozatori aduceau un erou individualizat prin aspecte de viaţă lăuntrică, prin reacţii ce au putut să apară „ciudate", „sucite", „netipice", manifestări excentrice ale unor fiinţe stranii, anapoda, cum au şi fost calificate, în epocă, personajele lui D. R. Popescu, Velea şi ale altor prozatori din seria lor. Dar ele apăreau astfel mai ales datorită contrastului pe care îl făceau cu stereotipia în gesturi a eroilor „tipici" din romanele frescă, previzibili în orice împrejurare, „normali" în tot ce înfăptuiau. Şi erau aşa, aceştia din urmă, pentru că ilustrau nişte scheme, nişte ipoteze teoretice despre uman, respinse, în fapt, de spiritul vieţii adevărate care implică şi neprevăzutul, accidentalul, „cazurile". Abia „normalitatea" lor era nefirească, stridentă, prin totala inadeziune la real.

Orice nouă generaţie literară se manifestă polemic, în clipa cînd intră în scenă, expresie legitimă a nevoii de diferenţiere. Polemica ei poate fi explicită, formulată în manifeste, în texte teoretice, după cum poate fi şi tacită, exprimată numai în aspectele creaţiei, în tendinţele structuratoare ale acesteia, altele decît acelea pe care le promovase generaţia dinainte. Generaţia '60 a procedat în acest din urmă fel, neproducînd programe care ar fi alarmat. A fost şi ea polemică, dar într-un mod mediat, *prin creaţie*, prin scrieri a căror diversitate de formule a lăsat totuşi să se vadă o convergenţă de ţeluri.

Am vorbit mai înainte de opunerea *elastică* a prozatorilor din generaţia '60 la dogmatism, faţă de care, într-adevăr, nu au reacţionat prin gesturi violente de ruptură. S-au încadrat, instinctiv, ritmului schimbărilor din celelalte planuri, din sfera ideologicului în primul rînd, un ritm al desprinderii neprecipitate de vechea linie, al înaintării către formele noi din aproape în aproape. Tematic, de pildă, noii prozatori nu au venit, din prima clipă, cu altceva, au reluat o vreme temele comune din epocă, schimbînd doar uşor, la început, unghiul din care fuseseră luminate, introducînd apoi, treptat, elemente noi de conţinut, alte conflicte decît înainte, cu altfel de rezolvări. Tema războiului, de exemplu, este o temă preluată, foarte mult cultivată anterior dar aproape numai în aspectele spectaculoase ale eroismului ostăşesc sau ale activităţilor clandestine, de sabotare a inamicului ocupant. Mai toţi prozatorii generaţiei '60 au scris, la rîndul lor, povestiri de război şi unele au şi ele subiecte de acest fel, inclusiv clişeele de rigoare. Totuşi tendinţa lor a fost de a reduce spectaculosul şi de a înfăţişa dramele războiului dintr-o perspectivă mai umanizată, astfel zicînd, nu atît perspectiva insului care duce războiul, a combatantului, cît a fiinţelor dezarmate, la propriu vorbind : femei, bătrîni, copii, copii mai ales. Şi pentru că veni vorba de aceştia din urmă să spunem, în treacăt, că un aport literar original al prozatorilor din generaţia '60 este asocierea temei războiului cu tema copilăriei. Pentru prima dată în literatura noastră, după cît ştim, se face această asociere, aducîndu-se despre realitatea traumatizantă a războiului o imagine înregistrată de conştiinţele unor personaje copii. La Velea, la D. R. Popescu, la Sorin Titel, această răsfrîngere a războiului în sufletele fragede este un motiv mult frecventat şi un element care le personalizează scrierile de început, în legătură, de altfel, cu experienţa lor omenească directă, comună generaţiei. Mai tîrziu, la alţii care au folosit-o şi ei, tema relaţiei dintre copilărie şi război nu a mai avut aceeaşi prospeţime, a decăzut în manieră.

Nu doar tema războiului era însă preluată de la proza dinainte, dar şi tema vieţii de şantier, a vieţii de medii industriale, tema satului colectivizat, a migrării dinspre sat spre oraş, toate decurgînd din realităţile lumii româneşti postbelice cărora şi noua generaţie le era martoră. Literatura generaţiei anteri-

oare, constrînsă de dogme, le înfățișase schematic, de cele mai multe ori, le deformase pînă la impunerea impresiei că temele înseşi erau ilegitime, fără suport în realități și cu totul neproductive literar. Măcar în parte noii prozatori, favorizați de climatul mai destins, au izbutit să corecteze această impresie, descoperind în realitatea înconjurătoare și în temele pe care aceasta le propunea resurse considerabile de valorificare literară. Hotărîtoare a fost eliberarea perspectivei, desfacerea din cețurile dogmei. Ea nu s-a petrecut dintr-o dată, cum arătam, ci pe parcursul cîtorva ani, în cadrul unui proces mai larg de reactivare, în cultura română, a spiritului creator autentic.

În ce fel participă Ștefan Bănulescu la climatul acelui moment de tensionări specifice, de replieri și redefiniri, pentru generația afirmată anterior, de inițiative emancipatoare, pentru generația din care și el făcea parte ?

Spre deosebire de alți prozatori din aceeași serie cu el, de cei mai mulți, de fapt, care, în acele împrejurări de fervoare a căutărilor, erau febricitanți și cîteodată indeciși, inconstanți, tatonanți, de multe ori inegali în ce tipăreau, spre deosebire de alții, așadar, Ștefan Bănulescu manifestă, în climatul înfățișat, o de nimic tulburată siguranță de sine, literar vorbind, o capacitate deplină de a-și lua în posesie temele și formulele stilistice, exact nimerite de la început. Nuvelele sale au apărut în volum în 1965, dar au fost scrise în anii totuși incerți dinainte, o parte fiind publicate, după 1960, în revistele vremii. Deci Bănulescu le-a scris în plină epocă de frămîntări, cînd semnele deschiderii apăruseră, într-adevăr, dar încă funcționau inerții, inhibiții, iar sensurile evoluției de durată nu deveniseră în totul limpezi. Interval tipic de tranziție, începutul deceniului 6 a marcat literatura cu însemne corespunzătoare : multe scrieri apărute atunci sînt și noi și vechi, ca să vorbim astfel, prezintă, pe de o parte, elemente autentice de înnoire, de tehnică și de viziune, dar și păstrează, pe de altă parte, reminiscențe dogmatice neresorbite. Nuvelele lui Ștefan Bănulescu nu ne apăreau astfel nici în epocă, după cum nu ne

apar nici azi, la o lectură reînnoită după douăzeci și cinci de ani, cînd asemenea coabitări divergente, dacă ar fi existat, ne-ar fi sărit de îndată în ochi. Artistic, nuvelele din *Iarna Bărbaților* nu sînt datate și un cititor fără informație literară n-ar putea să identifice, numai după aspectele stilului, momentul cînd au fost scrise. Ce impresionează azi, printre altele, este linia lor stilistică fermă și acel aer de clasicitate propriu operelor despre care te simți îndemnat să afirmi că sînt fără vîrstă, că pot aparține oricărui timp.

Dacă urmărim totuși ce evenimente, ce întîmplări, ce fapte de existență compun epic nuvelele lui Bănulescu vom observa că măcar unele asemănătoare pot fi întîlnite și la alți prozatori din generația '60, despre ale căror preocupări tematice am spus mai înainte cîteva lucruri. Trenuri oprite în cîmp sub tirul bombardierelor ce se îndreaptă spre cîmpurile petrolifere, soldați răzlețiți de unitățile lor, abătîndu-se numai pentru un ceas pe acasă, în sat, în trecerea către celălalt front, cete de țărani migratori străbătînd Bărăganul în căutare de lucru și hrană, în timpul secetei, tineri intelectuali demobilizați, încercînd să reînnoade firele unor vieți întrerupte de războiul abia încheiat, deconcertați de ce întîlnesc în Bucureștii primelor luni de pace unde nimic nu mai era cum fusese, acestea și altele sînt întîmplări, fapte, experiențe de felul cărora, spuneam, putem întîlni și la alți prozatori ai generației. De *felul* lor dar nu chiar acestea pe care le-am evocat, de bună seamă, acestea sînt ale lui Ștefan Bănulescu. Este vorba de o anume *factură* asemănătoare a întîmplărilor, expresii ale unui fond evenimențial comun, constituit, în oricare epocă, sub incidența acelorași determinări istorice și sociale.

Dar chiar dacă întîmplările din nuvele (o parte din ele, nu toate) au legătură cu fondul acesta evenimențial comun, prozatorul le investește cu sensuri care le potențează și le asigură unicitatea. Ele, aceste întîmplări, în proza lui Ștefan Bănulescu, nu doar evocă, reconstituie, restituie imaginea unei lumi așa cum ea va fi fost, dar transgresează totdeauna concretul, imediatul, trimițînd către reprezentări ale realului activate simbolic.

De altfel, aspectul ce se remarcă deîndată la Ștefan Bănulescu — și cu aceasta intru în analiza propriu-zisă a nuvelelor sale, reluînd și observații făcute mai demult — este stilizarea formelor și necontenita propulsare a epicului spre figurări simbolice. Întîmplările, atmosfera, chipurile și gesturile personajelor răsfrîng înțelesuri care mereu se adună în focare simbolice, cu rol axial în povestire. Să vedem în nuvela *Dropia*. Evocarea acelei vieți țărănești fabuloase, desfășurată în mijlocul împărăției de uriașe ierburi, cu oameni care izvodesc legende parcă sub impulsul unui instinct ce nu poate fi stăpînit („...mintea îi umbla cu basme și cînd să scoată basmele pe gură îi ies în formă de cîntec"), iar cîteodată prefac în legendă, în fapt miraculos propriile întîmplări și drame, ca acel Fuierea despre a cărui nevastă, care dispăruse din sat, el susținuse că „o luase un viscol alb într-o după-amiază", așadar evocarea acelei lumi se rotește toată în jurul unui centru de iradiere simbolică — imaginea emblematică a Dropiei : „Petre — a început iar Victoria — dropia e greu și de văzut, nu numai de prins. Omul ăsta de-i zice Miron vrea să prindă dropia. Nu vrea să-i treacă anii care-i mai are fără s-o vadă măcar. Dropia nu se poate prinde nici vara, nici toamna, e greu și de zărit, stă la capăt de miriște, în soare. Și în soare nu te poți uita. Numai iarna pe polei o poți atinge, cînd are aripile îngreuiate și nu poate zbura și seamănă la mers cu o găină. Greu și atunci. Rar cineva care să prindă clipa potrivită. De multe ori, cînd e polei nu-i dropie, și cînd e dropie nu cade polei".

Ce se spune aici despre dropie conține o parabolă și avertizează despre dificultatea, de fapt despre imposibilitatea atingerii unui țel care este din specia mirajului. Simbol al frumuseții evanescente, intangibile altfel decît cu prețul risipirii, Dropia fascinează tocmai prin ce are inelucidabil, profund tainic, întreținînd neadormită în suflete dorința luării în stăpînire : o aspirație spirituală. Mersul la dropie este un drum în mit și cei care-l fac par desfăcuți de real, angajați într-o experiență ezoterică. Ceva misterios este în aerul nopții de vară, o tăcere din altă lume și

călătorii la dropie merg ca și cum „ar fi mers dormind", adică neatenți la ce e în afară ci confiscați de obsesia lor, acționați de ea. „Un timp s-a auzit numai iarba ștergînd burțile cailor. Nici dinspre convoiul lung de călăreți și de căruțe care-i urma pe vorbăreții din față nu se auzeau alte zgomote mai pline și mai continue decît acelea ale ierbii, ca și cum oamenii care străbăteau noaptea cîmpul ar fi mers dormind. Treji se arătau cel care vorbise despre secetă, apoi străinul care călărea alături de el și-i asculta spusele, precum și cel dintr-o margine a grupului din față, adică acela care pomenise de oul începutului și sfîrșitului". Cei puțini din grup care totuși vorbesc sînt difuzori ai legendelor, întețesc sentimentul de ireal, de vrajă, povestind legende care toate se țes în jurul himericei, fabuloasei dropii. Ca motiv literar apetența pentru legende a călătorilor la dropie o anticipează, în proza lui Bănulescu, pe aceea, asemănătoare, a metopolisienilor din *Cartea Milionarului*, și ei propagatori neobosiți de legende („Metopolisienii au un gust ascuțit pentru legende, fac rapid legende chiar și din întîmplări recente..."), dăruiți cu patimă unei acțiuni care pe de o parte subminează realul iar pe de alta îl potențează, sporindu-l în sensuri.

Narațiunile din *Iarna Bărbaților* afirmă un artist al stilului multivalent. Există aproape tot timpul la Bănulescu sugestia unei realități de dincolo de text, a unui strat secund de semnificații către care sîntem conduși prin revelări treptate. O împrejurare, un gest, uneori numai un cuvînt trezesc serii de asociații care încarcă faptele cu sensuri neghicite la primul contact, iar punerea lor în valoare se face cu o subtilă tehnică a filtrării efectelor. În jurul prezențelor umane, al ființelor ca și al obiectelor se instalează în povestirile lui Bănulescu un fel de halou, de irizare specială a luminii, producătoare de reflexe nu o dată ciudate și neliniștitoare. În 1965, Perpessicius a dat, în *Gazeta literară*, un articol despre *Iarna Bărbaților* în care, printre alte aspecte ale artei nuvelistului, observa și această capacitate de a sugera enigmaticul : „ceea ce dă farmec și se imprimă în sufletul citito-

rului, e atmosfera pîndită de mistere, a acestor ținuturi, e timbrul puțin enigmatic, puțin neliniștit al acțiunilor pe care eroi nu mai puțin enigmatici le întreprind".

Se poate spune că proza lui Bănulescu fructifică stilistic sugestiile pe care le oferă spațiul natural în care ne poartă : cîmpia. Înaintea privirilor se așterne șesul nesfîrșit a cărui orizontalitate fără capăt produce senzații amețitoare de miraj. Aerul tremură în bătaia soarelui, vara, (undeva se vorbește de „apa fierbinte a văzduhului de cîmpie"), sau iarna în sclipirile albului înghețat al zăpezii, creînd impresia de inconsistență și de labilitate, descumpănind ochiul care nu poate distinge bine realul de aparențele sale. Cadrul acesta impune vieții o desfășurare cu anume ritmuri și cu o perspectivă adaptată. „Viața e o cîmpie fără margini, filosofează un personaj din *Satul de lut*, pe orizontala ei o verticală cît de mică poate să însemne oricînd ceva". A găsi un reper stabil în această fluiditate de forme, o posibilitate de fixare, acel detaliu vertical în nemărginirile plane, este, pentru umanitatea acelor locuri, mai mult decît o rațiune a existenței zilnice : o năzuință a spiritului. O situație mereu întîlnită în nuvele este aceasta : șiruri de oameni străbat cîmpia în toate sensurile iscodind zarea, sfredelind cu privirea întinderile și căutînd vederii un punct de reazem care, însă, mereu se depărtează, piere. În *Masa cu oglinzi* un grup înaintează prin Bărăganul pîrjolit de secetă, ținta fiind orașul din marginea cîmpiei, aflat acum în preajmă, cum dă asigurări Caius, om al locului, dar fără să fie crezut pentru că lipsesc semnele ce anunță de obicei apropierea de un oraș („Orașul ăsta nu-și anunță prin nimic așezarea. Ne spui că sîntem aproape de oraș, și nu se vede nimic. Cîmpie goală și atît. Nici o turlă, nici o dîră de fum măcar..."). Drumeților li se alătură mereu alți și alți oameni, o mulțime de țărani moldoveni care bat drumurile țării după ceva de lucru. Dar orașul, țelul tuturor, încă nu se arată, deși toți îi bănuiesc prezența, ba au chiar senzația, în sfîrșit, că-i deslușesc în zare conturul, că-i aud rumoarea, năluciri ale efectelor de miraj. Orașul există totuși, dar cui intră în el îi pare o așezare moartă, pietrificată, cu toate ferestrele „mascate pe dinăuntru în plină zi cu hîrtie neagră de camuflaj". Singurul lucru ce dă semne de însuflețire e „masa cu oglinzi", un ciudat obiect plasat în mijlocul urbei, captînd razele soarelui și răsfrîngînd în jur o gamă de reflexe care întăresc impresia de inaderență la real. Orașul pare o prelungire, o proiecție a cîmpiei limitrofe răspînditoare de miraje.

„Am luat-o peste cîmp, povestește personajul-narator din *Satul de lut*, pe pămîntul nelucrat, printre ierburile înalte, tari, lemnoase. Soarele începuse să ardă, nu se vedea nimeni pe cîmpia goală, pînă la dungile groase ale orizonturilor în ceață încă." Viziunea pustietății vaste inundate de soarele torid revine obsesiv în proza lui Ștefan Bănulescu și este un element nu numai creator de atmosferă, dar și de redimensionare a proporțiilor și formelor realului. În *Satul de lut*, în *Vară și viscol*, eroii au aceeași senzație de a fi descins într-un spațiu populat de figuri lunecătoare, dificil de menținut sub priviri, la fel cum dropia nu poate fi văzută cînd se așează, în soare, la capătul miriștei ; un spațiu care, sub ploaia de foc, pare a-și muta necontenit marginile, efect vizual ridicat de prozator la semnificația unei imagini a existenței.

Cei doi din *Vară și viscol*, locotenentul și caporalul, rătăcesc și ei prin pustietăți potopite de soare („soarele ăsta de iulie ne coace, nu altceva"), afundați într-un peisaj ca și ireal, cutreerat fantomatic de ciudații cai cu bărbi galbene („Doar cai cu bărbi galbene. Ăștia nu sînt cai. Cum trecem pe lîngă ei, saltă capetele și se uită lung"). Caporalul suferă de friguri și în momentele de febră înglobează elementele, oricum stranii, ale ambianței, unor reprezentări coșmarești în care aceiași cai obsedanți devin amenințători, agresivi : „— Domnule locotenent, uitați-vă în urmă. Se strîng caii, vin din toate părțile și se țin după noi cu mînji cu tot. — Caută și ei umbră, uită-te înainte, ne apropiem de o pădure deasă. — Dar vin și din fața. Doamne, aleargă spre noi în galop, au început să necheze. S-au apropiat unul de altul și galopează cu toții încoace, cu gîturile întinse. — Încă puțin caporale".

Ajunşi la o aşezare omenească cei doi simt şi mai mult că au pătruns într-o lume ale cărei înfăţişări concrete nu spun totul despre ceea ce este ea în esenţă. Arhaitatea este una din caracteristicile acestei comunităţi alcătuite din indivizi care menţin în vigoare rituri străvechi, păgîne, precreştine, închinători ai soarelui, astrul atît de mult evocat în povestirile lui Ştefan Bănulescu („Sat singur, la stînga soare, la dreapta soare..."). Descrierea unui ritual de priveghi aduce aceeaşi sugestie de climat fabulos, hrănit din zăcăminte magice : „În curte a intrat un şir de oameni cu cojoacele întoarse şi cu măşti pe faţă, s-au prins de mîini şi s-au rotit de cîteva ori prin faţa meselor, în jurul focurilor de priveghi, strigînd, în bătaia repede a paşilor : «Omule-pomule, omule-pomule, omule-pomule» (...) A urmat o vreme linişte, se auzeau troznetele crengilor în foc, bătăile paşilor celor cu măşti care se roteau în jurul focurilor şi corul lor smucit : «omule-pomule». Căpetenia lor lovi de trei ori cu un toiag în scîndurile porţii, şi măştile se desprinseră, aşezîndu-se în grupuri împrăştiate lîngă cele trei focuri. Lîngă focul din mijloc a venit şi lăutarul, ciupind corzile. Fetele au adus de data asta crengi mai groase şi au înteţit focurile, apoi s-au dat la o parte în spatele meselor (...) Căpetenia a bătut din nou în poartă şi a strigat spre focuri : — Cum e soarele ? — Răsare şi apune. Pepenele verde are miezul roşu, iar dovleacul galben. Dunărea e între maluri, iar crapii graşi (...) — Floarea soarelui neam ţi-a fost ?"

Lumea aceasta, trăitoare în spaţiul lunecător al mirajelor, n-a renunţat totuşi să-şi găsească repere nefluctuante şi posibilităţi de stabilizare. Ideea, potenţată simbolic, ia desfăşurări dramatice şi epic spectaculoase în *Mistreţii erau blînzi.* Cadrul aici nu mai este cîmpia ci învolburata deltă, suportînd apocaliptica revărsare a fluviului la sfîrşitul iernii, odată cu dezgheţul. Într-o ambarcaţie fragilă, sub bătaia ploii amestecate cu zăpadă şi a vîntului nedomolit, pescarul Condrat, însoţit de nevastă-sa, Fenia, şi de diaconul Ichim, străbate labirintul de canale, printre sloiurile desprinse, în căutarea unei porţiuni de pămînt ferm unde să-şi

poată îngropa copilul mort. Tentativa e mereu zădărnicită pentru că nicăieri nu se poate găsi un teren cît de cît stabilizat. Nisipul se năruie, pereţii cad, iar micul sicriu este de fiecare dată scos deasupra. Toată îndîrjirea tăcutului Condrat (în toată nuvela aproape că nu scoate un cuvînt !) e fără nici o şansă şi strădania lui ia înfăţişare sisifică. „Condrat săpa mai departe de dună, groapa îi ajungea dincolo de şale. Fenia nu se mai vedea din groapă. Stătea chircită şi prindea crengile de stejar de-a lungul pereţilor. Nisipul se desprindea de pereţi, se prăbuşea peste crengi, lăsînd găuri adînci, lăţind groapa, surpînd-o în toate părţile. Fenia dregea cu palmele peretele într-un loc, îl îngrădea cu crengi, alături cădea iar nisipul în felii mari, umede, stricînd totul. Ceea ce săpa Condrat, în urma lui se astupa".

Pescarul Condrat este un exponent al lumii naturale, un „om natural" şi, tipologic, o relaţie între el şi omul natural sadovenian poate fi stabilită, în sensul că şi unul şi altul, iarăşi tipologic, se opun „omului falsificat" de civilizaţie. Cu deosebirea că la Sadoveanu lumea naturală era, pentru exponenţii ei, un cadru al împlinirii, le era benefică şi răsplătitoare, în timp ce dincoace, la Bănulescu, li se arată ostilă pînă la a-i distruge sub violenţa dezlănţuirilor. Singurul chip de a le rezista este tot solidarizarea umană, la care rîvneşte şi la care cheamă generoasa Vica, fiinţa care întruchipează vitalitatea elementară. Condiţia ei este un fel de întoarcere, de regresare la treapta naturală din care-şi trage şi forţa, e adevărat, dar care o şi izolează de ceilalţi, ca pe o sălbăticiune, provocîndu-i mari suferinţe : „Cît a stat acolo ascunsă în stuf, tot să fi stat vreun an, putrezise şi rochia pe ea, umbla înfăşurată pe mijloc şi pe piept cu frunze de papură, ca paparudele şi se hrănea prinzînd peştele pe sub apă cu botul, ca vidrele". Vica răspîndeşte în jur o căldură şi un curent de senzualitate care îi fac faimă rea printre celelalte femei, acestea văzînd în ea o primejdie. Alungată de peste tot, hulită, ea impune totuşi suratelor şi un fel de teamă, tocmai prin faptul că deţine din belşug ceva ce lor le lipseşte cu totul : căldura."... Fenia (...) se dădu înapoi speriată de trupul mare şi puternic al fetei. Căldura

Vicăi o dogorea. Fenia se dădea mereu înapoi. Vica o urma încălzindu-i femeii, de departe, cu dogoarea ei, obrajii scofîlciţi şi îmbătrîniţi, uscaţi şi îngheţaţi". Prin personajul acesta, prin relatarea curioasei sale biografii, cerul întunecat al nuvelei, cu ostentaţie compus astfel şi în contrast cu incandescenţa solară din celelalte nuvele, se deschide unor momente de înseninare, unor infiltrări de poveste orientală care vorbesc despre colorismul, aici reprimat, al prozei lui Ştefan Bănulescu : „Şi de la Bogdaproste unde crezi că a răsărit Vica ? La Babadag ! Oraş mare, cu cale ferată şi cu geamie. Şi cum crezi c-a răsărit Vica-n Babadag ? În stambă înflorată, roşu şi galben, pînă la călcîie, şi în cap cu piepteni albaştri. În picioare — ţi-ai găsit să mai umble cu tălpile goale ! — umbla-n sandale de catifea albă cu catarămi rotunde. Şi cui crezi că i-a sucit capul în Babadag ? Lui Hogea..." Tresare aici o şuviţă din filonul balcanic, nu singura în proza lui Bănulescu, rafinat mînuitor de sugestii plastice.

Reliefurile simbolice şi propensiunea spre fabulos a nuvelelor lui Ştefan Bănulescu nu anulează posibilităţile de a încadra istoric umanitatea pe care ele o înfăţişează. Impresia de arhaitate este mai ales un fapt de atmosferă stilistică, răsfrîngînd desigur şi împrejurarea că povestirile vorbesc despre colectivităţi umane oarecum izolate de marele curs al istoriei. Acolo unde sînt, aceste colectivităţi recepţionează fie şi ecourile estompate ale evenimentelor care dau respectivei epoci culoarea caracteristică, nescutite, aceste colectivităţi marginale, de a trăi dramele provocate de război, de pildă, sau frămîntările din anii următori, cînd reaşezarea vieţii sociale pe alte fundamente a declanşat la rîndul său procese dramatice. În afară de *Dropia*, unde mulţimea de întîmplări povestite face ca determinările în timp ale episoadelor să se amestece (dar şi aici referirea la un personaj care îşi pierduse un braţ „acum zece ani la Mărăşeşti" dă un indiciu de localizare temporală), în afară de *Dropia*, deci, nuvelele sînt fixate la momentul celui de-al doilea război mondial sau al primelor luni de pace, fie ca element de fundal cu totul depărtat, cum se întîmplă în *Mistreţii erau blînzi*, fie ca realitate imediată în celelalte. În toate războiul este perceput ca o calamitate monstruos-conturbatoare, dislocînd legile fireşti ale existenţei, afectîndu-i nu doar pe oameni dar tot ce e viu, natura însăşi : „În iarna asta păsările polare n-au mai venit în Delta noastră, cum obişnuiau să vină în vreme de pace să-şi petreacă vacanţa mare. Nu mai au pe unde zbura, de la Pol pînă aici Cerul e ocupat. Bătaia ghiulelelor e lungă". Bineînţeles că se va abate şi peste lumea aparent ieşită din timp a locuitorilor cîmpiei şi credinţa unuia dintre ei că situarea lor ex-centrică îi va feri de marile furtuni („sîntem la capătul cîmpiei, pe noi ne vor ocoli evenimentele") se dovedeşte fără temei. *Masa cu oglinzi*, de pildă, înfăţişează tocmai procesul invadării rapide a unui teren care păruse a fi dintre cele „ocolite". Împietrirea tăcută a oraşului din primele secvenţe se schimbă în stare de aşteptare, apoi în nerăbdare ce creşte repede, precipitînd şi ritmul narativ. Oraşul iese din încremenire, simte iminenţa schimbărilor, chiar dacă indistinct, chiar dacă tulbure, în ceea ce priveşte natura acestor schimbări, în acele zile de la sfîrşitul verii lui 1944. Pe „drumul subţire" încep să se scurgă armatele trecînd spre celălalt front ; întreprinzătorii se agită la rîndul lor, grăbindu-se să angajeze tranzacţii cu cereale, să profite de confuzia momentului, pînă ce lucrurile nu se vor lămuri într-un sens care le-ar putea fi defavorabil. Se mişcă şi alte forţe, ţăranii din împrejurimi, cu femeile, moldovenii rătăcitori, toţi strîngîndu-se în jurul magaziilor unde este depozitată recolta pe care au cules-o de pe moşia administrată de Silvestru, unul din „proprietarii de cîmpie". Nuvela adoptă, din acest punct, o desfăşurare de aspect epic-obiectiv, rescriind parcă un episod din *Răscoala*. De o parte sînt grupurile ţăranilor adunaţi în jurul hambarelor pline, de cealaltă Silvestru şi cei cîţiva ai săi care urmăresc să transporte de acolo recolta. Manifestarea mulţimii este notată cu perfectă ştiinţă de a sugera acumularea unei tensiuni : oamenii se strîng laolaltă, în grupuri tot mai compacte, mai ameninţătoare, dar fără a-şi trăda intenţiile, fără agresivitate afişată ; cîţiva se apropie de cele trei tractoare ce vor trac-

ţiona remorcile cu grîne, le dau ocol, unul pune o întrebare oarecare („ce marcă e motorul ?"), altul face o glumă, dar dincolo de această absenţă mimată se simte încordarea, pînda, apropierea momentului cînd furia reprimată va izbucni în act.

În *Gaudeamus*, tema războiului e reluată din unghiul unor eroi intelectuali. Sînt cîteva situaţii, scene dintr-un roman posibil al generaţiei amînate, generaţia acelor tineri pentru care izbucnirea războiului a fost un eveniment dislocator cu urmări dintre cele mai adînci. Ei au făcut frontul, unii în ambele direcţii, şi cei care au rămas în viaţă trebuie să ia totul de la început, la întoarcere, într-o lume cu totul alta decît aceea în care trăiseră înainte. Atmosfera primelor luni de pace, în mediu bucureştean de astă dată, cu amestecul de aspecte umane, e realizată cu vigoare plastică, în spiritul unui realism de restituire mînuit cu fermitate.

Masa cu oglinzi (secţiunea ultimă) şi *Gaudeamus* sînt textele în care Ştefan Bănulescu se apropie cel mai mult de obiectivarea naraţiunii clasice. În *Vieţi provizorii*, naraţiune mai întinsă care prefigurează factura *Cărţii Milionarului* (sînt în ea şi personaje ce vor apărea în roman : Polider şi acel Constantin Pierdutul Întîiul, „regele nebun al cîmpiei") prozatorul revine la acel mod ambiguizat de a percepe realul, deschis ficţiunii pînă la obţinerea unei imagini a vieţii ce dă senzaţia că este clădită pe mai multe straturi de sensuri. Reapar legendele care fac realităţii/istoriei o redutabilă concurenţă. Cineva povesteşte că un prieten al tatălui său, ştiut mort, ca şi acesta, de vreo douăzeci de ani în război, îl vizitase deunăzi aducîndu-i o scrisoare în calitatea pe care şi-o declină de nou poştaş al cartierului. Şi mai ciudat : întrebase de prietenul său, de tatăl personajului care povesteşte nedumeritoarea întîmplare. „Doar ştii, aţi pierit împreună în război..." îi răspunsese acesta, şocat de o inadvertenţă pe care celălalt o respinge însă decis : „M-a privit mirat : Da ? Aşa se spune ? E o greşeală". „Poate să fi fost într-adevăr o greşeală — acceptă, pînă la urmă, adînc intrigatul povestitor al întîmplării — istoria n-a avut timp să se întoarcă şi să corecteze legendele despre fostele drumuri de moarte şi de minimă viaţă, şi legendele

s-au impus în locul istoriei exacte". Ar fi să înţelegem că vieţile provizorii sînt vieţile reproiectate, remaniate de legende, vieţi al căror provizorat este însă unul care promite să dureze şi chiar ameninţă să disloce realul, istoria, să li se substituie. Pe un anumit palier al ei, naraţiunea se constituie ca o meditaţie despre scrisul literar şi despre lectură, instruind despre acţiunea potenţatoare, şi chiar provocantă, exercitată de acestea asupra realului. Realul apare primejduit, agresat de ficţiune, de legende şi în acest sens ni se vorbeşte într-un loc de „coşmarul lecturii". „Domnilor, — se alarmează cineva — ne invadează lecturile, zadarnic surrealismul, el n-a putut rezolva nimic, coşmarul lecturii se substituie vieţii şi faciesurilor..." Relaţia nu e totuşi unidirecţionată şi măcar în aceeaşi măsură realul, realităţile condiţionează, la rîndul lor, în nuvelele lui Ştefan Bănulescu, proiecţiile ficţiunii, imaginarul, legendele.

Ediţia a IV-a a nuvelelor lui Ştefan Bănulescu, din 1979, era însoţită de o *Addenda* care cuprindea *Cântece*-le *de Câmpie*, după ce, în 1968, acestea fuseseră publicate în volum de sine stătător. În *Argument* la retipărirea lor împreună cu nuvelele, autorul nota : „*Cântece*-le *de Câmpie* ar fi un mic codice care ar cuprinde *documentele lirice* ale teritoriului sever pe care se desfăşoară proza din *Iarna Bărbaţilor* (după cum ele cuprind în germene şi imagini transmise mult timp după aceea, la o altă măsură, dimensiunilor teritoriului imaginar din *Cartea Milionarului.)*".

Legătura lor de climat sufletesc cu *Iarna Bărbaţilor* a fost observată la timpul potrivit. Autorul ne face atenţi că, deşi le scrisese cu mult înainte de *Cartea Milionarului*, ele îşi prelungesc ecourile şi în ea. Că toată opera sa epică, de pînă acum, este, aşadar, irizată de aceste *Cântece de Câmpie*. Că, odată mai mult, şi în chip direct, *Cântecele* afirmă, ca principiu generator, poeticitatea esenţială a acestei opere epice.

Cariera *Cântecelor de Câmpie* a fost neobişnuită. Ele au fost scrise, din nou după mărturisirea tîrzie a autorului, fie anterior nuvelelor, fie, în unele cazuri, concomitent. Neobişnuitul nu stă

desigur în acest fapt ci în acela că o vreme, înainte de a le tipări, deşi le făcuse cunoscute în mediul literar, Ştefan Bănulescu nu şi le asuma ca producţii proprii. Le da drept folclorice, auzite şi notate de el în lumea ţărănească din care provenea.

Îmi amintesc ce impresie puternică au produs aceste poezii la *Gazeta literară*, prin 1959, unde Bănulescu le adusese nu pentru a le publica, dar pentru delectarea noastră, a celor mai tineri de atunci din redacţie, colegii săi. Adică a lui Nichita Stănescu, Baltag, Hagiu, Velea, S. Damian, Matei Călinescu, a subsemnatului, şi vor mai fi fost şi alţii de care nu-mi amintesc precis, adunaţi anume, în cîte o după-amiază, în încăperea ultimă de pe culoarul îngust al sediului din Ana Ipătescu. Misterios, Bănulescu scotea trei-patru piese din *Cântece*, de fiecare dată nu mai multe, şi i le încredinţa, ca să ni le citească, lui Nichita Stănescu, desigur. Topit de plăcere, spre a-i folosi chiar vorbele, acesta le citea, odată, de două ori, revenea asupra unor versuri, timbrînd lectura în felul său special, cu ştiutele apăsări prelungi pe silabele ultime. Ne fermeca şi, deşi toţi eram aproape siguri că Bănulescu e autorul acestor nestemate, nu conteneam cu elogiile la adresa rapsodului popular. Prin convenire tacită acceptasem teza originii folclorice pe care autorul real o cultiva atunci nu ştiu din ce motive. Mai tîrziu s-a deconspirat, publicînd sub numele său cîteva prin reviste şi pe toate la un loc în 1968, în volumul de care am amintit.

Că nu erau folclorice aceste *Cântece de Câmpie*, decît numai prin melos, prin unele motive baladeşti reactivate îşi dă seama oricine ia act de complexitatea structurilor metaforice care le susţin, de factura subtilă, evident cultă, a imagisticii, mereu reverberantă în mai multe planuri sugestive. Iată această viziune a cîmpiei matinale răsfrînte în cer, într-o poezie nu doar evocatoare dar şi axată pe un simbol existenţial de anvergură, propunînd o ipostază a umanului raportat la cosmic : „Câmpie, cu porţi dărîmate/ Cu ierbile-n cer vărsate./ Creşte iarbă-n cer, şi-n stele,/Şi în călcîiele mele./ Întind mîna înainte/ Şi lovesc în soare, un dinte,/ Care tocmai răsărea,/ În gingie sîngera./ Întind mîna înapoi / Şi dau de noapte în toi. // M-am ridicat în picioare, / Mi-am văzut umbra pe soare..." *(Cântec de dimineaţă)*.

„Documente lirice" ale toposului bănulescian, *Cântece*-le *de Câmpie* utilizează aceleaşi elemente referenţiale ca şi nuvelele. Apare şi aici himerica dropie, nălucind în soare „pe mirişţea arsă", fascinînd prin unicitate, prin frumuseţea ei de miraj, incitînd spiritul să se angajeze într-o dramatică — fiindcă este lipsită de şansă — acţiune descifratoare. „Am cătat dropia-n soare/ Că eram de-nsurătoare./ Mi-am dus mîna peste câmpi/ Printre praf şi printre ghimpi : / Am vîrît mîna în cer / Şi am dat, vara, de ger. / Mi-a degerat mîna toată :/ O-ntinsesem după fată,/ Cînd s-o fur — prin degete / Mi-a trecut şarpele rece" *(Dropia)*.

Lumea nuvelelor lui Bănulescu este aşadar recompusă, reproiectată, rescrisă liric, în *Cântece de Câmpie*, prin convocarea aceloraşi elemente de cadru natural şi de ambianţă umană. Dropia, mereu lunecătoarele nisipuri, salcîmul stingher pe întinderile fără sfîrşit, mirişţea pîrjolită de soare, acestea sînt elementele de peisaj natural cel mai des invocate, configurînd, ca şi în nuvele, un spaţiu sufletesc şi simbolic. Am văzut, dropia, ca şi în nuvelă, semnifică frumuseţea evanescentă, inaccesibilă. Nisipul : neputinţa de fixare, instabilitatea perpetuă. Pescarului Condrat, din *Mistreţii erau blînzi*, nisipul îi era ostil, nu-i primea trupul copilului mort. În *Cântece de Câmpie* o dramă asemănătoare, a respingerii şi neprimirii, este aceea a „omului din nisipuri" care nu poate lăsa *urme*, nimic, niciun semn despre trecerea lui prin această lume. „Nisip alb, nisip întins, / Zi şi noapte ai tot nins. / Şi mi-am pierdut urmele, / Ca mocanul, turmele. / Vine Crivăţul, le scurmă./ Sînt sărac de n-am nici urmă/ Urmele zboară la nori/ După cîrdele de ciori" *(Omul din nisipuri)*. Acestei dureroase conştiinţe a precarităţii, a neputinţei de a dura, de a lăsa urme în veşnic spulberatele nisipuri ale vieţii, acestei conştiinţe, aşadar, i se asociază sentimentul solitudinii, al însingurării tragice, simbolizate, în *Cântece de Câmpie*, de înaltul şi subţirele salcîm, copacul ce nu poate să dea, în arzătoarea cîmpie dezgolită, umbră adăpostitoare. „Salcîm nalt, salcîm subţire,/ Umbra ta, cîteva fire,/

Stă pe lung, nu stă pe latul, / Atîrnă ca spînzuratul. / Și oricît o bate vîntul/ N-atinge umbra pămîntul./ N-o ajung, și mult aș vrea/ Să mă odihnesc sub ea, / Că mă arde dogoarea. // Umbră, să mă sui la tine,/ Că tu nu cobori la mine./ Nu mă sui, a mai fost unul/ Pe nume Costea Nebunul,/ Sus la umbră s-a urcat,/ De-o cracă s-a cățărat/ Și pe câmpul gol și spîn/ S-a spînzurat de salcîm". (*Salcîmul din Bărăgan*). Acest Costea Nebunul este unul din acele personaje bănulesciene care sfîrșesc tragic pentru că se agață de iluzii, de un țel cu neputință de atins, de un miraj. Îl anticipează pe regele nebun al cîmpiei, pe Constantin Pierdutul Întîiul, de care am mai vorbit, care apare și în nuvele și, mai tîrziu, în roman, acolo cu o bogată prezență. Încă odată se poate vedea că între *Cântece de Câmpie*, *Iarna Bărbaților* și *Cartea Milionarului* sînt numeroase punți, că între ele circulă nenumărate motive, simboluri, figuri umane, în versiuni sporite și mereu nuanțate, cu dezvoltări, de la o scriere la alta, care le adîncesc și ramifică semnificațiile. Pînă la urmă, pentru citiorul operei bănulesciene întregi, rezultă imaginea impunătoare a unei *lumi*, o lume *unicat*, ale cărei structuri se îmbină. Este lumea creată de un mare scriitor al timpului nostru, lumea în care el stăpînește în chip absolut, cu inalienabile prerogative de suveranitate literară.

GABRIEL DIMISIANU

NOTĂ BIOBIBLIOGRAFICĂ

1926, septembrie 8 În satul de cîmpie Făcăieni, județul Ialomița, se naște Ștefan Bănulescu, al optulea fiu dintre cei unsprezece ai plugarilor Ion și Elena Bănulescu. O evocare directă a primilor ani, a ambianței de familie, a universului uman și a locurilor natale în volumul *Memoriile unui tînăr*, capitolul *Insula copilăriei*.

1938—1945 Urmează și absolvă cursurile liceului Știrbey-Vodă din Călărași, secția filologică română-latină.

1945—1948 Studii juridice la Facultatea de Drept din București.

1948—1952 Urmează Facultatea de Filologie din București, avînd ca profesori pe George Călinescu, Tudor Vianu, Al. Rosetti, Iorgu Iordan, Al. Graur.

1949—1962 Intensă activitate publicistică. Debutează în 1949, în revista *Viața Românească*, cu un eseu despre nuvelistica lui Gogol. Colaborează la revistele : *Contemporanul, Gazeta literară, Tribuna, Steaua* cu o serie de reportaje-eseu, dominante fiind

cele cu caracter literar-cultural (în unele din ele inserează cîteva dintre *Cântecele de Câmpie*) ; semnează eseuri despre universul locurilor de baştină ale scriitorilor clasici Eminescu, Caragiale, Creangă, Rebreanu ; dintre acestea va include în volumul *Scrisori provinciale : Realitatea în căutarea ficţiunii (Rebreanu)* şi *Haimanale-Ploieşti-Mizil-Bucureşti* (Caragiale).

1954 — 1959 Redactor la *Gazeta literară* de sub direcţia prozatorului Zaharia Stancu.

1963—1964 Începe publicarea nuvelelor sale în periodice (*Gazeta literară* şi *Luceafărul*) ; apar, în ordinea tipăririi, *Mistreţii erau blînzi, Dropia, Gaudeamus, Masa cu oglinzi, Satul de lut, Vară şi viscol.*

1965 Debut editorial cu o carte de literatură, la vîrsta de 39 de ani : apare la E.P.L. volumul de nuvele *Iarna Bărbaţilor* (Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor). Volumul a apărut integral sau parţial în antologii, în limbile germană, rusă, franceză, engleză, spaniolă, sîrbă, maghiară, cehă, polonă.

1966 Bursier la Universitatea din Urbino.

1967 Apare, la E.P.L., ediţia a II-a a volumului *Iarna Bărbaţilor.*

1968 Apare, la E.P.L., volumul *Cântece de Câmpie* — tipărite anterior în periodice între anii 1957—1964.

1968—1971 Redactor şef al revistei *Luceafărul* şi vicepreşedinte al Uniunii Scriitorilor.

1971—1972 Bursier la Universitatea din Iowa City, *International Writing Program.*

1973 — 1975 Publică în revistele *România literară* şi *Familia* seria de eseuri ce vor întregi volumul *Scrisori provinciale.*

1976 Apare, la Editura Albatros, volumul de eseuri *Scrisori provinciale* (Premiul Uniunii Scriitorilor).

1977 Apare, la Editura Eminescu, romanul *Cartea de la Metopolis*, întîiul volum din *Cartea Milionarului*, proiectată în patru părţi (Premiul pentru roman al Uniunii Scriitorilor).

1979 La Editura Eminescu apare ediţia a IV-a, definitivă, a volumului *Iarna Bărbaţilor*, cu un *Cuvînt înainte* al autorului şi o *Addenda* cuprinzînd *Cântece de Câmpie* (pentru a sublinia universul unitar al *Cântecelor* cu cel din nuvele).

1980 În revista germană *Literatur im technischen Zeitalter* (Berlinul de Vest) sînt publicate ample extrase din capitolele romanului *Cartea de la Metopolis.*

1983 Bursier invitat la Akademie der Künste (Berlinul de Vest), în cadrul programului D.A.A.D. (Deutscher Akademischer Austauschdienst).

1984 În Literarisches Colloquim-Editionen, Berlinul de Vest, apare în limba germană o culegere de proză scurtă a autorului, intitulată *Verspätetes Echo (Ecoul întîrziat).*

1985 Apare, la Editura Eminescu, ediţia a V-a a volumului *Iarna Bărbaţilor.*

1988 Începe publicarea, în revista *Viaţa Românească*, a primelor fragmente din *Memoriile unui tînăr.*

NOTA AUTORULUI

Volumul de nuvele Iarna Bărbaţilor *a apărut în prima sa ediţie în anul 1965 — la fosta Editură pentru literatură.*

În anul 1966 s-a tipărit a doua ediţie, cuprinzînd acelaşi număr de nuvele, autorul amînînd însă şi la acea retipărire unele operaţii de revedere a textelor pe care şi le propusese.

Abia la ediţia a treia, scoasă în anul 1971 — subintitulată revăzută şi adăugită *— autorul şi-a îndeplinit datoria faţă de sine şi de lucrul său revăzînd unele pagini din prozele* Vară şi Viscol, Masa cu Oglinzi *şi* Gaudeamus, *incluzînd de asemeni în volum alte două nuvele :* Vieţi Provizorii *şi* Casa cu ecouri tîrzii *— tipărite mai întîi în presa literară, în 1967 şi respectiv în 1970 (cele două nuvele incluse nu erau noi, făceau parte din corpul celor publicate în prima ediţie din 1965, dar autorul ezitase atunci să le alăture celorlalte, în dorinţa unei viitoare şi mai bune definitivări). Ediţia a treia, deşi mai aproape de ceea ce s-ar fi putut numi o ediţie* completă, *a fost însă defavorizată de un tiraj extrem de mic, în plus apărută în condiţii grafice nedorite de autor, cu multe şi supărătoare greşeli de corectură.*

Ediţia a patra, apărută în 1979 la Editura Eminescu, poate fi numită, în sfîrşit, ediţie definitivă, *întregul corp*

de nuvele fiind cuprins aici, în ordinea și îngrijirea dorită de autor, iar în Addenda *volumului fiind tipărite integral și textele numite* Cântece de Câmpie *(apărute într-un volum separat, în anul 1968), ele constituind, după opinia autorului, un fel de „documente lirice" ale spiritualității personajelor din prozele aspre ale* Iernii Bărbaților *; după cum, atît* Cântece*-le, cît și nuvelele cuprind, la modul evident, elemente principale de geneză pentru romanul* Cartea Milionarului, *din care a și apărut, în 1977, întîiul volum,* Cartea de la Metopolis. *Aceasta este ediția care se reproduce. (O referire ceva mai detaliată privind rațiunea includerii* Cântece-*lor de* Câmpie *în același volum cu nuvelele poate găsi cititorul în cuvîntul — argument ce însoțește Addenda.)*

ȘTEFAN BĂNULESCU

MISTREȚII ERAU BLÎNZI

I

Condrat stă în picioare, proptește vîsla de trunchiurile groase ale stejarilor și împinge barca prin pădure. De coastele bărcii se lovesc bucăți de gheață și crengi rupte, amestecate cu plavie, cu frunze vechi și cu pene de cormorani și de stîrci. Furtuna tîrăște apa în vîrtejuri printre copaci și hățișuri. Apa nu e prea adîncă, dar pe sub scoarța copacilor mai bătrîni a urcat pînă sus spre coroane — și peste zgomotul furtunii și al bucăților de gheață, izbite sec de stejari, se aude forfota ei de sub coaja trunchiurilor. Ierbile uscate, rămase de anul trecut, sînt dezvelite de sub apă la bătaia furtunii și la trecerea bărcii.

Toată greutatea pe care o pune ca să împingă barca și să o țină în echilibru prin pădure aproape că nu se observă în mișcările liniștite ale lui Condrat. Își ține ochii albaștri, spălăciți, pironiți undeva înainte.

— Ai zărit ceva, Condrate ? — strigă omul gras, burduhănos, din celălalt colț al bărcii, răcnind cuvintele, ca să fie auzit prin zgomotul furtunii și al crengilor.

Condrat nu răspunde, vîslește mai departe. Fără să privească spre celălalt, mînuiește vîsla și ocolește un stejar bătrîn și uscat, prăbușit în apă cu rădăcinile smulse și căscate. Crivățul tăvălugește apa, împinge vinele groase

și lungi ale rădăcinilor peste trunchiul culcat, făcîndu-le să se întîlnească și să se amestece cu crengile din vîrful coroanei.

— Bine că s-a frînt, hodorogul! Uite cum își pupă rădăcinile! — urlă din nou pîntecosul din celălalt capăt al bărcii, căutînd cu gura știrbă, în bătaia vîntului, locul cel mai potrivit pentru ca vorbele urlate să zboare direct spre Condrat. Bine că s-a rupt stejarul ăsta bătrîn!

Condrat nu-l ascultă pe gras, sau nu-l aude, împinge barca mai departe cu vîsla.

Pîntecosul tace un timp, să se odihnească. Suflă greu și-și șterge cu mîneca șubei îmblănite sudoarea amestecată cu ploaie și noroi de pe fruntea îngustă și de pe obrajii roșii, rotunzi. Își prinde cu mîinile piciorul drept de lemn și-l așază pe marginea bărcii, ca să țină mai bine echilibrul lotcii bătute de furtună. Apoi trage adînc aer în piept și începe din nou să urle:

— Era tot uscat și acum treizeci de ani. Și tot drept ca lumînarea. Oamenii nu-l tăiau. Îl ocoleau, ziceau că nu-i uscat, că e viu, că — dracu să-i ia de proști — or fi crezut că a strîns atîta vlagă în el, încît poate trăi și fără frunze. Cînd colo, poftim, el a fost putred ca un oțetar puturos. Ptiu!

Burduhănosul scuipă — și scuipatul i se întoarce în față.

Condrat, cu mișcări repetate de vîslă într-o parte și alta a bărcii, caută să iasă din curenții de apă din jurul stejarului doborît, care se află în plină bătaie a furtunii, într-un luminiș larg; nici un copac nu se mai zărește în jurul lui pe o distanță de vreo sută de metri.

— Uită-te, Condrate, cum a supt lutul hodorogul ăsta de stejar. Amintește-ți cînd era pămînt. Stejarul ăsta secase totul în jurul lui. Nici iarbă nu mai creștea pe lîngă el. Și oamenii ziceau: ăsta e cel mai frumos și mai voinic copac. E mîndria pădurii noastre. Tăiau din copacii tineri, dar de ăsta nu se atingeau. Uite-l acum ce gol e, poți privi prin trunchiul lui ca prin ochean, ca să vezi mai bine sfîrșitul!

Condrat scoate barca din curenți și o împinge cu putere spre desișul copacilor înalți din față.

— Poate n-ar trebui să mai vorbesc, Condrate. Nu mai am ce măsura cu vorbele. Ziua și noaptea vin una după alta și trecem prin ele ca prin niște amintiri. Unde mai e pămînt nu se poate trece. În iarna asta păsările polare n-au mai venit în Delta noastră, cum obișnuiau să vină în vreme de pace să-și petreacă vacanța mare. Nu mai au pe unde zbura de la Pol pînă aici. Cerul e ocupat. Bătaia ghiulelelor e lungă. E aproape început de martie — și ai să vezi, cocorii n-au să mai vină de la sud în primăvara asta. Peste Grecia și Italia cîte păsări au să poată trece? Rommel e încă în Africa. O să rămînem numai cu vrăbiile, iubitule.

Pîntecosul se mai odihnește puțin, trage iar aer în piept, își potrivește gura în bătaia vîntului, și răcnește din nou:

— Am poftă să vorbesc, Condrate. Eu am fost cineva, Condrate, un spirit înalt, și m-am pierdut pe aici printre voi. Cît am trăit — cum am trăit — n-am avut cu cine vorbi în satul ăsta. Izolat cum eram, începusem să vorbesc noaptea în vis. Mă culcam, adormeam adînc, și pe la miezul nopții visam cu glas tare. Se vede că vorbeam frumos, soția mea luase într-un timp obiceiul că se scula noaptea, se da jos din pat, își lua lucrul de mînă, se așeza pe scaun, rezemată de sobă și mă asculta. Într-o dimineață mi-a zis: „Ai vorbit azi-noapte mai frumos decît alaltăieri noapte. Ai spus despre o pasăre albă, care stătea într-un picior în Deltă printre trestii și bea din stele lapte. A băut lapte din stele, s-a săturat și și-a tras ciocul înapoi, să se culce. Dar stelele au rămas sparte. Și a curs atîta lapte din stele peste apa de jos, că s-a îngroșat așa

de tare apa, pînă s-a făcut un fel de pămînt pietros din lapte. Şi mi-ai zis, bărbate : «Gata, ne mutăm, scăpăm de satul ăsta amărît, pregăteşte-te, ne mutăm. Pune mîna să luăm casa, prinde-o bine de streşini, ai grijă, streşinile sînt cam putrede, să nu se rupă. Ia-ţi şi andrelele, lucrul, scaunul şi soba — mergem la grindul de lapte tare. Acolo n-o să ne mai înece apa în fiecare an. Pune mîna să ridicăm şi să luăm şi biserica, sînt sfinţii uzi, s-o punem să se usuce acolo pe grindul de lapte împietrit».“ Şi cîte minunăţii nu vorbeam eu. Dar dimineaţa, cînd să mă bucur şi eu de ele, nu le mai ştiam, ascultam pe furiş cum le povestea soţia mea la vecine. Mă fura, Condrate, şi, ce-i mai rău, mi se pare că nu mă fura cum trebuie. Soţia mea nu-i prea ageră la minte. Şi-mi dam seama că nu fura tot ce-am spus eu noaptea — şi multe lucruri s-au pierdut, fără să ştie nimeni cît au fost ele de întregi şi de frumoase. Şi se făcea iarăşi ziuă şi n-aveam cu cine vorbi, voi toţi eraţi prinşi de grijile zilei, de copii şi de vite, de apa care v-a înecat şi vă îneacă mereu şi n-aveţi unde fugi, că nimănui nu-i pasă de voi. Nu m-aţi luat niciodată în seamă cum trebuie, Condrate — ba unii şi rîdeau de mine, de pildă Vlase. N-am avut cu cine vorbi, asta e. Cu domnişoara Maria — pff ! — e o fecioară mută. E mai mult moaşă şi felcer decît învăţătoare, ţine loc şi de primărie în satul ăsta părăsit, unde naşterile şi morţile n-ar fi fost notate de nimeni. Lasă-mă să vorbesc, Condrate. Condrat vîsleşte absent, îşi vede de treabă. Ascultă-mă acum, cine ştie după aceea... Crezi tu că n-am vrut eu să ţin loc de primărie, sau măcar de felcer ? Dar scleroza m-a atins, voi nu vedeţi decît că mi-am pierdut piciorul, dar mi-a atins şi vinele de la mîini şi nu pot apuca nici măcar tocul să notez anul, ziua, luna, ora. M-au îmbolnăvit apele şi iernile voastre păcătoase, care l-au făcut să ţipe gros şi pe un poet al dragostelor delicate, cum a fost Ovidiu.

Pîntecosul a răguşit, nu mai poate striga. Nu mai găseşte în vînt locul cel mai potrivit unde să urle cuvintele spre Condrat. Vîntul se amestecă şi se încurcă în el însuşi, se încolăceşte cu ploaia. Vorbele grasului se risipesc, îşi amestecă silabele între ele, se desfac şi zboară care-încotro. Grasul caută să le prindă cu auzul. I se par, aşa amestecate, cu silabele întoarse şi împerecheate altfel, nişte lucruri grozave — şi încearcă să le prindă şi să le memoreze, avînd speranţa că va supravieţui şi că o să le povestească ca pe nişte amintiri rare. Dar nu mai poate prinde cuvintele acelea întoarse, îi sînt furate şi acestea şi nu mai aude — în răgazul dintre bătăile repetate şi scurte ale vîntului — decît croncănitul corbilor, trosniturile crengilor şi sunetul de sticlă al bucăţilor de gheaţă din apă. Îşi simte gura goală şi uscată şi-şi trece limba peste buzele groase, umede de ploaie. Atinge cu limba ceva rece şi pufos, în colţul gurii. Îşi ridică ochii mici, înfundaţi în cap —spre cer — şi zice, de data asta încet, ţinîndu-şi strîns buzele una de alta, pentru a nu-i fugi cuvintele şi pentru a le simţi mai bine :

— Fulgi de zăpadă. S-a întors iarna. O să viscolească iar.

Condrat conduce mai departe barca printr-un desiş de copaci. Stejarii cresc aici unii lîngă alţii. Îşi ating trunchiurile, crengile izbite de vînt intră unele într-altele, zdrelindu-se, sevele curg groase şi verzi, amestecîndu-se cu gheaţa, cu ploaia şi cu fulgii de zăpadă, care se înteţesc, şi cu noroiul ce prinde crustă deasupra valurilor.

Apoi, dintr-o dată, barca dă într-o apă fără sfîrşit, fără un singur copac măcar. Pădurea s-a terminat brusc. Apa Deltei se întinde pretutindeni, tulbure şi goală. Insulele de stuf uscat, de un cenuşiu-întunecat, risipite peste apă din loc în loc, nu pot înşela ochiul, la ele nu e pămînt. Plutesc, tîrîte de vîrtejuri.

— Întoarce barca ! — urlă din răsputeri pîntecosul. Înapoi, Condrate ! Asta-i tot. Nu-i pămînt. N-are rost să mergem mai departe. Întoarce, dracu să ne ia pe toţi !

Nu-i pămînt în pădure — nu-i nicăieri ! E înecat peste tot, în sat, în pădure, în stuf. Înapoi ! N-aveam unde-ţi înmormînta copilul ! Nu-i pămînt pentru groapă. N-a mai rămas pămînt măcar pentru o groapă. Înapoi în sat ! Poate găsim o tindă, o odaie neînecată la vreun om, ne învoim şi-l îngropăm acolo.

Condrat stă cu vîsla atîrnată în apă. Clipeşte des. Pe sub barba nerasă i se înnoadă stropi de ploaie şi de sudoare. Ploaia măruntă şi deasă înăbuşă aerul. Prin ea se scurg, vînzolindu-se, pete albe şi ţepi de zăpadă. Viscoleşte.

Condrat vrea să se aşeze, să se ghemuiască. Îi e frig. Dîrdîie. Se uită spre fundul bărcii şi cască ochii mari, vede apa trecută de crivace. Sicriul copilului pluteşte în apa din barcă. Ploaia şi zăpada cad ca o pîclă sunătoare pe capacul coşciugului.

Condrat se îndreaptă brusc din spate, prinde vîsla cu amîndouă mîinile, întoarce violent barca spre pădure, împingînd-o cu furie, opintindu-se, strîngînd din maxilarele supte şi ţepoase, lovind apa în dreapta şi-n stînga cu vîsla. Se agaţă cu mîinile de crengi, trage de ele ca să facă vînt bărcii. Barca sună înfundat prin apa cu gheaţă, trecînd iute peste păpuriş şi peste crengile rupte.

— La dune, Condrate ! — urlă glasul. Nu spre sat, spre dune ! Mînă spre dunele de nisip dinapoia satului. Dunele sînt înalte, apa nu le-a atins crestele încă. Să încercăm mai întîi acolo. Îl înmormîntăm în dune. Îi împletim un pat din crengi ca să nu se scufunde în nisip. Tu ce zici, femeie ? — urlă cu ultimele puteri grasul spre fundul bărcii, unde o femeie stătea chircită lîngă coşciug. Femeia se strînsese şi se zgribulise într-atîta sub ploaie, în fundul bărcii — se îndoise şi se încovrigase —, încît abia se zărea. Din afara bărcii nici nu putea fi observată. Părea că doarme. Îşi vîrîse mîinile sub pînza groasă de cînepă care acoperea capacul sicriului pentru a le feri de ploaie şi zăpadă — şi pentru a le încălzi. Iar

capul, cu faţa în jos, îl ţinea înfundat în pînză. Basmaua neagră i se îmbibase de apă, lucea, prin cute se strînsese apă ca în nişte jgeaburi mici cu margini albe de zăpadă.

Vîrful vîslei lui Condrat se propteşte cu iuţeală dintr-un copac într-altul. Barca taie cu trosnete lungi pîcla de gheaţă din apă şi crengile încurcate, se învîrteşte printre copaci în zigzaguri repezi.

Femeia stă mai departe făcută ghem, cu mîinile sub pînză, cu faţa înfundată în cînepa groasă. Obosit să mai urmărească fuga bărcii, mişcările sălbatice ale lui Condrat, căruia nu i se mai văd umerii şi capul dintre copaci — pîntecosul adoarme cu nasul vîrît în gulerul şubei îmblănite şi începe să sforăie şi să vorbească în somn — printre sforăituri — cu glas tare, strigat.

Femeia se răsuceşte pe fundul bărcii, îşi saltă capul spre pîntecos. Îi rămăsese înfiptă în minte întrebarea acestuia : „Tu ce zici, femeie ?“ — îl auzea vorbind mai departe, nu ştia că vorbeşte în somn şi ce spune el, nu pricepea ce spune, dar îi răsuna în urechi : „Tu ce zici, femeie ?“ Cînd îşi săltă capul, fără să-l ridice însă prea mult de pe capacul acoperit cu pînză, ci numai culcîndu-l pe un obraz, jgheaburile mici cu apă din cutele basmalei se deşertară topind marginile de zăpadă. Femeia simţi apa rece prelingîndu-i-se pe gît, pe piept, pe spinare. Se chirci şi mai mult de frig, dar se bucură că apa rece ca gheaţa ce-i pătrunsese la piele o trezise, şi o făcuse să-şi dea seama că trăieşte. Voi să-şi aşeze iar capul cum stătuse pînă atunci, dar îi stăruiau în minte vorbele de adineauri ale grasului : „Tu ce zici femeie ?“ — şi se bucură iar, rîse chiar încet, crezu cu adevărat că e luată în seamă şi că i se aşteaptă părerea. Şi începu să răspundă, dînd drumul la cuvinte fără şir :

— Eu, ce să zic, părinte Ichim, că mă întrebaşi. Ce să zic. Că am zis în toate felurile, că e copilul meu şi al lui Cóndrat, trebuie să-l îngropăm undeva, trebuie, sigur.

Vorbele ei nu le aude nimeni. De fapt nici ea nu vorbește cu gîndul s-o audă cineva. Nici ea nu se auzea limpede și nu se căznea ca vorbele ei să aibă vreo legătură. Diaconul Ichim doarme dus și spune vorbe agitate în somn. În celălalt colț al bărcii, Condrat, aplecat una cu vîsla, zvîrle barca înainte printre copaci. Femeia vorbește mai departe — așa, pentru plăcerea ei. Simte cum îi răsună în piept cuvintele, cum i se rotunjesc, calde, pe buze — și se strînge și mai mult și mai bine în ea, în hainele ei tocite de abà, și-și găsește acolo trupul mic și slab, pe care nu-l mai știa de mult. Și rîde mărunt, ca de o minune frumoasă. Apa cu gheață aleargă sunînd pe lîngă barcă. Femeia vorbește și mai tare, se strînge mai mult în haine, lipindu-și strîns obrazul de pînza de cînepă de pe capacul sicriului.

— Cum ziceam, părinte Ichim, eu ce să zic. Am zis în fel și fel, cum să nu zic, că e copilul meu. Unde zici matale, părinte, și unde zice Condrat, acolo-l îngropăm. Altfel cum ? Dar unde, dacă nu găsim pămînt ? La cumnatul Vlase, are curte înaltă, nu i-a înecat-o toată, în curte la el s-ar putea. De casa lui nu mai vorbesc, apa n-a ajuns nici la buza prispei, cum n-a ajuns nici la școală. Se ține bine casa lui Vlase, n-a reparat-o de trei-patru ani nici c-un cui. Meșteri buni, de la Sulina, stîlpii i-a cioplit un tătar de la Câșla. Dar Vlase nu poate, așa mi-a zis : „Nu pot, cumnată Fenia“. Are în curte nutreț pentru vite. Să dea foc la nutreț ? „Crede-mă, cumnată Fenia, uite, cu un ban, doi te ajut, nu-s păgîn, am și eu copii.“ Are doi, mărișori, doar îi știți. „Nu-s păgîn, ți-l duc și cu barca la Tulcea, șaizeci de kilometri, dacă vrei să-l îngropi acolo, ca oamenii, într-un cimitir. Dar nu ți-l pot duce. Dunărea nu s-a dezghețat bine, iarnă tîrzie, nu s-a topit ca pe lacurile de aici, și nu se poate, ne prinde zăporul pe drum, și știi că Dunărea are trei brațe, nu unul, și toate or să se repeadă cu sloiurile peste noi. Dar de nutreț e nevoie, cumnată. Să prăpădim vitele, după ce — nu vezi ? — umblă prin apă pînă la genunchi ? Uită-te la ele, cumnată Fenia, să nu care cumva să zici în contra : vaca țintată s-a betegit. Bună de lapte a fost, o țineam de prăsilă; e de la Chilia-Veche. Ce mai știi, cumnată Fenia, de frate-tău Vangu, că parcă-i pescar la Chilia ?“ „Ce să știu, cumnate Vlase, bine, n-am mai auzit de el.“ „Așa-i lumea, cumnată, te pierzi unul de altul. Dacă vrei nutreț, ți-oi da acolo ceva, din cît am și eu, mult nu-i, și pînă s-o trage apa, cine știe. Dar voi, cumnată Fenia, n-aveți nevoie de nutreț, că vite nu creșteți, bine de voi, mai bine cu nimic, cînd e să pierzi tot. Eu le țin aici în curte, ce să fac, șase am, șase sînt. A pus ochii pe ele hoțul ăla de baltă, Gură Spovidău. Încă de astă-iarnă. Și-a prins oase de cal sub opinci și a venit pe gheață, pe Dunăre, tocmai din pădurea Letei, unde stă ascuns, să vadă ce mai poate fura de pe aici. Dacă nu se încurca în noaptea Bobotezei cu fata dințoasă a lui Căpuci, că s-a iubit cu ea pe cuptor toată iarna, îmi fura vacile de atunci. Lumea zice că și Andrei Mortu, tată al hoților, s-a ivit, degeaba se spunea că Andrei ar fi murit din nou și de tot, a cincea oară. De unde ! L-a văzut cineva ieri, în pădurea de lîngă dunele noastre, își cîrpea cămașa într-un copac. Nu se potolește nici acum, cînd e înecat peste tot. L-a înviat apa asta blestemată ca să ne prade și el. Ne pîndește din pădure, cu corbii la un loc. Crezi tu, cumnată Fenia, că iepșotina asta de Vica, care e fata lui Andrei Mortu și care s-a aciuat, stricata, în satul nostru, crezi tu că nu e ea în legătură cu hoțul de Andrei, cu ta-su ? Ferește-l, Fenio, pe Condrat de Vica, numai la oameni buni a sucit capul cu dragostea ei păcătoasă : lui Petre Litră, lui Stavre Pălici, lui Chizlinski, lui Luca Horobeț, oameni așezați, cu o casă de copii. Are gust de oameni blînzi, șerpoaica, să se încolăcească mai bine, după pofte. Degeaba crezi că a luat-o Condrat în ceata lui la pescuit astă-toamnă, la opușină ?

Fereşte-l, Fenio, aveţi şi aşa numai necazuri, şi apoi Vica ce zice, acum pun mai bine mîna pe Condrat, că tot trebuie să plece pe front."

Fenia, cu capul culcat pe pînză, izbucni într-un fel de plîns. Şi din plînsul acela uscat, fără modulaţii, începu să cînte, la fel de uscat, cîntecul Vicăi. Îl spunea ca pe-un bocet şi în acelaşi timp ca pe-un blestem. Îşi plîngea copilul mort, dar şi cînta cu ură vorbele din cîntecul Vicăi :

Vică, fată de brezoi,
Din ce neam eşti, din ce soi ?
Te-a născut mă-ta în lotcă,
Dunărea îţi fuse doică,
Albie ţi-a dat — şi lapte
Din lună, ţîţă de noapte...

Fenia îşi mişcă capul în dreapta şi-n stînga deasupra pînzei, pentru a-şi şterge ochii şi nasul — şi apoi ia din nou şirul dezlînat al vorbelor ei despre întîlnirea cu cumnatul Vlase :

— „De, cumnată Fenia, asta e, fereşte-l pe Condrat. Vica asta răsare ca ta-su Andrei, unde nici nu gîndeşti. După ce-a arat-o prima oară Gură Spovidău, nebuna a fugit prin apă patru zile, pînă la ghiolul Bogdaproste. Cît a stat acolo ascunsă în stuf, tot să fi stat vreun an, putrezise şi rochia pe ea, umbla înfăşurată pe mijloc şi pe piept cu frunze de papură, ca paparudele, şi se hrănea prinzînd peştele de sub apă cu botul, ca vidrele. Şi de la Bogdaproste, unde crezi că a răsărit Vica ? La Babadag ! Oraş mare, cu cale ferată, şi cu geamie. Şi cum crezi c-a răsărit Vican-n Babadag ? În stambă înflorată, roşu şi galben, pînă la călcîie, şi în cap cu piepteni albaştri. În picioare — ţi-ai găsit să mai umble cu tălpile goale ! — umbla-n sandale de catifea albă cu cătărămi rotunde. Şi cui crezi că i-a sucit capul în Babadag ? Lui Hogea, popa al tătarilor şi al turcilor. L-a scos din geamie. Hogea, tinerel, de 78 de ani, curat ca pereţii de Paşti. Oamenii de la Babadag — oameni subţiri, de oraş — s-au făcut n-aude, n-a vede — de obrazul Hogii. Şi pe urmă Vica a venit iar aici în sat. Cum îţi spuneam, cumnată Fenia, e păcat să-ţi îngropi copilul în curte de om şi să dea vitele aşa, peste el. Am barcă la două rame, de n-ar fi Dunărea îngheţată, şi dacă s-o dezgheţa mai trece timp pînă să piară sloiurile, ţi l-aş fi dus, cumnată, la Tulcea." Cum să-mi las eu băiatul la Tulcea printre străini, părinte Ichim ? Cît de Carpena, părinte, ce să zic, n-am ce zice, femeie săritoare, mi-a ţinut partea : „Las-o, Vlase, să-l aducă şi să-l îngroape la noi în curte, că e înaltă şi pietruită". „Nu se poate, Carpeno, bagă tu un lat de cazma în pămîntul din curte, şi dai de apă. E apă dedesubt pînă la osia pămîntului." Aşa e cumnatul Vlase, frumos vorbeşte, tot să stai să-l asculţi. Şi a luat cumnatul Vlase atunci o cazma şi a înfipt-o lîngă o căpiţă de nutreţ. Şi a început să sape. A săpat, a săpat, săpa şi înjura, pînă cînd a început să bolborosească apa şi să arunce stropi în sus. O apă limpede, de-ţi era mai mare dragul. Cum a văzut Carpena apa din groapă, şi-a ridicat poalele, s-a lăsat în genunchi, s-a lungit pe burtă şi a început să bea cu poftă : „Bună apă, bărbate Vlase, s-o sleim şi s-o facem fîntînă. Nu mai spurcăm locul, e păcat să facem cimitir. Bine, Fenio, că ţi-a dat prin gînd să treci pe la noi, ne pricopsişi cu o fîntînă ca lumea. Să fie de pomana copilului. Hai, Vlase, în casă, să ne închinăm la icoană, că ăsta-i semn sfînt." Şi au intrat amîndoi în casă, şi eu am plecat cu barca pe uliţă să mai caut la altcineva. Degeaba zice unul şi altul de Carpena — eu n-am de ce s-o vorbesc. Nu că mi-e soră. Nu-i modoasă, umblă tot c-o rochie. Eu ştiu că mai are două rochii bune, afară de cea pe care o poartă, dar nu le pune

niciodată să le arate. Rochiile bune le-a umplut cu iarbă, iarbă bună, cosită acum un an, la Periprava. Şi pernele înflorate, de mătase, din cufăr, le-a umplut cu iarbă, le-a cusut la gură şi le-a suit deasupra dulapului, în pod. Aşa a făcut Carpena, şi bine a făcut ! O să mai fie iarbă vreodată, sau n-o să mai fie, pe lume ? Nimeni nu poate să zică.

Fenia vorbea din ce în ce mai rar şi mai încet, poveştile ei dezlînate şi le mai spunea doar cu mişcarea buzelor, fără cuvinte. Încetă să mai mişte buzele. Şi le simţise prinse de ger. Îşi aduse aminte de mîini într-un fel ciudat : nu mai ştia unde le are şi începu să le caute, mişcînd bărbia din loc în loc peste pînza de cînepă îngheţată scoarţă. Simţi dedesubtul pînzei ceva tare, cam de mărimea unor palme. În loc să se bucure că-şi găsise palmele, îi fu silă că le-a găsit şi că trebuie să stea de grija lor, să le mişte, să le dezmorţească, să le caute adăpost, cînd ea era doborîtă de oboseală şi îngheţată toată. Simţi că i se lipise de degete capacul sicriului. Gheaţa de sub pînză era lucie. Bătea crivăţul şi aducea mereu zăpadă şi apă. Hainele de abà atîrnau pe ea grele de umezeală, trosneau la cea mai mică mişcare, prinseseră cruste de gheaţă. Nu numai mîinile, dar acum nici trupul nu şi-l mai ştia. Încerca să şi-l caute trecîndu-şi umărul osos pe dinăuntrul hainei de abà, acolo unde bănuia că erau cusăturile mai groase. Era umărul ei, sau se înşela, pentru că şi-l simţi ca pe o scîndură udă. „M-oi fi înecat." Voi să-şi desprindă pleoapele din apa şi gheaţa care-i curgea întruna pe faţă şi-i apăsau genele. Pe Condrat şi pe diacon îi zări tremuraţi prin ceaţa ploii şi prin albeaţa zăpezii, undeva între pădure şi cer. Barca nu mai era, se vedeau numai şuvoaiele cum şterg conturul copacilor, al crengilor, pînă nu mai rămînea nimic decît o pată alburie fără sfîrşit şi ciorile zburînd zăpăcite. Se ivea, izbucnind din cînd în cînd, pădurea, toată pădurea, ţîşnită de sub apă şi zăpadă, se ridica şi apoi cădea de-a-ndoaselea, cu vîrfurile copacilor în jos, împroşcînd şuvoaiele cu rădăcinile mustăcioase pline de nămol. Îl zărea pe Condrat plutind prin apa şi zăpada din aer, bă.înd cu vîsla printre crengile care zburau rătăcite de crivăţ, fugind departe de ea, cu crengi la tîmple şi pe umeri, se înălţa, pica, îl vedea iar trecînd cu repeziciune împreună cu nişte rădăcini şi cu nişte nori prin apa care se întindea fără sfîrşit, prinsă de cer cu copci de gheaţă. Diaconul se arăta şi el din cînd în cînd sub ochii ficşi ai femeii, îl vedea ghemuit în şuba lui îmblănită, alunecînd sub apă şi zăpadă. Îi auzea vorbele spuse în somn cum bolborosesc sub apă. Pierea şi diaconul, nu se mai vedea de sub albul zăpezii, îi auzea doar cîte-un cuvînt mai gros cum se sparge tăiat, spintecat de sticlele cu sunete subţiri şi ascuţite ale bucăţilor de gheaţă care jucau vesele în apă. Şi totul se prăbuşi. Nu se mai văzu decît pe ea însăşi în fundul bărcii, lîngă sicriu, fără Condrat, fără diacon. Se strigă pe sine. Nu se mai vedea nimic, nu mai era nimic — şi poate de aceea strigătul ei nu ajunse pînă la ea. Nu mai era nici ea. Pierise şi ea, ca şi pădurea, ca norii, ca uliţele, ca şi Condrat. Era peste tot alb şi linişte. Albul şi liniştea erau atît de dense, de pline, de groase, de îngheţate, încît crivăţul se auzea răbufnind, chinuit, undeva în afara lumii...

— Dă-mi toporul !

Cuvintele astea sunară slab, tot de undeva din afară de alb şi de linişte — şi Fenia recunoscu în aceste cuvinte ceva din vocea lui Condrat. „Se prea poate să fie nişte cuvinte ale lui, pierdute pe aici din anii trecuţi." Condrat vorbea rar cu ea şi cu toţi, „cine ştie pe unde-şi ascunsese el cuvintele astea, şi acum au ieşit din ascunziş şi rătăcesc fără nimeni şi caută vremea cînd trăia lumea. Ce-a fost oare cînd trăiau cu toţii ? A, da, a fost Vica." Şi cuvintele lui Condrat veniră iarăşi de dincolo de alb :

— Fenia, dă-mi toporul !

„Nu pot să moară cuvintele, se chinuiesc." Feniei îi fu milă de vorbele lui Condrat și vru să le scape de chin, să nu mai rătăcească pe unde a fost lumea — și să le aducă dincoace, la ea, la cei morți. Întinse sloiul mîinii, să dea la o parte zăpada groasă care o despărțea de cuvintele bărbatului. Rîcîi gheața cu unghiile. Căută mult, încercă de cîteva ori să înlăture peretele gros de zăpadă și gheață dar nu izbuti. Cuvintele alergau *dincolo*, se auzeau tot mai slab, se depărtau, rătăcind singure. Fenia își întinse urechea, s-o lipească mai bine de zidul de zăpadă, întinse și mîna, dar se rostogoli și căzu. Lemnul palmei ei dădu dintr-o dată de o mînă mare, fierbinte, asudată, aplecată spre ea. Se agăță de mîna asta, căreia, brusc, îi recunoscu căldura, și-și aminti, așa dintr-o dată, că o mîngîiase pe ea, pe Fenia, cînd fusese tînără. Cîți ani să fie de-atunci ? Strînse puternic mîna asta fierbinte de demult, să nu-i mai scape. Se sparse ceva, crăpă albul din cer pînă la apa în care se scufundase barca — și Fenia îl văzu — prin dunga aceea plesnită în gheața întregului văzduh — pe Condrat, aplecat asupra ei, privind-o cu ochii lui albaștri spălăciți :

— Ridică-te, Fenia. Dă-mi toporul.

Fenia încercă să se ridice. Scăpă mîna lui Condrat. Își simți palma căzută de-a lungul trupului. Pipăi și dădu de toporul întins pe fundul bărcii, alături de cazma și lopată, de-a lungul sicriului. Încercă să ridice coada toporului, nu mai știu dacă a ridicat-o sau nu. Își găsi palma după un timp, sub obrazul culcat pe pînza de cînepă de pe capac — deci se ridicase și se așezase în locul ei dinainte — și o cuprinse un somn adînc.

Condrat doborî cîteva crengi de stejar cu ramuri dese și le aruncă în barcă, în partea opusă locului unde se afla femeia. Trînti toporul la loc și începu din nou să împingă barca cu vîsla. Diaconul dormea liniștit, nu mai vorbea în somn.

II

Ieșiseră de tot din pădurea de stejari și se apropiaseră de sat, dar nu mergeau într-acolo, ci înapoia lui, spre dunele de nisip.

Vîntul se liniștise. Ploua din ce în ce mai rar. Fulgii de zăpadă nu mai cădeau. Barca înainta acum fără zgomot, nestingherită. Cerul se lumina.

Spinările albe ale dunelor înalte de nisip apăreau tot mai limpezi în negura lăsată jos, pe întinderea de apă tulbure, noroioasă. Pe coamele dunelor, ciorile săreau vesele, scăpate de furtună și ninsoare. Se așezau în rînduri și-și curățau cu ciocurile penele umede, croncănind de plăcere. Pădurea pe care cei trei o părăsiseră, cu copacii ei groși și goi, rămăsese mult înapoia dunelor. Spre sat se zărea, din cînd în cînd, cîte-o barcă mișcîndu-se pe apa de pe ulița mare, dar dispărea repede în spatele vreunei urme de casă. Gardurile de trestii, care împrejmuiseră casele, erau căzute în apă și pluteau de colo-colo, împreună cu resturi de uși și de acoperișuri. Pe prispele înecate alerga din cînd în cînd cîte un copil, bălăcindu-și picioarele pînă la genunchi. Dar era tras repede înapoia vreunui perete, de vreo mînă de mamă, ivită pentru o clipă. O singură barcă se tot mișca întruna, la marginea satului. Era barca celor doi lăutari, Lalíu și Dache, care așteptaseră tot timpul sub ploaie și ninsoare să li se dea un semn din partea lui Condrat că s-a găsit pămînt și că pot veni să cînte la îngroparea copilului. Zăriseră barca lui Condrat îndreptîndu-se spre dune și se ridicaseră în barca lor în picioare. Dache întreba cu arcușul, Lalíu, la fel, cu bețele țambalului. Dar Condrat nu-i privea, împingea cu vîsla barca spre dune. Și lăutarii înțeleseră ce trebuie să facă, văzînd direcția luată de Condrat. Dache se așeză, luă lopețile și vîsli și el spre dune, în timp ce Lalíu, așezat într-un colț al bărcii, începu să-și încerce țambalul. Strînse cu dinții un șurub, apoi un altul, pînă cînd i se

păru că țambalul sună bine. Lovi cu bețele pe corzi ceva a cîntec, apoi se opri, își îndreptă spinarea, își puse niște ochelari de soare — și rămase țeapăn, cu fața gravă, așa cum avea obiceiul să stea ori de cîte ori se pregătea să cînte. Cînd cînta însă, sta totdeauna cu capul în jos, rușinat că i se văd mișcările neastîmpărate ale mîinilor, iar fața îi devenea copilăroasă, urmărind cu naivitate jocul bețelor pe corzi.

— Stricata, uite stricata ! strigă dintr-o dată, ascuțit, Fenia, trezită din somn.

Diaconul se trezi și el — brusc — și privi buimăcit în jur. Văzu în față dunele de nisip alb, curat, cu puzderie de ciori pe coame. Văzu și barca ce venea dinspre sat, cu Dache la vîsle și cu Lalíu, țeapăn, pregătit, cu ochelari de soare, în celălalt colț. Își dădu în sfîrșit seama unde se află și pentru ce merg spre dune. Dar zări, în același timp, strecurîndu-se pe apa dintre dunele cele mai mari, o altă barcă condusă de o femeie tînără, cu trupul mare. O recunoscu după basmaua galbenă, legată sub bărbie, și după cozile groase, negre. „Vica." Stătea în picioare în colțul bărcii, purta o haină bărbătească veche, din doc alb, cu umerii lăsați — fără nasturi. Se vedea lipsa nasturilor, vîntul îi sufla pulpanele hainei în lături de trup, descoperindu-i o rochie de stambă înflorată, decolorată, strînsă pe o talie groasă și pe un piept mare, revărsat într-un jerseu roșu, cu țesătură rărită, plesnită. În picioare, fata purta niște bocanci scîlciați, fără șireturi, legați în jurul gleznei cu sfori groase de năvod.

— Vica, zise diaconul ca pentru sine. Tuși cu înțeles, dar tusea lui stăpînită dinadins se auzi, totuși, ca un răcnet. Se descheie la șubă, căscă lung și-și întinse piciorul sănătos, să și-l dezmorțească.

Vica dispăru după o dună. Dar diaconul observă că ea nu plecase mai departe, aștepta, se pitise numai — se zărea un colț al bărcii, ieșit de după nisipul alb.

Condrat își mîna barca încet, obosit, la fel de străin de tot ce se întîmpla în jur ca și pînă atunci.

— Stricata, părinte, îmi pîndește bărbatul. N-are astîmpăr nici acum, cînd murim cu toții.

Diaconul tuși din nou. Barca lăutarilor se apropia. Dache vîslea neîndemînatic, repezind ritmic mai mult pîntecul rotund — încins cu brîu roșu peste niște pantaloni verzi de stofă de vară — decît vîslele, pe care le încurca prin apă, stropindu-l pe Lalíu, care-și scosese ochelarii și-i ștergea agitat, cu un capăt al fularului său, de culoare roz, cu dungi cafenii.

Barca lui Condrat atinse cu ciocul marginea celei mai înalte dune. Condrat — după ce măsură din ochi înălțimea dunei, care trecea de șase metri deasupra apei — sări din barcă și începu să urce pe coasta nisipului, cu vîsla într-o mînă și cu cazmaua și lopata în cealaltă. Bocancii îi lunecau pe nisipul muiat — și omul căuta să înfigă, la fiecare pas, vîrful încălțămintei în trupul gros al dunei pentru a putea înainta. Se apropia, suflînd des și greu, de spinarea dunei. Lunecă însă înapoi, tîrîș, pe tălpi, și se trezi cu bocancii în apa tăioasă, afundat pînă dincolo de genunchi. Înfipse adînc în coasta dunei, de o parte vîsla, de alta cazmaua (lopata i-o întinse diaconului) și începu din nou urcușul, aplecat înainte, sprijinindu-se din cînd în cînd de-a dreptul cu pumnii în nisip. Ciorile de pe coama dunei nu zburară la apropierea lui Condrat. Se strînseseră mai mult unele lîngă altele, croncănind și mai tare, cu ciocurile întinse în jos, spre locul de unde urca omul. Condrat, cînd fu mai aproape, zvîrli cu vîsla în ele. Păsările se ridicară în aer, fără să se înalțe însă prea mult. Zburară un timp pe loc deasupra dunelor, bătînd din aripile îngreuiate de ploaie. Pe măsură ce Condrat înainta, lărgeau cercurile, făceau ocoluri în jurul lui. Apoi se înălțară brusc, cu ciocurile întoarse spre cozi, croncănind furios, și după ce mai dădură un timp roată

dunelor, se îndreptară, o parte spre pădure, altele spre moara de vînt, înaltă și cu paletele frînte, de la marginea satului.

Condrat își căuta vîsla pe coama dunei.

— Nene Condrate, m-au izgonit. M-au alungat și de pe ulițele cu apă, să mă rupă mistreții. Mi-e frică. N-am unde mă duce. Vreau să stau și eu lîngă lume. De ce mă izgonește ? O să ajut la copii, la bătrîni. Unde-o fi nevoie. Că apa vine și mai mare. Vine mai mare, nene Condrate. Se aude, o știu că se aude, că am trăit tot alungată. Nu vreau să mă prăpădesc degeaba. Vreau să rămîn și eu pe lîngă sat. Să fiu și eu cu toții. Cu lumea, nu mi-e frică de pier.

Prin cealaltă parte a dunei, urcase Vica. Se ținea pas cu pas în urma lui Condrat, rugîndu-l, alergînd cu picioarele ei grele pe coama nisipului. Ținea capul în jos, plîngea și se uita uimită cum i se cufundă adînc tălpile mari în nisipul moale și cum rămîn în urmă gropi largi de apă. Plîngea și mai tare, și în fuga ei fără rost pe coama dunei zări, privind spre sat, cum se desprind pereții unei case, cum cad în lături și se afundă și cum se ivește, plutind, un pat, și în vîrful patului un bărbat, o femeie și cîțiva copii ; bărbatul sare din pat în apă, prinde barca tîrîtă de stîlpul — căzut și el — de care fusese legată, și-și culege repede familia și țoalele de pe pat, urcîndu-le în lotcă.

Văzînd asta, Vica se opri din fuga ei pe dună, fugi iar pe marginile coamei, pieptul mare i se sălta, umflînd jerseul roșu, pulpanele hainei albe de doc îi zburau, bătute de vînt, înapoia trupului. Din vîrfurile cozilor ei negre și groase, care i se izbeau lungi, cu zgomot, pe pîntecul tare și pe șoldurile late, săreau stropi mari de apă. Crivățul pornise din nou să sufle.

Vuietul apei, abia auzit un timp, începu să crească din nou. Dar nici Condrat, nici diaconul, nici Fenia, care

rămăsese în barcă, nu-l luară în seamă. Vica îl auzea, prindea cele mai mici schimbări în sunetele apei — și începu din nou să alerge spre coama dunei, rugîndu-se de Condrat. În barca lăutarilor, Dache se oprise din vîslit și împreună cu Lalíu, amîndoi în picioare, priveau peste apă acordîndu-și instrumentele.

— Nu mă alungați, nene Condrate. Să rămîn și eu lîngă lume. I-auzi cum vine apa.

Condrat, ca și cum n-ar fi zărit-o pe Vica, își căuta vîsla mai departe. O zări, o ridică și se întoarse. Trecu pe lîngă Vica și se îndreptă spre partea cealaltă a dunei. Diaconul urca și el acum coasta nisipului gîfîind, mai mult de-a bușilea. Condrat, tot mișcîndu-se pe coama dunei, îl zări pe diacon, îi întinse vîsla și-l săltă cu putere deasupra. Urca și Fenia, înfigîndu-și mîinile în nisip. Se oprea la fiecare pas să răsufle, să-și odihnească trupul mărunt și osos, dar și ca să se poată sălta din clipă în clipă pe vîrfurile ghetelor ei vechi, cu urechi, pentru a vedea ce face Vica. Ar fi țipat la ea, ar fi blestemat-o, dar răsuflarea îi era tăiată de urcușul greu și de oboseala veghii.

Jos, la temelia dunei, rămăsese barca singură, cu sicriul în ea.

Condrat și diaconul începură să caute un loc cît mai potrivit pentru groapă, încercînd ici și colo nisipul. Se opriră în partea cea mai înaltă a coamei.

— Aici — zise diaconul răcnind. Sînt vreo șapte metri deasupra apei. Înfipse piciorul de lemn și scormoni nisipul. Se poate, Condrate. Îi facem pat din crengi.

— Nene Condrate, au să mă sfîșie. M-au izgonit. M-a blestemat Vlase, că aș fi păcătoasă și aduc nenoroc. Mi-a aruncat patul și lucrurile în apa de pe ulița mare. Nu le-am mai găsit. Le-au luat crivățul și apa. Nu vreau să fiu singură. Vreau să fiu cu lumea.

Vica venise lîngă ei și spunea întruna aceleași cuvinte.

Fenia ajunse și ea în mijlocul dunei. Călca acum din ce în ce mai repede. Se grăbea, trăgînd după sine lopata și cazmaua părăsite de Condrat în timpul căutării locului pentru groapă.

— Nu te omoară nimeni — îi zise diaconul Vicăi, fără s-o privească. Du-te înapoi în sat, caută-ți lucrurile și patul, și stai cu barca prin jur. Du-te înapoi — strigă el, răcnind.

Fenia, sleită de osteneală, mică, îndoită de umeri, se oprise în spatele drept, lat și înalt al Vicăi. Vica se întoarse spre ea și — tot cu capul jos — vorbi Feniei, care se dădu înapoi, speriată de trupul mare și puternic al fetei. Căldura Vicăi o dogorea. Fenia se dădea mereu înapoi. Vica o urma, încălzindu-i femeii, de departe, cu dogoarea ei, obrajii scofîlciți și îmbătrîniți, uscați, înghețați.

— Dadă Fenia, spune-i lui nenea Condrat să aibă grijă, că el e om bun. Vreau să fiu și eu cu lumea. Se aude apa. Au trecut ieri lupii înotînd prin apă. Am văzut rațele pitice de iarnă spărgîndu-și ouăle cu ciocul și fugind. Au să se repeadă turmele de mistreți să caute hrană și ascunziș. Că vine zăporul, știu că vine, or să se rupă sloiurile de pe Dunăre. N-am unde mă duce. M-a izgonit ieri Vlase, dadă Fenio, și mi-a zis că pe el satul l-a trimis să mă alunge. A venit acasă la mine și mi-a spus să plec unde-oi ști. Aș pleca, dadă Fenia. Să nu crezi că plîng, zău dacă plîng. Dar barca mi-e veche și astupată cu cîrpe. Să mă lase măcar aici, să stau pe nisip, dacă nu mă vrea satul. Am să îngrijesc de mormîntul copilului. Nu mă lăsați, dadă, să mă ia mistreții în dinte. Numai Vlase să nu vină și să mă alunge. Spune-i lui nenea Condrat. Vlase mi-a răscolit casa. Mi-a dărîmat soba. Nu s-a uitat că apa mi se urcase în casă pînă la dunga patului. Mi-a rupt patul și mi l-a aruncat în uliță. Mi-a risipit mălaiul în apa de pe prispă. Și nu mai am cu ce să-mi fac turte pentru pomenirea mea — că știu că n-o să mai fiu. Nea Vlase zice că-i țin ascunși la mine de cîteva nopți pe Gură Spovidău și pe Andrei Mortu și că pîndesc împreună cu ei să prădez satul, acuma, cînd a venit urgia peste toți. Zice că am umblat cu farmece și cu ierburi de leac și i-am betegit vaca țintată și că o să i le betegească pe toate șase, să i le fure mai ușor Spovidău și Andrei Mortu. Nu sînt fata lui Andrei, nu sînt, asta e numai în cîntece, că așa au vrut oamine adevărul gol-goluț, fără cîntec, și sînt și eu un om amărît ca toți oamenii. Dar Vlase a tăbărît cu pumnii pe mine. Tocmai mă spălam pe cap. Că dacă murim, am zis, să fiu spălată pe cap. Eram fără jerseu. Și-a înfipt mîinile în umerii mei. Și dacă a pus mîna pe mine și m-a văzut că plîng moartea, care ne pîndește pe toți, i s-a înmuiat dintr-o dată inima, și-am zis că, uite, și Vlase e om și se leapădă și el de cîinoșie, acuma, cînd vine sfîrșitul. Și a început să mă mîngîie, și dacă m-a mîngîiat, din bun ce se făcuse, i-a venit, nu știu cum, altceva în gînd : „Vico, abia acuma la urmă văd și eu ce frumoasă ești și-mi pare rău că am umplut lumea numai cu vorbe urîte despre tine. Hai, Vico, să ne bucurăm, cît mai avem de trăit." Și m-a strîns în brațe și se ruga de mine să-l las, că dragostea o să-i mai ia și lui din păcate. I-am făcut vînt cu genunchiul și s-a răsturnat peste prag în apa din curte. Mi-am aruncat jerseul și haina asta pe mine, bocancii și basmaua și mi-am dezlegat barca de stîlpul casei și am fugit încoace. Dadă Fenio, zău că nu-s gazdă de hoți, zău că n-am făcut farmece cu ierburi de leac, zău că nu mai știu de Spovidău de cînd și-a bătut joc de mine și de cînd am fugit ca vai de mine la ghiolul Bogdaproste. Nu mă bănui și matale, dadă Fenio...

Femeia nu mai putea da înapoi, ajunsese la marginea dunei. Ar fi vrut să țipe ceva Vicăi, s-o alunge. Își ridică ochii și văzu mărgelele de sticlă verde care săltau pe pieptul jerseului roșu și umflat. Rămase cu ochii deschiși mari spre mărgele. Săltau sticlind pe pieptul rotund, zguduit de plîns, al fetei. Fenia lunecă cu un picior pe marginea dunei. Și-l trase, țipînd, fără să-și ia ochii de la frumusețea mărgelelor de sticlă. Nu vedea fața Vicăi — era sus, mult prea sus pentru ea. Numai dunga genelor negre, lăsate pe ochii plînși al fetei, o făcea să poată distinge, acolo sus, rotunzimea pomeților plini, roșii și tineri.

— Prefăcuto, prefăcuto, te vaiți că mori, și alergi după bărbații nevestelor ! Ți-ai pus mărgele, și pe noi ne-a acoperit apa !

— Nu, dadă Fenio. Zău, dadă Fenio ! Am venit la nisip, ca să fug de apă și de oameni. N-am știut că vine nea Condrat aici. Matale mă dușmănești, că eu și cu nea Condrat... Sînt stricată, cum zici matale. Dar nu mă blestema mai mult. Lasă-mă să intru și eu acuma în rîndul oamenilor, dadă Fenio, ca să mi se ierte și mie toate, acuma la urmă. Eu am încercat înainte, și nu s-a putut. Nu mă dușmăni, dadă, pe bucata asta de pămînt care a mai rămas.

Dar Vica vorbea singură. Fenia n-o mai asculta, mintea îi ostenise. Îi era din nou frig și se apropiase, mică, de trupul mare și gros al fetei și se încălzea la fierbințeala lui, bocind. Și cînd și Vica începu să bocească, Fenia încercă să bocească mai mult decît ea, să-i acopere celeilalte vocea, dar nu izbuti decît să țipe uscat și întrerupt, bocetul Vicăi curgea plin, fără icneli. Și Fenia fu mulțumită o clipă de plînsul Vicăi — copilul era astfel omenit cum trebuie de plînsul tînăr al fetei. Apoi Fenia se așeză jos pe nisip, tăcută, uită de Vica, căldura trupului fetei îi dăduse o amorțeală care o moleșise și o împingea la somn, își strînse genunchii la gură și-și culcă fața în

poală. Vica nu mai știu ce să facă, își opri și ea plînsul și căută din ochi un colț mai ferit al dunei, unde să nu se împiedice nimeni de ea, și să poată rămîne acolo.

Condrat săpa groapa pentru copil în partea cea mai înaltă a dunei, fără să privească spre cele două femei. Era pînă dincolo de genunchi în nisip, săpa mai departe, zvîrlind nisipul umed peste coama dunei în apă. Nisipul se desprindea de pe marginile gropii, îi luneca peste picioare. Își trăgea cu greu bocancii din clisă. Ieșea pe marginea gropii pînă se liniștea lunecarea nisipului, intra iar, săpa mai departe. Își simțea din nou picioarele prinse în nisip pînă dincolo de genunchi, trebuia să iasă iar.

Fenia își săltă capul, îl văzu că sapă și se miră că n-a simțit cînd Condrat i-a luat din mîini cazmaua și lopata.

— Crengile — zise diaconul. Trebuie aduse crengile și întărite marginile.

Condrat zvîrli cazmaua în groapă și începu să coboare spre barcă, să aducă crengile.

— Nea Condrate, ce facem noi, nea Condrate, începem să cîntăm ? Crește apa. N-auzi cum vuiește ? Avem și noi copii, unde-i ducem ? Dați-i zor, nea Condrate.

Dache și Lalíu ajunseseră și ei la dună, lîngă barca cu sicriul. Băteau din picioare în barca lor, își suflau în mîini să se încălzească. Începuse iar să plouă mărunt, vîntul aducea, în rafale, foloștine de zăpadă.

— Cîntați, mă ! — le strigă diaconul.

— Să cîntăm, nea Condrate ? — întrebă Dache.

Condrat luă crengile din barcă și le așeză pe umăr. Nu răspunse.

— Ce să cîntăm, părinte, că nu știm ce — strigă Dache spre dună.

— Ceva — răcni diaconul. Ceva cu pămînt și cu iarbă, că m-am săturat de bocete. Mi-o fi de atîta văicăreală, treizeci de ani mi-ajunge !

— De care cu pămînt și cu iarbă, părinte ? întrebă Lalíu deschizînd ochii mari, și se închină de vorbele diaconului, spunînd încet : „Să fie al nostru păcatul". Ziceți-i începutul, părinte, dacă-l știți, și-l luăm noi numaidecît.

Nici diaconul nu le mai răspunse. Își răsuci o țigară cu jurnal și începu să se plimbe pe dună cu mîinile la spate. Apoi aruncă țigara în apă. „Nu mai am tutun, fumez pungi de jurnal."

Vica nu îndrăznise să meargă pînă aproape de groapă și rămăsese singură, nemișcată, pe o margine mai depărtată a dunei. Văzînd că nimeni n-o ia în seamă, socoti că, într-un fel, cei din jur s-au obișnuit cu ea. Își căută ceva de lucru, ca să arate că are și ea un rost. Își dezlegă basmaua galbenă, o stoarse de cîteva ori răsucind în pumnii ei bolovănoși, o scutură în aer cu zgomot și o întinse la uscat pe marginea dunei, înfundîndu-i colțurile în nisip, să nu i-o ia crivățul. Dar zăpada, care venea mai groasă, îi acoperi repede basmaua. Apoi Vica nu mai știu ce să-și găsească de lucru ca să rămînă încă acolo. Se lăsă într-un genunchi și se făcu că-și leagă bocancii, adică dezleagă sforile groase, și le leagă la loc cu încetineală. Le dezlegă din nou. Își scoase bocancii și-i deșertă, pe rînd, de apă. Își scoase și ciorapii pestriți din lînă groasă, îi stoarse, rămînînd cu picioarele goale, roșii de frig, pe nisip. Întinse și ciorapii lîngă basma, iar bocancii îi puse alături, cu tălpile găurite în sus. Stoarse și poalele rochiei de stambă, pulpanele hainei albe de doc. Apoi își scoase haina, o răsuci toată în pumni, o scutură în bătaia crivățului, vru s-o întindă pe nisip lîngă celelalte lucruri, dar observă că are cusătura din spate căscată. Luă de sub reverul hainei un ac cu ață, se așeză jos pe nisip, în așa fel ca să poată zări mișcările celorlalți, și începu să coasă, încet, fără grabă. Îl văzu pe Condrat cum urcă coasta dunei, îndoit de spate, cu crengile de stejar în spinare. Văzu groapa de nisip prăbușit, iar jos la temelia dunei, barca cu sicriul, mișcată încoace și încolo de vînt și de apa care creștea. Rămase cu ochii într-acolo, haina îi căzuse pe genunchi, n-o mai cosea, iar ca să-și încălzească mîinile, le lipi de obrajii roșii. Își privi apoi palma stîngă și căută să descopere „linia căsătoriei". Cu mîna dreaptă își șterse gîtul înalt de fulgii de zăpadă care o gîdilau, apoi dădu cu degetele de mărgelele de sticlă verde, le suci pe ața groasă de cînepă, bilă cu bilă și le vîrî sub jerseul roșu, strîngînd din obraji cînd simți atingerea rece a sticlei pe țîțe. Se sperie văzînd-o pe Fenia că o privește cu ochii ficși. Se apucă speriată să-și despletească cozile negre și să le împletească la loc, privind mai departe pe furiș la ceilalți.

— Părinte Ichim — strigă Dache — am găsit un cîntec cu iarbă și cu pămînt.

— Nu merge — zise rușinat Lalíu, mai mult pentru sine, încercînd țambalul cu bețele. Cîntecul e din cîmpie, mult pămînt și multă iarbă. Nu se potrivește nici la mort, nici la înecați.

— Dacă nu-i porcos, ziceți-l ! răcni diaconul de pe dună. Să nu fie porcos. Se potrivește orice cîntec dacă nu-i porcos.

— Nu-i porcos — răspunse Dache, apăsîndu-și vioara și arcușul pe piept.

Lalíu șterse cu fularul roz zăpada de pe țambal. Făcu o strîmbătură, rușinat cu gîndul la cîntec, își aplecă pieptul peste corzi ca să le apere de ploaie și de ninsoare și începu să bată cu bețele melodia. Dache apăsă de cîteva ori tare cu arcușul pe vioară, un fel de marș. Așa obișnuia să deschidă orice cîntec, cu un scurt marș. Tăie de cîteva ori pieziș aerul cu arcușul, ca și cum ar fi vrut să înlăture zgomotele furtunii ce stăruiau și-i încurcau urechea muzicală, și apoi prinse și el pe vioară melodia începută de Lalíu.

Condrat și Fenia, lăsați în genunchi în groapă, întăreau cu crengi marginile gropii. Vica își cîrpea haina,

tresărind la zgomotele depărtate. Diaconul, cu mîinile la spate, privea peste apă.

Dache trase arcuşul pe coarda groasă, depărtă brusc braţele, lăsîndu-l pe Lalíu să alerge singur cu melodia pe corzile ţambalului, şi cînd crezu că e tocmai momentul să-şi facă intrarea cu vocea, începu să cînte răguşit :

Cîmpie, cu porţi dărîmate,
Cu ierbile-n cer vărsate,
Creşte iarbă-n cer, şi-n stele,
Şi în călcîiele mele...

Dache, după ce „luă" de cîteva ori vorbele cîntecului, trase pe arcuş, drept sfîrşit, obişnuitul marş scurt. Nimeni nu-i băga în seamă pe lăutari în afară de Vica, în picioare acum, săltată pe vîrfuri.

Vica ţipă dintr-o dată, începu să alerge de-a lungul şi de-a latul dunei, cu braţele groase întinse înainte, arătînd cînd într-o parte, cînd în alta, apele rupte care se zăreau venind umflate, cu sclipiri albe, pe crestele valurilor, din ce în ce mai înalte, cu sloiuri mari de gheaţă care săltau şi se prăbuşeau, izbindu-se între ele, zvîrlind aşchii de gheaţă şi de trunchiuri de copaci, crengi şi rădăcini, stîrnind pîlcuri cenuşii de păsări care zburau frînt, în neştire.

— Zăporul ! Zăporul ! S-a rupt Dunărea !

Insule plutitoare de stuf năvăleau, împinse de sloiuri, se amestecau, răsturnate, cu rizomii în sus, se scufundau, şi se iveau răvăşite şi rupte.

Apa din jurul dunelor se învălmăşi brusc, aruncînd bucăţi de noroi şi ierburi uscate, smulse de la fund. Barca cu sicriul fu izbită în coaste de un şuvoi de apă cu gheaţă, venit dinspre pădurea de stejari, şi începu să plutească singură, tîrîtă de curenţii repezi, învîrtită pe loc, zvîrlită peste petele rotitoare de plavie şi de crengi

sfîşiate. Vica îşi încărcă în fugă braţele cu basmaua, cu ciorapii, bocancii şi haina, se lăsă să alunece pe fundul ei lat, pe coasta dunei, alergă prin apă pînă la brîu, prinse barca şi rămase aşa, cu funia în mînă.

— Vitele, prindeţi vitele, au scăpat vitele ! strigară cei din sat spre dune.

Vacile rupseseră ţarcul făcut de oameni în sat, pe apa din uliţa mare, şi porniseră sălbatice, mugind, înotînd de-a dreptul împotriva zăporului.

— La şcoală ! La şcoală ! Toată lumea să fugă la şcoală ! Fugiţi ! se auziră voci de femei.

— Legaţi-l pe Vlase ! Intraţi în casă peste el, că nu vrea ! Băgaţi copiii în pod, la Vlase ! Restul la şcoală ! — ţipară alte femei.

— Prindeţi vitele ! Nu le lăsaţi spre şuvoaie ! Daţi cu toporul în aia fără coarne, aia le duce !

Diaconul fugi spre sat cu barca lăutarilor.

— S-a răsturnat moara de vînt ! Funiile, aduceţi funii ! Prindeţi-o, luaţi-i măcar osia !

Vica sări în barca cu sicriu, prinse lopeţile şi vîsli spre sat, strigînd : „Domnişoară Maria, domnişoară învăţătoare ! Să-l îngropăm în cancelarie, că a-nvăţat bine copilul !"

— S-a înecat ! S-a înecat bunicul lui Petre Litră ! Căutaţi-l !

— Fugiţi la învăţătoare ! La şcoală, la şcoală ! Duceţi lehuzele acolo ! Bărbaţi sînteţi voi ? — ţipară mai ascuţit vocile de femei, întretăiate în aerul pîclos de deasupra uliţelor cu apă.

— Adunaţi gardurile şi acoperişurile ! Puneţi-le în faţa şcolii ! Şi la casa lui Vlase ! Cîinilor ! Ce-aţi păzit pînă acum ?

— Vulpile, vulpile ! Trec vulpile ! Înoată de-a curmezişul !

— Fereşte, mă, din calea lor, că le sperii !

— Unde-i fata lui Dache ? Căutaţi-o pe fata lui Dache !

— Fugiţi ! Vine grosul sloiurilor ! La şcoală ! La casa lui Vlase !

Condrat săpa mai departe pe dună, groapa îi ajungea dincolo de şale. Fenia nu se mai vedea din groapă. Stătea chincită şi prindea crengile de stejar de-a lungul pereţilor. Nisipul se desprindea de pereţi, se prăbuşea peste crengi, lăsînd găuri adînci, lăţind groapa, surpînd-o în toate părţile. Fenia dregea cu palmele peretele într-un loc, îl îngrădea cu crengi, alături cădea iar nisipul în felii mari, umede, stricînd totul. Ceea ce săpa Condrat, în urma lui se astupa. În loc de groapă, se pomeniră pe un muşuroi. Muşuroiul se lăţise întratîta, încît cuprindea toată lăţimea coamei. Fenia rămăsese la un capăt al spărturii, căutînd cu degetele în clisă crengile dispărute sub nisip. Condrat se pomeni departe, neştiind unde să mai sape. Marginea dunei crăpă pe toată lungimea ei, se căscă şi alunecă toată ca un perete, rostogolindu-se şi topindu-se în apă.

— Condrate, haideţi, mă, ce faceţi ? Daţi-vă repede jos — strigă gros la ei Luca Horobeţ, venit în fugă spre dune, cu bărcile, împreună cu Chizlinski, cu Căpuci, cu Pălici, Prişu, Blegu şi cu Bălcău.

— Repede, Condrate ! Învăţătoarea şi Vica au scos duşumelele la cancelarie şi i-au făcut loc copilului acolo — spuse Căpuci cu vocea lui subţire.

— I-au pus pe piept abecedarul şi caietele — zise şi Chizlinski, mormăind cuvintele.

Condrat îşi şterse fruntea cu mîneca, îşi scoase picioarele din nisip, se uită peste apă lung, deschise ochii mari, a mirare, şi începu să rîdă. Ceilalţi întoarseră capetele în partea unde se uita Condrat.

Printre sloiurile înalte şi groase care zvîrleau trombe de apă, tîrînd cu ele copaci despicaţi şi insule de stuf — veneau mistreţii în cîrduri, înotînd în salturi repezi, tăind apa cu spinările sure, cu boturile păroase, căscate, pline sub bărbie de ţurţuri de gheaţă, pe colţi cu smocuri de iarbă uscată şi albită de zăpadă.

Condrat strigă, arătînd spre mistreţi :

— Uite-l, mă, pe Vasile ! Mistreţul ăla bătrîn şi chior pe care l-am întîlnit acum zece ani la plaurul de la ghiolul Matiţa. Îi dădeam să mănînce boabe de porumb din palmă. Sărea în sus de bucurie cînd simţea oameni pe aproape. El e, mă, că-i lipseşte şi un colţ ! Vasile, ce mai faci, mă Vasile ? Să trăieşti, mă, chiorule, mă !

Şi Condrat rîse cu hohote, într-o mînă cu cazmaua şi în alta cu lopata, trăgîndu-şi din clisă bocancii, care i se înfundaseră iarăşi în nisip.

— Mă Vasile, credeam că nu mai eşti. Că şchiop te ştiu de vreo zece ani, şi nici de auzit nu mai auzi bine. Eşti berc, nici coadă nu mai ai. Şi-ţi porţi urechile peste ochi, zici că aşa-ţi place ţie şi că nici nu-ţi pasă de sloiuri. Mare hoţ mai eşti, mă !

Şi se porniră toţi să hohotească. Horobeţ rîdea gros, dogit, ţinîndu-se cu mîinile de barba galbenă, care-i acoperea pieptul. Căpuci chicotea subţire, Blegu pufnind în lături — pfua-pfua —, Chizlinski scurt, repezit cu nasul cîrn în sus, Bălcău rar — ha, ha —, Prişu cu palmele la ochi, după ce mai întîi îşi scosese căciula, cum obişnuia cînd rîdea, iar Pălici înfundat, din pîntecul mare, pe care şi-l sprijinea pe de margini cu braţele lui scurte.

Cîrdurile de mistreţi se opriră, grohăind înspre dune. Printre mistreţii bătrîni din capul convoiului, Vasile sări prin apă, rotindu-se, zvîrlindu-şi partea dinapoi în sus, într-un fel de joacă a lui. Cîţiva mistreţi se bălăciră şi ei cam ca Vasile.

— Mă, Vasile, mă — zise Condrat, —, cîţi ani să ai tu, mă, că şi tata te pomenea, şi tot aşa spunea că erai. Eşti bătrîn, şi tot nu te laşi. Să trăieşti, mă, Vasile, şi să-ţi fie de bine !

Şi rîseră iar, dîndu-şi capetele pe spate, numai Căpuci, nemaiputînd de rîs, se ghemuise în barca lui, cu faţa pe

genunchi ; i se vedea doar spatele zvîcnind des, de chicotele pe care nu mai izbutea să le scoată din el.

Mistreţii porniră mai departe, cu Vasile înaintea lor.

Fenia se căzni să priceapă de ce rîd oamenii de lîngă ea, nu pricepu, privi în jur, să vadă dacă nu cumva, printr-o minune, s-au retras apele, dar nu văzu nimic din toate astea. Văzu, din groapa de nisip unde sta ghemuită, numai piepturile bărbaţilor şi feţele lor aspre rîzînd. Se făcu şi mai mică privind sloiurile care se aruncau sălbatice peste ape, şi-şi trase pe furiş basmaua de pe urechi, ca să asculte mai bine hohotele oamenilor, peste care rîsul lui Condrat răsuna limpede şi nepotolit.

DROPIA

Iarba ne ajunge la umeri. S-a umplut pămîntul de prepeliţe. Roua ţine pînă spre amiază. Cînd s-o face ziuă, dacă ţi-e cald, intri în iarbă să te scalzi. Aşa fac fetele lui Arşunel, fug dimineaţa din aşternut, aleargă pe cîmp şi intră unde e iarba mai mare. Le zboară prepeliţele pe la subţiori şi le cîntă prigoriile cu guşă roşie pe la ascuţişurile pieptului.

— Fîntîni nu sînt pe cîmp ?

— Nu sînt. Pentru că nimeni n-a săpat vreuna. Ar fi săpat-o degeaba. Abia la vreo treizeci de metri sub pămînt dai de apă. Şi cînd dai, fuge mai la adînc. Asta în cîmp. Acolo unde mergem acum nu ştiu ce e, n-am fost niciodată. Ce folos că în satul pe care l-am lăsat în urmă sînt fîntîni şi au avut apă, şi acum n-au decît cirloi cu nisip ? Le-a supt seceta cum a supt şi ugerul vacilor. A fost o secetă că şi luna se înnegrise, de-i mai rămăsese într-o parte, aşa, ca un bănuţ de ou.

— Era oul începutului şi sfîrşitului — zice mormăind unul care mergea într-o margine a convoiului, dar în rînd cu cei doi călăreţi din faţă.

— Eu nu ştiu cum se numea oul — răspunde răstit, după o vreme, cel care începuse vorba despre fetele lui Arşunel şi despre secetă. Am spus aşa să înţeleagă omul mai repede, că-i noapte şi nu mă vede la faţă. La ziuă am

să-i vorbesc altfel. După cîte știu, e și străin de locuri, și poate n-a lucrat niciodată pămîntul și nu s-a uitat prea des la cer cu praf în ochi. Eu atîta știu, a fost o secetă care a ținut din săptămîna Floriilor pînă acum, spre toamnă. Și pe urmă a venit o ploaie de cincisprezece zile și a crescut iarba asta mare prin care călcăm acuma cu caii. Sînt acuma, adică, lunile aprilie, mai, iunie, iulie și august — toate în septembrie. S-a luat timpul de la început să-și petreacă zilele netrăite. E cald ca-n iulie, înfloresc salcîmii ca-n aprilie și se coc strugurii de toamnă. O gloabă de moș începuse zilele trecute să se țină după fete tinere și le făcea în dar basmale galbene. Au roit albinele în septembrie și și-au făcut stupi în crăpăturile despicate de secetă de la stîlpii porților. Ferice de ăi tineri. Se-mbie noaptea cu faguri pe la porți, iar dimineața le e lehamite de miere. Tot în timpul ăsta se zice că s-ar fi ivit și Fuierea pe cal, nu se mai arătase din toiul secetei. Lui Fuierea îi fugise nevasta de foame și de sete. Nu se știa cu cine. El zicea că o luase un vîrtej alb, într-o zi la amiază. Fuierea a plecat s-o caute cu calul, dar venea înapoi în fiecare noapte, să vadă dacă nu cumva i s-a întors nevasta în lipsa lui. Făcuse cărare tot alergînd cu calul dintr-o parte într-alta. Pe la noi, așa de mult doar Ivăncel a alergat ca să i se dea răsplata făgăduită pentru brațul pe care și l-a pierdut acum zece ani la Mărășești. În toiul secetei, Fuierea n-a mai venit să vadă dacă i s-a întors nevasta. Iar pe locul unde bătuse mereu calea, s-a surpat pămîntul. Așa spuneau niște văduve cu dragostea netrăită, eu n-am prea luat seama la cărare. Unii ziceau că l-au mai auzit în cîte-o noapte pe Fuierea, mergînd cu calul pe sub pămîntul cărării și-și căuta mai departe nevasta. Eu nu l-am auzit, în fiecare seară aveam oasele frînte de lucru și adormeam repede. Macii, însă, i-am văzut. Cu macii e adevărat. Cînd s-a terminat seceta, după ce a plouat cît a plouat, am ieșit și eu la marginea satului înspre locul unde rămăsese casa părăsită a lui

Fuierea. În curte, el avea un plop înalt, plin de pămînt pînă sus, că-l bătea tot anul praful adus de crivăț. După secetă, zic, cînd nu mai era nici Fuierea, nici nevasta lui, am văzut cu toții la încheieturile crengilor de sus maci roșii, înfloriți. Se vedeau de departe, înalți ca niște tufe, printre crengile plopului. Iar plopul era uscat de sus pînă jos. Cam asta-i. Dacă vrei să mai știi ceva, întreabă-mă, pînă nu se scoală ăștia — zice, și arată napoi cu mîna peste umăr.

Un timp s-a auzit numai iarba ștergînd burțile cailor. Nici dinspre convoiul lung de călăreți și căruțe care-i urma pe vorbăreții din față nu se auzeau alte zgomote mai pline și mai continue decît acelea ale ierbii, ca și cum oamenii care străbăteau noaptea cîmpul ar fi mers dormind. Treji se arătau cel care vorbise despre secetă, apoi străinul care călărea alături de el și-i asculta spusele, precum și cel dintr-o margine a grupului din față, adică acela care pomenise de oul începutului și sfîrșitului.

Deasupra ierbii se ivi din convoiul din spate o umbră înaltă care-și mîna calul cînd înainte, cînd înapoi.

— Asta e Corbu — zice cel ce povestise întruna, aplecîndu-se spre străinul care călărea alături — pe Corbu îl cunoști și noaptea, că e lung, și-a ridicat umbra de seară în picioare și s-a învelit cu ea. Nici el, nici părinții lui n-au avut plapomă. Corbu ăsta are un beteșug : mintea îi umblă cu basme, și cînd să scoată basmele pe gură, îi ies în formă de cîntec. Vorbele nu le cîntă, pentru că nu-l ajută glasul, spune cîntecele ca și cum ar vorbi. Nu mai ai somn, Corbule ?

— Nu văd prea departe — răspunde Corbu. Și alerg cu calul să prind ce nu apuc cu vederea, Miroane.

— Ferește-ți înțelepciunea de potriveli — îi strigă Miron, adică cel ce vorbise mai înainte despre secetă.

— M-ai chemat din răsărit, și-ți răspund din asfințit. Am plecat de acasă, cu soarele asfințit în cămașă.

— Lung mai ești și cîmpul nu-ți ajunge — îi strigă iar Miron, rîzînd, mai mult pentru că, vorbind cu Corbu, simțea că și vorbele lui sună a cîntec.

— Cîmpul e mic — îi răspunse Corbu. Îmi întind mîna-napoi și dau de noapte în toi. Întind mîna înainte, și lovesc în soare-un dinte, care tocmai răsărea. Ai grijă, Miroane, cînd s-o ridica soarele să nu scape Dănilă prin iarbă și să-ți ia porumbul, și tu să rămîi cu ochii în soare.

Cu vorbele astea, Corbu tăcu, umbra nu i se mai vedea, plecase. Iarba venea din față din ce în ce mai mare. Miron îl strigă pe Corbu de cîteva ori, dar nu-i răspunde nimeni.

— S-o fi culcat — zice Miron către străin — are un cal întins și cu spate lat, se lungește pe el și doarme, cum e cam netuns, părul i se amestecă cu coada calului, iar picioarele și le sprijină în inelele de la dîrlogi, după ce și-a trecut frîul pe după gît. Cum se lungește, și adoarme, că-i suflă calul în tălpi cu nările.

— Și Corbu merge *la dropie ?* întrebă străinul. N-a mai rămas nimeni în sat ? Toți au plecat în noaptea asta *la dropie ?*

— După cum ai să vezi la ziuă. Aproape toți. De-ai fi întrebat oamenii din sat cu cîteva zile în urmă dacă au să plece în noaptea asta *la dropie,* jumătate ar fi tăcut, un sfert ar fi dat din umeri, iar alt sfert ar fi zis nu. Sfertul care ar fi zis că nu merge ar fi fost *neamul lui Dănilă* și s-ar fi pregătit pe ascuns, cum s-a și pregătit, să ajungă înaintea tuturor *la dropie.*

— Mi se pare că se trag dintr-un basm cuvintele astea : neamul lui Dănilă — zice străinul, cam în dunga gurii, simțindu-l pe Miron că măsoară lucrurile cu basmul ca să poată umple noaptea și iarba mai pe potrivă.

— Din nici un basm. Este în sat neamul lui Dănilă. Să zic așa, în sat sînt de toate patru-cinci neamuri. Cel mai vechi, neamul lui Pepene. Neam ostenit, cu meri bătrîni în curte și cu femei iubețe. Se spune că neamul ăsta ar

fi dat și cîțiva cărturari. Nu știu, n-am aflat de soarta lor. Or fi fost și ei osteniți dacă nu li s-a auzit glasul în lume. Apoi vine neamul lui Poienaru-Păcuraru, cel mai rămuros. Pe urmă, neamul scurt și cu talpă lată al lui Dordoacă — și neamul bătut de vînt al lui Sălcău. De aici se încurcă lucrurile și încep furturile de fată mare. Vine, adică, un neam cam neștiut și nou, amestecat din toate astea, care nu prea se ține de amintirea a ce-a fost. Cam asta ar fi. Într-o parte de tot stă neamul lui Dănilă, care-și ia neveste neștiute de nimeni, din sate străine. Neamul ăsta se puiește mult, ca să aibă în curte slugi fără plată. Să te uiți cînd s-o face ziuă, toate neamurile or să se amestece, numai neamulul lui Dănilă o să se țină într-o latură, dar nu tot neamul la un loc. Ci familie ruptă de altă familie. A fost unul mai adineauri pe aici care vorbea de oul începutului și care s-a făcut nevăzut în spatele convoiului ; e din neamul lui Dănilă ; ăsta a rămas neînsurat, ca să nu dea la nimeni să mănînce degeaba. Are caii cei mai mărunți din sat și cei mai scurți în burtă. I se mai spune *spionul Mariei Tereza.* Biata femeie, ea o fi moartă de mult, și oamenii zic că i-a rămas spionul. De ce l-au poreclit așa, n-am priceput mult timp. Din cîte își aduc aminte oamenii fără dinți în gură, pe aici, prin Bărăgan, n-au trecut decît turcii, și ăia în goană. Și ăstuia-i zic *spionul Mariei Tereza.* Ce-o fi căutînd el pe lume așa de tîrziu, și într-un loc așa de nepotrivit, greu de închipuit. Pe la noi porecla e sarea omului, dar pe a ăstuia nu i-am înțeles-o. Pînă la urmă, tot unul din osteniții lui Pepene mi-a deslușit-o : l-au poreclit cu un lucru care nu poate să fie pe aici și n-a fost niciodată, ca să nu intre nici măcar în cuvintele îngăduitoare ale *Eclesiastului : ce este a mai fost, ce a mai fost va fi.* Eu nu le știu bine cuvintele, cei din neamul lui Pepene însă, care au mintea sucită, spun bine vorbele din orice parte le-ar lua. Ia să trecem puțin. Parcă se aude ceva peste cîmp.

Se auzea iarba ca mai înainte.

— Mi s-a părut. O să-ţi spun eu mai tîrziu ce mi s-a părut. Că tot o să se-ntîmple pînă la urmă. Pînă atunci mai ascultă-mă puţin, ca să fii pregătit şi să înţelegi ce-o să se întîmple. Dar pentru asta, n-am ce face, trebuie să-ţi vorbesc despre mine. Se cheamă că eu sînt încuscrit cu neamul lui Dănilă. Şi să vezi cum : de felul meu sînt din alt sat, vecin cu satul ăsta în care-am venit mai tîrziu, numai la pămînturi, adică destul de departe. În satul din care am fost, era o fată pe care cînd o strigam seara la poartă îi ziceam, de ochii lumii, *verişoară*. Neam cu mine nu era decît printr-o rudenie de margine, adică de loc. Fata era de-o vîrstă cu mine, şi dacă am fi vrut să ne înrudim cu adevărat, ar fi trebuit să luăm amîndoi lumea de la început şi să ne cunoaştem toate încheieturile. Trebuia. Dar a venit în satul nostru un Dănilă, tomnatic bine, a peţit-o, n-a zis nimeni nu. Eu eram tot plecat prin alte locuri, să aflu cum cîntă cucu. Şi cum fata a tăcut şi era socotită cam de pripas pe la noi, iar cum Dănilă cu pricina ca s-o poată lua şi s-o facă slugă n-a cerut zestre, a dus-o în satul lui fără să se mai uite în urmă. După cîţiva ani — să fi fost şase, să fi fost opt — un unchi al meu, Matei, îşi aduce aminte la o cumetrie de fata plecată. I-a venit în cap lucrul ăsta spre dimineaţă, avea paharul gol dinainte şi se uita la mine : „Miroane, unde ţi-e fata ?“ Şi a strigat spre Nicu al Brăilei, care dormea pe vioară : „Scoală şi cîntă-i lui Miron : *Parc-au fost vise de noapte, aşa le-am uitat pe toate*“. Şi au început oamenii de la cumetrie să se întrebe : „Adevărat, ce-o fi cu fata, n-a mai dat un semn de atîţia ani. Ia vezi tu, Miroane“. Matei s-a uitat din nou la mine şi mi-a zis : „Cum crezi“. Am plecat să văd ce-i cu nevasta lui Paminode Dănilă, că Paminode-l chema pe Dănilă care o peţise. N-aveam cunoştinţă prin partea locului decît pe Petre Uraru, pîndar pe mai multe hotare. Uraru se trăgea

din neamul lui Dordoacă, iar nevastă-sa, Victoria, din neamul lui Pepene. Dar să mai tăcem puţin. Mi se pare că iar sună ceva anadopa pe cîmp.

Au ascultat amîndoi. Iarba suna altfel.

— Da, sună ceva ascuns, zise străinul.

Miron a rîs cu hohote, dîndu-se pe spate şi oprindu-şi calul. A întins mîna, a prins frîul de la calul străinului şi l-a oprit şi pe al lui.

— Ai zis bine, sună ceva ascuns. Trece pe furiş *la dropie* neamului lui Dănilă.

Miron s-a ridicat în picioare pe cal, şi-a pus palmele pîlnie la gură şi a strigat :

— Ascultaţi, neam ascuns al lui Dănilă ! Întoarceţi-vă caii şi mergeţi omeneşte prin iarba pe care o călcăm cu toţii !

Curgerea egală a convoiului s-a aşezat din nou prin iarbă. Lui Miron nu-i răspunsese nimeni. Un rîs gros s-a auzit întîrziat, dar nu din marginea cîmpului, unde zgomotele surde tăcuseră rupte de vocea lui Miron, ci dinapoia convoiului.

— Ăsta-i rîsul lui Corbu. Are obiceiul de rîde în somn. Înseamnă că s-a întors pe partea cealaltă. Am trecut de miezul nopţii — îi spune Miron străinului, sîntem prin dreptul *Movilelor* de la *Valea Mieilor*. Acolo ne paştem primăvara mieii. Prin surpăturile de la marginile *Movilelor* a încercat mai adineauri neamul lui Dănilă să treacă. Dar acolo sună pămîntul, mai ales noaptea şi pe senin. Pe la *Movile* oamenii nu trec decît rar cu căruţele şi numai la nevoie. Numai copitele mieilor nu răsună pe golul de sub *Movile*. În *Movile* sînt nişte morminte vechi, unde a fost pusă de turci o oştire a lor dintr-un război pe care nu-l mai ştie nimeni. Amărîţi morţi ! Neamul ăsta ascuns al lui Dănilă a făcut să sune oasele — şi mi-am adus aminte de miei. Îmi păşteam odată mieii acolo, trecuse cîţiva ani de cînd încercasem s-o văd pe fata pe care o peţise Dănilă şi mă gîndeam cum

de s-a făcut că nu puteam şti sigur dacă am văzut-o sau nu atunci cînd am pornit de la cumetria unchiului Matei. Azi sînt nouă ani, dacă nu mai mult, de cînd am făcut încercarea s-o văd, şi tot nu pot spune cum mi s-a întîmplat cu adevărat. Poate pentru că eram prea tînăr şi mintea mea punea prea multe deasupra întîmplărilor şi sfărîma ce era de înţeles. Dar n-a fost aşa. N-am trecut, cînd am ajuns în sat, pe la Petre Uraru şi pe la nevastă-sa, Victoria. M-am dus de-a dreptul acasă la Paminode Dănilă. Dar stai puţin, că se apropie iar *spionul Mariei Tereza*. L-am mai simţit de cîteva ori, dar nu ţi-am spus.

Pe un cal mărunt şi scurt apare lîngă cei doi din faţa convoiului omul numit.

— Ce-i cu tine — îl întreabă Miron, ai pierdut vreun cui ?

Cel întrebat şi-a sucit calul şi a dispărut în spatele convoiului.

— M-am dus de-a dreptul acasă la Paminode, începe iar Miron. N-avea casă în rîndul oamenilor, ci peste un izlaz. Am trecut izlazul, şanţurile de unde începeau hotarele dintre cîmpuri, şi după o perdea de salcîmi era casa lui Paminode. Am dat roată curţii să-i găsesc poarta, n-am găsit-o, avea un zaplaz înalt pînă la streşini. Era prea linişte ca să-i bat omului la amiază în zaplaz. Se auzea dincolo de gard numai un hîrşîit încoace şi încolo şi mi-am zis că o fi vreun cîine care-şi poartă lanţul pe sîrmă de la un capăt la altul al ogrăzii. Dar cum de nu latră, mi-am zis, că de simţit mă simţise, se mişca tot mai des şi mai repede, după puţină vreme a început chiar să se zbată, şi zăngănea lanţul, şi zbîrnîia sîrma, de-ncepuse pînă şi pe mine să mă doară junghetura gîtului. După o vreme, o bufnitură ca şi cum cineva ar fi lovit un cîine. Şi s-a făcut linişte ca la început. O pasăre a trecut sus, cu aripile întinse, şi abia după ce a lăsat casa în urmă a început să fîlfîie. Nu puteam nici zări ceva în curte,

scîndurile înalte ale zaplazului erau prinse una lîngă alta cu fîşii late de tablă. Am mai aşteptat să aud din nou sîrma şi lanţul, că mă simţeam prea uitat acolo, cu soarele amiezii care mă bătea în creştet. Dar nu s-a auzit nimic. Mi-a venit în gînd să plec peste cîmp, să mă întorc noaptea şi să încerc să sar zaplazul. Măcar cîinele să i-l văd. Dar am plecat la Petre Uraru şi i-am spus ce vreau şi ce mi s-a întîmplat. M-a dus în casă şi mi-a zis : „S-o chemăm pe Victoria, să vedem, ea ce zice, că e din neamul lui Pepene". Eu mă înţelegeam bine cu Victoria. Lumea zicea că am fi fost nimeriţi unul pentru altul, dar nu ne-am ştiut la timp firea, ca să ne luăm şi să facem casă împreună. Petre a chemat-o : „Dă-ne nişte prune uscate şi cîte-o cană de apă rece. Pe urmă eu plec la pogoanele de la ceair, am de alergat vreo patru-cinci zile." Victoria a adus prunele şi apa, şi după o vreme m-a întrebat : „După atîţia ani ? Cauţi o fată care s-a măritat, care nu te-a chemat şi nu ţi-a dat nici un semn ?" Apoi, către Petre : „Fata pe care o caută omul ăsta crezi că *este* ? Şi Paminode care stă cu casa peste izlaz, cu streşinile prinse în cuie de vîrful gardului, crezi că e chiar Paminode ? Dacă nici Paminode, nici e*a nu sînt ?*" „Cum adică, Victorio ?" — a zis Petre uitîndu-se la ea cu ochi mari şi dînd pe gît o cană de apă. Apoi Petre a încercat să rîdă : „Ha, ha, legende. Nu-l mai zăpăci de cap pe omul ăsta, cu mintea ta zburătoare din neamul lui Pepene." Victoria nu s-a supărat : „Bei apă, Petre, şi prună n-ai luat. O să te ia cu frig, că-i apa rece. Să zicem că şi Paminode este, şi fata este. E loc pentru toţi. Dar ia ascultaţi ce mi-a spus vătăşelul Dudulină. Se pornise furtună mare într-o sîmbătă la amiază, ploua de sus cu spice de secară şi cu flori de soc. Furtuna l-a prins pe Dudulină pe izlaz şi el a fugit de frică să ceară adăpost la Paminode. Dudulină avea o funie la el. Vaca pe care o păştea rupsese funia şi alerga numai pe picioarele dinapoi

și se uita pe cer, la florile de soc. Omul a ajuns la casa lui Paminode, știa că n-are să-i deschidă, a făcut un ochi la funie, l-a aruncat deasupra zaplazului, s-a suit și s-a uitat în curte, să găsească un loc potrivit unde să sară ca să nu-și rupă ceva. N-a mai sărit : văzuse lanțul, zăngănea singur pe sîrmă, îl bătea vîntul de la un capăt la altul al curții. Paminode nu are nici măcar un cîine mut, cum se zice ! Un capăt al lanțului era tras pe sub o fereastră a casei. Înseamnă că cineva nevăzut trage capătul din casă al lanțului și-l face să zăngăne și în zilele cînd nu bate vîntul ! Și dacă a văzut asta, lui Dudulină nu i-a mai fost frică de furtună și a plecat liniștit să-și caute vaca." Petre a luat o prună, s-a uitat la ea și a pus-o la loc în strachină. „Petre, ție ți-e frică." „Legende — a zis Petre ștergîndu-și palmele pe genunchii pantalonilor — i-o fi fost omului milă de cîine pe așa furtună și l-o fi băgat în casă. Mai adă niște apă." „Aduc." Și Victoria a adus o găleată plină. „Sînt oameni — a zis Petre, după ce și-a cufundat cana de două-trei ori în găleată și a băut cu sorbituri —, sînt oameni care-și țin cîinii în casă, greu de crezut, dar am auzit." „Bine, Petre. Să spunem că sînt lucruri fără să fie. Și am să-ți arăt că se poate și asta : Paminode Dănilă, știut este, s-a însurat cu fata cu pricina de vreo șase ani și ceva. Ar fi trebuit să aibă cel mult cinci copii, să zicem opt, dacă punem că ar fi făcut cîteodată și gemeni. Lucru cam rar, dar să zicem, cum i s-a-ntîmplat și lui Bucățică de la marginea satului dinspre miazănoapte, i-a făcut nevasta de trei ori gemeni — și numai fete. Dar vorbeam de Paminode. Să zicem că are opt copii. Cel mai mare copil al lui Paminode înseamnă că ar avea cinci ani, aproape șase, dacă i l-a născut nevastă-sa la șapte luni. Atunci, cum rămîne cu întîmplarea din ajunul nopții de Anul nou ?" „O legendă — a zis Petre spre mine — despre ajunul nopții ăsteia se spun multe legende, doar știi, le

scornesc fetele de măritat ca să le treacă de urît pînă la pețeală." „Petre, nu-ți rîde de poveștile oamenilor tineri, că poveștile astea nu albesc cu iarna și nu trec o dată cu anii. Vorbe cu ziua și cu ceasul, destule, tot să auzi cum le mestecă atîtea perechi de oameni însurați." „He", a zis Petre, și a spart un sîmbure de prună între dinții din față. „Frumoși dinți mai ai, Petre, pentru dinții ăștia te-am luat" — a zis Victoria, și a povestit mai departe către mine : „Că o fată de măritat a spus întîmplarea pe care ai s-o afli acum, e adevărat. O fată de măritat și altele din neamul lui Sălcău. Se adunaseră toate, noaptea, într-o odaie, în ajunul Anului nou, să pună orz pe vatră. Au lăsat perdelele, au stins lampa și au tras cărbunii aprinși pe vatră. Stăteau în picioare, la lumina jarului, în cămăși albe pînă la pămînt, închise la gît și fără nici o podoabă, și aruncau orz pe vatră, să vadă încotro or să sară boabele și de unde au să le vină pețitorii. Cînd au început să sară boabele în toate părțile, fetele cu basmale galbene în mînă au început să cînte, cum am cîntat și eu, cîntecul de cămașă albă. Cîntec de tinerețe, care nu se învață. Crește pe neștiute. Nu-l zic lăutarii, că nu-i pentru uliță, iar mintea pricepută a lui Corbu nu l-a păscut. Petre, auzi-l." Și Victoria s-a ridicat veselă în picioare, n-o credeam așa înaltă, s-a rezemat de canatul ușii, mi se uita în ochi, avea obrajii roșii și spunea : „Bobul meu de soartă bună să cadă în humă, între soare și lună. Să-i priască și vînt, și ploaie, și brumă. Boabe rele, boabele, jarule, tu soarbe-le. Boabe bune, boabele, jarule, aruncă-mi-le. Printre ele, bob de aur, faur, taur, iute ca un graur, ban de aur, om de aur. Aur, faur, om de aur, în casă te-aduc. Pe piept să te culc. Cît clipești din ochii negri și arunci din ei scîntei, să-mi pui la urechi cercei..." Victoria și-a potrivit cocul, care era de femeie măritată, și a stat puțin să-și aducă aminte despre ce era vorba. Cum nici eu nu știam unde rămăsese ea cu

întîmplarea, m-am uitat prin odaie, și am dat cu ochii de perna de pe pat. De sub pernă ieșeau frunze dințate de pelin brumat. În casă mirosea a salcie înflorită, de la crengile puse de Victoria pe masă, pe laviță, și la tocul ferestrei. Avea un carton cu îngeri galbeni deasupra patului și mi-au rămas ochii la florile roșii prinse pe după ramă. Nu le văzusem la venire. Gura florilor atingea paharul candelei și li se vedea umbra roșie în oglinda untdelemnului. Victoria se uita și ea la untdelemn și vorbea spre mine : „După ce au sărit boabele, fetele au stins jarul cu bucăți de gheață. S-au îmbrăcat, au aprins lampa, au ridicat perdelele și au deschis ușa, să intre flăcăii, care așteptau în uliță. Trebuia să vină zece, cîte erau ele. Dar nu s-a arătat nici unul. Fetele s-au uitat atunci la streșini și au numărat țurțurii de gheață. Erau țurțuri mari, cu vîrfuri pînă spre prispă. I-au numărat, erau mai mult de zece. Însemna că nu-i ajunsese blestemul pe flăcăi, nu se uitaseră adică pe fereastră cînd au cîntat ele cîntecul de cămașă albă, și așa că nu picuraseră țurțurii peste ei ca să-i înghețe și să-i prindă de streșini. Zece țurțuri mari, țurțuri de tîlhari, nu se făcuseră adică flăcăii. Și însemna că ei trebuia să fie tot în uliță și așteaptă acolo. I-au strigat, dar n-au venit. Atunci, fetele au ieșit în uliță să-i caute. Lună era, dar umbra lor nu le-au văzut-o, i-au căutat degeaba. Fetele s-au întors în curte, și cînd să intre în casă, i-au văzut pe flăcăi : stăteau cu toții înșirați pe prispă, rupeau țurțurii de la streșini și-i ronțăiau. «Ce faceți, mă, aici ?» i-a întrebat o fată. «Mîncăm și noi ceva, ca să mai prindem putere», au zis ei. Pe urmă au intrat cu toții în casă, și la lumina lămpii fetele au văzut că erau cu doi flăcăi mai mult. Le-au pus la toți dinainte o tingire prăfuită cu sare, plină cu boabe de porumb fiert, ca să mănînce cum e obiceiul și să le stea pețitorii. Ei s-au așezat și luau boabe din tingire. Fetele au rămas în picioare, nu s-au atins de porumb, ca să le fie gura curată. Și ele se uitau la cei doi străini

care erau peste număr : unul să fi avut șaptesprezece ani, celălalt nouăsprezece. Erau băieții lui Paminode Dănilă și ieșiseră și ei pentru întîia oară să vadă fete." Petre și-a șters fruntea cu palma, s-a ridicat, a împins strachina cu prune uscate mai încolo și a zis : „Victorio, eu plec cu omul ăsta prin sat, să mai răsuflăm puțin". Victoria nu s-a mișcat de la canatul ușii, și Petre n-a îndrăznit să pornească și a tăcut, și a dat din mîini să treacă timpul. „Petre, omul ăsta a venit să prindă vremea din urmă, și tu vrei să-l duci de căpăstru pe ulițe." Apoi spre mine : „Ești în stare s-o vezi cum mai este ea acum ?" „O iau și măritată", am zis, și mi-a trecut o amărală prin gură. Victoria s-a uitat peste creștetul meu și i-a spus lui bărbatu-său : „Petre, cînd îi vine rîndul lui Paminode Dănilă să fure fîn din lunca de la Pădurea Pietroiului ?" „Dă-mi lemnul să văd", a zis Petre, și s-a frecat la ochi. „Vezi că lemnul e după sobă" — i-a răspuns Victoria. Stătea dreaptă și rezemată de canatul ușii, cu mîinile sub cap. Avea pielea neagră de soare de la vîrful degetelor pînă la subțiori. Fața o avea albă, parcă și-ar fi ținut-o numai la lună. Victoria a făcut un semn cu palma să-mi îndepărteze ochii și l-a întrebat pe Petre : „Ai găsit lemnul ?" „Da, a zis Petre privind inelele peste crestăturile lemnului de corn, lui Paminode Dănilă îi vine rîndul să fure din Pădurea Pietroiului de joi în două săptămîni. Asta e pe lemnul meu de pîndar, dar el a mai furat de două ori peste rînd. Așa că lemnul meu e prea scurt ca să știu în ce zi peste doi ani mai are dreptul o dată." „Dacă a furat peste rînd, o să vină și în joia cu crestătură, care i se cuvine", i-a întors vorba Victoria. „Ar însemna să-mi dea trei părți din patru — socoti Petre cu inelele de alamă — și anul viitor o să fie pentru el tot un an necrestat, și o să fure și mai mult fără rînduială." „N-are decît să nu-ți dea nimic și să-i rămînă anii necrestați. Numai omul ăsta să poată vedea *dropia*" — a zis Victoria, și-a desfăcut cocul, și-a lăsat părul negru

să-i stea o vreme despletit și pe urmă a început să și-l împletească, cu capul aplecat pe un umăr. I se dezvelise gîtul înalt în partea stîngă dinspre mine și i se bătea inima sub o alună neagră, așezată la vîrful cercului alb cu țepi verzi. „Care dropie ?“ — a deschis gura mare Petre, a scăpat inelele de alamă pe cîrligul de la capătul lemnului cu ani crestați și a rămas prostit pe picioarele lui scurte. Victoria și-a aruncat părul împletit spre ceafă și l-a prins în față, la umărul drept, să-l mai înpletească o dată. Își arăta gîtul pe partea cealaltă. Inima îi trecuse sub aluna din dreapta și-i bătea lîngă spinii cercelului. A zis : „Petre, tu n-ai văzut niciodată dropie.“ Petre nici n-a încercat să miște, că nu mai știa. „Petre — a început iar Victoria — dropia e greu și de văzut, nu numai de prins. Omul ăsta de-i zicem Miron vrea să prindă dropia. Nu vrea să-i treacă anii care-i mai are fără s-o vadă măcar. Dropia nu se poate prinde nici vara, nici toamna, e greu și de zărit, stă la capăt de miriște, în soare. Și în soare nu te poți uita. Numai iarna pe polei o poți atinge, cînd are aripile îngreuiate și nu poate zbura și seamănă la mers cu o găină. Greu și atunci. Rar cineva care să prindă clipa potrivită. De multe ori, cînd e polei nu-i dropie, și cînd e dropie nu cade polei. Pune-l o dată, Petre, pe Corbu să-ți zică gros cîntecul dropiei.“ Petre a mai stat o vreme nedeslușit, apoi a zis „Hă !“ — și a început să rîdă cu scuturături. Se săltau inelele de alamă pe lemnul cu ani crestați. Și Petre rîdea și mai tare, vesel că a priceput. I se vedeau dinții albi și curați pînă la măseaua de minte. M-a bătut cu palma pe umăr : „Așa rămîne, vino de joi în două, la Pădurea Pietroiului. Ai să vezi dropia vara, noaptea și pe lună. Cînd e vorba de fîn pe degeaba, Paminode își scoate din ascunziș și nevasta.“ Își privi lemnul cu inele, îl răsuci și zise mirat : „Uită-te, chiar, zău, de joi în două, cînd fură fîn Paminode, e lună plină“. M-am uitat în dreptul crestăturii, unde-și ținea Petre degetul mare cu unghie

despicată, și am văzut un bob alb prins în carnea lemnului. Petre și-a trecut marginea unghiei crăpate în jurul bobului alb și mi-a zis : „Paminode începe cositul în toiul nopții. Cînd fînul nu e nici moale de rouă, nici atins de căldură. Noi o să ajungem la Pădurea Pietroiului mai tîrziu, cînd familia lui Paminode o să se răsfire toată printre sălcii și o să-i dea zor să nu-i apuce ziua. La ceasul ăla, Paminode îi trece pe toți la coasă, și pe nevastă-sa, pe care n-o știe nimeni.“ Petre vorbea otova, parcă spunea lucruri învățate pe de rost de la Victoria, dar fără miez, numai cu coajă. „Ajunge“ — a strigat la el Victoria, care stătea nemișcată la canatul ușii, unde o știam. Era, altfel, îmbrăcată într-o rochie roșie lungă, cu cercei roșii, cu părul împletit rotund în jurul tîmplelor, iar în mînă ținea un bici din fîșii de curele unse cu catran. Petre se uita la mine a întrebare și mi-o arăta pe Victoria, o vreme chiar și-a trecut palma peste haina mea, să vadă dacă eu mai eram la fel — eram — și-a mutat ochii și mai mari spre Victoria, în timp ce mă bătea pe neștiute pe umăr : „Așa rămîne, de joi în două.“ Victoria i-a întins biciul : „Ia-ți biciul. Trebuia să fii de mult la pogoanele de la ceair.“ „Mai dă-mi niște prune“, a mai apucat să spună Petre. „Ia din cufăr. Vezi, cînd pleci, să nu sperii gîștele.“ După o vreme l-am auzit pe uliță. Fluiera și izbea cu biciul de curele în praful de pe drum.

Cînd s-a lăsat noaptea, împreună cu Victoria am aflat de-aproape mirosul de pelin de sub pernă. Dimineața m-am trezit singur. În casă rămăsese scîndura goală. Am umblat prin odăi, goale erau toate, pe pereți, pe paturi, la ferestre. M-am întors în odaia în care visasem că am fost cu Victoria, să văd dacă mai e ceva din ce crezusem că a fost. M-am uitat după sobă : lemnul cu inele al lui Petre era acolo, cu bobul alb înspre mine. Am ridicat capacul de la cufăr : înăuntru — prune uscate. Bătea vîntul și m-am dus spre fereastră s-o închid. Pe pervaz,

o rochie roşie răsucită de vînt se strînsese într-un colţ al geamului. Am ieşit în curte, ploua, o femeie arunca iarbă peste nişte ostreţe la un cîrd de gîşte. M-am apropiat şi i-am spus în spatele urechii : „Plec şi mă-ntorc de joi în două, aşteaptă-mă, pe urmă merg să văd dropia la Pădurea Pietroiului." Femeia s-a întors cu faţa spre mine ; avea părul veşted, nasul ascuţit şi gura pungă. Nu mai era ea, Victoria. Şi-a adus palmele la urechi, şi-a acoperit nişte cercei roşii şi m-a întrebat răstit : „Cine eşti ?" Am plecat în sat la mine.

Miron s-a uitat peste cîmp, simţise iar ceva, şi după o vreme a întrebat :

— Ce-i, Corbule ?

— Mi-a adormit calul şi trebuie să-l trag lîngă lume, ca să mai poată merge şi să ţină pasul, a răspuns vocea groasă a lui Corbu din locul unde se afla. Se-apropie ziua şi vreau să fiu şi eu în lumină.

— E adevărat că ştii un cîntec despre dropie ? — întreabă străinul, văzînd că Miron tace, se apleacă, smulge iarbă în pasul calului, o duce la nări şi o aruncă.

— Odată ştiam cîntecul — zise Corbu. Nu l-am mai spus de mult şi au crescut peste el vorbe străine. Mi-ar fi trebuit acum cîntecul şi nu ştiu pe unde i-a adormit fîntîna. Mergem *la dropie,* cine o fi numit aşa, nu ştiu, locurile astea, spre care ne-am rupt satul ca să scăpăm de sărăcie şi să luăm în dijmă culesul porumbului. Aş fi cîntărit cu cîntecul, culesul şi alesul. *La dropie,* pămîntul întreg e galben de atîta porumb. Cînd apune soarele, rămîne ziuă, că e porumbul.

— Am auzit — zice străinul — că i-ai spus odată cîntecul despre dropia lui Petre Uraru.

— Petre nu cerea cîntece — răspunse Corbu. Poate vrei să spui Victoria, nevastă-sa. Ea nu mai e, a pierit de mult. Oale şi ulcele. Nu-mi spune de Petre. El preţăluia paiele cu răboj de aur. Zodiile lumii le mutase pe un băţ din ogradă. Neamul lui Dănilă era însemnat între soare

şi lună. Victoria nu era trecută în crestăturile anilor. Nici Corbu pe care-l vezi. Miron, e drept, a venit mai tîrziu în sat la noi. Dar cînd a venit, şi de cînd e la noi, n-avea crestătură, pentru că n-a avut paie. Mi se pare că fac un păcat cînd e vorba de mine. Petre mi-a trecut o dată pe răboj calul. Se băligase pe nişte fîn proaspăt. I-a făcut calului o crestătură în dreptul *spionului Mariei Tereza,* că fînul era al lui, şi nu mai voia să-l ia.

Corbu îşi trece calul mai aproape.

— Asta-i cîntecul lui Petre. Şi ai să te miri că altul era al Victoriei. Numai de-am lua cîntecul ei de la urmă, şi tot nu răspundea cu al lui. Victoria simţea că n-o să mai fie, şi doar era mai tînără decît multe fete. Plecase de la Petre de cîţiva ani, şi cum voiam s-o iau de nevastă, i-am spus care mi-e gîndul. „Corbule, a zis Victoria, nu-mi vorbi de asta, mie mi se apropie ziua cu lună. Măritată am fost, mi-am strîns într-o dimineaţă lucrurile şi am aşteptat încă o dată peţitorii, asta a fost demult. Dar am rămas cu lucrurile strînse. Acum le-am desfăcut şi le dau singură de pomană la fete, că vremea a trecut străină pe lîngă mine. Bun la suflet eşti, Corbule, tu să-mi porţi pe umăr lada cu ce-a mai rămas din zestrea pămîntului, pe care nici proştii, nici deştepţii nu mi-au văzut-o cum trebuie." Aşa a fost. Racla eu i-am dus-o. I-am cîntat la urmă ce-mi spusese să-i cînt : „Nu mai e Gălav Lalíu, Lalíu ţambalagiu, nu mai e de-un an şi-o lună, şi ţambalul tot mai sună. Cîntă-n grîu şi-n iarbă verde, de văzut nu se mai vede".

— Mai e puţin pînă la ziuă, Corbule, schimbă-ţi cîntecele şi vorbeşte şi tu ca oamenii — i-a strigat Miron. Cînd o fi soare şi o să ajungem *la dropie,* să ai mintea trează, ai grijă, ca să poţi vedea porumbul.

— Ştiu un Lalíu, tot ţambalagiu, care dă roată prin satele de la Dunăre şi caută să se aşeze pe acolo — vîră şi străinul o vorbă, ca să-l aducă pe Corbu mai spre ziuă.

— Are nume furat. I se opresc cîntecele în cutia țambalului. Apoi, către Miron : Uită-te și tu bine, Miroane, cînd s-o face ziuă și s-o vedea porumbul sau soarele, că mie mi-e foame și nu le mai deosebesc.

Cînd Corbu a plecat, Miron și-a mînat calul mai în față, apoi s-a întors și și-a luat locul lîngă străin :

— Mai avem puțin, și ne odihnim caii. Am mers singur atunci, în noaptea de joi în două, la Pădurea Pietroiului. Coseau toți, printre sălcii, erau mulți, în cap cu Paminode, chiar un copil de vreo șase ani avea o coasă mică pe măsura lui și ciopîrțea iarbă. Printre femeile țepene, care-și mișcau coasele printre sălcii, n-am deslușit-o pe fata pe care o știam. M-am uitat bine, că era lună plină. La Dunăre, unde am plecat pe urmă și m-ai întîlnit cîțiva ani în șir, cînd lucram la gardurile de pescărie, am stat împreună cu o ceată de oameni din neamul lui Păcuraru. Din traiul cu ziua m-am ales însurat cu o fată din neamul lor. Cum era o fată veselă, nu m-am mai întors în satul meu, să n-o desprind de locuri și să nu se amărască. De două ori nu știusem pe lîngă ce trec. Așa am venit din nou în satul ăsta al lor. Nu mai avem mult, și odihnim caii. La ziuă, caută să stai tot pe lîngă mine.

Cocoșii din căruțele convoiului au început pe rînd să cînte.

Calul lui Miron mergea cu gîtul întins înainte prin iarbă și își ștergea dinții cu rouă. În față începea să crească o dungă galbenă. Porumbul sau soarele.

SATUL DE LUT

Călătorisem aproape toată noaptea cu un tren petrolier, într-o cabină dintre cisterne. Fusesem silit să stau în picioare. Pe banca îngustă a cabinei se afla ghemuit un om pe care-l găsisem dormind încă de la gara Hagieni, unde urcasem. Într-un timp am crezut că vrea să se ridice, m-a întrebat unde cobor, i-am spus, el a zis „da, ca și mine“ și a adormit la loc. Spre ziuă, ne-am apropiat de halta prahoveană B. Am deschis ușa cabinei ca să pot cerceta terasamentul înalt, șanțul adînc cu iarbă care despărțea linia ferată de o șosea pietruită. Voiam să descopăr un loc mai potrivit, unde să sar din tren fără să mă lovesc prea rău. Trenul nu oprea în halta B., își mai scăzuse însă viteza cînd se apropiase de ace.

— Halta B. ? — m-a întrebat omul de pe bancă — trezit brusc din somn — stînd încă ghemuit și tremurînd de frig. Vîntul bătea rece prin ușa cabinei și ne flutura hainele.

— Cred că da, halta B.

— Sări ? — mă întrebă el iar.

Tocmai atunci am văzut, în fuga trenului, pe fundul șanțului, o dîră de iarbă cosită, strînsă din loc în în loc în clăi mici și dese — și am sărit.

Cred că după o vreme m-a prins somnul, cum stăteam așa lungit în șanț. Vîntul încetase. Se lumina greu de

ziuă, în aer se simțea o ceață groasă. Trenul nu se mai auzea, pe un stîlp îndepărtat lucea șters un felinar ; poate felinarul de la peronul haltei B. Zic că mă prinsese somnul. În liniștea cîmpului care cuprinsese împrejurimile haltei m-a trezit vocea unui om ivit de nu știu unde :

— Te-ai lovit rău ?

M-am săltat pe coate — el se plecase spre mine — și i-am distins întrucîtva fața : mi s-a părut că era chiar omul care dormise ghemuit tot timpul pe banca din cabina dintre cisterne.

M-am lungit din nou pe iarba din șanț. Omul s-a așezat alături. Am observat că avea un sac pe jumătate plin. Îl pipăia să vadă dacă nu cumva în timpul căderii s-a spart pe undeva pînza.

— Niște grîu — îmi explică el. La noi nu e, pămîntul a rămas aproape nelucrat anul trecut.

Începuse să se lumineze și am văzut că omul era tînăr, purta o bărbuță mică, neagră, rotunjită îngrijit. Avea fața slabă, lungă, ciupită de vărsat, nasul coroiat, sprîncenele rare, ochii mici, verzi. Purta o pălărie cenușie, cu boruri late. Haina neagră, închisă pînă sus la mărul lui Adam, părea făcută dintr-un anteriu vechi. Cred că așa era, lucrată dintr-un anteriu, se încheia peste piept, cu nasturi mulți, mărunți și rotunzi înveliți în stofă neagră.

— Ești preot — i-am zis.

— Am fost.

După o vreme, el m-a întrebat unde merg. I-am răspuns simplu și adevărat că merg în satul F. să caut un om care nu mai este. Mai fusesem și prin alte sate, dar fără rezultat ; nimeni nu știa, nici măcar nu auzise de el. I-am mai spus fostului preot că plecasem la drum spre satul F. fără vreo speranță că am să aflu ceva. Adresa care mi se dăduse era foarte vagă ; să mă interesez în satul F. de un învățător, sau de fratele învățătorului, în sfîrșit, de cineva din satul F. care ar ști ceva despre un ofițer care l-ar fi cunoscut pe omul dispărut, adică l-ar fi întîlnit într-o gară, în apropiere de front, lîngă un pod rupt, unde se făcuse transbordarea soldaților din regimentul 14. Omul despre care voiam să aflu în satul F. fusese soldat în regimentul 14. Despre întîlnirea ofițerului cu soldatul care a pierit, nu peste multă vreme, pe malul unui fluviu (nu se știa pe malul cărui fluviu), se zicea că ar fi auzit ceva învățătorul sau fratele învățătorului din satul F.

— Bănuiesc pe cine căutați în satul F. ca să aflați vești despre soldatul acela — îmi spuse fostul preot. Nu e vorba de un învățător sau de fratele învățătorului. Ei nu știu nimic despre regimentul 14. E vorba mai degrabă despre factorul poștal. L-au mai căutat și alții. Nu știu cum s-a răspîndit vestea că factorul poștal ar putea spune ceva despre oamenii din regimentul 14. Vestea e cu atît mai fără rost cu cît nici factorul poștal nu s-a mai întors. Și el a fost soldat în regimentul 14, și nimeni nu știe ce s-a întîmplat cu regimentul 14 acolo, pe malul fluviului. Factorul poștal are casa lîngă mine. Eu sînt din satul F. Familia factorului poștal poartă și acuma doliu. Adică părinții lui. Nevasta lui s-a măritat de un an și mai bine, cu fratele învățătorului. Poate de aici vine încurcătura. Factorul poștal nu s-a mai întors, fratele învățătorului s-a însurat cu văduva lui — și toți cei care mai au nădejde că pot afla ceva despre oamenii din regimentul 14 vin în satul nostru și-l întreabă pe fratele învățătorului, crezînd greșit că el ar fi singurul supraviețuitor din regimentul 14. Dar fratele învățătorului nu poate ști nimic, n-are de unde ști despre soarta regimentului. El n-a fost niciodată soldat. Nici tînăr nu e măcar. E aproape bătrîn. Dacă n-ar fi fost război, cine știe dacă s-ar fi însurat vreodată. I s-a întîmplat ceva cînd a fost copil și a cam pierdut semnele de bărbăție.

— Dumneata i-ai cununat pe văduva factorului poștal și pe fratele învățătorului ?

— Nu. Eu nu mai sînt de doi ani preot. A venit altul în parohia din F. Mie mi se spune acum — în sat — lăutarul. Cînt la oameni acasă, cîntece de lume, de pahar. Dacă sînt chemat la mesele de la botezuri sau de la nunți. Dar acum botezuri nu prea mai sînt. Singura nuntă la care am fost chemat a fost nunta fratelui învățătorului. Asta fac deocamdată : cînt, pe unde pot. După ce s-o termina războiul, am să urmez Conservatorul. Am început să-mi strîng ce-mi trebuie și mă pregătesc de examen. Trăiesc în F. din cîntat.

— Cînți din vioară ?

— Da. Mi se spune că am și voce frumoasă.

Fostul preot tăcu, apoi îmi zise :

— E bine că m-ai întîlnit. De un an și ceva, de cînd s-a auzit de întîmplarea cu regimentul 14, foarte mulți oameni vin în satul F. să-l întrebe pe fratele învățătorului ce știe el despre morții cutare și cutare. Lucrul ăsta îi otrăvește viața. Într-o vreme i se bătea în poartă și noaptea. „Nu știu nimic de regimentul 14, răspundea fratele învățătorului, dar stați puțin, s-o întreb pe nevastă-mea. Spuneți-mi numai de unde sînteți și despre cine vreți să aflați ?“ I se spunea „...despre cutare și cutare din regimentul 14 vrem să aflăm.“ Fratele învățătorului intra în casă. Se aprindea lampa în odaie. Se auzea ceartă. Oamenii așteptau cu căruțele în uliță. După un timp, ieșea din casă nevasta, în cămașă : „Nu știu nimic — zicea ea oamenilor, făcîndu-se mică, pe după poartă. Să nu mai veniți la noi — se ruga, tînguindu-se. N-are rost, spuneți-le și altora. Factorul poștal, bărbatul meu dintîi, nu s-a mai întors de pe front. Sînt măritată cu fratele învățătorului și el n-a fost niciodată în regimentul 14.“ Oamenii plecau. Dar veneau alții. Și într-o zi, femeia a fugit de acasă, iar fratele învățătorului s-a mutat un timp în altă parte a satului. N-au stat multă

vreme despărțiți. Femeia s-a întors acasă și li s-a așezat viața din nou. Nu mai veni în sat la noi. N-ai ce afla. Lasă-i, nu-i mai amărî — zise fostul preot.

— Aș vrea să se termine războiul curînd și să urmezi Conservatorul.

Din partea opusă trenului cu care venisem, se auzea un alt tren, care se apropia în viteză.

— N-are rost să mai mergi în sat la noi — repetă fostul preot. Te poți înapoia cu trenul ăsta. Viteza nu e prea mare...

Locomotiva trecu pe lîngă noi. Apoi, una după alta, cisternele negre. Linia ferată rămase din nou goală. Se luminase bine de ziuă. Felinarul de pe peronul haltei ardea încă. Ne-am îndreptat spre haltă, am bătut în uși și în ferestre, dar nu ne-a răspuns nimeni, deși mi s-a părut că de undeva, dinăuntrul haltei, ne privea fix, cu fața imobilă, un om palid, cărunt, cu șapcă roșie.

Am luat-o peste cîmp, pe pămîntul nelucrat, printre ierburi înalte, tari și lemnoase. Soarele începuse să ardă, nu se vedea nimeni pe cîmpia goală, pînă la dungile groase ale orizontului cu ceață încă.

— Ce vrei să urmezi la Conservator ?

— Compun din cînd în cînd. Am scris cîteva lieduri.

— Cît avem de mers pînă în satul F. ?

— Peste cîmp, doisprezece kilometri. Dacă vrei să mergi totuși în satul F. — zise fostul preot — e bine să întindem pasul. Altfel, mai tîrziu ne prind pe cîmp avioanele americane. Vin de la Foggia, din Italia. Pe la ora zece-unsprezece, trec pe deasupra cîmpului, se duc să bombardeze schelele petrolifere și rafinăriile.

— Pentru lieduri tot dumneata compui și textul ?

— Cum să-ți spun, nu știu. Cîteodată, textul îmi apare în același timp cu melodia. Lucrez acum la un poem simfonic, *Satul de lut*. În trei părți, sau în patru, să vedem. Mai întîi împietrirea lutului, cu secetă, vînt uscat. Apoi ploaia, *Elogiul pămîntului*. E așa, ca un fel

de nouă descălecare pe un pămînt darnic. Același pămînt, dar altul, altfel. Nu știu cum are să fie, dar am închipuit ceva frumos — spuse el, roșind, încurcînd cuvintele și privind într-o parte.

— *Satul de lut* — titlul nu e urît, deși cam prea literar. Ai terminat poemul simfonic ? — zisei, încercînd să-l scot din încurcătură.

— Într-un an îl termin, așa cred.

— Într-un an poate să se termine războiul.

— Da, trebuie să se termine. Vreau să prezint poemul la examen, la Conservator. N-am încheiat încă poemul. Dar, închipuie-ți, corurile din final, *Elogiul pămîntului*, le-am scris. Dacă mergi în satul F., am să-ți cînt ceva din poem. Să ne grăbim, însă, ne prind avioanele pe cîmp.

— Avioanele mitraliază cîmpul ?

— Nu, asta nu s-a întîmplat. Dar femeile — căci femeile lucrează acum pămîntul, atît cît se mai lucrează — pășesc înșirate pe cîmp. Și sînt femei care în loc să se ascundă în iarbă cînd se aud avioanele — îngenunche, se roagă și se închină.

— Ar trebui să le spui să nu mai facă asta.

— Pe mine nu mă mai ascultă.

În fața ne-a apărut o lizieră de salcîmi. Am început s-o traversăm, ducînd pe rînd în spinare sacul de grîu. Dădurăm de un taluz înalt de cale ferată, pe care era oprit un tren lung de călători. Trenul, ascuns între salcîmi, părea gol și avea toate ferestrele și ușile închise. Prin geamuri se zăreau însă, în plasele de bagaje, geamantane, baloturi, iar de micile cuiere ale compartimentelor stăteau agățate pălării, trenciuri sau pulovere. Mi-am mutat privirea pe rînd la toate ferestrele, dar nu era nici un călător. M-am prins de barele scării unui vagon și am privit înăuntru ; băncile erau într-adevăr goale, cîteva ziare lăsate desfăcute la întîmplare, m-au făcut să cred că trenul fusese de foarte puțin timp părăsit. O pălărie albă de paie,

un baston negru — agățate deasupra unui șevalet — mi-au atras atenția.

— Poate că sînt lucrurile pictorului Petre Petrovici, îmi spuse compozitorul de lieduri, care rămăsese jos, pe taluz, și aștepta nerăbdător. Petrovici vine în fiecare vară în cîmpie să schițeze tablouri — e foarte cunoscut prin locurile noastre, adăugă compozitorul. Coboară, mă grăbi el, trebuie să mergem, nu mai e mult, și bombardierele vor trece spre rafinării. Cel mai sigur semn e trenul ăsta. Vine de la Dunăre, de pe malul Borcei, și oprește zilnic aici, matematic, ascuns între lizierele de salcîmi. Așteaptă trecerea și întoarcerea avioanelor. Apoi pleacă spre munte, prin gările din zona schelelor și rafinăriilor. Nu e timp să mai ocolim trenul pe la margini. Să trecem repede pe sub tampoane.

Compozitorul de lieduri vorbea agitat, nervos, se apleca pe sub roți, trase sacul cu grîu după sine și dispăru dincolo, neîncetînd să mă cheme. Pe drumurile de pe laturile lizierei alergau în cea mai mare viteză coloane de mașini blindate și de motociclete, era o trecere continuă de căști germane și de țevi de mitralieră. Am stat puțin pe scară, continuînd să privesc înăuntrul vagonului, la lucrurile lui Petre Petrovici — la pălăria albă, la șevalet și la bastonul negru, lucios, cu mîner și vîrf de argint. Apoi am coborît și am trecut pe sub tampoane, urmîndu-l pe compozitorul de lieduri, care grăbea pasul, săltîndu-și din mers sacul de grîu pentru a-l așeza mai bine în spinare. Am călcat peste locuri cu crengi uscate pe jos, apoi prin niște alior înalt, cu tulpini dese, groase, galbene, coapte, ferindu-mă de stropii de lapte pe care planta, crăpînd la cea mai mică atingere, îi arunca în lături.

După ce am scăpat de alior, m-am oprit brusc ; printre salcîmii și arțarii înalți din fața stăteau întinși în iarbă, lungiți pe pîntece, zeci de oameni, într-o liniște desăvîrșită. Din nemișcarea lor ieșea ici-colo cîte-un fum subțire de țigară. Printre oamenii culcați — ierburile înalte, flo-

rile albe, roșii, albastre, roze, galbene, violete se clătinau ușor și voioase în bătaia vîntului. Am pășit repede, cu grijă, prin labirintul lăsat de trupurile oamenilor care așteptau trecerea orelor în care veneau de la Foggia și se întorceau apoi din zona schelelor și rafinăriilor de petrol — bombardierele. L-am ajuns cu greu din urmă pe compozitorul de lieduri și de poeme simfonice, i-am luat sacul de grîu, mi l-am aruncat în spinare și am grăbit și mai mult pasul să ieșim din lizieră, printre oamenii din iarbă și flori, care se răreau din ce în ce. Ne-am pregătit din mers să ocolim doi bărbați cărunți care stăteau spre marginea lizierei, în picioare, și discutam aprins — unul scund și gros, îmbrăcat în cămașă albă și pantaloni scurți, albaștri — altul de statură potrivită, osos, îmbrăcat într-un trenci multicolor, din pînză de cort de camuflaj, cu acel amestec absurd de pete verzi, galbene, roșu-stins, albastru-cenușiu, cafeniu-negru.

— Viața e minunată, domnule Lăscăreanu, oricînd e minunată. Totul viază ca o garanție a trecerii noastre prin lume, spunea omul în cămașă albă și pantaloni scurți.

— Da, domnule Petre Petrovici, răspundea cel în trenci de camuflaj.

— Strălucești sau nu, ești fericit sau lipsit de noroc, parcurgi totuși minunatul mister al existenței.

— Da.

— Îmi vine în gînd, domnule Lăscăreanu, o asociație : viața e ca o cîmpie fără margini ; pe orizontala ei, o verticală cît de mică poate însemna oricînd ceva.

Lăscăreanu, cu mîinile în buzunare, își strînse trenciul de pînză de camuflaj, ca într-o senzație de frig, boțind și amestecînd și mai mult culorile de verde, galben, roșu-stins, albastru-cenușiu, cafeniu-negru.

— Mai încet, domnule, vorbește mai încet — răsună, din iarba din jur, o voce.

Alte voci din iarbă repetară rugămintea : „Mai încet, cît mai încet !"

Petre Petrovici își controlă ceasornicul — „nu e încă timpul să ne temem" — făcu un gest jovial cu palmele în aer, de alungare a vocilor, îl luă pe Lăscăreanu pe după umeri și continuă să vorbească, mergînd înaintea noastră, spre salcîmii din ce în ce mai rari și mici care dădeau spre cîmpie :

— Ar fi fost minunat să rămîi cu mine în orășelul de pe malul Dunării ; e un oraș liniștit și așezat. Îți puteai găsi acolo un rost. Dumneata nu ești omul care să rătăcești, ca ultimul Soleiman, în căutarea unei țări în afară de lume.

— Da, e un orășel liniștit — spuse Lăscăreanu, desprinzîndu-se cu politețe de brațul lui Petre Petrovici. Îți aud ceasul cum bate, zise, și automat privi în sus, pe cer. Își coborî privirea, căută cu ochii în dreapta și stînga, apoi îndărăt spre ierburile și florile înalte, cu oameni printre ele. Privi ceva mai sus, printre copaci, spre taluz, unde se zăreau depărtate, prin frunziș, cîte-o ușă de vagon, o scară sau o bucată de fereastră. Cred că asta i-a fost mișcarea privirii, căci spuse apoi, fără nici o legătură cu vorbele lui Petre Petrovici : Trenul își întrerupe zilnic drumul la jumătate, așteaptă aici două ceasuri, pînă ce gările la care trebuie să ajungă sînt incendiate și distruse, și abia apoi pornește în viteză spre ele, ducîndu-i pe călători spre casele lor, pe care de multe ori nu le mai găsesc. Se întoarse pe rînd spre laturile lizierei, uitîndu-se la continua trecere a căștilor germane și a țevilor de mitralieră, și arătă spre ele cu un gest al capului : Gratiile astea mișcătoare trec și prin orășelul dumitale liniștit. Ar trebui să ieșim odată din tragedia asta — pe cît de nedreaptă, pe atît de absurdă. Se uită din nou în jur, renunță tăcut un timp și zise iar : Aș fi vrut să-ți spun ceva vesel la despărțire. Privi din nou cerul și spuse cu voce uscată :

A început să-mi fie teamă de ceasul dumitale. Îşi pipăi apoi, absent, trenciul şi, probabil pentru că dăduse de trenci, vorbi mai departe : În trenciul meu de camuflaj beau apă, mă mişc sub soare, dau bună ziua, caut de lucru, sărut sau dorm sub cerul liber — n-am alt trenci, e cel mai ieftin acum şi mai la îndemînă. Într-o clipă ne poate nimici absurdul pe amîndoi — şi pe mine în trenci de camuflaj, şi pe dumneata în cămaşă albă.

Apoi Lăscăreanu ni se adresă brusc :

— Văd că mergeţi spre cîmp.

— Da, în satul F. — spuse compozitorul de lieduri şi de poeme simfonice, călcînd mai sfios, iar ca să-şi facă de lucru cu mîinile, îşi trecea degetele peste nasturii mărunţi, înveliţi în stofă neagră, de la rămăşiţa lui de anteriu.

— Am să vă însoţesc un timp, încerc să merg spre rafinării — zise Lăscăreanu.

Petre Petrovici desfăcu larg braţele, a dezamăgire, apoi ne salută pe toţi şi se îndreptă abătut înapoi, spre liziera de salcîmi şi arţari, printre florile viu colorate, unde aşteptau, întinşi pe pămînt, călătorii.

Am ieşit din nou în plin cîmp. Lăscăreanu mergea înaintea noastră, cu mîinile în buzunarele trenciului său cu pete multicolore. Fără să se întoarcă spre mine, mă întrebă din mers :

— Şi dumneata mergi în satul F. ?

— Da, caut pe cineva din regimentul 14.

— Exact — spuse Lăscăreanu — regimentul 14. În trenul care a venit să se oprească în lizieră erau nişte femei care întrebau din compartiment în compartiment dacă ştie cineva de regimentul 14.

Am iuţit toţi trei pasul. Străbătînd un hăţiş de vulpoaică înaltă şi de scaieţi cu bulgări de flori roz în vîrf, m-am împiedicat de un butoi mare, metalic, argintiu, cu capac galben, elegant. Compozitorul de lieduri îmi făcea semn să trec mai departe.

— E cu benzină albastră — îmi spuse el, aşteptîndu-mă să mergem din nou alături. Cîteodată se dau lupte aeriene deasupra cîmpului. Avioanele venite de la Foggia, după ce bombardează schelele petrolifere, fug de încăierare, şi în fuga lor dau drumul peste cîmp butoaielor astea argintii cu benzină albastră, probabil, în caz că ar fi lovite, să nu ia foc prea uşor. Butoaiele căzute se turtesc fără să se spargă.

— Cad multe butoaie pe cîmp ?

— Multe. Capacele galbene se desfac plăcut şi uşor. Aproape în casa fiecărui om din satul F. se află benzină albastră.

— La ce e bună ?

— Mulţi n-o folosesc. Dar o păstrează. Cîţiva fac negoţ cu ea prin oraş şi cîştigă bine din asta.

— Poate şi cei care o păstrează se gîndesc că depozitează o valoare. Altfel, n-aş crede că de dragul unei amintiri stranii aduc în casele lor benzină albastră. Poate că o întrebuinţează femeile în gospodărie. Eşti însurat, nu ?

— Nu mai sînt, de doi ani, spuse compozitorul de lieduri. M-a părăsit nevasta. S-a crezut că benzina albastră e bună pentru pete. Dar se destramă stofa şi se decolorează.

Din hăţişul de vulpoaică şi scaieţi, dădurăm peste un fel de izlaz, cu troscot mărunt, ars şi îngălbenit de soare. Pe islaz, un om adus de spate, cu căciulă înaltă şi roasă pe cap, îmbrăcat în haine de dimie groasă, mergea înaintea unui cîrd de măgari, şi ca să-i poată duce unde vroia, trăgea în faţa lor de o funie veche şi despletită pe cel mai bătrîn din animale — slab, păros şi berc.

Lăscărenu ocoli, voise să treacă neobservat pe lîngă omul acela, aşa cum trecuserăm eu şi compozitorul, noi însă fără să ocolim. Dar, într-o românească stricată, greu de reprodus, omul în dimie strigă :

— Domnule inginer Lăscăreanu, sînt eu, Soleiman...

— Bine, Soleiman, zise Lăscăreanu. Tot pe aici ? Mică mai e cîmpia pe care rătăcim. Să știi că n-am găsit nimic, Soleiman, nici pentru tine, nici pentru mine. Am să mai caut. Dacă mai rămîi prin locurile astea, cînd am să găsesc ceva am să-ți dau de veste.

— Mie nu-mi trebuie, stau aici bine, e iarbă multă și nu e lume — spuse Soleiman, vrînd să zîmbească de bucurie că-l întîlnise pe Lăscăreanu, dar ochii lui șterși, imobili, fața mică, stafidită și strîmbată de bătrînețe, cu țepi rari și albi, gura pierdută între riduri nu izbutiră să se adune pentru ce vroia el să arate.

— Ce mai faci, Altîn ? — zise Lăscăreanu, cuprinzînd cu brațul gîtul animalului bătrîn pe care-l trăgea Soleiman de funie. Altîn rămase insensibil la atingerea lui Lăscăreanu și păși mai departe, cu botul înainte, atîrnat de sfoara despletită a lui Soleiman. Lăscăreanu își trecu palmele pe dinaintea frunții lui Altîn, dar acesta nu închise pleoapele. Dar e orb de-a binelea — îi zise Lăscăreanu lui Soleiman — nu știam asta. Apoi, către noi : Ăsta-i Altîn, cel mai bătrîn prieten al nostru ; trăgea vagonete pe sub pămînt, la orizontul 300, în mina dobrogeană care s-a închis lunile trecute. Altîn și frații lui nu erau scoși la lumină decît duminica, toată săptămîna stăteau în mină, ca și Soleiman, grăjdarul, nu-i așa, Soleiman ? În cîte-o duminică, Soleiman le dădea pîine cumpărată din leafa lui.

— Așa, așa — încuviință Soleiman, forțîndu-se să-și mărească ochii căutînd să ne distingă — și, mai ales, să afle dincotro vorbește Lăscăreanu.

— Acum, Altîn, ca și frații lui, la fel de bătrîni și aproape la fel de orbi, au numai duminici, trăiesc mereu sub soare, în plină lumină, peste cîmpul ăsta cu iarbă sălbatică, încheie Lăscăreanu pe același ton egal.

— Da, e multă iarbă, domnule inginer — zise Soleiman și izbuti parcă să zîmbească puțin — niciodată n-am avut parte de atîta iarbă.

Lăscăreanu luă mîinile lui Soleiman într-ale sale și merse așa un timp, urmîndu-ne, înconjurați cu toții de animalele bătrîne. Soleiman se arăta speriat de gestul lui Lăscăreanu, căuta, tremurînd, să-și retragă mîinile.

— Numele întreg al lui Soleiman este Soleiman Soleiman — vorbi mai departe inginerul către noi. N-a avut familie, rămînea deseori și nopțile în mină, lîngă Altîn și ceilalți. N-avea rude, nimic. N-avea decît amintirea unui nume de femeie : *Neriman*. Poate iubita lui, poate sora, care nu mai este. Cu numele de *Neriman* chema lucrurile care îi plăceau, dar cum astea nu prea erau și nu le avea, spunea mereu *Neriman*, ca o continuă speranță. Chema tot ce i se părea bun cu numele unei iluzii : *Neriman*. M-a întrebat o dată o femeie tînără și frumoasă, venită să viziteze mina, cum îl cheamă pe bătrînul grăjdar : „Ultimul Soleiman“ — i-am răspuns, și ea a rîs cristalin, a bătut fericită din palme, zicînd : „Minunat, *Ultimul Soleiman !* Ce reușit spus ! Ce inteligent ești, domnule Lăscăreanu !“ Dacă n-ar fi fost vorba de o femeie, aș fi pălmuit-o, mă credeți ?

Soleiman izbuti să-și scoată mîinile din palmele lui Lăscăreanu și începu să tragă și mai tare de funia lui Altîn, îndoindu-se în hainele lui groase și păroase de dimie, ascunzîndu-și și mai mult fața sub căciula înaltă și roasă.

Se ivi, nu departe de noi, un mînz alb, rotindu-se în jurul nostru și lărgind cercul pe măsură ce înaintam.

— Cum, Soleiman, ai un mînz alb ? Nu știam.

Lăscăreanu se desprinse de grup, prinse mînzul și-l aduse spre noi.

— Ce alb e, ia priviți ce ochi pătrunzători are.

— Nu e alb, e fumuriu și o să fie negru-fumuriu, așa cum s-au făcut toți ; e al lui Altîn și al Joiei — zise Soleiman, căutîndu-ne cu ochii, și mai speriat că a zis ceva împotriva a ceea ce a spus Lăscăreanu.

— E alb, Soleiman, zău e alb — spuse Lăscăreanu, şi i-l puse alături de Altîn. Cum îl cheamă, Soleiman ?

— E de două săptămîni numai, după trei luni abia se pune nume la animale, nu-i ca la oameni, altfel e păcat.

— Ar trebui să mi-l dai mie — zise rîzînd inginerul. Cum nu i-ai pus nume ? Are ochi neastîmpăraţi pentru şapte nume.

— Nu — se rugă Soleiman — nu mi-l luaţi, domnule Lăscăreanu. Altîn e bătrîn şi orb, şi ceilalţi sînt bătrîni, n-or să mai trăiască mult. Lăsaţi-mi mînzul. O să se termine războiul şi poate mă primeşte cu el în mină. Dacă nu, o să trec graniţa să caut un loc ferit să ne primească. *Neriman, Neriman,* spuse el, pînă la urmă am să găsesc un loc bun pentru animalele mele.

Lăscăreanu îşi ridică gulerul trenciului de camuflaj, îşi vîrî mîinile în buzunare şi o luă tăcut înainte, dar curînd încetini pasul şi ni se alătură din nou. Soleiman, cu animalele lui, se abătuse spre altă parte a cîmpului, şi după un timp nu-l mai văzurăm.

De pe un drum depărtat, cîteva căruţe cotiră înspre noi, tăind cîmpul de-a dreptul prin ierburile sălbatice, traversînd cele cîteva fîşii de arături aflate ici-colo. Caii năduşiţi se opriră în dreptul nostru, şi oamenii din cele trei căruţe — nişte moşnegi îmbrăcaţi în pînză groasă, pătată cu dungi de praf şi sudoare — dădură bună ziua, şi, după ce le-am răspuns, au aşteptat să le spunem ceva, cu toate că nu ne întrebaseră nimic. După o vreme, unul din ei, cel din prima căruţă, smuci hăţurile, caii porniră, dar îi opri din nou. Celelalte două căruţe făcură aceleaşi mişcări.

— Sîntem de la munte — zise cel cu căruţa de la urmă, ferindu-şi ochii şi vorbind în lături, izbind cu biciul în ierburile încurcate şi lemnoase. N-aţi auzit pe cineva prin locurile astea care să ştie vreun lucru de regimentul 14 ?

— N-am auzit, răspunse compozitorul de lieduri. Nu ştie nimeni, întoarceţi-vă acasă, vă prind avioanele pe cîmp.

— Spunea cineva — zise un altul, fără grabă, de asemenea fără să ne privească, uitîndu-se la cîmpul din faţa lui — că ar şti ceva un frate de învăţător şi nevasta lui.

Am tăcut, nici unul dintre noi nu ştia ce să le spună despre oamenii din regimentul 14.

Oamenii cu căruţele porniră apoi, lăsînd caii să meargă la întîmplare prin iarbă, la pas, şi să iasă singuri, în voie, la drum.

Cînd am găsit poteca ce ducea în satul F., ne-am despărţit de Lăscăreanu, el a mai rămas un timp pe loc, nehotărît, şi apoi a plecat în partea unde avea de gînd să meargă.

Mi-am continuat drumul cu compozitorul de lieduri şi de poeme simfonice. Duceam cu rîndul în spinare sacul de grîu. Ni s-a făcut foame şi am luat fiecare cîte-o mînă de boabe din sac şi le-am mestecat. Am plecat mai departe, soarele ardea puternic şi ne-am oprit lîngă o căruţă trasă la capătul unui loc cultivat cu sfeclă. Ne era sete.

— Aveţi apă ? — am întrebat eu pe un bărbat şi pe-o femeie care prăşeau nu departe de capul locului. Bărbatul nu mi-a răspuns, dădea mai departe cu sapa printre cuiburile de sfeclă. Femeia mi-a făcut semn să caut sub căruţă. Am dat la o parte o pînză scorţoasă de sac înnegrită — şi am scos la iveală un butoi argintiu turtit, de vreo sută de litri. L-am aplecat, am desfăcut capacul galben şi am pus gura să beau.

— Bea mai puţin — mi-a strigat bărbatul. Am 15 femei la prăşit. Stăm aici pînă poimîine, nu ne mai întoarcem în sat pînă atunci.

Butoiul era plin. Mai aveau şi o damigeană plină. Am lăsat butoiul fără să beau şi l-am învelit la loc cu pînza.

— Bea ! — zise bărbatul, furios, şi se apropie de mine, sprijinindu-se în sapă.

— Du-te dracului — i-am zis, luîndu-mă după compozitorul de lieduri, care pornise mai departe, cu sacul în spinare.

— Întoarce-te, să te văd mai bine la faţă — strigă omul după mine.

M-am întors şi am venit la un pas de el.

— De ce nu bei ? — zise el zîmbind şi privind în pămînt. Avea obrajii laţi, albicioşi.

— Apa ta miroase a benzină. A benzină albastră. Faci negoţ cu benzină albastră.

Omul mă privi pieziş. Femeia se uita la mine speriată.

— Fac şi eu ce pot, e război — spuse bărbatul, trecîndu-şi sapa ameninţător dintr-o mînă în alta. Dar am spălat bine butoiul, cu tărîţe şi nisip. Poţi să bei apă. Bea cît vrei. E apă din fîntînă, apă bună pentru trecătorii însetaţi — şi rîse.

— Cine e ăsta ? — strigai spre compozitorul de lieduri, care se oprise la o depărtare destul de mare de noi şi-şi aşezase sacul pe un dîmb înalt, la marginea drumului. Cine e filozoful ăsta cu apa ? — şi arătai spre bărbatul cu faţa lată şi albicioasă.

— E fratele învăţătorului, îmi răspunse strigînd compozitorul de lieduri, şi se aşeză pe sac, în aşteptarea mea.

Am privit spre femeia tînără, care prăşea alături de fratele învăţătorului. Era îmbrăcată într-o rochie de stambă decolorată, avea şolduri mari, late, pieptul revărsat. Nu se mai uita la mine, începuse să dea repede cu sapa printre rînduri de sfeclă. Peste cîmp se zăreau alte femei prăşind.

— Tu cine eşti ? — mă întrebă fratele învăţătorului, închizînd prieteneşte din ochi.

— Cu cît dai benzina albastră ?

Omul rîse, mă înjură, îmi zise „vere“ şi dădu să mă atingă şi să mă prindă, drept împăcare, de umăr.

Compozitorul de lieduri alergă spre noi şi-l ridică din ţărînă pe fratele învăţătorului. Îl lovisem bine, sub bărbie. Era mai înalt ca mine cu un cap.

— De ce dai ? — strigă răguşit fratele învăţătorului. Şi tu, preot ai fost tu, ce i-ai spus despre mine ? Lăutar mincinos ce eşti ! Apoi, către mine : Ce te amesteci, ce cauţi ? Benzina albastră nu e a statului. Vine de la Foggia, din Italia, chiar mai de departe, din America. Statul n-are benzină aşa fină. Cade pe cîmp şi e a nimănui. Nu e nici un ordin că ar avea cineva dreptul să ne controleze pentru benzină albastră. Atunci, de ce îndrăzneşti, fără nici un act, să dai în mine ?

I-am luat sapa şi i-am culcat-o sub căruţă, lîngă butoi şi damigeană.

Nevasta lui, văduva factorului poştal, se oprise din prăşit şi privea nemişcată. Apoi a început să plîngă. Celelalte femei îşi vedeau de treabă, erau destul de departe de noi, păreau înlemnite în aplecarea lor continuă asupra pămîntului, pe coada sapelor. Un copil alerga într-una prin preajma lor, jucîndu-se, mărind astfel impresia de nemişcare.

— Nu te teme de omul ăsta — spuse compozitorul de lieduri, ca să-l liniştească pe fratele învăţătorului, arătînd spre mine. N-a venit în control pentru benzină albastră. Cui să-i pese acum de benzină albastră ? Cine n-are în casă benzină albastră ?

— Numai tu l-ai adus pe ăsta pe capul meu — spuse fratele învăţătorului, prinzîndu-l pe compozitorul de lieduri de pieptul hainei negre. Cobe eşti, nu altceva, mi-ai cobit şi altă dată, şi atunci mi-ai otrăvit viaţa.

Compozitorul păru foarte atins de aceste învinuiri, pete roşii i se iviră pe obrajii supţi şi ciupiţi de vărsat şi începu să vorbească repezit, agitat :

— Ţi-am cobit, spui ? Uite, eu poate plec din sat, mi-a venit în gînd să plec din F. pentru totdeauna, poate chiar acum mă întorc la haltă şi plec. Spui că am cobit şi ţi-am otrăvit viaţa. Dacă ţi-am spus cîndva să nu te însori cu femeia factorului poştal, n-am spus-o că aş fi ştiut că o să-ţi bată oamenii străini în poartă să te întrebe despre morţii din regimentul 14. Doar ţi-am cîntat la nuntă apoi, cîntece de pahar, şi am vrut într-adevăr să te bucuri. N-ai avut niciodată tinereţe, ştiam că niciodată n-o să te bucuri cum trebuie de dragostea unei femei, dar ţi-am cîntat. Voiam să ai cel puţin părerea unei bucurii. Am cîntat, auzi, cîntece vesele la nunta ta, cînd peste tot era război şi secetă şi cînd în jur nu mai erau bărbaţi care să se însoare şi să petreacă. Şi ţi-am cîntat ţie. Credeam că cel puţin aşa pot ferici un om, căci pe nimeni altcineva n-aveam prilejul să bucur.

— Lasă-l, nu-i mai ţine predici — zisei, şi am rîs.

Compozitorul de lieduri mă privi cu ciudă, întoarse spatele spre sacul cu grîu, pe care-l lăsase mult înainte, la marginea drumului, pe un dîmb înalt.

Dar, după cîţiva paşi, rămase dintr-o dată drept, pe loc, apoi se lungi cu faţa în jos, în praf.

Mi-am rotit privirile peste cîmpia dintre orizonturi, întinsă într-o linişte desăvîrşită, sub soarele torid : un copac înalt şi uscat printre ierburi, o cumpănă de fîntînă — nemişcată. O căruţă, ivită undeva, se opri.

Se auziră brusc avioanele, nu se zăreau, dar zgomotul devenea din ce în ce mai puternic. Fratele învăţătorului se aruncă printre şirurile de sfeclă, cu faţa spre mine. M-am lungit şi eu lîngă căruţa lui, am îndepărtat sapa, care stătea, sclipind, cu tăişul în sus. Mişcîndu-mă să mă aşez mai bine, am atins cu creştetul ceva, care stătea agăţată de un suian al căruţei. Simţeam cum se clatină, deasupra capului meu. Am privit în sus, spre căruţă, şi am văzut atîrnată o geantă de pînză cafenie, cu însemnele poştei. Geanta factorului poştal din regimentul 14.

Am ridicat uşor mîna şi am oprit-o din balansul pe care-l făcea deasupra capului meu. În geantă am zărit nişte frunze mari de tutun, obişnuitele frunze de tutun uscat care se fumau la sate, cu hîrtie de ziar, în timpul războiului. Fratele învăţătorului îşi ţinea tutunul în geanta factorului. Geanta mirosea puternic a benzină.

M-am îndepărtat de căruţă, tîrîndu-mă pe pîntece spre o fîşie de grîu năpădită de rapiţă înaltă, prin care păşteau cîţiva cai mici şi păroşi. Nişte păsări cenuşii zburau cîte trei-patru deodată prin grîul plin de buruieni, pe măsură ce înaintam, şi se ascundeau din nou, nu departe de mine. Zgomotul avioanelor devenise egal de puternic peste tot şi rămăsese aşa, suspendat, deasupra cîmpului. Crezusem că în grîu caii pasc. Ajunsesem lîngă ei, nu păşteau, stăteau numai cu boturile în iarbă, poate ca să simtă puţină umbră şi umezeală. Am încercat să-i izgonesc de-acolo, dar n-am izbutit. Stăteau întruna nemişcaţi, cu boturile în jos. Văduva factorului poştal plîngea, auzeam din ce în ce mai bine. Am săltat capul şi am zărit-o : stătea în genunchi şi se închina. Pe celelalte femei nu le-am putut zări. Am zvîrlit cu tabachera spre femeia care se închina, ea a privit spre mine şi a început să plîngă şi mai tare. Am aruncat apoi cu bolovani, pe care-i rupeam, cu rădăcini de grîu cu tot, din lutul uscat şi crăpat. I-am strigat o înjurătură, făcîndu-i semne să se lipească de pămînt. Nu m-a ascultat sau n-a înţeles ce vreau. M-am îndreptat spre ea, sprijinindu-mi coatele prin rapiţa încurcată cu grîul. Răsunară dincolo de marginea cîmpului bubuituri de explozii, una după alta, apoi mai multe deodată, toate la un loc. După aceea se făcu brusc linişte. La orizont se ridicau flăcări din ce în ce mai mari. Rapiţa mirosea iute şi înăbuşitor, tuşeam, lungit, aşa cum mă aflam, cu faţa în pămîntul încins de secetă. Voiam să mă ridic, căci auzisem răsunînd peste cîmp o voce care

striga : *Neriman ! Neriman !* Strigătul s-a repetat, mi s-a părut că-i vocea lui Soleiman și m-am gîndit că, poate, alerga și striga după mînzul fără nume, care fugise stîrnit probabil de zgomotul avioanelor.

Se auzi un huruit care se apropia, ca o rostogolire. Fratele învățătorului strigă la mine și-mi arătă un avion greu, mare și alb, care zbura destul de jos peste cîmp, tîrînd după el dîre de fum. Avionul era, se vede, lovit. Apoi alte avioane cu dîre groase de fum după ele. În loc să mă afund în rapiță, m-am sucit, așa întins cum eram, să privesc spre compozitorul de lieduri. L-am zărit, se săltase pe jumătate și alerga aplecat de mijloc spre sacul cu grîu, să-l ia de pe dîmbul acela înalt. Se temea, poate, să nu-i fie țintită provizia. Femeia nu mai plîngea, dar stătea nemișcată în genunchi. Avioanele trecură pe deasupra noastră și le-am simțit zgomotul călcîndu-mă. Aproape de mine se rostogoli prin rapiță un butoi argintiu cu benzină albastră. În rostogolire, i-am zărit capacul galben și elegant scînteind în soare. Ce a urmat, n-am mai fost în stare să văd un timp.

N-am știut ce-au făcut avioanele lovite, în cădere, cu încărcătura lor de explozibil, decît tîrziu, cînd s-a făcut peste tot liniște și cînd m-am ridicat din fumul gros așternut peste cîmpul cu ierburi sălbatice. Copacul înalt și uscat, cumpăna de fîntînă nu mai erau.

Am dat roată cîmpului, să caut doi cai întregi ca să-i înham la căruță. Și tot căutînd, am dat în niște ierburi mari și încîlcite peste animalele oarbe ale lui Soleiman, care se învîrteau întruna, căutîndu-se unul pe altul, călcînd pe funia despletită a lui Altîn. Am ridicat funia de jos și am pornit. Am ajuns din nou la locurile cu sfeclă și grîu și i-am înhămat pe Altîn și pe Joia la căruța fratelui învățătorului.

Femeile de pe cîmp, adunate în jurul meu, mi-au ajutat să-i ridic din praf și să-i așez în căruță, unul lîngă altul, pe compozitorul de lieduri și de poeme simfonice

și pe văduva factorului poștal din regimentul 14. I-am acoperit cu iarbă, să nu li se vadă fața și pieptul. Sacul de grîu l-am pus la picioarele lor. Sacul era neatins, nici o schijă nu-l nimerise.

M-am descoperit, am trecut înaintea lui Altîn și a Joiei, i-am luat de dîrlogi și am pornit spre satul F. Femeile mergeau în urma căruței, cu sapele pe umăr, iar pe de lături — semenii lui Altîn și ai Joiei.

Fratele învățătorului fugise peste cîmp.

Colbul de pe drum era tot mai gros, roțile căruței aproape că nu se mai auzeau, în față începuse să se zărească dunga nemișcată a unui sat. Cînd ne-am apropiat de sat, o voce de femeie din spatele căruței a început să cînte uscat, urmată de vocile strigate ale celorlalte femei :

Ioane, Ioane,
Gheorghe, Andrei și Miroane,
Nu te uiți la vremea mea.
'i lăsat-o și pe-a ta,
Și te duci pe Dunăre,
Pe scîndură, bulgăre,
Îngroși apa și valul,
În urma ta crește malul.

În ziua în care am mai rămas în satul F., ca să mă îngrijesc, împreună cu femeile, de locul de veci al compozitorului de lieduri și al văduvei factorului, fratele învățătorului nu s-a întors în comună.

Am plecat din satul F., i-am părăsit pe Altîn și pe ceilalți, printre ierburi, în cîmp, și am pornit să găsesc una din halte, poate trece vreun tren să mă ducă undeva.

La liziera de salcîmi (unde întîlnisem, la venire, trenul de călători oprit în așteptare) — am fost somat de santinele, de niște soldați cărunți care mi-au spus că nu e voie și că trebuie să ocolesc. Nu i-am ascultat, am intrat de-a dreptul în lizieră, iar ei s-au făcut că nu mă văd.

Printre gropile lăsate de rămășițele de avioane și de bombele incendiare, cîțiva oameni în tunici militare ciopleau rînd pe rînd salcîmii doborîți în iarbă și pîrjoliți de explozii.

— Cîte facem, domnule sublocotenent ? — a întrebat unul pe un ofițer scund, slab, îmbrăcat în haine de doc, decolorate.

— Poftim ? — răspunse ofițerul, ducîndu-și o mînă la ureche.

— Cîte facem ?

— Faceți să ajungă, încă nu s-a stabilit numărul exact al celor în cauză. Restul de cruci le veți transporta imediat spre celelalte puncte.

Sublocotenentul vru să mai zică ceva, poate nu-și aminti ce, renunță, părăsi liziera și se îndreptă spre locul unde mă îndreptam și eu și unde îmi aminteam că lăsasem, la venire, trenul de călători. După ce traversarăm aliorul înalt, care se păstra neatins, gros și cu stropi de lapte încleiat pe tulpini, trenul ne apăru în față, la fel cum îl știam, nemișcat, cu ferestrele și ușile închise, cu geamantane și baloturi în plasele de bagaje. Sublocotenentul urcă scările unei platforme dintre vagoane, se așeză pe platformă, găsi un ziar — prins nu se știe cum în grătarele dintre tampoane — îl luă, îl netezi și începu să-l citească liniștit.

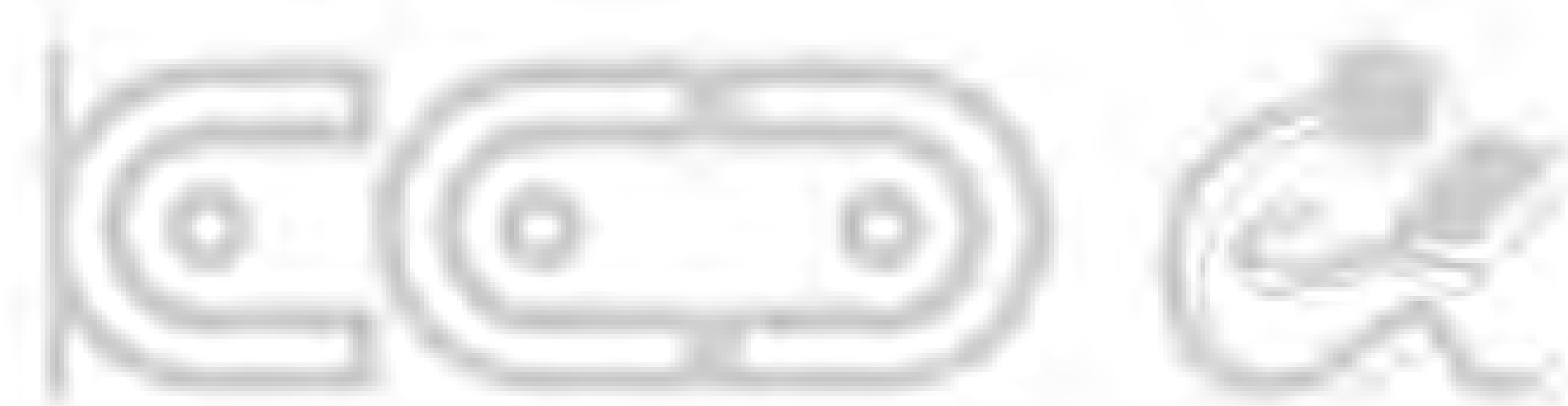
— Să trăiți, domnule sublocotenent — se prezentă într-un suflet un sergent rotofei, strigînd tare —, cum facem gropile, le săpăm să fie aranjate în linie, în pătrat, sau romboidal, conform regulamentului ? Sau așa, de-a valma ?

— Nu ți-e rușine ? — spuse sublocotenentul, și-i făcu semn să plece.

Am urcat scările unei platforme și, ajuns dincolo de taluz, am căutat cu ochii compartimentul pe care-l cercetasem la venire. Pălăria albă de pai, bastonul negru

cu mîner și vîrf argintat și șevaletul lui Petre Petrovici erau la locul lor.

De atunci n-am mai fost prin satul F. Și nu mi-ar fi trecut prin gînd să spun ce am spus mai sus dacă nu vedeam zilele astea, într-un ziar, fotografia unui factor poștal. Se scria că factorul poștal fotografiat e din satul F. și că în ultimii ani ar fi parcurs cu bicicleta pe străzile comunei sale nu știu cîte mii de kilometrii, împărțind ziare, cărți și scrisori pe la casele oamenilor. Mă surprinsese chipul celui din fotografie, arăta destul de vîrstnic, comentariul din jurnal spunea că s-a căsătorit de curînd și că ar fi primit cu prilejul acestui eveniment un număr atît de mare de felicitări și telegrame, cum nu înregistrase în toată cariera sa de factor poștal. Să fie factorul poștal din regimentul 14 ?



VARĂ ŞI VISCOL

I

LĂSAŢI-VĂ SĂNIILE ŞI FEMEILE ŞI VENIŢI

Pe fluviul îngheţat, zăpada fusese spulberată de crivăţ. Albia rămăsese lucie între malurile înalte de lut galben. Viscolul încetase. Păsările stăteau înfoiate, într-un picior, risipite pe gheaţa Dunării, cu ciocurile ascunse sub aripi. De-a lungul malurilor, pe sub coastele rîpoase, sălciile bătrîne pocneau sec sub ger, amorţeau o vreme, dar se auzeau alte trosnete depărtate dinspre pădurile întinse ale bălţilor. Dimineaţa mai păstra fîşii subţiri de neguri la orizonturi, soarele era încă lipit, mare şi rotund, de buza dinspre răsărit a fluviului. Un lup a trecut pe lîngă soare, săltîndu-şi labele peste sloiurile Dunării şi tăind cu spinarea ţepoasă şi cu coada sură discul galben de pe cerul vînăt. Dintr-un loc ascuns şi neştiut se auzea înfundat, ca un rîs ferit, măcăit de raţe pitice. Un topor izbea rar pe undeva pe la marginile bălţilor — şi răsuna surd printre peşti în apa fluviului de sub gheaţă —, păsările de pe sticla albiei se mutau de pe-un picior pe altul şi-şi săltau capetele la izbiturile toporului, apoi îşi ciuguleau penele şi-şi vîrau din nou ciocurile sub aripă. Toporul bătea din ce în ce mai rar şi mai ostenit. Soarele s-a desprins de pe buza fluviului şi s-a ridicat deasupra convoaielor albe ale plopilor subţiri de pe maluri. Dinspre bălţi au venit pîlcuri mărunte de vrăbii, oprindu-se din loc

în loc pe Dunăre, să ciugulească înşelate grăunţele de gheaţă care sclipeau pe dinţii sloiurilor.

Pe creasta malului înalt dinspre cîmpie au năvălit şi s-au oprit brusc, în plin soare, piepturi şi capete de cai, s-au aşezat la rînd, pînă ce dunga aceea lungă şi albă a malului, săltată pe cerul vînăt, s-a înţesat toată de nări care aruncau abur peste golul de deasupra albiei. Caii se părea că au venit singuri, pînă ce s-au ivit şi cîteva căciuli negre, apoi basmale galbene şi roşii, semn că deasupra malului dinspre cîmp se opriseră şiruri de sănii. În strigăte scurte, au început să se mişte printre cai tot mai mulţi bărbaţi, curînd se auziră şi vocile ascuţite ale femeilor şi copiilor. Dar un timp, de acolo n-a coborît nimeni spre fluviu. Bărbaţii întîrziau în jurul cailor, le potriveau căpestrele pe frunţi şi pe sub bărbile păroase, ridicau braţele alergînd pe dunga înaltă a malului, strigau la femei şi la copii să stea la locul lor, în sănii. În larma vocilor, cîteva păsări mari şi-au luat zborul de pe gheaţa fluviului, înfundîndu-şi aripile cafenii cu zimţi albi în aerul vînăt şi nemişcat de deasupra bălţilor. Pe malul dinspre cîmp, bărbaţii au început să se strîngă în grupuri, porneau aşa adunaţi, într-o parte şi alta, prin faţa cailor, căutînd parcă un loc de coborîre spre Dunăre. O voce de femeie a ţipat uscat : „Omule-pomule, omule-pomule, nu pleca, n-am să te mai văd niciodată".

Alte strigăte n-au mai urmat, lumea de deasupra malului tăcea într-un fel de aşteptare, bărbaţii îşi izbeau braţele prin faţa pieptului să şi le dezmorţească, trăgeau din ţigările lungi, făcute din jurnal, pînă ţîşnea flacăra din ele, să-şi încălzească buzele.

În sfîrşit, s-a desprins dintre ei un om subţiratic, deşirat, cu căciulă albă, a început să coboare de pe creasta malului spre fluviu, cu mişcări lungi şi săltate, ajutîndu-se cu un lemn gros, mai înalt decît el, sărind cu paşi mari peste rîpile de sub coasta malului, ocolind tufele

uscate de răchită, călcînd pe spinările trunchiurilor bătrîne de sălcii aplecate una cu pămîntul spre albie și care aveau vîrfurile crengilor prinse sub gheață.

Cîteva voci răgușite i-au strigat de sus, cînd omul ajunsese pe fluviu și încerca grosimea gheții sărind cu toată greutatea pe sloiurile nemișcate.

— *Tobol,* vezi dacă se poate trece.

— Ai grijă, să nu fie vreo copcă.

— *Tobol,* uită-te bine printre dinții sloiurilor dacă sînt șuvoaie.

Tobol — după ce a mers spre mijlocul albiei, pipăind cu tălpile locurile mai albe, a mai făcut cu picioarele lui lungi cîteva salturi, lăsîndu-se să cadă cu zgomot — s-a suit pe buza unui sloi care lucea lată în soare, s-a ridicat pe vîrfuri, și-a dat căciula pe ceafă, și-a dus palmele pîlnie la gură și a strigat spre cei de sus :

— Lăsați-vă săniile și femeile și veniți ! — și, fără să-i mai aștepte pe ceilalți, Tobol a încălecat pe sloi, a dezlegat din sfoara prinsă de umăr cele două oase de cal care-i atîrnau la șold, și le-a pus sub tălpi, s-a ridicat în picioare și, proptind în gheață lemnul lung și gros cu cui în vîrf, și-a făcut cu toată puterea vînt spre malul celălalt, înspre pădurile bălților, lunecînd în zigzaguri repezi pe fîșiile mai netede dintre sloiuri.

— *Tobol,* păzea, că-ți vine cocoșul ! Cum s-a luat după sănii, că nu l-am văzut.

De sus — de pe dunga albă a malului înalt — țîșnise în zbor, printre nările cailor, un cocoș mare, cu pieptul galben, și cotcodăcea acum speriat, bătînd cu ghearele și cu aripile roșii aerul sticlos de deasupra albiei Dunării, întinzînd ciocul în urma lui Tobol, care luneca, frînt de mijloc, de-a lungul malului celălalt, cu toată iuțeala, fără să se mai uite înapoi, fugea pe tălpi spre un cot al Dunării unde se vedeau cîțiva plopi stingheri cu cercuri albe pe toată înălțimea trunchiurilor subțiri și ascuțite.

Unul cîte unul, de pe malul cîmpului au coborît în șir spre fluviu, părăsindu-și săniile și femeile — oamenii ce întîrziaseră atîta pe lîngă cai, s-au răspîndit printre sloiuri stîrnind mulțimea pîlcurilor de păsări care s-au desfăcut în aerul gros de soare tremurîndu-l cu aripile lor cenușii, albe, negre, violete. Oamenii și-au prins sub tălpi, așa cum făcuse și Tobol, oasele de cal și, aplecați cu căciulile înainte, înfigeau în gheață lemnele cu cui în vîrf, și lunecînd pe Dunăre făceau să zuruie albia sub fuga trupurilor grele. Rămîneau în urma lor inelele de abur limpede ale respirației, prin care păsările se roteau întîrziind, bătînd pe loc din aripi și din cozi. Un singur om nu se grăbea, ci mergea calm, în pas liniștit, nu purta băț, ci un baston înflorat cu crestături, pe care-l învîrtea din cînd în cînd în pumn, luînd seama fiecărui cîrd de păsări care se ridica dintre sloiuri. Omul cu baston purta cizme înalte cu urechi, prea înalte pentru picioarele lui scurte, o șubă pînă la genunchi, largă, cu guler ros și dezlînat, iar pe cap avea o șapcă decolorată pînă la alb.

— *Milionarule,* grăbește-te, că ai să fii dat dezertor, i-a strigat unul din șirurile de oameni risipiți pe albie, care lunecau acum dincolo de mijlocul Dunării. *Milionarul* s-a oprit, și-a potrivit vocea ca să dea de știre că vrea să vorbească și a spus cu vorbe rare și aproape cîntate :

— Merit o plimbare înainte de toate. Sîntem în primul rînd oameni. Să se înțeleagă.

Și a continuat să meargă liniștit, cu mîinile la spate, învîrtindu-și bastonul înapoia cefei.

Ceilalți lunecau repede spre cotul cu plopi al Dunării, privind înainte, aplecați, săltîndu-se din cînd în cînd de mijloc, să vadă mai bine dealul depărtat dinapoia pădurilor bălții, unde se zăreau liniile de fum roșcat ale unui oraș așezat în amfiteatru. Dar toți, cu toată iuțeala cu care înaintau pe albia Dunării, măreau ocolurile printre sloiuri — ceea ce Tobol nu făcuse —, găsind astfel vreme în fuga lor pe oase să se mai uite spre malul săniilor și al femeilor.

Lucru care a făcut ca de pe malul acela să izbucnească strigătele femeilor și copiilor, chemări țipate și plînse, care creșteau unele din altele. Curînd după asta, au început și caii să necheze. Cîțiva dintre bărbații care căutaseră întruna ocoluri printre sloiuri s-au strîns la un loc și au strigat pe rînd la femei să întoarcă săniile spre cîmp și să plece în sat. Lucru care n-a făcut decît să stîrnească și mai mult vocile țipate de pe mal, amestecate cu nechezul cailor. Pînă cînd cei cîțiva oameni opriți pe albie l-au chemat pe unul *Gaulea* care ajunsese întîiul după Tobol la cotul cu plopi al Dunării, unde fluviul dispărea între păduri :

— *Gaulea, Gaulea,* întoarce-te, și spune-le tu una veselă dintr-ale tale, să tacă.

Gaulea nu s-a întors de la cotul cu plopi, nu s-a uitat spre malul dinspre cîmpie, dar a strigat așa, într-o parte :

— Oameni buni, nu-i vreme de glume. Speriem lupii.

Albia Dunării rămăsese de mult pustie, și soarele era sus, cînd femeile de pe mal au întors săniile și au plecat înapoi spre cîmpie.

II

VREMEA CUVINTELOR

Am să stau goală, pînă acum n-am știut vara cum trebuie. Am trecut prea multă vreme unul pe lîngă altul și nu ne-am știut să fi făcut la timp dragoste. Nu te uita mereu în lături, n-ai grijă, locul e neumblat. Cînd veneam singură aici, sub coasta malului mi-era frică de trunchiurile astea întinse pe pămînt. Ne mai culcăm o dată în iarbă, că e rece și caldă. Pe urmă urcăm malul, ne suim în căruță și mergem înapoi în sat. Să nu fi plecat caii

fără noi. Sus pe mal nu se vede decît un vițel de lapte, stă cu gîtul întins și linge soarele.

— Nu pleacă ei. Au ce paște. E iarbă multă și sus.

— Mă gîndesc că peste cîteva zile pleci spre locuri de unde puțini se întorc și nici nu te știu bine. Numele îți e Grigore Nereju. De ce-ți spune lumea *Tobol* ? Te cheamă ca pe plopii de la cotul Dunării de colo : *plopii lui Tobol.*

— După porecla unuia din neamul nostru. Cotul Dunării se numește *cotul lui Gaulea.* Pe Tobol nu l-am apucat în viață și nici el n-a avut cum să mă știe. A trecut într-o iarnă Dunărea cu alți oameni, spre Dobrogea, în nouă sute optsprezece, cînd cu nemții de atunci, s-au dat lupte acolo și nu s-a mai auzit de el. Femeile bătrîne din neamul Nerejilor știu toate astea, ele mi-au spus și despre *casa Milionarului,* în care stau eu acum cu mătușa Sofia. Domnișoară învățătoare, ar trebui să-ți pui hainele, măcar pe piept, sînt mulți țînțari. Cînd au plecat oamenii pe gheață, după Tobol s-a luat cocoșul. De singur ce era. Omul n-avea pe nimeni acasă, își pierduse nevasta de vreo trei ani. Sînt poate lucruri potrivite, ca să nu se piardă semnele oamenilor dinainte.

— Tot neam ți-a fost și *Milionarul* ? Și nu v-a lăsat decît casa cu o tindă și cu o odaie ?

— Nu mi-a fost neam. De *Milionarul* s-a aflat mai bine după plecarea de atunci. Se știa atît : că ar avea globuri colorate la lămpi, purta o șapcă albă și vara, și iarna, un baston frumos cu flori, iar de vorbit vorbea cu cuvinte căutate. A plecat și el spre regimentul 9 Hîrșova — pe dealul roșcat din spatele bălților. Puțin timp după ce au trecut Dunărea, cineva i-a prădat casa, dar n-a găsit nimic : scîndura goală și, în afară de globuri, un săpun parfumat și un frîu cu ciucuri mari de piele, cu toate că n-avea cal.

— Şi sălciile astea culcate între care stăm, cum se numesc ?

— Nu ştiu, domnişoară.

— M-ai speriat. Mă gîndesc la cocoşul care a zburat după om. Ai nume de plop. Te cheamă Grigore Nereju şi ţi se spune Tobol. Mă arde soarele prea rău. Noroc că trunchiul ăsta culcat de salcie de care-mi reazăm capul e mai mult rece.

— Are frunzele în apă. Malul de aici de sus dinspre cîmp, unde se vede viţelul de lapte şi unde am lăsat caii şi căruţa — e *Malul cu sănii.*

— Mă muşcă ţînţarii. Să nu plece caii. Unde mi-e rochia ? O lăsasem pe trunchiul ăsta de salcie, şi trunchiul e gol. Doamne, am crengi pe umeri.

III

CHIPUL CAILOR ŞI FRICA PĂPUŞARULUI

— Caporale, parcă se aude cineva cîntînd dincolo de chitele astea din faţă. Dunărea trebuie să fie aproape. Mergi înainte şi vezi cine e. Poate e vreun om. Ne trebuie un om, înţelegi, să aflăm spre ce fel de lume mergem. Vezi cine cîntă.

— Nişte cai, domnule locotenent Oboga. Cai cu bărbi galbene. Şi o mlaştină mare, şi o barză care mănîncă broaşte.

— Caporale, ai friguri. S-a auzit un cîntec de om. Nu se vede încă Dunărea ?

— Două zile mă ia, două zile mă lasă. Sînt în zilele cînd m-au lăsat frigurile. Dunărea nu se vede. Mlaştini, sălcii, rogoz şi berze. Uitaţi-vă şi dumneavoastră : *cai.*

De aproape o jumătate de zi de cînd am plecat din Dobrogea şi de cînd mergem prin bălţile astea ca să ajungem la braţul Dunării dinspre Bărăgan şi să trecem dincolo,

în satul Glava, n-am dat de nici un om. Credeţi dumneavoastră că nu sînt pe aici oameni ? Prea nu s-a arătat nimeni, ca să fie adevărat că n-ar fi. Doar cai cu bărbi galbene. Aştia nu sînt cai. Cum trecem pe lîngă ei, saltă capetele şi se uită lung.

— Caporale, tu nu eşti ţăran ?

— Nu, domnule locotenent Oboga. Sînt din Bucureşti. Am lucrat la un atelier de jucării. Făceam păpuşi. Am luat una şi cu mine. O am în ladă, la regiment. E şatenă cu ochi negri.

— Mă rog.

— Prea n-am întîlnit oameni de cînd mergem pe aici, şi caii ăştia singuri cu bărbi galbene nici măcar nu nechează, tac şi dau din cap la umbra sălciilor, cu roiuri de ţînţari în jurul lor.

— Cai de baltă, soi prost, mărunţi şi cu părul mare. Mătasea-broaştei le-a îngălbenit bărbile. Pasc prin apă. Fii rezonabil. Prinde doi cai de pe dîmbul din stînga, să-i încălecăm şi să ajungem mai repede la Dunăre, că m-am săturat. Răchita asta cu flori roz cît baniţa, în loc să miroasă, usturā. Cauţi umbră la sălcii şi trezeşti ţînţarii la lucru. Sub plopi, zăpuşeală şi viespi. Mi-e sete, caporale. Vreau apă, săpun şi civilizaţie. Prinde doi cai mai repede.

— N-am umblat cu cai, domnule locotenent. Poate întîlnim vreun om pe-aici. Nici nu ştiu ce ne poate aştepta dincolo cînd vom ajunge în satul din cîmp. Eu n-am fost prin locuri din astea şi acum cînd vin pentru întîia oară, merg cu baioneta la armă şi cu cartuşul pe ţeavă.

— Treci şi pune mîna pe doi cai. Nu te feri. Sînt cai blînzi. Prinde mai întîi calul sur care vine spre noi. Întinde-i un pesmet de campanie. Aşa, bravo, e blînd, mănîncă din palmă. Unde pleci, caporale, mai dă-i un pesmet, că s-a luat după tine.

— Are ochi de om, domnule locotenent. S-a uitat la mine cu ochi de om.

— Dă-mi mîna puțin. Arzi. Ai friguri. Imbecilii ! Îl trimit din Dobrogea peste bălți pe locotenentul rezervist Alexandru Oboga, să treacă Dunărea și să răscolească un sat, cu un caporal bolnav de friguri ! Fii liniștit. Știu eu la ce te gîndești și te temi. Încalec eu pe calul sur. Ai văzut ? Ce dracu dă din copite sărăcia asta ? Stai puțin aici, îți prind și dumitale unul. Ascultă, caporale, calul ăsta roib îți place ? Nici barbă galbenă nu prea are. E pintenog și cu botul alb. Soarele ăsta de iulie ne coace, nu altceva. Urcă-te pe cal. Ține-te bine călare. Dă-mi mie carabina, văd că nu mai ai putere. Sprijină-ți mîinile pe coamă. Dunărea trebuie să fie aproape. Sînt tot mai mulți cai prin jur. Mai încolo se vede o pădure de sălcii, și ea plină cu cai liniștiți, de toate culorile. Unde e multă culoare, nu-i pericol — spun francezii. Scăpăm de bălțile astea, trecem pe malul dinspre Bărăgan, în Glava — pîine caldă, pepeni reci, așternut curat. Ai să te odihnești acolo puțin. N-avem decît trei zile de patrulare. Pe urmă, înapoi la regiment. E o misiune ușoară, nu te mai speria. O misiune de expectativă. În general, în momentele actuale trăim o situație de expectativă. Ești un om inteligent, sensibil, aș spune chiar abil — nu-i nevoie de prea multe explicații între noi, nu-i așa ? — și de aceea te-am preferat pe drumul ăsta. Scuză-mă, n-am știut că ai malarie, n-am fost prevenit și nu te-am privit mai atent la plecare. Nu sînt decît un simplu profesor de geografie. Dă-ți calul mai încoace. Uite ce e, un lucru să fie limpede : misiunea noastră e una obișnuită, de patrulare, așa cum circulă în mod curent atîtea patrule. Chestiunea Nereju e doar sub titlu suplimentar. Între Constanța și Bărăgan mai sînt și alte patrule, și părerea mea este că Nereju n-o să vină pînă la urmă în zona pe care o parcurgem noi. Chiar admițînd că are să-l surprindă o patrulă — la Constanța, să zicem —, și patrula are să se spele pe mîini și are să-l facă scăpat, un lucru trebuie luat în seamă : Grigore Nereju n-are să fie atît

de nerealist încît să se întoarcă în Glava ca să-l înhățăm noi, după ce mai înainte de a trece prin pichetele volante ale patrulelor din țară scăpase de două ori cu viață : o dată cînd a părăsit tranșeele de sacrificiu de sub comandă germană, din Crimeia, a doua oară cînd s-a sustras pedepsei nemțești de exterminare, părăsind nordul Mării Negre și îmbarcîndu-se neidentificat spre Constanța. Să recapitulăm și să mai introducem puțină logică. Întoarcerea lui Nereju spre țară poate fi considerată o simplă presupunere ; neidentificat, nu ? Apoi, ce garanție putem avea că în timp ce somația trimisă în nemțește regimentului nostru de comandamentul german de coastă de la Constanța, pe motiv că trebuia să-l urmărim (dat fiind că Nereju a fost încorporat acum un an și jumătate de regimentul nostru !) — în timp ce somația amintită, zic, rătăcea dată de colo-colo prin birourile companiilor noastre — Nereju nu era de mult prins ? Un lucru e știut : cînd se emit semnale de urmărire, se emit în toate cele patru vînturi, dar după îndeplinirea unei exterminări, o vreme îndelungată nu știe secretul decît plutonul de execuție — iartă-mi termenii ! Apoi, în eventualitatea că n-a fost prins Nereju, comandamentul german de coastă dacă nu l-a putut intercepta, e puțin probabil ca noi să ajungem la un rezultat mai bun. Înțelegi, nu ? Ceea ce n-au putut izbuti ei cu exigențele lor recunoscute e de-a dreptul o imposibilitate pentru noi. Și vom ține seama de această imposibilitate. Avem spirit latin. Imaginație, talent, abilitate și umor în subtext. *Vive la France, vive la Roumanie !* Îți repet, patrularea noastră rămîne una obișnuită, punctul ei suplimentar fiind din multe pricini în afara zonei noastre. Fii liniștit. Sperietura nu-i bună la boala ta.

— Vorbiți prea tare, domnule locotenent, și pe aici prea nu e nimeni. Domnule locotenent Oboga, ocoliți rogozul de colo, sînt șase bivoli negri și un bivol alb, dorm cu vrăbii pe spinări. E nămol și se înfundă calul.

— De data asta spui lucruri autentice. Într-adevăr, sînt șase bivoli negri și un bivol alb. Interesant, un bivol alb ! Dar nu sînt șase negri. Numai patru. Doi sînt trunchiuri de salcie, întinse în apă.

— Numai unul e salcie. Celălalt paște culcat.

— Mă rog. E cald, șade culcat, în mlaștină e mai răcoare și paște frunză de salcie.

— Domnule locotenent, uitați-vă în urmă. Se strîng caii, vin din toate părțile și se țin după noi cu mînji cu tot.

— Caută și ei umbră, uită-te înainte, ne apropiem de o pădure deasă.

— Dar vin și din față. Doamne, aleargă spre noi în galop, au început să necheze. S-au apropiat unul de altul și galopează cu toții încoace cu gîturile întinse.

— Încă puțin, caporale. Lasă, nu le mai arunca pesmeți. Oprim mai încolo la umbră și ai să încerci să dormi puțin.

— Sînt frumoși, nu mă uitasem prea atent la ei. N-are rost să mă culc. Din sperietură a fost. Cînd am să mă întorc la atelier, am să încerc să fac cai. De la un timp, păpușile îmi ieșeau la fel, le făceam pe toate șatene, cu ochi negri și cu alune în bărbie. Asta se cheamă rutină, domnule locotenent, și în meseria păpușilor rutina e rușinea păpușarului.

— Bineînțeles.

— Omul are cîteodată necazuri. Din necaz poți scoate mult. Uitați-vă cum ne-au înconjurat caii, și merg în pas cu noi. Mă simt foarte bine, domnule locotenent. Spuneam de necazuri. Dar e cîte-un necaz trecător pe care-l crezi mare și de netrecut, și stai cu gîndul la el, și rămîi în loc. Elisabeta era șatenă, cu ochi negri și cu alună la bărbie. Era ușuratică, a plecat, eu am sfințit-o ca s-o păstrez și am făcut păpuși șatene cu ochi negri și cu alune în bărbie, și iar cu ochi negri și cu alune. Aveți dreptate. Ce avem noi cu oamenii, să-i chinuim peste chinul lor ? Ajungem în satul Glava. Nu mai am pesmeți

să le dau cailor. Ajungem, intrăm în casa omului, nu-l găsim, maică-sa se bucură cînd află că sîntem din același regiment cu băiatul ei, ea nu știe că am venit să-l pîndim, ne dă să mîncăm și ne găzduiește o noapte. Dimineața ne trezim, și tocmai cînd femeia ne turna apă să ne spălăm pe față sosește și băiatul ei. Caporalul încarcă arma, pune baioneta și strigă la Grigore Nereju : „Soldat, nu trece pragul maică-tii, nu intra în casă — înapoi, ai nesocotit o lege străină ca să mai poți trăi, ai fost condamnat în lipsă, nu mai exiști, nu mai ești, înțelegi, iar noi culmea, am venit să te prindem viu". Cum vine asta ? Elisabeta, Elisabeta. Unde sînt caii, domnule locotenent ?

— S-au dus să bea apă. Dunărea e la doi pași. Descalecă, culcă-te aci la umbră și încearcă să dormi puțin. Eu mă duc prin jur, poate găsesc vreun om să aflu ce fel de sat e Glava. Se vede la malul de aici un pod umblător cu roată, e legat la un vad. Dormi, am să te trezesc spre seară.

IV

MONOLOG ÎN FAȚA FLUVIULUI

— Nu mai puteți scăpa de cai. Dacă s-au strîns atîția, au să se strîngă și alții. Au văzut Dunărea, se învîrtesc acum în așteptare. Îi vedeți cum dau roată în șiruri printre sălcii. Mult timp n-are să treacă după ce dezlegați podul de la vad. Și de îndată ce începeți să plutiți, au să intre și caii în Dunăre și au să înoate spre malul de dincolo, cap lîngă cap și spinare lîngă spinare. Se țin ca oaia după om cînd e vorba de drumul spre sat. Dar cînd vrei să-i întorci din drum, te aleargă ei pe tine. Nu trebuia să-i luați în seamă. Au fost lepădați în baltă, cu vremurile astea, să se descurce singuri. Unii au fost aduși

să moară, că sînt bătrîni, cu iască la copite. Apoi, sînt iepele, lăsate să se puiască. Pe urmă noatenii, să crească pînă le vine timpul de ham și plug. N-o să mă credeți, dar caii care au să intre cei dintîi în Dunăre, ca să se ia după pod înot, sînt gloabele care au fost aduse în baltă ca să-și dea sufletul. Omul nu-i mai primește în curte, ca să nu-i pună la greu, și ei se întorc tot spre ham cînd le sună ceasul. Uitați-vă cum așteaptă caii bătrîni pe mal, cu barba și cu buza în pămînt și cu picioarele dinapoi în apă. Le arde copita de fierbințeala adunată pe cîmp o viață întreagă și își închipuie că au să se poată răcori. De cînd au fost trecuți în baltă, prea des n-au mai văzut oameni pe aici de la o vreme, dar cînd văd oameni le dau roată cu cozile. Femeile nu trec în baltă decît rar și numai cînd mai au de lăsat o gloabă de cal sau o bivoliță înțărcată. Acasă în sat nu-i nutreț, iar pe cîmp locurile sînt cum sînt, să nu mai vorbim. Pe malul de dincolo, caii or să ajungă înaintea dumneavoastră, domnule locotenent, au să urce coasta, și așa uzi, cu apa în coame și în cozi, pornesc în goană, cu grămada, spre sate și nu se mai opresc din galop nici chiar dacă vreunul își șterge botul prin vreo lucernă sau rupe vreo foaie de porumb verde și vede că e dulce. S-a mai întîmplat o dată, vara trecută, — și greu mai sînt de adus înapoi. Ce are domnul caporal ? E cam galben la albul ochilor.

— Friguri. Dumneata ești din Glava ?

— Cam din Glava ar trebui să fiu, domnule locotenent. Caii, o parte din Glava, restul din alte sate, tot de dincolo, de la cîmp, mai depărtate. Glava e cam singură pe aici. Nici șosea n-are, nici stîlpi de telefon. Oamenii trăiesc după semne vechi, *Fîntîna lui Cutare de cînd cu seceta din '880, Salcîmii Paparudelor, Cîmpul Cocorilor, Drumul Subțire, Călcîiul Mutului.* Sat singur, la stînga soare, la dreapta soare, în față crivăț, în spate lupi, iar noaptea, lună — cînd este. Ți se întîmplă un necaz, ți-l faci în sat, fie că ești din partea locului, fie că ai venit ca

străin, n-ai unde fugi, ești încolțit, petreci necazul sau te petrece, altfel n-ai de ales decît cîmpul sau balta, dar amîndouă sînt departe și te prinde și musca, și țînțarul din urmă. Și apoi, oamenii, de atîtea necazuri, mai umblă cîteodată și pe la cuțite. Din greșeală, dar umblă. Cam din Glava aș fi și eu, dar de cînd mi-a luat băiatul la rechiziția nemților, stau la o fată a mea din Maltezi, la 30 de kilometri de Glava, cu toate că se spune că satele astea două ar fi vecine. Nevastă n-am, băiatul îmi mai rămăsese de la ea — fata am crescut-o de suflet, am avut nevoie să mă mai ajut la prașilă și la cules. Și apoi, eu cu glăvenii nu prea mă împac. Nu zic nimic de rău. Dacă mergeți în Glava — dumneavoastră m-ați tot întrebat de Glava și se cade să vă spun tot ce știu — poate că aveți vreo rudă printre ei, glăvenii au rude peste tot, pînă și în Transilvania, deși se cheamă că sînt oameni de Bărăgan. Dacă ați venit prin baltă spre Glava, ar însemna că veniți de la Cernavodă — și la Cernavodă, știut este, se află regimentul de infanterie. Eu n-am ce mă amesteca, cu mine haina militară ce treabă să mai aibă ? Am îmbătrînit în hainele astea de plug. Am văzut și eu acum vreo cinci ani podul de fier de la Cernavodă, mă dusesem prin partea locului să fur niște stuf ca să-mi învelesc casa, pe aici nu prea e bun de învelit. Am auzit că italienii au cam întors-o, nu mai sînt nici ei cu nemții. Se spune că și pe la noi se trag oamenii încoace și fac regimente noi. Cei tineri poate știu mai multe — noi, fără dinți în gură, tăcem, le așteptăm vorbele. Dumneavoastră și cu domnul caporal plecați adică într-un fel de concediu și treceți prin Glava, că ar fi mai de-a dreptul. Chiar așa și e, mai de-a dreptul. Eu am apucat vremea de sub nemții ceilalți, pe vremea Kaizerului. Am cunoscut și eu un italian atunci, era morar prin Moldova, ne împrietenisem. Italianul voia să mă facă morar — dar a venit iar ordin să pornească regimentul nostru împotriva lui Mackensen, că pacea de atunci de la Bucu-

rești fusese făcută cu acte false, și în timpul ei mă blocase prin Moldova și mă cam dedasem cu italianul la micul negoț de făină. Pe italian l-am mai căutat eu, în 1925, cînd cu seceta lui Ferdinand, nu l-am mai găsit, pierduse moara, i-o luase apa, cu gramofon cu tot, iar el plecase din Moldova în Transilvania, la o fabrică de umflat sticle. Cernavoda e ceva mai aproape, podul l-am văzut, dar în oraș n-am fost. Nu sînt umblat, cum sînt Nerejii din Glava de pildă — eu sînt om mai nou, așezat în sat mai tîrziu, om de adunătură, iute la gură și ascuns la inimă. Eu zic să treceți spre Glava înainte de seară, dacă se iau caii după pod să nu ajungă în sat noaptea și să sperie cu goana lor femeile și copiii. Vorbeam de Nereji, de oamenii cei mai vechi din Glava ; cam despre ei trebuie vorbit cînd e de spus ceva despre sat. Eu am cam rîs de ei cînd eram tînăr, că-și ocrotesc femeile, că pun nume de om pe coaja pămîntului, la fîntîni, la copaci, la ani. Nu le scăpau neștiute nici vîrtejurile din apa Dunării, nici cum bate soarele cînd sună balta. Glava dacă e Glava, prin ei s-a ținut, și cine merge în sat, de ei se lovește. Ai zice că sînt blînzi și privesc în pămînt, dar te știu și de cîte ori clipești. I-am cunoscut și nu prea, dar din cîte-i știu, unde era silit un Nerej să-și plece capul, se rușina locul. Abia mai tîrziu se vedea că lucrurile ies altfel, dar de întors, nu mai aveai ce întoarce, cu Nerejii dacă te-ai rupt o dată, te ia apa și degeaba dai să scapi. Nerejii, de neam, sînt vrînceni, oameni de munte, trași și opriți de mult timp la cîmp cu oile — și nu s-au mai întors la sarea lor dintîi. Ei au făcut vatra Glavei, apoi au venit alții, din altă parte, multă vreme după Cuza, pe timpul răzmerițelor, aici era loc ferit, și cu cîmp, și cu baltă — iar ceva mai încoace, alții, mai ales tineri, de data asta dunăreni, împinși pe firul malului în căutare de loc, cum am fost eu la vremea mea, prin 1923, după ce se măsurase pămîntul și nu mai rămăsese și pentru noi. Din pricina celor veniți mai tîrziu spun oamenii despre Glava „sat de coloniști“.

Dar osul satului ține de Nerejii vrînceni. Lucru pe care o să-l vedeți și dumneavoastră în trecerea pe care o faceți. Cam asta ar fi despre Glava. Eu nu merg într-acolo. V-am spus că am venit de la Maltezi să-mi caut o bivoliță pe care am lăsat-o în baltă, din primăvară. E drept că am trecut prin Glava, dar nu m-am oprit prea mult, am întrebat din mers cine a mai venit și cine nu. Așa ajung la ce voiam să vă întreb și eu, pentru că sînteți de la regimentul din Cernavodă. La regimentul ăsta au fost încorporați, din Glava, acum un an și mai bine, Dumitru Guvei, Letca și Grigore Nereju. Se poate să-i știe domnul caporal, îl văd tînăr ca ei.

— Caporalul a fost încorporat abia acum o lună și jumătate, iar eu sînt locotenent rezervist.

— Adevărat, domnule locotenent, alte vremuri, uitasem. Ziceam de Dumitru Guvei, despre el se aflase mai demult în sat că nu se mai întoarce și că nu mai este. De Letca, la fel, iarăși se știa. De Grigore Nereju s-a aflat de două ori, o dată acum un an, spre toamnă, cînd mătușă-sa Sofia a vrut să-i facă pomană, și s-a mai auzit încă o dată zilele astea, că acum chiar n-ar mai fi deloc. Va să zică, el trăise pînă a doua oară, și lucrul era neștiut. Îmi stă în minte lucrul ăsta și multe nu pot pricepe și de aceea dau roată cu vorba. Păcat de Grigore Nereju. I se stinge spița. Era din spița Tobolilor, care nu mai numără în sat decît femei. Cînd ajungeți în Glava întrebați de casa *Milionarului,* acolo stă mătușă-sa Sofia. Chiar dacă n-aveți de unde să-l cunoașteți pe Grigore Nereju, e bine să treceți pe la ea, ea l-a crescut de mic pe băiatul ăsta. Se cheamă că sînteți de la regimentul unde a fost și el îmbarcat acum un an și mai bine — tot vara — și e un lucru de omenie, domnule locotenent, să-i vedeți ograda pe unde a călcat. Mătușă-sa îi face astăzi sau mîine pomană, așa se vorbea în sat. Prima oară nu-i făcuse, n-o lăsase învățătoarea, fată tînără, lua partea ti-

nereții și nu voia să creadă că un om ca Grigore Nereju s-ar putea pierde. Dar pe urmă învățătoarea a plecat din sat, cine știe unde, ținea la dulceața anilor și nu vroia să-i stea umbra și să i-o albească viscolul. Acum a venit altă învățătoare în sat, tot tînără și asta, șade în casa unde a stat și cealaltă, treceți și pe la ea, știu că are chinină. Dar pe Sofia n-o ocoliți. A pus *bulgur* la fiert pentru pomană și se sfătuia cu femeile dacă să-i facă priveghi lui Grigore, sau să nu-i facă. Să aprindă focurile noaptea în curte pentru pomenirea lui Grigore, sau să nu le aprindă. Pentru că, vedeți, domnule locotenent, ar însemna să facă priveghiul pe *gol*, adică să privegheze un decedat care nu e în casă. La Nereji priveghiul e cu socoteală, lucru frumos, mai mult o sărbătoare pentru curajul celor vii. Aprind focurile noaptea în curte, vin bătrînii cu măști de pe lumea cealaltă, să ceară sufletul celui sfîrșit. Mai mult un fel de cîntece vechi și de ghicitori din alte vremi decît bocete și văicăreli. La priveghi e greu să dezlegi lucrurile dacă nu știi puțin spițele Nerejilor și lauda lor de oameni care au mutat muntele la cîmp. Și dacă le știi spițele, te uiți mirat și înapoi, și înainte în timp — și vezi că ei sînt dincolo de vreme, și ușor nimeni n-a putut să-i doboare. Poate că numai Grigore s-a dus ușor, dar știe cineva dacă s-a lăsat așa ușor ? Mai ales că a trăit pînă a doua oară, după ce lumea crezuse aproape un an de zile că nu mai este. Aseară abia au aflat și glăvenii că Grigore mai trăise și peste vestea dintîi. Aseară a venit, adică, în Glava plutonierul de la postul Chirana — Glava n-are post — a vorbit cu Sofia pe ocolite și a plecat. Dar sergentul cu care venise plutonierul și care nu era de la post rămăsese în timpul ăsta pe o uliță și ceruse cuiva peste gard o cană de apă, a băut, și cînd s-a șters la gură a zis : „Vedeți că am cam aflat la postul din Chirana că Nereju din satul vostru a fost

condamnat de nemți pentru trădare acum vreo săptămînă, două. L-a prins o patrulă într-un tren la Medgidia, cînd venea încoace, și l-a predat la Constanța. Dumnezeu să-l ierte. Nu m-ați văzut, nu m-ați auzit“. Plutonierul îi spusese Sofiei pe ocolite cam același lucru. Plutonierul a plecat spre Chirana, sergentul în altă parte, el nu era jandarm, era teterist. Să fi încercat Grigore să vină spre casă, chiar pedepsit cum era ? Se prea poate, v-am spus, Glava e loc ferit, între cîmp și baltă. Bine e să treceți pe la Sofia, femeie tare și asta, Nerejă ce ține de răbojul vechi ; ea-l făcuse om pe Grigore. Pe Grigore îl știu de cînd era mic. Taică-său — un Tobol ca spiță — s-a pierdut într-un zăpor, cu oi cu tot, prin '22, era un om cam moale de vînă și cu vorba întîrziată ; prin el, neamul cu părul negru al Nerejilor a început să se amestece, se însurase cu o femeie de baltă cu părul glaben — îl furase ea pe el din așternut — și se credea că spița Tobolilor are să se depărteze de Nereji și are să-și schimbe sarea și apa. Dar s-a născut Grigore și s-a arătat om cu dinții tari și ca Nerej, și ca om de cîmp, și ca om de baltă. Cu toate că părea cam sfios și cu gîndul dus. Se cam uitau cucoanele după el. Sîngele pentru dragoste, de la maică-sa cu părul galben îl moștenise. După zăpor, maică-sa l-a lăsat de mic Sofiei, în casa *Milionarului*, și ea a plecat după un vaporean cu mustăți lungi care cînta din solz de pește ca toate păsările. „Parmac — îi zicea femeia cu părul galben vaporeanului, așa îl chema, Voicu Parmac — , ia cîntă tu ca mierla.“ Voicu o amăgea spre vapor, n-a cîntat ca mierla, rîdea cu solzul între buze și-i cînta altfel de glasuri, ca mierla i-a zis abia pe vapor, cînd a dat drumul la motoare și s-au dus, pe unde s-or fi dus, că nimeni nu le mai știe urma. Pe tatăl lui Grigore îl luase apa. Pe maică-sa, tot apa.

V

LA CURTEA OSPĂŢULUI

Într-o pijama albă, locotenentul Alexandru Oboga apăruse în cadrul unei ferestre deschise larg, prinsese o oglindă de mînerul cercevelei şi-şi săpunea cu atenţie barba neagră, privind cu repeziciune din cînd în cînd spre mişcarea din ce în ce mai agitată a femeilor, copiilor şi bătrînilor adunaţi prin curţile alăturate. Fereastra era destul de înaltă — şi Oboga avea sub privirile sale iuţi casele şi curţile vecine, nescăpîndu-i mai ales casa cea mai apropiată, a *Milionarului*, spre care gravita toată această agitaţie tăcută a mulţimii care trecuse din uliţe în curţi, se împărţise fără rost în grupuri răzleţe, se adunase iar, ca să se împrăştie din nou pe uliţe, pentru ca pînă la urmă bărbaţii să se apropie din nou, să-şi sprijine coatele de garduri şi să se întrebe dacă are să plouă sau nu. Pe cînd femeile, cu basmalele legate peste gură, cu faţa descoperită doar la ochi şi în jurul nărilor, stăteau cu mîinile la piept, aşezate pe marginea şanţurilor, şi priveau nemişcate spre casa *Milionarului*, de unde ieşea şi intra întruna bătrîna Sofia, ocupată să aprindă focul în curte, să pună un cazan cu apă la fiert, să răstoarne în apă, dintr-un sac, nişte grîu, să taie un dovleac mare cu toporul, în felii, şi să culce bucăţile galbene în jarul de sub cazan, să aprindă alt foc, mai spre fundul curţii, unde se afla un cuptor săpat sub pămînt. În sfîrşit, să care din casă în curte scaune rotunde şi scunde, vreo şase, o masă la fel de rotundă şi de scundă, apoi o căpistere cu cocă de pîine, pe care a dus-o spre focul de la cuptor, a învelit-o cu şorţul gros de cînepă, desprins de la mijloc.

— Nu cumva mai ai nevoie de scaune? — i-a spus Sofiei unul din bărbaţii care stăteau cu coatele pe gard şi vorbeau cu glas tare despre vreme.

— Aş cam avea nevoie.

Femeile s-au ridicat de pe marginile şanţurilor, au dispărut prin curţile apropiate şi — urmate de copii îmbrăcaţi în cămăşi pînă la genunchi — s-au întors încărcate de scaune şi mese rotunde, au intrat, îngrămădindu-se pe poartă, în curtea *Milionarului*, au rînduit lucrurile pe lîngă gard, apoi s-au aşezat în iarbă, în jurul celor două focuri, şi au rămas nemişcate, cu braţele la piept, privind aburii cazanului şi alergătura dintre uşa casei şi ogradă a mătuşii Sofia.

Locotenentul Alexandru Oboga stătea la fereastră în plin soare, în pijamaua albă, trecea briciul cu grijă peste clăbuc, aplecat spre oglindă, potrivind din cînd în cînd oglinda ca să cuprindă mereu alt colţ al curţii *Milionarului*, unde începuseră să intre şi bărbaţi vîrstnici, care întîrziaseră cu coatele pe garduri şi se aşezau acum unul cîte unul, care pe dunga prispei, care pe iarba mare din spatele casei. Tot mişcînd oglinda, locotenentul Alexandru Oboga îl surprinse în lumea adunată în curtea *Milionarului* şi pe caporal, îl descoperi cum stătea lungit pe pîntece într-un colţ al ogrăzii, sub un nuc, lîngă o căruţă cu roţi ruginite, înconjurat de copii, şi cum le făcea acestora jucării din tulpini şi din mătase de porumb. Locotenentul potrivi mai bine oglinda, ca să-l prindă în cadru în întregime pe caporal — şi-i zări carabina cum îi stă lungită de-a lungul trupului. Oboga, cu o mişcare a unui deget de la mîna stîngă, atinse rama oglinzii ca să înlăture brusc imaginea, dar în acelaşi timp mîna dreaptă scăpă uşor briciul, care-i răni vîrful urechii, şi un fir subţire, roşu a început să i se prelingă pe gît. Lîngă Alexandru Oboga a venit dinăuntrul odăii, spre fereastra deschisă, o femeie îmbrăcată într-un capot galben cu flori albastre; avea braţele albe, cărnoase, o faţă rotundă, cu ochi mici, negri şi puţin saşii, iar sprîncenele mari şi groase. Purta un coc înalt, din cozi împletite deasupra capului. Femeia a tamponat cu un prosop vîrful urechii lui Oboga, oprind şuviţa roşie, care-şi trecuse dunga subţire prin clăbucul

alb. Apoi i-a turnat locotenentului, care se aplecase peste pervaz, apă în palme, dintr-o sticlă lungă care purta o etichetă veche de lichior.

— Sînteți mereu superbă și unică, domnișoară învățătoare, superbă și deconcertantă — îi spunea Oboga femeii în capot galben, cu coc înalt și negru deasupra capului — îmi păreți mereu tulburată și tulburătoare. Oboga rîse, își plecă fața și gîtul în apa din palme, femeia îi turnă iarăși din sticla cu etichetă veche de lichior, pînă ce obrajii locotenentului au rămas curați și proaspeți. Oboga simți în nări miros dulce și greu de dovleac copt, de pîine caldă, privi din nou spre curtea *Milionarului*, zări femeile în cercuri nemișcate în jurul cazanului și cuptorului, privi spre oamenii de pe prispă care fumau în tăcere — și observă, fără să știe cum, că are nasturele de sus de la bluza pijamalei albe descheiat și că i se vede în soare pieptul arcuit și păros — spuse „scuză-mă domnișoară", și cu gesturi repezi și-a încheiat nasturele, și-a ridicat gulerul pijamalei, adunîndu-l ca într-o senzație de frig în jurul gîtului și peste urechea care-i sîngerase mai înainte. Fără să mai folosească oglinda, privea direct spre curtea *Milionarului*, și văzu doi oameni înalți intrînd pe poartă și îndreptîndu-se spre focul de la cuptor, aveau pe umăr cîte-o oaie întreagă proaspăt jupuită, cu măruntaiele curățate și legate în inele de picioarele dinapoi. O femeie din cercul de la cuptor a strigat la Sofia, care se afla la celălalt foc, unde cu o mînă întorcea pe jar feliile de dovleac, iar cu cealaltă învîrtea lingura în grîul care fierbea în cazan :

— Dadă Sofia, au venit oamenii cu batalii să-i frigă. Adu din casă sarea, untdelemnul și oțetul.

Sofia a alergat în casă, în timp ce oamenii au răsturnat de pe umeri batalii grași pe două scînduri late, pe care o femeie le desprinsese din laturile căruței cu roți ruginite de sub nuc — unde caporalul continua să cioplească și

să încheie jucării din tulpini și mătase de porumb și să le întindă copiilor.

— Nu atingeți cu cuțitul morcovii galbeni, mărarul verde, ardeii grași, urda albă și pătlăgelele roșii și nu amestecați ouăle cu boabe de porumb de lapte, pînă nu picurăm untdelemn în focuri, spuse o femeie către altele care răsturnaseră din șorțurile de cînepă pe iarbă grămezi de legume, iar din niște traiste scoaseră știuleți de porumb de lapte, vase de lut cu ouă, cu urdă, și se pregăteau de lucru.

Sofia s-a întors din casă, a trecut pe la primul foc, unde aburea grîul în cazan și se cocea dovleacul pe jar, a turnat dintr-o sticlă peste cărbunii aprinși picături de untdelemn. Între sticle și jar s-au aprins în aer boabe de flăcări. Sofia a trecut apoi spre celălalt foc de la cuptor, unde se strînseseră mai toate femeile și unde se aflau căpisterea cu cocă și cei doi batali culcați pe spinările late de seu — și a turnat și peste flăcările de aici boabe de untdelemn. Apoi, ajutată de două fete tinere, a întors batalii cu spinările late în sus, și după ce a sfărîmat un bulgăr de sare vînătă a început să frece cu untdelemn, sare și oțet trupurile animalelor, ce stăteau cu boturile și cu limbile roșii spre grămezile de morcovi, de ceapă, de mărar. Celelalte femei începuseră să toace măruntaiele pe o scîndură adusă tot de la căruță, pe care o spălaseră cu apă fiartă — apoi au tocat morcovii, ceapa, roșiile, mărarul, și după ce le-am amestecat pe toate cu ouă bătute, cu urdă și boabe de porumb de lapte le-au vîrît în pîntecele deschise ale batalilor, pe care le-au cusut apoi cu coajă de cînepă verde. Tot cu cînepă au legat foile verzi de știuleți de porumb, muiate în seu fierbinte, cu care înveliseră trupurile batalilor. Alte femei goleau cuptorul de cărbuni și aruncau pe cărămizile încinse dinăuntru bulgări mici de cocă împletită. Au astupat gura cuptorului cu o tablă care tremura sub dogoarea dinăuntru și pocnea sub aburul care scăpa în șuvoaie pe la marginile

cuptorului o dată cu mirosul tare de pîine. Cu o lopată de lemn — mînuită cu mişcări scurte — o femeie grasă, aproape rotundă, cu faţa şiroind de căldură, scotea ciorchini de pîini mici rumenite, care săltau o clipă în aer de pe lopată şi se culcau apoi în rînduri dese pe nişte pînze albe de in, întinse pe iarbă, pînă cînd alte pînze veneau să se aştearnă peste pîini ca să le oprească în coajă şi în miez aburul şi mirosul. Se înserase, locotenentul Alexandru Oboga venise iar la fereastră, se îmbrăcase, îşi vîra acum braţele pe mînecile tunicii, pe care i-o ţinea învăţătoarea în capot galben. Îl strigă pe caporal, spunîndu-i :

— Domnişoara învăţătoare te întreabă cum te simţi după chinină şi dacă nu vrei să mănînci ceva, n-ai mîncat cum trebuie de aproape două zile. Îţi pregăteşte ceva să guşti măcar. Vino puţin aici acasă la dînsa.

Caporalul s-a ridicat de lîngă căruţa de sub nuc, a împărţit jucăriile la copii, şi-a luat carabina şi rucsacul, a traversat curtea *Milionarului* dînd bună ziua într-o parte şi în alta spre lumea care se strîngea tot mai numeroasă în jurul cuptorului, unde doi oameni împingeau de pe scîndurile cu sare, cu cozile a două furci, batalii cu pîntecele grele de bunătăţile pămîntului strînse de pe la casele satului. Caporalul, după ce a ocolit cuptorul cu batali, s-a îndreptat spre colţul apropiat al curţii, a deschis poarta ce dădea spre casa învăţătoarei şi a mers pînă sub fereastra deschisă. S-a oprit şi a zis, clipind obosit spre pervazul înalt, unde învăţătoarea şi Alexandru Oboga îl aşteptau :

— Domnişoară învăţătoare, vreau să vă fac un cadou şi nu ştiu cum să vi-l prezint. E drept că-i spusesem domnului locotenent că am păpuşa în ladă la regiment, dar o luasem cu mine în rucsac.

Învăţătoarea s-a aplecat peste pervaz şi a primit din mîinile caporalului o păpuşă şatenă cu ochi negri.

— E o frumuseţe. Cum o cheamă ?

— Daţi-i dumneavoastră un nume.

Locotenentul s-a depărtat de la fereastră, s-a întors cu spatele şi şi-a aprins o ţigară.

— O, dă-mi şi un cal, domnule caporal — a strigat veselă învăţătoarea bătînd din palme. Alexandre, priveşte ce cai frumoşi are în rucsac.

Oboga s-a întors brusc, a privit peste pervaz, cu faţa încruntată, spre rucsacul deschis, unde caporalul, cu mişcări stîngace, căuta să aşeze şi să ferească unul de altul cîţiva cai din tulpini crude, cu coame şi cozi din mătase de porumb.

— Dacă ar vrea domnul caporal să ne dea o mînă de ajutor să luăm de pe foc cazanul cu bulgur. Şi să facem din pepeni verzi cîteva felinare pentru priveghi, că s-a lăsat seara de tot, şi peste cîteva ceasuri or să pice în curte bătrînii de pe tărîmul celălalt, să ne întrebe ce-i de întrebat.

Venise unul din oamenii care purtaseră mai înainte pe umeri batalii în curtea *Milionarului ;* vorbise, şi rămăsese pe sub fereastră, răsucindu-şi pălăria veche în mîini.

— Ce înseamnă asta *bulgur ?* — întrebă locotenentul, cu voce uscată, scuturînd de cîteva ori scrumul pe pervaz şi strîngîndu-l apoi încet cu dunga palmei.

— Grîu spart mare, la piatră. Bulgur, aşa-i spunem. Bun ar fi fost orezul, dar nu e. Pomenirea trebuie făcută — şi cu batal fript, bulgurul e bun. Colivă nu prea facem. Alte obiceiuri. Pentru dumneavoastră, domnule locotenent, verişoară-mea Sofia are să caute un pui pe undeva. Se cheamă că sînteţi din regimentul de unde e şi domnul caporal şi unde a fost şi Grigore. Lucru care trebuie omenit. Tot e seară, în patrulare pe cîmp nu mai plecaţi, aţi fost toată ziua. Mai avea Sofia vreo doi pui, dar i-a dat cu vreo două, trei zile în urmă plutonierului de la Chirana, cînd ne-a spus despre Grigore că l-au prins la Medgidia şi l-au dus să nu mai fie.

— Pe care-l vreţi, domnişoară învăţătoare ? Calul ăsta cu coamă roşcată, sau vreţi unul cu coamă galbenă ?

Să vă dau doi cai, pînă plecăm de aici mai am timp să fac şi alţii.

— Cine v-a spus să-mi frigeţi pui ? Unde e plutonierul ? — începu să strige locotenentul Oboga, izbind cu pumnul în pervaz şi cu intenţia de a-l face pe caporal să tacă.

— Plutonierul e tocmai la Chirana, domnule locotenent, răspunde omul privind în pămînt.

— Cum e la Chirana ? Caporale, închide rucsacul, încheie-te la veston şi pune-ţi boneta pe cap ! Facem militărie, trebuie adus plutonierul. Cu pui cu tot ! Canalia ! Fă rost de un om să plece numaidecît la Chirana şi să-l aducă în Glava. Avea datoria să treacă zilele astea pe aici, e zona lui, de cînd patrulăm pe cîmp şi în jurul Glavei nu l-am văzut. Nu-i treaba mea, locotenent rezervist şi profesor de geografie, să mărşăluiesc prin Bărăgan, în timp ce el face şantaj, oferă veşti tragice, în schimbul puilor ! Să fie adus imediat plutonierul ! Mîine îmi închei patrularea şi trebuie să văd ce hram poartă şi a mai purtat pe aici !

— N-avem cu ce merge pînă la Chirana, domnule locotenent — vorbi omul privind mai departe în pămînt şi punîndu-şi pălăria pe cap în semn că nu-i convine vocea răstită a lui Oboga. Vrem să facem şi noi pomenirea în linişte. Chirana e departe, la 30 kilometri de aici. Cine o să meargă tocmai acum ? V-am spus, peste vreo două ceasuri vin bătrînii de pe lumea cealaltă. Şi apoi, cai n-avem să trimitem om la Chirana.

— Cum n-aveţi cai ? Unde sînt caii, caporale ? începu să strige locotenentul, dar se opri brusc, scăzînd vocea : Am văzut caii venind spre sat, seara trecută, cînd am trecut pe malul de dincoace.

— N-au venit caii, domnule locotenent, spuse cu voce aspră omul, scoţîndu-şi însă pălăria, ca să mai dreagă din asprimea glasului. Ni i-au prins paznicii de la conac în lucerna de la movile, că pămîntul nu e al nostru,

trăim tot pe afară, şi ni i-a închis la obor. Trebuie să plătim ispaşă. Şi caii ni-i vîră între lemne, de vii. Noi i-am spus primarului, el s-a dus la conac, e departe conacul de aici, dar de făcut, n-a putut face nimic. Spune că mai întîi să strîngem secara de pe moşie şi grîul, şi pe urmă să îndrăznim să cerem caii.

— Unde e primarul ? Ce-i lumea asta, caporale ? Să fim de fier, sau de cîrpă ? Chemaţi-l pe primar. Şi să nu se taie nici un pui !

În faţa ferestrei se strînseseră femei, cîţiva bătrîni ; după un timp îşi făcu loc cu coatele şi un om mărunt, cu fălci mari, cu mustaţa tăiată scurt, negricios, cu picioarele goale, într-o cămaşă de doc maro, cu un brîu roşu încins peste pantaloni bufanţi, legaţi la glezne cu sfori.

— Dumnealui e primarul.

— Vin de la cîmp, de la secară, nu vă supăraţi dacă sînt îmbrăcat aşa, am fost chemat acolo să fac un proces-verbal, oamenii ăştia nu vor să înţeleagă, spuse primarul repede, văzîndu-l pe locotenent că-i măsoară cu silă de la fereastră îmbrăcămintea pestriţă, neîngrijită, şi picioarele goale, aşa cum erau. Altfel, am şi eu lucruri, domnule locotenent, şi ştiu să mă port.

— Cine te-a întrebat despre lucrurile pe care le ai ?

Se auziră cîteva rîsete prin lumea adunată în jurul ferestrei. Oboga îmblînzi tonul în favoarea primarului :

— Am auzit că au fost închişi caii oamenilor. Nu mă interesează pe mine, nu-i treaba mea să ciobănesc satul Glava. Ştiu că dumneata ai intervenit la conac, e doar satul pe care-l conduci. Am nevoie să fie adus aici plutonierul de la Chirana, în ceea ce mă priveşte, mîine închei patrularea şi trebuie să-l văd măcar la plecare.

— Nici zahărul nu ni l-a dat, domnule locotenent — strigară cîteva femei care se apropiaseră şi mai mult de fereastră.

— Care zahăr ? întrebă Oboga, cu tonul nedumerit, cu o față naivă.

— Ni se dă prin primărie, la văduve, o rație de două sute de grame de zahăr pe lună, cu plată.

— N-a mai venit rația de zahăr de cinci luni, domnule locotenent, Glava e ștearsă de pe tabel, nu mai figurează — a strigat primarul, ridicînd mîinile și gesticulînd înspre femei. Iar cu caii, le-am spus, au fost închiși pentru secară, nu pentru lucernă. Nu intraseră decît cîțiva în lucernă, pe la marginea pămîntului, cînd treceau în goană, dar paznicii i-au prins pe toți și i-au închis. Pentru că putrezește secara și grîul pe care le aveți în dijmă pe pămîntul altuia. Treaba voastră. Eu nu păzesc nici moșia, dar nici caii lor nu-i păzesc, domnule locotenent. Nu-mi mai ridicați satul ăsta în cap, dumneavoastră plecați și eu rămîn cu ei. Ăștia-s păgîni, se închină la soare.

— Nici vorbă că dumneata ai toată competența, și eu, chiar dacă aș vrea să te sprijin, n-am căderea. Regret că nu te pot ajuta — spuse Oboga dînd trist din mîini, în tăcerea care se lăsase în lumea de sub fereastră.

Primarul voi să spună ceva, dar nu știu ce, privi în jur, dar nimeni nu se uita la el — și atunci așteptă din partea locotenentului să fie luat în seamă. Dar Oboga se depărtase înăuntrul odăii și cînd se întoarse avea în mîini o farfurioară cu dulceață de zarzăre, din care începu să guste cu o linguriță de argint. Învățătoarea în capot galben îi aduse un pahar cu apă ; Oboga mulțumi înclinîndu-se, bău — și după ce femeia cu coc dispăru în interiorul odăii cu farfurioara și paharul, locotenentul se adresă curtenitor primarului :

— Al cui e docarul alb cu roți cauciucate oprit pe ulița de colo ? Fă-mi un serviciu, împrumută-l și adu-l pe plutonier de la Chirana. Mai stau în Glava pînă mîine ; dacă se va ivi prilejul să te ajut cu ceva, am să încerc, în limita competenței mele.

— Al meu e docarul, domnule locotenent, spuse primarul, privi cu fereală în jur, apropiindu-se de fereastră, și-i zise lui Oboga cu voce înceată :

— Domnule locotenent, plutonierul nu mai e la Chirana. A plecat ieri să predea la gara Fetești doi soldați dezertori prinși de o patrulă pe Drumul Subțire, dar cînd s-a întors seara, nu se știe cine l-a doborît pe *Cîmpul Cocorilor*. A fost dus la spital, degeaba mă duc la Chirana.

Locotenentul se depărtă din nou de fereastră, se întoarse apoi, calm, își pusese cascheta pe cap, își privi ceasul și căută cu ochii în mulțimea adunată pe omul care-l chemase la priveghi.

— Oborul cu cai e în spatele primăriei ! Să dea drumul la cai ! — strigară cîteva femei.

Locotenentul nu-l mai privi pe primar, și pentru că nu-l zărise pe omul cu priveghiul, pe care-l căutase, închise fereastra și trase perdelele.

Primarul a continuat să se uite cu ochi mari spre locul unde fusese locotenentul, apoi privi în jur spre femeile care stăteau țepene și mute. Îl zări și pe caporal, așezat jos pe iarbă, sub fereastră, își cuprinsese fluierele picioarelor cu brațele și-și sprijinise bărbia pe genunchi. Carabina era mai încolo, singură, culcată lîngă zid. Din curtea *Milionarului* venea miros tare de batal fript și de lumînare. Printre crengile nucului clipeau felinare din pepeni verzi cu lumînări înăuntru. Se înnopta, și toată lumea știa că în curtea Nerejilor aveau să sosească curînd bătrînii de pe lumea cealaltă. Primarul găsi un loc printre șirurile de femei strînse sub fereastră, plecă fără să se mai uite în urmă, se sui în docarul alb și biciui caii.

VI

MĂȘTI FĂRĂ OAMENI

Cele trei focuri de priveghi aprinse în mijlocul ogrăzii ardeau înalte, luminînd cercurile de mese mici și rotunde din jur, pe care erau așezate vasele cu bulgur, colacii și feliile de dovleac copt. Obrajii oamenilor se iveau roșii cînd se aplecau să ia cîte ceva, iar cînd fetele care înteţeau focul măreau flăcările cu alte crengi, apăreau în lumină și colțurile mai depărtate ale curții, oamenii așezați pe iarbă, sub nuc sau pe prispa casei. Din cînd în cînd se distingea și ulița, unde cîțiva din caii scoși de la obor se mișcau și întîrziau pe lîngă garduri, păscînd lacomi iarba din șanțuri. Prin fața focurilor de priveghi treceau întruna Sofia și cîteva femei, împărțind străchini și dovleac celor care nu primiseră încă. Prin grupurile răzlețe de bărbați vîrstnici, care stăteau în picioare mai pe la margini, se mișca la distanțe mari cîte-o sticlă de țuică galbenă de corcodușe, care trecea din mînă-n mînă. Printre cei care luaseră loc în primul rînd de mese se zărea din cînd în cînd, sub pîlpîirea focurilor, locotenentul Alexandru Oboga, care mînca un copan de pui, atent să asculte vorbele gălăgioase ale celui de alături, un om uscățiv și cu gesturi repezite, ce-și sublinia replicile cu : „asta, domnule căpitan, v-o spune Ilie Stroiescu". În șir cu Alexandru Oboga și cu uscățivul și gălăgiosul Ilie Stroescu se afla învățătoarea, acum se putea observa că era o femeie măruntică și neîndemînatică ; apoi cei doi oameni care aduseseră batalii în timpul zilei și care nu se atingeau de mîncare, după aceea un lăutar bătrîn și pleșuv care mînca cu arcușul în mînă și cu vioara pe genunchi ; în sfîrșit un om care-și ținea palmele, cu degetele îngălbenite de tutun, pe o carte groasă, poate paracliserul, iar alături de el — un om masiv în anteriu și atît de înalt, încît nu i se vedea fața rotundă, mare,

cu ochii albaștri, barba lungă, căruntă și unsă, decît cînd fetele aruncau crengi în focuri ; îi rămîneau mereu în lumină numai mîinile mari și albe, care ridicau bucăți grase de batal, ce dispăreau la răstimpuri egale, urmate din cînd în cînd de un oftat gros : „Of, viață amărîtă !" Tare nu vorbea decît Ilie Stroiescu, iar cînd se auzea din curte vreo altă voce spunînd ceva, Stroiescu se grăbea, ridicîndu-se în picioare, să lămurească el răspunsul. Sofia, cu pași grei și obosiți, trecea mereu prin dreptul lui Oboga, voia să-i mai lase cîte ceva, dar nu îndrăznea, și cînd, în sfîrșit, izbuti să-l întrebe : „Unde e domnul caporal ?" îi puse cu teamă pe masă o sticlă mică de țuică de corcodușe. Oboga știuse să facă loc îndrăznelii ei, întrebînd-o puțin mai înainte dacă nu e timpul să se așeze și ea, și îi făcuse loc, ridicîndu-se, dar după ce a lăsat sticla, Sofia a plecat repede în altă parte, în care timp locotenentul surprinse, la flăcările din nou înteţite de fete, chipul rotund și naiv, ochii albaștri și barba revărsată pe piept a omului în anteriu ce se afla exact în fața lui pe linia cercului de mese din jurul flăcărilor. Oboga îl întrebă pe Ilie Stroiescu dacă poate schimba locul o vreme cu dascălul, pentru că vrea să-l cunoască pe preot. Stroiescu îi răspunse destul de tare : „Preotul nu aude, domnule căpitan, și nici de văzut nu vede bine, a închis cărțile de mult. Slujbele le face mai mult dascălul, dar cu el mare lucru n-aveți ce vorbi, dascălul ține mai mult obiceiurile vechi, de pămînt decît pe cele creștinești și cam amestecă datinile, mai ales la nunți și la priveghiuri, unde satul are obiceiurile lui. Dascălul e din neam de negustori de cai de baltă, dar a prins repede slujba obiceiurilor din sat. Cartea groasă o știe pe dinafară, fără să cunoască literele ; om ager, a învățat-o mai mult de la preot, dar v-am spus unde bate cînd intră în curtea omului, la cartea groasă nu umblă. Încolo, prea multe nu știe, se ține departe de oameni, la cîmp îi muncește femeia. Om sighinaș, nici la militărie nu l-a luat — cu el, italienii n-ar fi ieșit la iarbă

verde, cum am auzit că au ieşit. Se sfîrşeşte şi luna iulie din anul ăsta, domnule căpitan, şi parcă se aude că nici nouă nu ne prieşte să mai stăm mult să-i răbdăm pe nemţi vara pe viscol, doar aţi văzut, nici caii nu mai rabdă." Ilie Stroiescu primi stricla de ţuică din mîinile unui om de alături, vărsă cîteva picături sub masă, zise „Dumnezeu să-l ierte pe Grigore Nereju", şi bău, mai mult proptindu-şi buzele închise pe gura sticlei. Stroiescu se aplecă peste masă, trase capătul unei crengi, o răsuci prin foc stîrnind scîntei pînă ce potrivi flacăra să ardă mai dreaptă şi mai în sus. Apoi zise : „Domnule căpitan, mai staţi de vorbă cu oamenii de alături, uitaţi-vă, intră pe uliţă în curte bătrînii de pe tărîmul celălalt şi trebuie să ajut la răspunsuri. Sofia, vin bătrînii, treci lîngă mine."

În curte a intrat un şir de oameni cu cojoace întoarse şi cu măşti pe faţă, s-au prins de mîini şi s-au rotit de cîteva ori prin faţa meselor, în jurul focurilor de priveghi, strigînd, în bătaia repede a paşilor : „Omule-pomule, omule-pomule, omule-pomule". Sofia a venit cu un scaun în mîini, s-a aşezat între Oboga şi Stroiescu, şi-a şters faţa asudată de alergătură cu şorţul de cînepă şi l-a întrebat pe Ilie :

— Căpetenia a rămas la locul ei ? — nevăzînd, cum stătea mică şi puţină pe scaun, ce se petrecea mai departe de ea.

— Căpetenia a rămas unde trebuie, păzeşte poarta cu spatele — şi Ilie Stroiescu a arătat într-acolo cu mîna, ceea ce l-a făcut pe Oboga să-şi ducă privirea şi să zărească la poartă un om cu o mască ce avea o parte veselă şi una tristă.

Printre femeile, copiii mai răsăriţi şi oamenii care se strînseseră din toate părţile ogrăzii spre focurile de priveghi ca să-i vadă pe *bătrîni*, îşi făcu loc şi caporalul, descoperit, aşa cum stăteau toţi bărbaţii, descoperiţi. A urmat o vreme linişte, se auzeau trosnetele crengilor în

foc, bătăile paşilor celor cu măşti care se roteau în jurul focurilor şi în corul lor smucit : „omule-pomule". Căpetenia lovi de cîteva ori cu un toiag în scîndurile porţii, şi măştile se desprinseră aşezîndu-se în grupuri împărţite lîngă cele trei focuri. Lîngă focul din mijloc a venit şi lăutarul, ciupind corzile. Fetele au adus de data asta crengi mai groase şi au înteţit focurile, apoi s-au dat la o parte în spatele meselor. Flăcările s-au ridicat mari, şi Oboga a zărit întreagă statura preotului masiv, care dormea acum cu faţa blîndă şi cu mîinile albe peste barba rotunjită pe pîntec.

Căpetenia a bătut din nou în poartă şi a strigat spre focuri :

— Cum e soarele ?

— Răsare şi apune. Pepenele verde are miezul roşu, iar dovleacul e galben. Dunărea e între maluri, iar crapii — graşi. Pămîntul ne rabdă — a răspuns Sofia.

— Cine pleacă ?

— Om tînăr, Grigore Nereju din spiţa Tobolilor, a răspuns Ilie Stroiescu.

— Cine-l izgoneşte ?

— Casa l-a aşteptat de dimneaţă pînă seara şi de seara pînă dimineaţă — a răspuns Sofia, cu vocea înecată.

A urmat un plîns înfundat de femei. Ilie Stroiesccu a făcut un semn, lăutarul a apăsat arcuşul pe corzi şi a cîntat ceva. Din nou căpetenia a bătut cu toiagul în stîlpul porţii :

— Să-i vină neamurile nemaiştiute, să-i ia vama cu vorbe şi să-i cunoască spiţele.

De la focul din mijloc s-a desprins o mască cu lăutarul alături — s-au apropiat de cercul meselor. Ilie Stroiescu, spre mască :

— Din ce neam, ce spiţă, şi din ce timp vii ?

— Spiţa Tobolilor.

— Spița asta nu mai e. Ar fi fost Grigore. Spița mai trăiește prin femei, dar ele au luat calea bărbaților, spre alte sate. Unde ți-a lăsat soarele vremea cînd ai plecat ?

— Am trecut apa la Susurlu și la Opanez și am rămas acolo singur, printre patruzeci și cinci de mii de turci. Am plecat tînăr, și bătrînețea n-o știu cum e în haine de plug — a răspuns masca.

Lăutarul : *„De m-ai vedea bătrîn, mamă, am îmbătrînit c-o haină. Haina mea, minune mare, pleacă singură să are, îndoită de spinare. Caut haina-n buzunare, dau de grăunțe și soare, de m-ai vedea bătrîn, mamă, îmi crește grîul în haină.“*

— Floarea-soarelui neam ți-a fost ? Parcă ar fi femeie și se întoarce mereu după tine — întrebă iar Stroiescu.

O mască de floarea-soarelui se apropie de masca Tobolului, îi mîngîie barba de cîlți, îi dă părul murg de cal la o parte de pe frunte, îi pipăie coarnele de berbec, împletite cu spice de grîu, și zice :

— Cînepa pe care o sădeam eu era mai albă, spicul de grîu mai galben, caii pe care-i știu erau roibi și nu murgi, iar berbecii grași și ciuți. Ești din alt timp, mai dinainte. Cinstit să fii, nu ți-ai rușinat vremea. Cînd te bătea soarele iarna — bărbatul meu, neamul tău dinspre vremea mea, avea dinți de lapte și iapa murgă începuse să facă mînji roibi, și grîul să fie mai mare. Salcia care crește și din lemn uscat ne mai știe pe toți...

VII

UN TRUP GOL SE ÎNTOARCE PE PĂMÎNT ȘI PE APĂ

Omul își scosese bocancii, îi legase unul de altul cu curelele și-i trecuse pe după umăr. Călca prin praful gros și umed cu tălpile goale, pașii nu i se auzeau, îi era

foame și sete, s-a aplecat și a smuls de pe marginea drumului o mînă de iarbă plină de rouă și a început s-o mănînce, mergînd mai departe spre linia din față a cerului care despărțea cu dunga ei violetă cîmpia de norii albi și spălăciți ce vesteau o dimineață cu soare. Se auzeau din spatele dungii îndepărtate, dincolo de cîmp, lătrat răgușit de cîine și cucuriguri subțiri. Un muget de bou a boncăluit înapoia norilor, acoperind cucurigurile — și omul a ridicat ochii să găsească deasupra vreo ultimă stea, în afară de luceafărul de ziuă, pe care-l avusese mereu în față și care începuse să-i doară fruntea. Negăsind — sus, cerul era acoperit de nori cenușii nemișcați — a căutat cu ochii peste cîmp un lucru pe care să-l vadă mișcîndu-se, și a zărit în cele din urmă înaintea lui un șobolan care stătea pe picioarele dinapoi în mijlocul drumului, iar cu labele dinainte își scărpina mustățile și botul ascuțit. Șobolanul a dispărut în iarbă la apropierea omului și a stîrnit zborul mărunt și zbătut al unui cîrd de prepelițe, care s-a frînt brusc ceva mai departe, sub spicele cafenii ale unui petic galben de dughie. Un cîrd de gîște sălbatice trecea nevăzut, gîgîitul lor, după ce pierea, răspundea ascuțit la marginile cîmpului. Peste toate pornise pe undeva răsuflarea Dunării — și dincolo de curgerea îndepărtată a apei cu pauze lungi în care lumina zorilor creștea și mai mult și zimțuia cu culori subțiri norii — se trezise balta, cu bătaia scurtă și înfrigurată a frunzelor de plop, cu fîlfîit șiret de aripi ușoare care putea fi în același timp și lunecarea săltată a vulpilor printre palmele de frunziș des al răchitelor. Omul părăsi drumul subțire al cîmpului, și, simțind Dunărea aproape, își scoase tunica veche de soldat, năclăită de praf și cu miros greu, dezbrăcă apoi restul — rămase gol și înalt, își vîrî îmbrăcămintea sub braț și începu să alerge așa, singur, cu pași mari, culcînd iarba sub tălpi și căutînd din fugă cu privirile malul fluviului. Își aruncă ghemul de îmbrăcăminte în golul care i se deschisese

în sfîrșit în față — ajunsese la un mal abrupt —, sări în sus de pe tălpi, trupul îi zvîcni în aer, întins, cu mîinile înainte, pluti cu repeziciune deasupra sălcilor ascunse și culcate sub coasta malului și se cufundă în fluviu, răsucindu-se, izbind din urmă cu picioarele fața rece a albiei, care se sparse, împroșcînd în sus bulgări mari de apă.

VIII

CENUȘA DE IERI

Se apropiase de sat, ulițele și casele nu arătau nici o mișcare, mergea tot gol, ținînd depărtat de trup ghemul de haine soldățești cu miros greu și învechit. Mușchii i se strîngeau mari la fiecare pas, o dungă de apă îi lucea încă pe adîncitura arcuită a spinării. Pe picioare i se strînsese praf moale și ud pînă dincolo de glezne, spre pulpe. Se opri, își privi hainele dacă să le îmbrace sau nu, ferindu-și nările, nu le îmbrăcă, porni mai departe, părăsi drumul, făcu un ocol prin ierburile înalte de la marginea satului și ajunse la un gard cu șipci rare și căzute, pe care, se vede, îl cunoștea, pentru că îl cercetă cu băgare de seamă, îi pipăi stîlpii și căută pe jos cuiele care lipseau. Ridică pe rînd șipcile căzute și le sprijini de gardul care stătea să cadă. Trecu cu un pas peste vîrful aplecat al gardului, se opri sub un nuc bătrîn, înconjurînd de cîteva ori o căruță cu roți ruginite, pe care o împinse încet, s-o vadă cum merge. Și-a aruncat hainele sub căruță și a zărit acolo niște cai mici, făcuți din coceni și mătase de porumb. A ridicat una din jucării, a privit-o și a sucit-o și pe-o parte și pe alta, le-a luat și pe celelalte, le-a așezat la rînd pe una din crengile groase ale nucului, unde atîrna plin de rouă un felinar din pepene verde, galben de ceară pe dinăutru. Își duse brațele spre umeri, era frig, și porni cu băgare de seamă

prin curtea pustie — nu se auzea nici o mișcare în jur — ajunsese în mijlocul ogrăzii, scormoni cu vîrful piciorului o grămadă de cenușă, apoi alta, încă una, s-a mai uitat o dată în jur și s-a îndreptat repede spre prispa casei, cu mișcări ușoare, să nu trezească pe cineva. A întins mîna deasupra ușii, n-a găsit cheia, a potrivit încet umărul, și ușa tindei s-a dat fără zgomot în lături. A căutat cu privirile ceva spre gura podului, zări scara, făcu un pas să urce, dar nările i se bătură, se uită la picioarele scării și zări un cazan mare care avea pe fund bulgur sleit cu bucăți de carne. Trase cazanul, se așeză pe-o treaptă a scării — după ce luase o lingură mare de lemn de sub o grindă — și începu să mănînce lacom, potrivindu-și înghițiturile în așa fel să nu fie auzite înspre ușa odăii de unde răsuna din cînd în cînd un sforăit adînc. Cînd în cazan n-a mai rămas nimic, omul s-a urcat pe scară în pod, a rămas acolo o vreme, apoi a coborît îmbrăcat într-o cămașă veche de cînepă și în niște pantaloni groși de abă. Avea în mîini o teslă, un cleşte și o lădiță cu cuie ruginite. A ieșit din casă în curte, a dat roată de cîteva ori ogrăzii și a început să repare gardul, șipcă cu șipcă.

IX

PODUL DE DAR

Convoiul pornise lung încă din sat — în frunte, mult înaintea tuturor, mergeau gălăgioși. Alexandru Oboga și Ilie Stroiescu, discutînd cu glas tare. Soarele era sus — în urma șirului de oameni, întins peste cîmp pînă spre malul Dunării, rămîneau dîre de praf, care pluteau groase, una cu pămîntul. Pe la marginile convoiului, copiii alergau desculți, cu nuiele în mîini, căutînd să țină cît mai aproape de șirul oamenilor rîndurile de cai care trebuiau trecuți dincolo, în baltă, în urma podului. Caporalul se

ținea greu de șir. Grigore Nereju — îmbrăcat în cămașa veche de cînepă și cu pantaloni de abă, avînd hainele de soldat la subțioară — rămăsese să-l ajute, îi ducea carabina și rucsacul cu jucării. Sofia era pe undeva pe la mijlocul convoiului și povestea femeilor care o înconjurau cum l-a găsit ea pe Grigore dimineața reparînd gardul — bătea cu tesla șipcă cu șipcă — și cum caporalul, care se trezise înaintea tuturor și venise la gard, îi dădea lui Grigore din lădiță cui după cui. Apoi cum le-a pregătit ea la cei trei oameni care pleacă acum cîte ceva să aibă de drum pînă la regiment, lîngă Cernavodă, unde Grigore trebuia să meargă și să spună că a venit și că e sănătos. „Și noi îl crezusem mort și i-am făcut seara trecută pomană."

În față, desprins de convoi, aproape de malul Dunării — locotenentul Oboga mergea cu pași elastici, rîdea tare și-l bătea pe umăr pe Ilie Stroiescu, lăudîndu-l pentru glumele pe care nu le mai termina : „Nu le cred pe toate — striga Oboga, dînd din mîini și grăbind pasul, uitîndu-se agitat în urmă — dar le spui bine. Ești un admirabil om din popor, și eu prețuiesc poporul." Oboga tuși, făcu cu ochiul, se desprinse de lîngă Ilie Stroiescu, merse mai în lături, pășind cu spatele înapoi, privi spre coada convoiului și-l zări pe Grigore Nereju ducîndu-i carabina și rucsacul caporalului. „Caporalul meu are malarie și trebuie să-i port mereu de grijă" — zise locotenentul, apropiindu-se iar în linie cu Ilie Stroiescu, care grăbea acum și mai mult pasul și-i vorbea din mers : „Dacă e Grigore cu dumneavoastră, ajungeți cu bine, Grigore îl poate duce și în spate pe caporal. A ridicat o dată în spinare un car plin cu fîn și nu s-a mișcat un pai. Se cam rupsese osia, și în vreme ce el sălta carul, alții au legat osia, ca să poată trece cu toții un deal" — și Ilie a rîs cu toată gura. „Mă rog." „Numai podul să fie dincoace, domnule căpitan. Altfel, n-avem bărci, au fost cîteva și le-au luat la rechiziție la pichetele militare de

la Hîrșova. Înot doar se poate trece dacă e podul dincolo, dar cine să treacă să-l aducă, mai toți sîntem bătrîni, ni s-a-nmuiat vîna. Nu mai sîntem ca Grigore." „Grigore poate trece înot, vrei să spui" — zise răstit locotenentul, se descheie la tunică și păși mai apăsat și cu pași mai săltați privind iarăși repede, din mers, în urmă. „Cam asta voiam să spun — răspunse Ilie Stroiescu, ajungîndu-l pe locotenent și vorbindu-i pe lîngă umăr — Grigore poate să aducă podul. Înoată bine, se dezbracă, își pune hainele pe cap, nici n-o să știți cînd are să intre în apă și cînd are să ajungă dincolo." „Trebuie cercetat mai întîi dacă nu sînt bărci și dacă nu e podul la malul de aici." „De bărci v-am spus, podul nu e dincoace, știu asta de azi-dimineață, am fost eu să văd cum stau lucrurile, domnule căpitan. Drumul cel mai drept pînă la Cernavodă tot prin baltă rămîne. Dacă ați merge pe malul ăsta — pe la Fetești, calea ar fi prea lungă pe la Drumul Subțire și pînă la Cîmpul Cocorilor, și vă apucă noaptea singuri. Mai bine să treacă Grigore înot, trece pe la cotul Dunării de aici, și-l scade Dunărea spre vadul de dincolo al podului. Dacă stăm sub mal, nici nu-l vedem cînd trece, așa de bine ascunde lucrurile cotul ăsta al Dunării. Chiar dacă am sta sus pe mal, mare lucru nu se vede. Mult nu mai avem pînă la Dunăre, mergeți dumneavoastră înainte, coborîți și căutați sub coasta malului, pe lîngă sălcii, și aveți să vedeți că nu e nici o barcă și nici podul nu e. În timpul ăsta, eu merg pe aici pe deasupra malului, cu femeile, cu copiii și cu bătrînii ăștia, ca să ducem caii spre ceair, mai în susul apei, și să le facem vînt de acolo să treacă Dunărea, că pe aici, pe la cot, sînt vîrtejuri, vitele s-ar îneca. Așa facem. Eu cu lumea plec în partea dinspre ceair și o să ținem femeile cu noi, să nu se ia după dumneavoastră și să-l bocească pe Grigore. Eu plec să fac manevra cu caii. Mergeți sănătos, domnule căpitan. Am să-i spun lui Grigore și caporalului să coboare după dumneavoastră". Locotenentul Oboga

și-a scos centura, a pornit liniștit înainte și a început să coboare sub mal. Ilie Stroiescu a răvășit caii cu biciul pe care-l avea în mînă, a făcut semn femeilor, copiilor și celor cîțiva oameni să ațină calea cailor și să-i împingă pe deasupra malului înspre ceair. Sofia însă n-a mers cu convoiul care se pornise și înconjura caii — ci s-a oprit și-i aștepta pe Grigore și pe caporal. Stroiescu a desprins cu biciul dintr-un cîrd cîțiva cai și i-a fugărit spre ea : „Vezi ce faci, femeie, întoarce caii și adu-i la mine, altfel se rup și ceilalți de cîrd și gonesc spre vîrtejuri să se înece". Sofia, ajutată de cîțiva copii, ațînea calea cailor, alerga desculță prin mărăcini, suflînd greu după caii răzniți, blestemîndu-i și ajungînd cu greu spre grupurile de oameni care duceau grosul vitelor înspre locul depărtat al ceairului. Grigore voi să meargă după mătușă-sa Sofia, să-i ajute, dar caporalul îi făcu semn că locotenentul a coborît sub mal și că-i așteaptă pe amîndoi. Și au plecat amîndoi pe urmele locotenentului.

De sub mal, locotenentul și caporalul, așezați pe un trunchi culcat de salcie, auzeau respirația lui Grigore Nereju și brațele lui cum izbeau înot apa fluviului spre mijlocul albiei. Vocile celorlalți oameni se depărtaseră mult, se auzeau slab, ca și copitele cailor. Oboga trase încărcătorul pistolului, apăsă pe arc și scoase rînd pe rînd gloanțele, le strînse în palmă și le aruncă în Dunăre. Așteptă un timp să facă și caporalul la fel, dar caporalul întîrzia cu carabina pe genunchi, ascultînd bătaia brațelor lui Nereju cum lovește cu putere apa. Locotenentul a rupt o creangă subțire de salcie și a început s-o fărîme încet, cu dinții, bucată cu bucată, și s-o mărunțească. Cînd brațele lui Nereju nu s-au mai auzit, caporalul și-a întors ochii galbeni spre Oboga și i-a spus : „Să tragem măcar un cartuș în aer, pe urma dezertorului, ca să fie tras". Oboga nu s-a uitat la caporal, a întins mîna fără să-l

privească, i-a luat carabina, a tras de mîner — n-avea cartuș pe țeavă — și a lungit arma în iarbă. Cu aceleași mișcări, fără să-l privească pe caporal, i-a deschis capacul cartușierei de piele de la centură și i-a luat gloanțele, pe care le-a aruncat pe rînd în apă, urmărind atent cercurile care se desfăceau după căderea lor. Privi apoi în lături, zări ghemul de haine de soldat al lui Nereju și-i spuse caporalului : „Să nu le uiți. Hainele astea pleacă singure, cu noi". Apoi Oboga continuă să rupă cu dinții ce-i mai rămăsese din ramura de salcie. Se auzeau acum dinspre ceair zgomotele cîrdurilor de cai care înotau în fluviu, sforăitul lor săltat și nechezul ascuțit, care răsuna dintr-un mal pînă spre malul celălalt. Apoi un strigăt dinspre ceair, în care se putea bănui glasul repezit al lui Ilie Stroiescu : „Vedeți că a mai rămas o gloabă bătrînă la umbra de colo. În apă cu ea !" După aceea plecarea lungă a oamenilor, cu ocol mare, spre sat. Oboga s-a întins lîngă trunchiul de salcie, și-a pus mîinile sub cap și a închis pleoapele obosite, clipind rar și ferit, ca să nu-l bată prea rău soarele amiezii. Caporalul s-a ridicat în picioare, a rămas aplecat de mijloc spre fluviu, ascultînd încordat. S-a întors spre Oboga și i-a spus cu glas încet și înecat :

— Domnule locotenent, se aude podul. Grigore Nereju vine înapoi, n-a fugit, se întoarce cu podul. Se întoarce să ne ia !

Locotenentul s-a săltat, sprijinindu-se în palme, și a rămas așa, fără să se ridice în picioare. Se auzea podul, venea, paletele roții băteau rar și regulat în albia Dunării. Se auzea și răsuflarea grea și apăsată a lui Grigore Nereju printre bătăile roții, izbite cu toată puterea.

Pe dunga de sus a malului a trecut în fugă Ilie Stroiescu. De jos, de sub mal, locotenentul și caporalul, așezați unul lîngă altul sub coroana deasă a unei sălcii care-i

acoperea cu totul — l-au văzut cum coboară spre fluviu cu pași iuți și cum dispare spre locul unde se oprise podul, și de unde s-au auzit mai tîrziu vocile :

— Grigore, dă-mi să-mi fac o țigară, i-am dat tutunul caporalului pentru cîteva jucării, să-mi mai astîmpăr copiii. Zici că ai adus podul. Adevărat, nu puteai să lași oamenii în drum. Mie nu mi-ar fi trecut asta prin cap. Uitasem.

— Vere Ilie, aveți grijă pe acasă. Mult nu mai e și scăpăm de viscolul ăsta. Caută-i și dă-le podul să plece spre regiment. Nu știu cum, mi s-a făcut tare foame.

MASA CU OGLINZI

I

LINIȘTE ȘI FRICĂ

— Orașul ăsta nu-și anunță prin nimic așezarea. Ne spui că sîntem aproape de oraș, și nu se vede nimic. Cîmpie goală, și atît. Nici o turlă, nici o dîră de fum măcar — zice omul mărunt de statură, îmbrăcat în haine albe de in și cu pălărie largă de pai, adresîndu-se răstit adolescentului subțire, înalt și deșirat, care se oprise descumpănit în mijlocul drumului dintre miriști.

— Să tăcem puțin. Dacă orașul nu se vede, poate că se aude, spune, privind peste cîmpie, fără să se mai uite spre adolescent, celălalt om, un bărbat înalt și bine legat, scuturîndu-și de praf cu mișcări zgomotoase hainele de doc vernil și depărtîndu-se de drumul cu colb gros. Atît el, cît și cel în haine albe dau apoi roată unui petic de iarbă ars de soare, și pînă la urmă se lungesc unul lîngă altul, punîndu-și mîinile sub cap și așteptînd așa culcați, sub soarele de amiază, să audă vreun zgomot dintr-o parte sau alta a cîmpului.

Adolescentul rămîne în picioare, în colbul gros al drumului. Pare rușinat că nu le poate spune exact celorlalți doi încotro poate fi orașul. Își trece palmele peste barba blondă, moale, crescută în smocuri pe obrajii palizi. Se uită nelămurit în jur, privind cu ochii săi mari, albaștri cîmpia pustie cu dungi roșcate de praf, suprapuse la

marginile orizontului. Spune apoi, fără să se mişte din drum, spre cei doi din iarbă :

— De aici de unde sîntem, ştiam că oraşul era foarte aproape şi că se vedea bine. Se vedea chiar şi Dunărea. Cînd eram copil, veneam aici la întretăierea asta a drumurilor, ca să privesc de departe oraşul meu natal care se zărea limpede în soare.

— Nefericirea mare ar fi ca, în ciuda faptului că nu se vede şi nu se aude, oraşul ăsta al dumitale să existe totuşi — zice, cu ochii închişi, omul scurt în haine albe după ce şi-a luat de pe faţă pălăria de pai şi a aşezat-o alături. Apoi cască lung, întinzîndu-şi în sus braţele mici, lăsîndu-le repede să cadă pe lîngă trupul culcat pe spate. Şi, rotindu-şi privirea pe cerul albit în lumina amiezii, spune către cel în doc vernil, care părea că doarme : Domnule, ăştia de pe aici nici cer nu au !

Tace, în aşteptarea unei replici, apoi monologhează, cu ochii închişi sub soare :

— Poate am încurcat drumurile pe şesul ăsta monoton, lucru mult mai neplăcut decît oraşul care nu se vede şi nu se aude. Mai bine aşteptam în gara din cîmp legătura cu trenul care soseşte în oraş abia la nouă seara.

Tace iar, se încruntă, cu aerul omului care vrea să-şi amintească ceva important, face un gest de plictiseală strîmbîndu-şi buzele groase, apoi, aşa lungit pe spate cum era, scoate cu mişcări leneşe un ziar vechi din buzunarul de la piept, îl despătureşte, îl desface larg în aşa fel încît să-i ţină şi umbră şi-i zice omului în doc vernil de alături, fără să-l privească şi să afle măcar dacă doarme sau nu :

— Ai refuzat să-ţi citesc jurnalul în tren, m-ai învinuit că am totdeauna prejudecăţi împotriva locurilor pe care nu le cunosc şi că aş fi ales special acest ziar vechi, obscur, pentru a-mi justifica şi susţine părerile preconcepute cu articolul unui gazetar anonim. Dar iată că oraşul nu se vede şi nu se aude, ceea ce e prima

dovadă că pana anonimului a notat acum cîţiva ani un lucru care a rămas valabil. Permite-mi, deci, să-ţi citesc acum jurnalul — zice omul în alb şi începe lectura cu un ton fără nuanţe, cu pauze lungi :

„O metaforă parlamentară prin gura unui prestigios senator guvernamental a numit marginea cîmpiei, adică lunca Dunării, «edenul de o mie de kilometri lungime». Cele două fete, pîrîiaşele Brege şi Brigach din Munţii Pădurea Neagră, aflate la izvoarele Dunării, ar coborî desigur şi mai fericite spre edenul de la marginea Bărăganului dacă ar fi aşa. Dar în acest eden singurul copac cu longevitate e salcia plîngătoare, iar pentru Adamul locurilor, primăvara cu ape mari e o spaimă feroce, care vine adesea cu cataclismul zăpoarelor şi inundaţiilor."

— Ai avut dreptate — zice omul în alb întrerupînd lectura, dar fără să se uite spre cel în doc vernil, căruia-i vorbea — ziarul e obscur dacă permite jurnalistului ăsta prolix să simuleze talentul şi umorul.

Omul în alb — după ce mai ascultă puţin, în speranţa că va auzi totuşi un zgomot peste cîmp — continuă lectura pe acelaşi ton plictisit :

„Un calcul notează că broaştele şi boul-bălţii cîntă anual" — aici mi se pare bine spus, deşi poate fi din greşeală — „cîntă anual, după inundaţii, pe mai mult de o jumătate de milion de hectare de pămînt fertil abandonat mlaştinilor şi unei vegetaţii decăzute şi inutile."

— Dar să trecem la oraş — spuse omul în alb, parcurgînd coloanele jurnalului — să vedem unde scrie despre oraş, da, am găsit :

„Dimineaţa, la prînz şi seara, se aud spre bălţi şi spre cîmpie goarnele celor patru cazărmi din cele patru părţi ale oraşului, şi copitele cailor de la escadronul de cavalerie cînd se schimbă garda pe podul de lemn din faţa catedralei din port. Greu de înţeles de ce se postează gărzi pe pod. Podul de lemn e ridicat peste un fir de apă — secat acum — care se vărsa altădată în Dunăre. Iar

dincolo de pod sînt mlaştini, cu ani în urmă se intenţiona asanarea terenului şi construirea unei şosele care să ducă la pădurile luncii din zonele apropiate. Dar şoseaua n-a fost construită, podul a rămas cu un capăt în mlaştini, totuşi gărzile escadronului continuă să se schimbe."

La acest pasaj, omul în alb îşi întrerupe lectura, urmăreşte cu privirea un uliu care planează sus, pe distanţe mari, sub arcul celest fără să bată o singură dată din aripi. Omul în alb renunţă să mai caute cu ochii, ar fi însemnat să se sucească din poziţia culcat, cum se afla. Mai tace un timp, ascultînd să prindă vreun zgomot peste cîmpie, nu se aude nimic — şi zice pentru sine :

— Nu se aude nici măcar sunetul de amiază de altădată al goarnelor din cele patru părţi ale oraşului.

Reia lectura :

„Denumirea de port fluvial e şi ea cam metaforică. În oraşul în discuţie, căpitanul portului, om foarte sensibil dealtfel, creşte capre în grădina publică de pe malul Dunării —şi, dat fiind că nu prea circulă vapoare, are timp să se ocupe extraprofesional şi cu descoperirea unui medicament universal, un panaceu, din ierburile şi bălăriile pe care i le adună şi i le fierb cei cîţiva matrozi — pensionari pe viaţă ai marinei de chei. În restul timpului, căpitanul portului se ocupă cu sculptura."

Omul în alb se întoarce spre omul în doc vernil, de alături :

— Ţi-am spus că ai un coleg sculptor în oraşul ăsta. Jurnalistul îl notează — deci, pe undeva, are puţină probitate. Ai putea fonda o societate de belle-arte în oraş, împreună cu căpitanul portului, să ridicaţi statui în port, iar pe socluri să săpaţi inscripţii cu versuri din *Tristele* şi din *Ponticele* lui Ovidiu. Dar să vedem ce a întreprins în anii din urmă în acest sens căpitanul portului însuşi. Da, unde rămăsesem, o clipă, am găsit :

„Căpitanul portului se ocupă cu sculptura, folosind ca modele, prin rotaţie, pe cei trei marinari de la cazanul

cu panaceu, nădăjduind să înalţe o statuie în port, în faţa catedralei, cu denumirea unui mult visat ideal : *Marinar de cursă lungă.*"

Omul în alb îşi întrerupe din nou lectura cu un gest de nemulţumire al buzelor :

— Jurnalistul ăsta nu ştie unde să pună măsura. Amestecă brutal bufoneria cu tragicul, cînd avea de-a face cu un mare destin.

Reia lectura :

„Căpitanul portului n-a terminat niciodată statuia. Începea totdeauna prin a modela din lut mai întîi spatele — iar cînd trecea la faţă lucra fără model, din imaginaţie, pe motiv că omul cînd îl priveşti în ochi e nesincer, îşi contraface cu abilitate figura, în sensul pe care bănuieşte că i l-ai vrea. Dar de fiecare dată, lucrată din imaginaţie, faţa statuii semăna leit cu a căpitanului de port, ceea ce îl făcea să abandoneze jenat varianta şi să înceapă alta, tot cu spatele."

— Domnule, în toată povestea asta, ratatul e jurnalistul. A avut talent, păcătosul. Cum l-o fi chemînd ? Ah, semnează cu iniţiale ! — zice omul în alb. Clatină puţin ziarul în mîini, apoi : să vedem ce urmează. Da, neantul, în care se întretaie aromele tropicale cu cele danubiene. Ascultă !

„... În grădina publică a aceluiaşi port există un fel de cafenea sau ceainărie, în care un octogenar arămiu — cu turban alb şi cu un cerc de alamă în ureche — rîşneşte mereu cafea proaspăt prăjită, spală paharele şi ceştile din ceas în ceas, curate dealtfel — mai nimeni nu bea din ele — iar şase ceainice mari, în aşteptarea vapoarelor de călători care n-au venit şi nu vin, clocotesc în permanenţă, şuierînd prin trîmbele de abur ca un sextet de sirene. În restul timpului, cel cu ceainicele şi paharele croşetează, nu lucrează ceva anume, ceea ce croşetează în timpul unei zile deşiră a doua zi dimineaţă."

Omul în alb încetează lectura, mîinile scurte îi cad obosite pe lîngă trup ; ziarul desfăcut i se așterne pe față și rămîne așa, paginile întinse săltîndu-se din cînd în cînd sub răsuflarea rară și egală a unui fel de somn venit pe neștiute.

Omul în doc vernil se ridică după un timp din iarbă, își prinde fluierele picioarelor cu brațele și rămîne așa, privind străin peste cîmpie, ținîndu-și bărbia sprijinită pe genunchi. Strigă apoi spre adolescentul rămas în picioare în praful drumului dintre miriști :

— *Caius*, mai este în orașul ăsta al tău, pe trotuarul care duce spre grădina publică, *Masa cu oglinzi* ?

— Este, domnule Marteș. Zilnic e acolo — răspunde înviorat adolescentul văzîndu-se luat în seamă. Cînd eram copil, îmi plăcea să trec pe lîngă *Masa cu oglinzi* și să mă văd în toate deodată. Vă amintiți, v-am povestit despre ea în primele luni ale venirii mele la București, cînd m-ați cunoscut la Școala de belle-arte și m-ați luat la atelierul dumneavoastră să învăț să torn în ghips modelaje de lut. M-ați ascultat atunci cu interes, dar nu știu ce ne-a întrerupt discuția și n-am mai reluat-o. Deși m-am născut în acest oraș de cîmpie și am crescut în el, îl privesc totuși cu un ochi din afară, poate pentru că fac parte dintr-o familie din Transilvania, venită aici în locurile din Bărăgan ca spre un pămînt mai darnic. Mult timp, lucruri care orășenilor localnici li se păreau obișnuite, mie, ca și alor mei, îmi trezeau nedumeriri pline de farmec. *Masa cu oglinzi* am numărat-o mereu printre astfel de lucruri. Masa e lungă, pe picioare înalte, are oglinzi culcate, cu fața spre soare, ca să strălucească cît ține ziua. Alte oglinzi stau ușor înclinate, ca să arunce lumina în evantaie pe trotuar și pe cuburile de piatră ale străzii Mavrocordat. Altele, drepte — așezate pe dunga ramelor — sînt fixate spre havuzurile înșiruite în lanț pe panta

ce duce spre grădina publică pentru a amplifica lumina jeturilor de apă. Iar altele — puse în așa fel împreună încît să compună unghiuri cît mai diferite, care să cuprindă numai bustul trecătorilor, numai picioarele sau numai profilul cu tîmpla și linia gîtului. Masa aparține unui fost negustor — încă tînăr — pe nume Ion Popescu, om întreprinzător, dar mereu cu eșecuri în ceea ce încearcă. *Masa cu oglinzi* i-a rămas o preocupare constantă, deși negoțul cu oglinzi nu-i aduce aproape nimic. Poate din pricina asta — pentru că localnicii trec pe lîngă masa lui fără să cumpere, ca și cum ar trece pe lîngă un copac de mult știut și nemișcat de la locul lui — Popescu a ajuns să facă mai mult combinații de jocuri cu oglinzile decît negoț. Să vă spun de ce am asemănat masa cu copacul. Oglinzile se ivesc pe masa lui Popescu primăvara și dispar odată cu ivirea iernii. În timpul iernii, ca și cum ar vrea să aducă o compensație de culoare, așază pe masă bomboane roșii, albe, galbene, verzi, albastre și turtă dulce, făcute în casă de cele patru sau cinci fete ale sale, care de fapt îl ajută și la confecționarea oglinzilor — de la sticlă pînă la ramă. Toate fetele lui Popescu sînt blonde, șterse, osoase, palide, și pe măsură ce cresc își trec una alteia, în ordinea vîrstei, îmbrăcămintea, pantofii, fundele sau mărgelele. Ele păzesc pe rînd masa cu oglinzi, în cele trei anotimpuri, iar iarna bomboanele și turta dulce — pe cînd Popescu în cea mai mare parte a timpului circulă prin birturi, prin cîrciumi, prin prăvălii, prin piețe — o, orașul e plin de negustori avizi și brutali — circulă de asemeni prin sălile tribunalului, prin toate locurile unde se fac tranzacții, face vizite oamenilor cu ceva capital sau avere, le dă sfaturi — de multe ori prețioase, după cît se spune — pe care aceștia nu le folosesc, socotindu-l un om în afară de lume. Se întoarce mereu acasă jignit. Seara e de obicei beat, se poartă rău, insultător, cu cele patru sau cinci fete ale sale, deși se spune că le iubește mult, scoto-

cește prin micile lor lucruri, bănuindu-le că ascund banii cîștigați la *Masă*, numără pînă noaptea tîrziu oglinzile, bomboanele, face calcule complicate pentru zilele următoare, vociferînd, plimbîndu-se agitat prin locuința sa, care e o magazie lungă din paiantă, pe care a compartimentat-o în opt încăperi egale și i-a pus firma „Hotelul plugarilor". Într-adevăr, în zilele cu tîrg de grîne, intermediarii care fac legătura între sate și negustori se adăpostesc în încăperile magaziei lui, n-au paturi, se culcă pe jos, pe saltele umplute cu paie — fiecare saltea, mare cît perimetrul încăperii. Cînd Popescu vede că s-au așezat toți la rînd pe podea să se culce vine cu felinarul — încăperile n-au lumină — se apleacă din om în om și încasează taxa, mică desigur — de multe ori trei inși plătind însă tariful unei singure persoane, pentru că în timp ce felinarul circulă într-o parte, clienții — un fel de vagabonzi cu capital sezonier — se mută în partea cealaltă ; lucru cu atît mai ușor cu cît la acea oră din noapte băutura înghițită peste zi de Popescu îi încurcă pașii. Dimineața și în cursul zilei următoare însă, Popescu e din nou proaspăt, volubil, senin, politicos. Are uși deschise la autoritățile orașului. Poate fi văzut conversînd degajat duminica cu avocații, cu medicii, profesorii, ofițerii. Bazacopol, care e figura număru unu a orașului, îl prețuiește mult, îl invită cîteodată cînd are oaspeți veniți din alte părți. Popescu are un costum îngrijit pentru asemenea ocazii. Știe bine istoria orașului, starea conacelor și a moșiilor, ca și mersul antreprizelor comerciale în negoțul de cereale, de pește, de vite. Bazacopol îl recomandă cu simpatie pe Popescu drept un „enciclopedic și un subtil om de idei". Se crede chiar că Bazacopol îl consultă în chestiunile mai complicate. „Stimați-l pe Popescu, eu personal nu pot concepe lumea fără Popescu. E în el ceva de preț, care nu supără și nu cere cheltuială" — se spune că ar fi declarat Bazacopol într-o adunare publică, închinînd paharul în sănătatea lui.

Iar altă dată : „Popescu aparține naturii orașului, așa cum aparține și *Masa* lui *cu oglinzi*. Dacă ar lipsi, m-aș teme ca în fața copacilor care nu înfrunzesc primăvara sau care nu-și leapădă la timp frunzele." De aici cred că mi-a venit și mie comparația cu copacul. Interesant că mă întrebați de *Masa cu oglinzi* — continuă aprins adolescentul, cu gesturi care o iau cînd înaintea vorbelor, cînd rămîn mult înapoia spuselor. Aceeași întrebare — zice încîntat Caius către sculptorul Marteș — i-am pus-o și eu mamei zilele trecute într-o scrisoare : „Scrie-mi dacă *Masa cu oglinzi* este acolo". Mama mi-a răspuns : „*Masa cu oglinzi* este. Cînd vii acasă ?" Sînt sigur că mama are să vă primească bine, i-am scris de multe ori despre dumneavoastră și despre atenția pe care mi-o acordați. Și am speranța că Bazacopol va arăta bunăvoință la sosirea dumneavoastră și a domnului decorator Bendorf.

Omul în alb își îndepărtează ziarul de pe față cu o mișcare scurtă, se ridică pe coate, privește la sculptorul Marteș, apoi la adolescentul Caius — pare că vrea să se mire de discuția lor despre *Masa cu oglinzi,* dar încheie prin a face un gest de silă. Zice totuși, după ce se mai uită o dată peste cîmpia goală :

— Domnule, există de mult cîmpia asta ?

Caius tresare la întrebare, apoi începe să meargă repede prin colbul gros de pe drum, săltîndu-se pe picioarele lui lungi și subțiri în pantaloni strîmți, albaștri.

— Ei, unde fugi, vrei să ne lași aici ? îi strigă Bendorf, adică omul în alb. Orașul ăsta de negustori care nu se vede și nu se aude, a început să mă pasioneze. Am să fac o frescă pe pereții de la sala de conferințe a primăriei, în care voi figura istoria sentimentală a orașului.

— O, nu fug, zice Caius, mișcîndu-se încurcat cînd pe un picior, cînd pe altul și cercetînd nedumerit cu privirea peste cîmp, nu fug, căutam orașul.

Bendorf izbucnește în rîs, se lungește din nou pe spate, apoi se saltă iar și rămîne sprijinit pe coate, atent la un

şir lung de oameni care mergeau de-a dreptul peste mirişti şi se îndreptau spre locul unde se aflau ei, cei trei.

Adolescentul continuă să se sucească încoace şi încolo, pentru a găsi un punct din care să poată descoperi oraşul.

— Se vede ? — îl întreabă omul în alb, încă atent la şirul de oameni de pe mirişte. Susţii că Bazacopol iubeşte artele, ca să folosesc expresia dumitale ?

— V-am spus doar, domnule Bendorf — răspunde ruşinat adolescentul, căutînd mai departe cu ochii un semn că oraşul ar fi pe aproape. Doar aţi primit şi o invitaţie — adaugă tînărul. Ştiu că l-au interesat totdeauna trupele de teatru venite în oraş, ca şi scriitorii şi artiştii, în general, care trec prin localitatea noastră. Acest interes e denumit de localnici *slăbiciune*. Îmi amintesc că Bazacopol a scris odată în ziarul oraşului despre ospitalitatea tradiţională şi-şi începea articolul cu cuvinte frumoase despre migraţia păsărilor.

— Despre migraţia păsărilor ! — exclamă omul în alb, izbucnind într-un rîs cu hohote, dînd un pumn în pălăria de pai care stătea uitată alături. Un negustoraş devine enciclopedic şi face jocuri gratuite pe o masă cu oglinzi, iar Bazacopol, rechinul cîmpiei, compune pentru liniştea tuturor poeme avicole ! Căutaţi oraşul ? — întreabă omul în alb spre şirul de oameni venit dinspre mirişti şi oprit lîngă drum ; oamenii purtau saci goi legaţi în jurul mijlocului, sau făcuţi sul şi îndoiţi colac pe umeri.

— Spre oraş voiam să mergem — răspunde unul din ei.

— Adică spre oraş — vorbeşte şi altul, mai bătrîn, venit ceva mai aproape. Pe la conace e încuiat, şi pe cine am întîlnit ne-a spus că grîu nu mai este de mult. Am aflat că o parte din grîu a fost dus în magaziile oraşului. Ar fi acolo magazii, una lîngă alta.

— Mi se pare că sînteţi oamenii care au călătorit pe acoperişul vagoanelor, cu trenul cu care am venit şi noi, spune Marteş, omul în doc vernil, ridicîndu-se în picioare, să-i vadă mai bine. Dar sînteţi mulţi, peste o sută, de unde veniţi ?

— Eram mai mulţi, răspunde unul de prin rîndurile mai din spate, dar o parte dintre noi a plecat încolo — şi arată cu mîna undeva, spre orizont. Sîntem din Moldova cu toţii. Am fost şi prin Transilvania, dar grîu nu e, nici mai sus, nici mai jos de Cluj. Acolo am întîlnit un tren cu dobrogeni, care ne-au spus că numai aici am putea găsi. Dar cîmpul e gol şi căutăm oraşul care nu e.

— Sigur, oraşul, altundeva nu se găseşte grîu, zice altul, din rîndurile aflate în partea opusă celui care vorbise pînă atunci. Nu vă uitaţi la noi că n-am putea plăti, plătim, dacă nu se poate cu plată, pentru că sînt banii ieftini, muncim şi noi o vreme la ce e nevoie pe aici, şi în schimb am vrea grîu, ca să plecăm înapoi cu ceva.

Se ridicase în picioare şi omul în alb şi se uita atent la mulţimea moldovenilor, distingînd dintr-o privire că oamenii erau de vîrste extreme : unii bătrîni bine, alţii băieţandri. Cei mai mulţi — în picioarele goale.

— Şi noi căutăm oraşul, cred că e foarte aproape — spuse omul în alb. Tînărul de colo e chiar din oraş, dacă are să-l mai găsească ne va duce pe toţi într-acolo — şi îl arătă moldovenilor pe Caius, care continua să cerceteze cîmpul pe o arie mai largă, fără să se depărteze prea mult, căutînd un unghi mai potrivit de observaţie.

Un timp n-a vorbit nimeni, moldovenii s-au strîns în grupuri, stăteau aşa depărtaţi.

Omul în alb şi cel în doc vernil s-au desprins puţin de noii-sosiţi şi au păşit spre Caius, apoi s-au oprit şi au aşteptat.

— Tutun am mai avea noi, spune un bătrîn venind spre cei doi și întinzîndu-le o pungă să ia. Dar de jurnal ducem lipsă.

Omul în alb rîde, se întoarce, ia ziarul din iarbă și i-l dă moldoveanului, care-l rupe și-și oprește numai o parte, împăturind-o cu grijă. Omul în alb îi dă restul jurnalului, bătrînul îl ia, dar nu se atinge de țigările pe care Bendorf i le oferă, deschizînd portțigaretul. Bendorf, pentru a-l liniști pe bătrîn, care se arată foarte bănuitor, își răsucește o țigară cu tutun din punga acestuia, o aprinde și suflînd spre flacăra care se aprindea ori de cîte ori trăgea cîte un fum, spunea rîzînd :

— Dacă stăm și ne gîndim puțin, noi toți care ne-am strîns acum pe cîmpul ăsta am putea asedia orașul care nu se vede și nu se aude. Dar cine știe dacă ne-am alege cu vreo comoară și dacă nu cumva am mai da ceva din buzunar ca să plecăm din el mai repede.

Moldoveanul se întoarce spre ceilalți, rămași mai înapoi în grupuri — cîțiva își împart bucăți de ziar, de fapt hălci mari din articolul jurnalistului, fără ca vreunul să se apuce un timp să-și facă țigară, privind în așteptare spre cei trei străini aflați mai încolo. „Ce ți-au spus oamenii colorați ?“ „Chiar, ce ți-au spus ?“ — e întrebat bătrînul de doi inși îmbrăcați altfel decît moldovenii, în haine de covercot și cu pantofi cu tălpi de lemn în picioare. Aceștia doi, deși veniseră în șir cu moldovenii, n-aveau saci cu ei, purtau cîte-o servietă galbenă din carton presat. Bătrînul le spune ce i-au spus oamenii colorați, dînd din umeri și arătînd spre cel în alb, care se lungise din nou pe pîntec și privea atent un mușuroi de furnici. „A bătut șeaua cu povestea cu orașul și cu buzunarul. Să-i dăm ceva“ — spuse unul din cei doi în covercot. Bătrînul se depărtează de ei și merge din grup în grup, să mai împartă ceva din ziar. „Nu se unge osia așa repede, lasă-i

— zice celălalt în covercot către prietenul său, urmărind atent mișcările lui Marteș, Bendorf și Caius — poate găsim ceva *în angró,* cunosc după față, ăștia trei n-au chip de oameni de încredere, cel mult lucrează cu de-amănuntul. Cel în alb e puțin și cam alături, are o lampă stinsă, uite-l cum se joacă cu furnicile.“

— De ce e cîmpul ăsta așa fără oameni ? — întrebă unul din băieții moldovenilor, dar nimeni nu-i răspunse.

— Domnilor, se vede orașul ! Uite-l ! L-am găsit ! — a început să strige Caius, bătînd în loc cu picioarele lui subțiri și lungi.

Omul în alb și cel în doc vernil au venit repede lîngă adolescent, apoi moldovenii, așezîndu-se în rînduri strînse și dese, de-a stînga și de-a dreapta lor.

— Îl vedeți ? E acolo orașul — și adolescentul întinde mîna peste cîmp, rîzînd ușurat. Se vede și *Masa cu oglinzi.* Strălucește. Acum îmi dau perfect seama de ce nu zăream orașul — și doar nu eram prea departe. Cîte delicii îmi dădea, cînd eram copil, acest joc de a privi de aici și de a descoperi orașul și cît mă speriasem acum că nu-l mai găsesc ! Priviți atent : cîmpia se desface aici în două fîșii late, cu o diferență de nivel între ele aproape nevizibilă, fîșia pe care ne aflăm și care pleacă înapoi și asta care duce înainte și e ceva mai ridicată. Între panta din față și oraș intră, pe o distanță mare, dunga aceea verdegalbenă a lizierei de salcîmi din dreapta. Și orașul, așezat în golul ascuns de colo, nu se mai vedea, mai ales că pe buza pantei care-l ascundea plutesc pînze suprapuse de praf greu. Cîțiva pași bine făcuți, și orașul apare în întregime.

Privesc cu toții, moldovenii se descoperă : orașul stă desfășurat — cu pereții albi, cu acoperișurile colorate, cu turlele, cu podul înalt de lemn dinspre luncă — în valuri roșcate și suprapuse de praf gros, dar transparente în soarele de amiază. Undeva printre case, ceva sclipește orbitor

din vreme în vreme — poate *Masa cu oglinzi*. Nu departe, Dunărea se zărește trecînd pe lîngă orașul tăcut și nemișcat.

— Dar de ce nu se aude ? spune omul în alb.

Apoi Caius, Marteș și Bendorf pornesc într-acolo — urmați de suta de moldoveni cu saci goi înfășurați pe mijloc și pe umeri.

II

MEMORIAL DE AMIAZĂ

„Nici astăzi n-am ieșit din casă. Mi-a fost frică. Mi-e frică din ce în ce mai mult. Pînă acum cîtva timp crezusem că teama n-ar avea alt motiv decît golul care se cască din cînd în cînd în viața unui om. Dar mi-am dat seama curînd că nu e numai asta. Acum cîteva ore încercasem să cred că frica se va depărta. Mă cuprinsese pe neștiute o stare euforică. «Nu trebuie să las această clipă să treacă», mi-am zis. M-am pregătit repede să ies în oraș, am îmbrăcat hainele de om tînăr — de fapt mai sînt tînăr, dar hainele astea lucrate de cîțiva ani le pun rar și numai în așteptarea unui eveniment de seamă. Am ieșit din casă, am traversat curtea cu pietriș alb, eram vesel, aveam o bucurie care-mi dădea neliniște și neastîmpăr, iar tusea, care în ultimul timp mă necăjise atîta, nu mă mai încerca. Nu se auzea nimic în jur cînd am ieșit din marchiza casei mele, mi-am scos din buzunar lanțul de argint, cu chei, ca să descui lacătul de la poartă și să pornesc apoi pe trotuar. Am descuiat chiar, era puțin timp după amiază, nu se vedea nimeni pe strada mea, celelalte porți erau încuiate și ele, casele aveau perdelele trase — mai mult, la geamuri erau lăsate în jos, în plină zi, rulourile negre de hîrtie de camuflaj.

«În definitiv, de ce ies eu în oraș la ora asta ?» Aveam dreptate, de ce ieșeam ? Aș fi vrut să găsesc un motiv și mi-am trecut ochii de-a lungul trotuarului. Nu era nimeni — și atunci am observat florile și iarba. Pe trotuar, prin crăpăturile vechi ale asfaltului, crescuse iarbă și flori, cu tulpini înalte, drepte, lemnoase — și stăteau nemișcate în bătaia soarelui. Parcă ar fi venit cîmpia pe dedesubtul orașului și săltase pietrele ca să-și arate iarba. Și tot în aceleași clipe, am auzit un lucru uimitor : în liniștea orașului, suna apa Dunării, suna clar, niciodată n-o auzisem din poarta casei mele, fluviul e la o depărtare de patru-cinci kilometri de locuința mea. Se auzeau și sălciile de pe maluri, una scîrțîia lung, poate era o salcie cu scorbură. Dar ceea ce se auzea mai tare și mai îngrozitor era orăcăitul broaștelor.

Am încuiat poarta la loc, m-am întors în curte și am privit din nou prin grilajul gardului florile și iarba de pe trotuar. Pînă atunci mi se păruse, mereu, în fiecare an, din primăvară pînă-n toamnă, un lucru obișnuit să văd ierburile crescute de sub trotuar. Dar acum îmi venea în gînd că vegetația asta a început să ne cuprindă, să ne acopere. Voiam să plec de lîngă poartă și n-am putut un timp. Florile de pe trotuar erau prea înalte, cu petale violent colorate și aveau în starea lor de nemișcare dură sub soarele amiezii ceva sălbatic și înfricoșător. Pe mine culorile nu mă speriaseră niciodată. Am fost poate absent și neavizat în fața sunetelor, dar culorile le-am simțit totdeauna prietene. Le acordam mereu un fel de complicitate. Cînd venea iarna și zăream zăpada albă și moale pe acoperișul verde al casei mele, spuneam în sinea mea «știu» și eram mulțumit. De fapt casa mea e singura de pe strada pe care locuiesc cu acoperișul colorat — în partea orașului unde stau sînt mai mult clădiri anexe ale instituțiilor și prăvăliilor din centru, la care culoarea nu e cultivată, dimpotrivă, cenușiul și zidul deteriorat

fiind notele de sobrietate care le caracterizează. Mi-a plăcut soarele, iar dintre anotimpuri, toamna — pentru culorile ei nuanțate. Toamna n-are culori grele și groase, cum se spune, roșul metalic și galbenul de miere împietrită ies în evidență datorită infinitelor trepte de nuanțe, care sîngerează în roșul metalic și tremură prin galbenul glacial. M-aș fi făcut poate grădinar dacă mi-aș fi descoperit la timp subiectivitățile, dar am nimerit spre altă profesie, din pricina severității mimetismului social al familiei noastre de transilvăneni rupți de la matcă și veniți de mult în acest oraș de cîmpie cu teribil accent funcționăresc în ceea ce privește activitățile de ordin intelectual. Cînd încerc să sădesc ceva în curte, n-am răbdare, părăsesc lucrul, dar mi-ar fi plăcut să am o grădină, în care aș fi preferat nuanțele discrete și distinse. În schimb, am încercat culoarea în interiorul casei mele. Marchiza mea are geamurile așezate într-un joc de culori în toate nuanțele discului lui Newton — lumina zilei și a nopții punînd în aceste nuanțe inedit de la oră la oră — niciodată ceva care să poată fi sesizat ca repetabil. Prin peretele de sticlă cu geamuri de forme inegale al marchizei, soarele și luna aruncă umbre luminoase în camera mea de dormit pe covorul pe care mi l-am dorit de la început alb și l-am schimbat de cîteva ori cu altul tot alb. Cînd am încercat astăzi să ies în stradă și am văzut florile crescute pe trotuar stînd mari și țepene sub soarele amiezii, mi-am întors privirile spre geamurile marchizei și am văzut că și acolo culorile stătuseră — și m-am întrebat dacă nu cumva și ele mă cuprinseseră de mult și rămăseseră așa, iar eu, om retras de lume, continuam să le găsesc schimbări, mișcări, rotații, efluvii. Și mi-a fost frică să mă mai duc și în casă, unde pe covorul alb toate culorile ar fi putut și acolo să fie mărite și oprite. Mi-am amintit că am în camera de dormit un șoarece cu care mă obișnuisem și care poate

începuse de mult să roadă culorile aruncate pe covorul alb din geamurile marchizei — fără ca eu să fi știut. Poate că nici covorul nu mai este, au rămas în continuare culorile să se proiecteze pe fosta suprafață a covorului. Am ascultat atent din curte, dar dinspre camera mea nu se auzea zgomotul mărunt al șoarecelui — o, nu, desigur, la ora asta el se odihnește. Prin ce putere, nu știu, dar mi-a venit brusc în minte întrebarea fundamentală pe care izbutisem s-o ocolesc vreme îndelungată : «De cînd oare a început cu adevărat să-mi fie frică ?» E drept, un sentiment vag de frică am avut întotdeauna, de îndată ce am intrat în anii maturității și m-am desprins de familia părinților mei, ca să parcurg singur direcția dată de ei. Dacă mi-aș fi ales eu însumi o altă cale, mi-ar fi fost teamă, sau teama ar fi avut farmec, și nu teroarea că repet cu frică ceea ce familia mea repetase la rîndul ei cu spaima moștenită de la cei dinaintea lor ? Mi-am dat seama însă că o astfel de teamă era o teamă cotidiană, cu fragmente tonice de acalmie, care îmi dăduse și simțul de a cerceta pericolele și pe cît cu putință și curajul ascuns de a mă feri de ele. De cînd am intrat în legăturile intime ale mediului în care mă mișc, aderasem — acum îmi dau seama cu surprindere — la un fel de pact al fricii în cercul profesiei mele, care-mi adusese în răstimpurile repetate de la o zi la alta asigurarea unei amînări a cărei scadență speram să nu fie insolită. Dar frica pe care o trăiesc acum — cînd orașul tot s-a ascuns în sine însuși — e alta decît cea obișnuită, e o teamă globală care-mi neagă ce-am lăsat în urmă și sare peste timp, expunîndu-mă gol în fața necunoscutului. Simt asta și în aer, aș simți-o și în apă, dacă aș avea îndrăzneala să deschid cișmeaua din curte și să las jetul să sune brutal pe pietrișul alb. O astfel de teamă cînd să fi început de fapt ? Acum e ora două după-amiază. Ieri, înainte de prînz mă aflam în biroul meu de referent de la Prefectura

județului, și atunci mi-am dat seama cu limpezime că în oraș se așezase o liniște cum nu fusese niciodată și aș fi vrut să inventez ceva ca să ies din dominația acestei liniști. Liniștea pe care o iubeam atîta mă speria, o uram... mi-am amintit că cu cîtva timp în urmă mi se făgăduise un concediu, pe care nu-l cerusem, deși ftizia mea făcuse progrese — nu voiam să părăsesc instituția în momentele pe care toți le simțeau, nemărturisit, nesigure pentru existența trăită pînă atunci. Tocmai pentru a îndepărta ca fals acest gînd de nesiguranță, mă pregăteam să cer inspectorului nostru concediul făgăduit, ca și cum ne-am fi aflat în situațiile cele mai obișnuite. Dar simțeam nevoia să fac altceva, cu totul altceva, și nu să solicit în numele ftiziei o favoare pe care n-aș fi știut s-o folosesc, aflat în singurătate, pentru existența mea în genere, atunci cînd m-aș fi văzut departe de atmosfera absorbantă a sălilor de birou ale Prefecturii. Și n-am mai mers peste cîteva uși să cer concediu, am rămas în biroul pe care-l împart cu încă patru colegi. Tocmai atunci, colegul Ionescu inițiase o discuție despre adevăr. Adevărul, în sensul pe care îl dă Ionescu, e ceva frumos, cam așa cum e natura imaginată în forme perfecte. Ionescu apelează la asociații cînd se desfășoară o discuție în birou. De data asta, vorbind despre adevăr, a amintit aura pe care, în mod justificat, a căpătat-o fostul nostru coleg de birou Georgescu, transferat nu de mult la serviciul de scrisori interdepartamentale. Ionescu povestea în felul următor : «Fostul nostru coleg Georgescu nu stîrnise pasiuni pînă la vîrsta de 45 de ani, adică pînă să fie transferat la serviciul de scrisori interdepartamentale, serviciu care, știut este, cere dese călătorii. Georgescu se căsătorise tîrziu, din motive obișnuite pentru un funcționar public care a ajuns să-și realizeze o sumă de avantaje personale rezonabile. Odată căsătorit — cam în ultimul an al slujbei sale la serviciul referenților — soția

sa, femeie de casă, îl purta numai în cămăși albe, ceea ce n-a schimbat nimic din destinul erotic al lui Georgescu. Era la fel de comun și lipsit de mistere. Odată trecut la *interdepartamentale*, a început să călătorească foarte des, deși pentru treburi care, luate în parte, aveau puțină importanță. Lipsa lui din oraș în cea mai mare parte a timpului i-a adus un prestigiu pe care prezența sa nu izbutise să i-l creeze. Atunci cînd revenea în oraș din călătoriile sale stătea foarte puțin la domiciliu. De înțeles că avea acum amante și era un obiect al pasiunilor. Se poate însă bănui — a adăugat Ionescu — că femeile nu-l iubeau atîta pe Georgescu, cît iubeau și-i doreau călătoriile. În schimb, soția sa s-a îndrăgostit cu patimă sinceră de el și deveni frumoasă. Lucru care le-a consolidat căsătoria, i-a făcut să se cunoască mai bine și să se prețuiască. Noblețea călătoriilor — a încheiat Ionescu cu gravitatea lui — te apropie de adevăr, și prin tine îi apropie și pe alții.» A urmat o tăcere goală după cele spuse de Ionescu. Colegul Vasilescu a zis deodată, vîrîndu-și fața lungă și nerasă printre convorbitori : «În definitiv, domnilor, ce este adevărul ? Spuneți-mi, vă rog, fără înconjur ce este adevărul. Acum cîteva zile nu mi-ați putut da o definiție a electricității. Dar ce este adevărul ? Avînd în vedere, desigur, istoria umanității.» Apoi s-a retras la biroul său și a început să fumeze nepăsător. Vasilescu n-a făcut niciodată politică, ziare și cărți nu citește, slujba la birou o consideră o corvoadă pe care o face în neștire, nu are decît patima pescuitului — «patima liniștii», cum spunea chiar el. Și iată că el însuși nu mai putea suporta liniștea și intervenea brutal, jignitor, în chestiuni pe care altădată nici nu le lua în seamă. Tăcerea orașului îi speriase cunoscuta lui liniște și-l dezarmase, devenea agresiv, necolegial. După replica lui Vasilescu am cerut imediat concediu — și a fost un pas pe care l-am regretat. Unde mă duceam ? Și apoi, trebuia pînă

acasă să traversez singur orașul pustiu. Concediul mi se dăduse și ar fi părut suspect să mă întorc peste cîteva minute și să-l refuz, după ce mi se acordase cu o politețe puțin obișnuită, cu sfaturi să mă îngrijesc de sănătate «mai ales acum» și cu observația călduroasă că n-ar fi trebuit să ezit atîta de a solicita un drept care mi se cuvenea «pentru starea în care mă aflam», din moment ce mai ales, instituția era gata să-mi acorde și un avans pentru asta, avans care, e drept, mi s-a plătit imediat și prevenitor de către casier, care m-a felicitat că mă retrag la vreme «din zăpușeala asta». Cuvintele lui mi-au readus neliniștea, și am pornit în grabă de la birou spre casă, lucru pe care — cum am spus — ca să-l fac trebuia să traversez aproape tot orașul. Am trecut grăbit pe străzi, aș fi dorit să întîlnesc pe cineva, nu ca să schimb o vorbă, ci să văd puțină animație — o, un om beat, care să se clatine dintr-un trotuar în altul ar fi fost o apariție care mi-ar fi dat ceva siguranță ! — voiam cîteva lucruri care să-mi confirme că orașul își continuă existența obișnuită. Existența obișnuită ? Oare dacă ea s-ar fi declanșat în momentul acela de tăcere nu m-ar fi îngrozit ? Nu mi s-ar fi părut grotesc și n-aș fi fugit ca de o monstruozitate ? Cu o vreme în urmă, îmi explicasem regretul că bisericile din localitatea noastră de cîmpie n-au ceasuri ca acelea din Transilvania, care bat orele. Dar trecînd ieri la prînz spre casă mi-am imaginat brusc ce ar fi însemnat ca acele aproape treizeci de biserici de aici, în liniștea goală care se lăsase, să înceapă să bată toate ora, pe rînd — Doamne, și era ora douăsprezece, și ar fi bătut nemilos, și ar fi sunat peste pietrele pustii ale orașului. Era o căldură toridă, dar mi-am ridicat gulerul hainei și mi-am strîns reverele la piept, în semn de apărare, ca și cum m-ar fi izbit și m-ar fi înconjurat viscolul din toate părțile. Mă rugam ca cel puțin, dacă întîlnesc pe cineva pe trotuarele goale, să întîlnesc totuși ceva care

să nu mărească atmosfera de sfîrșit pe care o respiram, lunecînd singur pe lîngă gardurile caselor mute. Și lucrul nu s-a întîmplat pînă la strada Mavrocordat, strada cea mai largă a orașului cu clădiri masive, cu ganguri lungi și înguste, care răsună la trecerea cea mai obișnuită a pașilor. Și iată că pe strada cea mai largă a orașului venea, săltînd asurzitor cu roțile pe caldarîm, o căruță cu un cal în dreapta oiștii. Căruța mergea uimitor de încet, calul mai mult pipăia cu copitele decît mergea, dus de frîu de o femeie bătrînă, care nu cunoștea orașul și strada — se vedea după felul cum privea într-o parte și alta. M-am apropiat repede de locul de unde venea căruța, mai mult s-o abat pe bătrînă spre străzile mai lăturalnice — care erau nepavate și nu făceau zgomot — pentru a nu mai auzi această brutală subliniere a liniștii. Femeia a oprit căruța, m-a privit și a strigat spre trotuarul unde mă aflam : «Domnule, nu știi dumneata unde pot găsi turtă dulce ?» Doamne, femeia venise în oraș cu un cal în dreapta oiștii și căuta turtă dulce într-un oraș care încetase de cîteva ore să mai respire ! Căuta turtă dulce ! «Caut pentru băiatul ăsta, spuse bătrîna, îmi făcu semn să mă apropii, dădu paiele la o parte din coșul căruței, și-mi arătă un om bolnav, tînăr, îmbrăcat în tunică militară. E băiatul meu, domnule, mi l-au trimis acum o lună acasă de la spitalul militar, n-au putut să-l vindece la piept, a fost rănit acum un an, și-l îngrijesc acasă. Caut un doctor pe aici. Voiam să-i cumpăr băiatului turtă dulce, îi e poftă.» M-am gîndit la Popescu. Dar el nu face decît iarna turtă dulce. Niciodată n-a făcut decît iarna. Magazinele erau închise — totuși, am îndreptat-o pe strada Marchidanilor, să bată în porți, poate i se va vinde. A cotit spre strada Marchidanilor, și eu m-am grăbit spre casă, mergînd mai departe pe strada Mavrocordat. Nu după mult mers, am intrat în lumina orbitoare a oglinzilor de pe masa lui Popescu. N-am văzut nici una

din fetele lui în jurul mesei. Drumul meu spre casă trebuia să traverseze pe lîngă *Masa cu oglinzi*. M-am retras, voiam să fac un ocol pentru a lua o cale mai lungă, dar m-am oprit, fără să mai încerc cîteva clipe să mă mişc : oglinzile îmi arătau imaginea răsturnată, strada era pe cer, şi pantofii mei, pingeliţi de curînd, se vedeau suspendaţi pe bolta celestă, de care atîrnam, cu gulerul ridicat şi cu reverele adunate şi boţite peste piept, înconjurat tot de flăcările oglinzilor. Am plecat repede, ocolind pe cîteva străzi. La urma urmei, Popescu mi se păruse mereu un om rezonabil. Un om nefericit care îşi ascundea tristeţea sub o figură jovială prin trăsneli care n-au fost niciodată sumbre. Dar acum, Popescu nu devenise oare sumbru prin combinaţia asta de oglinzi ce emiteau imagini răsturnate ? O, cît s-a trădat, el, care ştia să-şi joace atît de bine jovialitatea ! Mulţi îşi joacă în oraşul ăsta existenţele, dar el mi se păruse singurul om de talent. Şi acum ! Cînd am trecut pe lîngă oglinzi, speram să-i văd cele patru sau şase fete. Ele m-ar fi liniştit, le-am socotit totdeauna o permanenţă a oraşului, o permanenţă cu oglinzi şi cu turtă dulce. Dar lîngă masa cu oglinzi nu era nimeni, nu puteam şti dacă Popescu, omul care circula toată ziua prin oraş, mai circulă prin tăcerea asta a oraşului. Am întîlnit aceleaşi case fără mişcare pînă acasă, şi cînd am ajuns la locuinţa mea mi-am încuiat şi eu poarta, mi-am lăsat rulourile de hîrtie de camuflaj la ferestre şi am aşteptat. Astăzi la prînz am făcut încercarea să ies şi am văzut florile şi iarba de pe trotuar. Priveam în curte, prin grilaj, trotuarul, şi aşa m-a găsit bătrîna mea verişoară Alexandra, care mi-e şi vecină. Intrase şi venea spre mine prin poarta interioară, care ne lega curţile. Am rugat-o să mă însoţească pînă în casă la mine. Ştiu că dînsa a dat totul pe seama ftiziei, m-a luat cu putere de braţ — e o femeie înaltă şi muncită — şi m-a condus spre marchiză. «Să ştii că nu mai

tuşesc», i-am spus, căutînd o replică gîndului ei ascuns cu care mă compătimea. Cînd am ajuns lîngă marchiză am rugat-o să deschidă şi să lipească de perete ferestrele cu geamuri colorate. «Intră acum în casă şi observă dacă mai cad culorile pe covorul alb.» » «Care culori ?» — m-a întrebat mirată, dar a dat cu bunăvoinţă din mîini şi a deschis uşa spre camera mea de dormit. «Vezi şi dacă mai e acolo covorul alb» — i-am zis. «Covorul alb este, mi-a răspuns ea firesc din dormitor, lasă, nu te mai îngriji de lucruri de astea.» «Dar şoarecele este ?» Alexandra a venit atunci spre mine şi m-a întrebat : «Horaţiu, poate e bine să chem un doctor». «Nu e nevoie, e un lucru obişnuit, i-am răspuns ; totuşi, liniştea asta... dumitale, Alexandra, nu ţi-e puţin frică — nu frică tare, dar nu ţi-e frică ?» «Eu, Horaţiu, cu treburile mele... Mă duc în curte, la cişmea, să ud cu apă rece o compresă.» «Nu, te rog, nu la cişmea. Apoi, ai observat, de ieri de la ora prînzului nu prea s-au auzit zgomote în oraş. Nici goarnele cazărmilor n-au sunat măcar.» «E vară, mi-a răspuns cu grijă Alexandra, e căldură mare, aşa e în luna asta. În cazărmi cine să mai fie ? Doar e război. Se spune că de cîteva zile cazărmile au fost golite şi că militarii au plecat pe undeva în jur. Cineva spunea că au plecat să înconjoare oraşul. Cum să plece din oraş ca să-l înconjoare ? O, Doamne, ce vorbe fără rost ! Oraşul nostru a fost totdeauna ferit, în cei trei ani şi ceva de cînd sînt vremurile astea n-am auzit o bătaie de tun şi un glonţ de puşcă. Şi nici nu se va auzi, Horaţiu. N-are cum. Sîntem la capătul cîmpiei, pe noi ne vor ocoli evenimentele. Chiar şi nemţii de la aeroport se spune că au plecat, s-ar fi retras spre bălţi. Nu te mai gîndi la asemenea lucruri. Să vorbim despre altceva. L-ai văzut pe Silvestru ?» m-a întrebat ea, şi vedeam că mi-a spus asta ca să schimbe inabil vorba — şi, spre surprinderea ei, m-am arătat uluit. «Care Silvestru ?» Alexandra m-a condus spre pat, mi-a ajutat să mă aşez culcat şi mi-a spus : «E vorba de

Silvestru, vărul tău, administratorul conacului de la Drumul Subţire, a trecut adineauri pe strada noastră cu trăsura în goana cailor». «Imposibil ! am strigat. N-a trecut, n-avea cum, şi încă în goana cailor şi cu trăsura, l-aş fi văzut !» «Nu-i nimic, Horaţiu, dacă nu l-ai văzut, şi mie mi se întîmplă cîteodată, îmi e capul la treburile casei şi nu aud ce se mai petrece în jur.» «Nu, Alexandra, ar fi fost imposibil să nu-l văd, am stat mai adineauri pe trotuar, apoi în curte, pînă m-ai luat tu şi m-ai adus în casă. Nici înainte n-a trecut, cînd eram eu înăuntru, îţi jur că l-aş fi auzit.» «Atunci, mi s-a părut mie, o fi fost altcineva, a spus Alexandra, nu-i nimic.» «Nu, nu ţi s-a părut, oricine ar fi trecut trebuia să aud. În trăsură şi în goana cailor ! Silvestru ! Tocmai din mijlocul Bărăganului, de la Drumul Subţire. Nu ne-am mai văzut de aproape un an. Şi dacă a trecut totuşi ? Dacă e adevărat ? Alexandra, tu ai auzit Dunărea mai adineauri ? Sălciile şi broaştele.» «Cîteodată, seara, le mai aud şi eu. M-am obişnuit cu ele, şi chiar dacă nu răsună cîteodată, le aud mereu. Îţi faci griji degeaba, Horaţiu.» «Cît să fie ceasul ? Da, e două jumătate după-amiază. Spune-mi, cum era Silvestru îmbrăcat ?» «Frumos.» «Şi eu m-am îmbrăcat frumos astăzi. Nu te mira, n-are importanţă, e cu totul altceva. Alexandra, ai coale albe de scris prin casă ? Adu-mi-le, te rog.» «Cred că mai am de la copiii de liceu pe care i-am avut în gazdă.» «Adu-mi-le. Unde crezi că mergea Silvestru ? Şi de ce n-a oprit la mine ? Îi sînt doar văr. Nu sînt supărat pentru că Tita l-a preferat pe el. În definitiv, eu ţin mult la Tita şi pot deci găsi oricînd explicaţii pentru gesturile ei. De ce grăbea caii Silvestru ? De ce fugea ? Asta mă interesează.» «Nu cred că fugea. Dacă zici că nu l-ai văzut, lasă-l. Doar îl ştii că e un om nepoliticos din pricina vieţii aspre pe care o duce acolo în cîmp. Nu cred că fugea, nu poate fi vorba de frica pe care tu o imaginezi, alerga şi el după

interesele lui şi ale conacului. Cred că grăbea spre Bazacopol, doar ştii că prin el lucrează Silvestru cu proprietarul de la Bucureşti.» «Ce fel de trăsură, ce fel de cai avea Silvestru cînd a trecut ?» «Ţi-am spus doar că a trecut în goană. După cîte am zărit, trăsura era galbenă, iar caii, negri.» Am rîs. M-aş fi putut eu mira acum de vorbele Alexandrei, dar i-am zis liniştit : «Cred că ai dreptate, Alexandra, am puţină febră, am să stau puţin culcat. Adu-mi totuşi coalele de scris. Cît mai multe. Cînd vine Caius al tău în vacanţă ?» «Vacanţa lui ! El e mereu în vacanţă la şcoala pe care o urmează. Caius a venit.» «Nu se poate, cînd a venit ?» «Adineauri. De aceea am intrat în curtea ta, să te anunţ. Mă mir cum nu i-ai văzut. Adică, e drept, au venit prin strada din spate.» «Se poate şi asta, Alexandra. Dar mi-ai zis au venit. N-a venit singur ?» «Nu, a venit cu doi oameni coloraţi, de-ai lui.» «Coloraţi ? Alexandra... — şi am rîs din nou — nu, nu te teme, rîd de altceva, iartă-mă, tu eşti o femeie bună şi n-aş vrea să te supăr.» «Nu-i nimic de rîs, dar lasă, e semn că te simţi bine. A venit cu doi oameni coloraţi, unul îmbrăcat în verzui — îl cheamă Marteş — şi altul în alb, Bendorf. Se odihnesc şi pleacă spre seară, să-i facă o vizită lui Bazacopol.» «Şi ei la Bazacopol ? Alexandra, multe se întîmplă în oraşul ăsta, şi noi nu le ştim !» «Doar Bazacopol e cu toate legăturile. Nu-i nimic de mirare, Horaţiu.» «Poate, pe mine a început să mă mire obişnuinţa în momentele astea de tăcere ale oraşului. Caius ar fi trebuit să treacă pe la mine. Şi el mi-e văr, nu ? Mă gîndesc, Alexandra, că în neamul nostru, venit aici în cîmp din Transilvania, cînd o fi venit, am început să ne înstrăinăm unul de altul. Ne pierdem eu, Caius, Silvestru, Tita.» «Sînteţi tineri, Horaţiu, veţi avea copii. Nu te mai gîndi la asta. Au plecat rude de-ale noastre pînă în Brazilia, şi tot nu s-au pierdut» — mi-a răspuns calmă Alexandra, mi-a pus mîna pe umăr şi m-a îmbiat să mă aşez din nou în pat. «În Brazilia poate să nu se piardă,

dar aici, Alexandra... E adevărat, sîntem tineri. Să nu uiţi să-mi aduci colile. Lasă-l pe Caius să se odihnească.» «Da, pentru că au venit pe jos, peste cîmp, n-au mai aşteptat la gara din cîmp trenul care vine în oraş abia seara.» «Pe jos ? De ce pe jos ? Alexandra, nouă la amîndoi ne scapă mereu foarte multe lucruri. Sîntem obosiţi.» «Pe jos, doar sînt oameni tineri. Lui Caius îi place foarte mult să meargă pe jos. Şi ce înalt s-a făcut ! Şi i-a crescut o barbă galbenă şi e aşa vesel alături de cei doi oameni ! Mai ales cel gras, în alb, Bendorf, e plin de haz şi are o foame de lup ! Îmi spunea : „Doamnă, n-am venit singuri în oraşul dumneavoastră, am împrumutat de la Ştefan cel Mare o oştire de o sută de moldoveni, pe care am masat-o în grădina publică, nu departe de *Masa cu oglinzi*, să ne aştepte acolo. Moldovenii sînt bine înarmaţi, cu saci goi. Vrem să încărcăm în saci oraşul, să-l ducem altundeva, să-l semănăm în altă parte, ca să răsară din nou cum trebuie."» «Bine, Alexandra. Nu te mai întreb nimic.» «Să-ţi aduc colile.» Alexandra mi-a adus colile, a venit şi Caius o clipă, ca să mă salute, apoi au plecat. M-am aşezat şi am scris aceste coli. N-am ţinut niciodată un jurnal, n-am scris pînă acum nimic în afară de lucrările de birou, de cărţile poştale către rude şi de listele de cheltuieli lunare ale casei. N-am crezut că pot scrie atît de mult dintr-o răsuflare şi mai ales n-am ştiut pînă acuma că de sub condei scapă tocmai gîndurile pe care voiai să ţi le aşterni. E la fel de linişte în jur. Ştiu că a plouat acum cîteva zile. Strada mea — deşi are trotuare vechi de asfalt — nu e pavată, are pămîntul încă moale în urma ploii. Dacă Silvestru a trecut totuşi în goana trăsurii galbene şi a cailor negri cînd eu mă aflam închis în casă, ar fi trebuit oricum să-l aud : chiar moale fiind, pămîntul străzii ar fi sunat sub roţi şi sub copite. Aş vrea să-l văd pe Silvestru, pe acest om solid, greoi, care mi-a părut totdeauna că nu se clatină. Va veni la mine ? Dar îl poate interesa pe un om sigur pe sine,

ca el, să mă vadă şi să mă întrebe ceva ? S-au depărtat prea mult de mine şi el, şi Caius. Şi mai mult decît ei, Tita, care-mi putea fi soţie. O, Doamne, ce căsătorie nefericită a făcut Tita, l-a luat de bărbat pe Necea, în speranţa că nu se va pierde în cîmpul ăsta, că va strînge avere, pămînt şi în acelaşi timp îşi va păstra dragostea pentru Silvestru — a acestui om care nu-şi permite nici măcar luxul unei prietenii pentru a nu se abate de la ţelurile lui."

III

TRĂSURA GALBENĂ CU CAI NEGRI

De pe strada *Cazarma veche* trăsura galbenă cu cai negri trăpaşi a cotit la dreapta pe strada lungă a *Marchidanilor*, în aceeaşi goană cu care intrase în oraş, deşi acum drumul cobora într-o pantă destul de accentuată, ce ducea spre grădina publică de pe malul fluviului. Silvestru, în picioare, cu statura masivă aplecată peste banca din faţă (conducea caii din spaţiul băncii din spate), lăsase hăţurile în voie, părea într-o întrecere cu concurenţi nevăzuţi, roţile cauciucate şi subţiri ale trăsurii galbene săltau pe calupurile caldarîmului, spiţele roşii în învîrtirea lor rapidă şi continuă îşi pierdeau culoarea — se zăreau aproape alburii, dacă vreun trecător ar fi avut curiozitatea să se uite atent la ele şi să le vadă rostogolirea, dar nici un trecător nu staţiona şi nu circula pe trotuare. Ţintele şi bumbii nichelaţi ai hamurilor sclipeau în fugă sub soarele de amiază pe feţele întunecate ale ferestrelor, mascate pe dinăuntru în plină zi cu hîrtie neagră de camuflaj. Silvestru, uitîndu-se cu rapiditate în dreapta şi-n stînga la casele mute, cu curţi goale şi zăvorîte, la şirul de magazine cu vitrine oblonite şi cu răngi de fier pe diagonală prinse în lacăte, urmărea fără

să vrea sclipirea nichelului de pe hamuri, care fugea odată cu trăsura dintr-un geam într-altul al orașului. Își luă ochii de la aceste sclipiri și, printr-un gest pe care un privitor l-ar fi putut crede nebunesc, biciui caii negri trăpași să meargă într-o goană și mai mare. La o distanță de mai puțin de trei sute de metri în fața cailor, strada era barată de stîlpi deși de beton, care marcau intrarea în grădina publică — și gestul lui Silvestru de a biciui caii în plină fugă și pe o stradă în pantă părea de aceea, în acest punct al orașului, și mai nebunesc, cu atît mai mult cu cît trăsura intrase brusc în lumina orbitoare a *Mesei cu oglinzi*, care ștergea conturul străzii și topea liniile cenușii ale caselor, încrucișa pe acelea colorate violent ale firmelor, în flăcările toride ale amiezii, mărite și acestea de reflexele în plin joc ale apelor fluviului aflat la o mică depărtare. Izbiți în frunți de această lumină neobișnuită, caii negri se desprinseră de oiște, zgomotul sacadat al potcoavelor — care făcuse să răsune asurzitor pavajul străzii *Marchidanilor* — se frînse, trăsura lunecă din mijlocul străzii înspre trotuarul unde se afla *Masa cu oglinzi*, se izbi de masă, roțile din partea opusă se înălțară în aer, rotindu-se în continuare. Silvestru strînse sălbatic frîiele, caii se zbătură în goana lor ruptă, smulgîndu-și într-o parte și alta trupurile negre și înspumate, bătînd aerul incendiat de flăcările oglinzilor cu picioarele dinainte, în dreptul nărilor, deschise mari, în sus, spre soare. Silvestru mai avu timp să-și vadă în *Masa cu oglinzi* chipul crispat, într-o imagine răsturnată, cu capul în jos, mînînd caii într-un gol imens, în care singurul punct de sprijin era strada fantastic așezată și prinsă cu calupurile de piatră direct pe bolta cerească. În această fracțiune de timp avu vreme să-l înjure pe Popescu și toată stupida lui invenție, „pacostea orașului". Cînd Silvestru s-a văzut în mod normal pe picioare — ca și copacii din jur, cu frunzele spre cer și cu trunchiurile sprijinite pe pămînt — și-a dat seama că totuși numai

Masa cu oglinzi, bine fixată în asfaltul trotuarului, îl salvase de la un accident grav — trăsura, în alunecare, izbindu-se de masă, fusese frîntă din goana nebună, roțile își recăpătaseră echilibrul cu prețul cîtorva spițe despicate, iar caii, sugrumați cîteva clipe de frînarea trăsurii, răsuciți și încurcați în hamuri, cu opritorile smulse din capul oiștii, stăteau acum cu boturile tremurînd în gura trăsurii, cu mușchii picioarelor subțiri zbătîndu-li-se sub pielea neagră, lucie de sudoare. Zgomotul oglinzilor sparte sunase ascuțit și lung în liniștea orașului — și Silvestru, încă turmentat de momentul accidentului și de amintirea imaginii răsturnate pe care i-o aruncase cu cîteva clipe înainte lumina oglinzilor, pipăia cu tălpile printre cioburile lungi pentru a nu călca pe ele, privind cu oarecare sfială bucățile de cer aflate încă în acele cioburi. Apoi, cu biciul în mînă, a intrat în curtea „Hotelului plugarilor", să-l caute pe Popescu, a bătut în ferestrele mici și înguste, dar nu i-a răspuns nimeni, a privit prin geamuri, încăperile erau altfel, de pe podele fuseseră luate saltelele, iar în locul lor se vedeau grămezi înalte de grîu. Prin unele geamuri nici nu putea privi, grîul umplea pînă la refuz interiorul, ceea ce-l făcu pe Silvestru să se depărteze puțin de peretele de paiantă al hotelului și să caute cu ochii și alte semne care să-i arate mai limpede ce poate spune această schimbare suferită în ultimele zile de *hotelul* lui Popescu. Zări pînă la urmă o firmă rudimentară, scrisă proaspăt și în grabă, bătută deasupra unei uși : *Fostă proprietate a Societății Agricole Dunărene — Depozit militar de cereale*. Firmă la fel ca altele, tot proaspete, zărite în fuga cailor și pe alte clădiri din oraș. Dar dacă pînă și *hotelul* de paiantă al lui Popescu a trecut în ultimul timp, fără știrea multora, sub proprietatea societății de sub direcția lui Bazacopol și tot atît de repede au fost transferate... Bazacopol depozitase deci de curînd în magaziile proaspăt cumpărate grîul care nu putea fi decît cel achiziționat în aprilie, dar plătit abia în august,

în momentul recepționării, la prețul stabilit anterior, dar cu bani devalorizați. Mintal, Silvestru înregistră rapid cîștigul fabulos al lui Bazacopol, care între timp „virase" grîul oficiilor militare la un preț exorbitant, cu mult înainte de declanșarea rapidă a inflației și de a fi plătit în bani fără valoare celor care-i livraseră cereale. „Sîntem ruinați. Nu mai am la conac decît patruzeci de vagoane cu grîu, expuse nesiguranței."

Silvestru, ieși în stradă, îndepărtă încet cu piciorul cioburile, ca să poată înainta, controlă hamurile, înnodîndu-le repede cu bucăți de sîrmă părțile rupte, se urcă în trăsură, biciui caii și, înainte de a ajunge la stîlpii de beton dinspre grădina publică, coti pe strada principală, *Mavrocordat*, în plină viteză. La sediul lui Bazacopol a aflat că Societatea Agricolă a fost dizolvată de cîteva zile. Iar directorul ei, Bazacopol, plecase la București. Fusese numit într-o comisie comercială ministerială.

IV

VEȘTI DE PACE

Căruța cu un cal în dreapta oiștii înainta încet pe șoseaua pietruită care lega orașul — de-a lungul Dunării — de satele depărtate ale cîmpului. Femeia bătrînă care mîna calul smucea întruna hățurile de sfoară, dar căruța se mișca la fel de încet și fără spor. Se luminase de ziuă și se zăreau din ce în ce mai aproape casele unui sat, înșirate pe o luncă, cu abur printre sălciile rare. Femeia opri calul, coborî din căruță, potrivi așternutul în jurul tînărului cu tunică militară, care părea că doarme, îi spuse încet : „Mai avem puțin, și ajungem" și se urcă iar, se așeză pe scîndura din față, îndemnînd calul de cîteva ori, pînă ce acesta se hotărî să pornească pe pietrele

mărunte, vinete și ascuțite ale șoselei. Femeia smucea hățurile de cînepă tot mai des și vorbea singură :

— Turtă dulce n-am găsit, dar ți-am cumpărat un briceag cu două limbi și cu plăsele de os. Ai să vezi ce frumos e.

Cînd căruța a intrat în sat, calul se lăsa tot mai greu pe oiște. La un cot de uliță se ivi din față un călăreț în galop, care striga în dreapta și-n stînga :

— Pace, se face pace ! Se termină războiul !

Căruța femeii mergea greu, trasă cînd într-o parte, cînd în alta a șoselei de calul ostenit, aplecat pe oiște. Călărețul își opri cu greu calul său să nu intre în căruță, îl trase spre șanț, își șterse fruntea cu mîneca largă a cămășii și după fața aspră și încruntată părea că e gata să spună vorbe mînioase. Dar privind în căruță, îl zări pe cel în tunică militară, culcat și cu fața palidă. Și vorbele le spuse altfel : liniștit, dezvelindu-și dinții mari și ascuțiți într-un zîmbet de înțelegere :

— Vezi, femeie, că se face pace, e lucru sigur ! Apoi călărețul plesni calul de sub el cu pumnul în coaste, îl întoarse și porni iarăși în galop, strigînd pe șoseaua goală, care străbătea satul : Se face pace, oameni buni ! Ieșiți din case ! N-auziți ?

De pe o altă uliță, înaintea călărețului se ivi pe șosea un car, venind de la Dunăre, cu un butoi plin cu apă. Călărețul trecuse în goană, dar își răsuci iarăși calul și porni îndărăt în aceeași goană, strigînd spre omul din căruța cu butoi :

— Să n-apuc ziua de mîine, se face pace ! Indreaptă caii spre primărie, toți merg într-acolo, să vadă mai bine ce e !

Călărețul își învîrti de cîteva ori calul pe lîngă căruța omului, apoi alergă mai departe, pe alte ulițe.

Omul care venea de la Dunăre a sărit repede jos, a alergat în spatele căruței sale și a smuls cepul de la butoi.

Apa a ţîşnit într-un şuvoi lung, sclipind în bătaia soarelui. Apoi omul s-a aruncat în căruţă dintr-o săritură, a prins hăţurile, s-a aplecat deasupra cailor şi i-a plesnit cu biciul. Caii se smuciră în ham ; căruţa sălta pe şosea în galopul cailor, şuvoiul de apă ţîşnea în urmă din butoi, sclipind, lăsînd o cărare adîncă în praful gros.

— Pace ! Pace ! Se face pace ! striga acum şi omul cu butoi în căruţă, pierind la o cotitură a şoselei.

Femeia îşi mîna mai departe la pas calul ostenit. În faţa ei, dunga de apă şerpuia groasă, strălucind vesel în soarele dimineţii peste pietrele vinete ale şoselei.

Din curţi alergau spre şosea femeile, potrivindu-şi în fugă basmalele, trăgînd după ele copii somnoroşi. Oamenii care porniseră spre cîmp sau spre vii se întorceau în grabă în pas întins, suflînd des şi greu, aruncîndu-şi sapele şi coasele în curţile altora, ca să ajungă mai repede spre primărie, să nu mai dea pe acasă şi să întîrzie. Uliţele toate, şoseaua se umplură de lume, apoi, dintr-o dată, peste strigătele care treceau din om în om se auzi sunetul ascuţit al unei goarne. Călăreţul se ivi din nou în galopul calului, strigînd mai tare.

Clopotele celor două biserici începuseră să bată fără întrerupere. Oamenii curgeau spre primărie în şiruri tot mai dese, trecînd în fugă pe lîngă căruţa femeii.

Femeia înainta cu greu cu căruţa şi calul ei prin mulţimea care venea din faţă tot mai numeroasă şi mai compactă.

— Întoarce căruţa, femeie ! Toţi mergem încolo, numai tu în contra !

Femeia smucea mai departe hăţurile, îndemnîndu-şi calul să-şi vadă de drum. Calul se opintea tot mai greu, rezemat de oişte.

— Întoarce căruţa, femeie, n-auzi ?

Omul care-i tot spunea femeii să întoarcă se luă furios după căruţă, o ajunse din cîţiva paşi şi prinse cu mîinile spiţele roţilor dinapoi şi trase spre el cu toată puterea.

Căruţa se opri. Cîţiva băieţandri rîseră subţire pe la marginile şoselei. Dar privirile omului căzură peste faţa tînărului în tunică militară şi peste trupul lui, întins pe paie. Tresări îngrozit, îşi smulse mîinile de pe spiţe, sărind în lături spre şanţ. Mulţimea îl prinse din nou în cursul ei, gata să-l ia tîrîş. Dar el se desprinse cu toată puterea şi alergă din nou după căruţa femeii, care pornise mai departe.

— Dadă, ia stai puţin.

Femeia nu opri căruţa. Smucea mai departe hăţurile de sfoară, îndemnîndu-şi calul.

— Stai, dadă, dumneata nu vezi, e păcat.

Omul grăbi şi mai iute pasul, trecu înaintea calului şi-l opri. Femeia nu zise nimic, rămase mai departe cu mîinile pe hăţuri, privind înainte.

— Dadă, dumneata nu vezi ? Dumnezeule ! zise omul, şi-şi puse piciorul pe roata din faţă. Se sălta aplecat deasupra căruţei, întinse mîinile şi ridică în palme capul tînărului. Dumnezeu să-l ierte, dadă. S-a sfîrşit.

Omul se dădu jos de pe roată, îşi scoase pălăria veche, pătată de praf şi năduşeală, şi rămase descoperit.

— Haideţi, ce staţi, se face pace, strigară spre căruţă de departe alţi oameni care urcau de pe o uliţă pe şosea. Veniţi ! Goarna suna, clopotele continuau să bată. Femeia trase de hăţuri. Pieptul i se mişcă într-un sughiţ surd. Calul se opinti, dar n-a putut porni. Omul, cu pălăria în mînă, trecu înaintea calului, îl apucă de căpăstru şi-l trase după sine, ducînd mai departe căruţa spre marginea satului.

Mulţimea dispăruse de pe şosea, la cotitura dinspre primărie. Omul descoperit trăgea mai departe calul de la căruţa femeii, mergînd cu capul plecat. Copitele calului loveau rar pietrele colţuroase ale şoselei.

Căruţa femeii a ajuns la marginea satului. Omul care trăgea de căpăstru s-a oprit, să se mai odihnească calul înainte de a porni mai departe pe şoseaua care începea

să urce spre celălalt sat, unde femeia voia să ajungă. Se opriseră în dreptul unei cîrciumi, cu uşa larg deschisă, care avea alături şi un rînd de case albe cu geamlîc portocaliu. În uşa cîrciumii apăru un om scund şi firav — poate cîrciumarul — şi, privindu-l pe cel descoperit din faţa căruţei, strigă spre el cu o voce destul de puternică, nepotrivită pentru statura mică şi slabă :

— Vasile, ai rămas în drum, cu pălăria în mînă, de ce n-ai plecat la cîmp să-mi aduci grîul ? Partea de dijmă ţi-ai adus-o în curte, dar pe-a mea o laşi în soare.

Vasile se întoarse cu spatele la cîrciumar şi zise într-o parte :

— Lasă-mă, domnule Necea !

Trase calul de căpăstru, căruţa se urni şi porni mai departe, pe urcuşul şoselei. Femeia, aşezată cu faţa spre spatele căruţei, culegea acum firele de paie de pe tunica tînărului şi le arunca în lături, pe drum.

Dinspre deal veneau alte trei căruţe. Erau pline cu saci, dar oamenii grăbeau, strigînd şi dînd bice cailor. Căruţele coborau în goană, şi cei trei oameni strigară pe rînd la Vasile :

— Vasile, unde te duci, Vasile ? Se face pace ! Fug nemţii.

Şi pe rînd, cei trei oameni, după ce au strigat şi-au abătut privirile în căruţa femeii, l-au văzut pe Vasile descoperit şi au tăcut. Şi-au strunit caii să meargă la pas, s-au descoperit, punîndu-şi pălăriile pe saci, şi cînd s-au mai depărtat au biciuit din nou caii, rămînînd aşa, descoperiţi.

Necea stătea în mijlocul şoselei. Deschisese larg porţile şi aştepta.

— Trageţi înăuntru, zise celor trei oameni, şi descărcaţi în magazia din fundul curţii.

Oamenii, în loc să intre pe porţi, dădură bice, şi caii porniră mai departe, în trap întins. Unul dintre ei a strigat :

— Vorbim altă dată. Acum n-avem timp. Ai şi dumneata răbdare, se face pace.

Necea a rămas în mijlocul şoselei pînă ce a văzut cum cei trei oameni coborîţi spre sat trag căruţele cu grîu în curţile lor.

Necea se întoarse şi păşi cu paşi mărunţi spre cîrciumă. Se opri în prag. La tejghea, cu faţa spre uşă, stătea un bătrîn cu o goarnă atîrnată pe braţ. Bătrînul părea a nu vedea bine ; pipăia cu tălpile podeaua unsă cu gaz ca să vină spre Necea, din ochi clipea des, şi-şi sucea capul într-o parte şi alta, să audă unde se afla Necea.

— Cînd ai intrat aici ?

— Domnule Necea, zise bătrînul lipindu-şi goarna de piept, dă-mi o ţuică mare pe datorie, că se face pace...

— Ieşi afară !

Necea, după ce l-a scos în şosea pe bătrîn, a încuiat uşa şi a tras obloanele.

V

TÎRG LA FLACĂRA LĂMPII

Nu se luminase de ziuă cînd Silvestru a intrat cu trăsura în sat. Caii negri trăpaşi, mînaţi fără oprire de la conac, erau albi de spumă. Copitele lor călcau înfundat prin praful gros şi umed de rouă. Trăsura cu roţi cauciucate, lăcuită în galben, trecea abia simţită printre gardurile cenuşii ale ogrăzilor goale. Silvestru feri la o cotitură trăsura de un gard căzut peste şanţ.

Pe prispe se zăreau oameni dormind somnul greu al dimineţii. Mulţi neînveliţi, culcaţi în hainele de lucru, aşa cum îi prinsese oboseala. Dormeau cu faţa în sus, sau răsturnaţi într-o dungă, cu capul căzut peste marginea prispei. Femeile, chircite la picioarele bărbaţilor, ocroteau cu trupul copiii.

La un alt colț de uliță, Silvestru ocoli un cal lung, nămolit, culcat pe pămîntul gol, cu botul întins.

Silvestru biciui trăpașii.

Cînd trecu pe lîngă cimitirul cu gard întreg, curat, proaspăt vopsit în alb, îl izbi frumusețea locului. Dincolo de zaplaz, prin iarba înaltă de un verde aprins, se întretăiau netede cărările bătătorite. Flori de toate culorile luceau printre ierburi. Silvestru domoli caii să meargă la pas. Mirosea proaspăt și înțepător a iarbă și flori. Trase adînc aer în piept. „Ce mi-a venit ?“

Biciui iar trăpașii și lăsă repede în urmă curtea cu flori.

Intră pe o uliță întortocheată, plină de gropi.

Un strigăt lung se auzi de undeva. O femeie cu voce ascuțită cînta într-o ogradă îndepărtată — cînta sau bocea, Silvestru nu înțelese :

Lume, lume, cum e viața,
Puțin sclipește ca gheața,
Cum soarele se ivește,
Se rupe și se topește.

Cîntecul se opri. Se făcu din nou liniște. Apoi se sparse în aer un zgomot de găleată goală, trîntită pe o buză de fîntînă.

Înainte de a intra cu trăsura pe șosea, Silvestru întoarse capul spre locul de unde i s-a părut că s-a auzit zgomotul. O fată tocmai lega găleata de lanț și îi dădea drumul să zuruie în fîntînă. „E așa de urîțică și de trecută, că te-ntrebi de ce cîntă. Sau poate de-aceea.“

Silvestru pătrunse cu trăsura pe șosea. Răsări în viteză o limuzină neagră *Packard*, cu perdelele trase. Îl recunoscu pe șofer. Mașina prefecturii județului gonea spre București.

Prin dreptul cîrciumii lui Necea, Silvestru își lăsă caii la pas. Obloanele prăvăliei se dădură încet în lături

și în prag se ivi Tita, nevasta lui Necea. Tita era în cămașă și-și ferea cu palmele de răcoarea dimineții umerii goi. Își ținea genunchii strînși unul de altul și de frig vinele subțiri i se desenau pe sub pielea albă a coapselor, neacoperite de cămașa prea scurtă.

— Oprește trăsura și vino — îi spuse Tita lui Silvestru, care o înțelese mai degrabă după semnele pe care i le făcea cu ovalul feței, rumenit încă de căldura somnului.

Silvestru coborî trăsura în șanțul lat, pe lîngă podișca prăvăliei. Sări jos, aruncă un braț de iarbă proaspătă din cutia trăsurii în fața trăpașilor, le trase de pe frunțile fierbinți căpețelele cu miros iute de nădușeală și le așeză pe capul oiștei. Se îndreptă apoi spre Tita, fără s-o privească.

Tita intră în cîrciuma întunecoasă, urmată de Silvestru, care-i privea absent papucii de catifea albastră. De raftul îmbrăcat în hîrtii colorate dinapoia tejghelii, atîrna o lampă afumată, cu flacără mică, roșiatică. Silvestru închise obloanele și încuie ușa.

— Mi-e frig, zise Tita, trecîndu-și palmele peste șolduri — și păși, strînsă, spre Silvestru.

Silvestru, fără să se uite la ea, ocoli tejgheaua, întinse mîna spre raft și făcu lampa mare. Tita rămase cu gîtul întins, cu un șold străpuns prin mătasea cămășii de colțul rece al tejghelei.

Silvestru, cu lampa în mînă, căuta încruntat de-a lungul raftului, luminînd pe rînd polițele pline de sticle prăfuite, cu etichete vechi și decolorate.

— Cauți pistolul ? I-am schimbat locul.

— Vreau să-l iau cu mine. Plec numaidecît spre oraș.

Auzind asta, fața Titei începu să se trezească din amorțeala somnului, ochii verzi clipiră des și atenți, ascuțindu-și privirile. Și-l văzu bine pe Silvestru cum arăta. Cu hainele boțite, cu cizmele noroite. Avea fața răvășită,

cu cute mari pe fruntea înaltă și-și ascundea ochii su
pleoapele vinete de nesomn. Văzînd cum tremură flacăr
lămpii, Tita crezu că lui Silvestru îi tremură și mîinil
Se depărtă să-l privească mai bine, dar ferit, să nu fi
observată că face asta dinadins.

Tita merse apoi spre raft, dădu la o parte cu mișcăr
încete, întîrziate, niște șiruri mari de covrigi uscați, ș
altele de lumînări de seu, și după multe ocoluri, bin
gîndite și greoi făcute, scoase de sub o învelitoare lung
de hîrtie creponată a unei polițe un pistol automat ș
ca și cum n-ar fi căutat așa ceva, îl puse sub tejghea ș
căută mai departe, oprindu-se apoi, neștiind ce caut
Silvestru îi ceru din nou arma, de data asta răstit. Ti
se aplecă, luă pistolul automat și i-l întinse, zicîndu-
cu o voce moale, în care puse și mirare de-a dreptu
sinceră :

— Aveai arme și la conac. Ai fost dezarmat ? Ple
spre oraș ? E adevărat, acolo nu se dau lupte. Dar dinspr
bălți toată noaptea s-au auzit împușcături. Nemții în
cearcă să se retragă spre Bulgaria, dar au fost întorși ș
risipiți de români. Dacă se îndreaptă din nou spre oraș
Dacă fug spre cîmp și se ascund în porumbiști ? Nu plec
spre oraș acum.

Silvestru rîse — „observ că nu dormi deloc" — ridic
pistolul și la lumina lămpii începu să se uite atent p
țeavă, zicînd mai departe :

— Nemții, cîți au fost pe aici, au fost zdrobiți, n-a
cum să se mai întoarcă. Acum cred că ești liniștită.

— Dar chiar ieri se mai aflau nemți risipiți pe cîmp
prin porumbiști, prin stufărișurile din baltă.

— Ieri și alaltăieri — zise Silvestru și suflă pe țeav

— Necea a scăpat cu greu de gloanțele rătăcite cîn
a venit de la Ostrov prin baltă. A trebuit să se păzeasc
pînă și de focul armatei românești. A fost pînă la urm
dus sub escortă în oraș și ținut cîteva ceasuri pentru cer-
cetări. A fost învinuit că urmărește să cumpere vin, l

Ostrov, la prețuri scăzute, la adăpostul împrejurărilor. La adăpost !

Silvestru tăcu.

— Pleci spre oraș și uiți că mergi pe cîmp deschis.

Silvestru luă palmele Titei care urcau moi și fierbinți pe sub reverele hainei — și le îndepărtă. O privi țintă, apoi își reluă cercetarea asupra pistolului. Cum stătea cu spatele spre tejghea, Silvestru se săltă în mîini și se așeză printre sticlele și paharele goale rămase de cu seară pe lemnul cojit de vopsea. Demontă arma, întinse cu grijă piesele pistolului pe tejghea și începu să le curețe atent cu o batistă albă, de mătase. Scoase apoi un tub dintr-o geantă de piele care-i atîrna pe umăr, unse pe rînd piesele, le montă, din aceeași geantă luă cartușe și umplu cele trei încărcătoare. Vîrî totul în geantă, sări de pe tejghea pe tălpi, se plimbă o vreme pășind absent pe podelele unse cu gaz, se opri privind pereții afumați ai cîrciumii, apoi îi zise Titei pe un ton foarte obișnuit :

— Îți vînd grîu. Treizeci de vagoane. Vreau să-ți știu pretențiile. Spune.

— Îți spun ceea ce știi și tu — zise Tita cu o voce tristă, care mărturisea foarte mult reproș, ceea ce-l făcu pe Silvestru să pară mirat. Zilele astea — urmă ea — imediat după armistițiu s-au arătat pentru mulți zile neprețuite, dar și numărate. Sînt zilele marilor cariere — zise Tita, căpătîndu-și calmul în ton — dovadă, Bazacopol. Cine a căzut sub loviturile bine țintite ale lui Bazacopol caută acum scăpare spre sate... Vrei să-mi vinzi grîul care ți-a rămas la conac. Ți l-aș fi cumpărat mai înainte și cu mine n-ai fi pierdut. Și totuși, n-ai procedat rău, am observat asta. În jocul ultimelor luni ai plasat grîul proprietarului, iar pe-al tău l-ai păstrat în magazii... Cît mai e front și cît milioanele sînt ieftine, îmi îngădui și eu să fiu prevăzătoare. Nu cumpăr grîu.

Silvestru făcu un gest cu palma de înlăturare a unor astfel de replici, se uită la gleznele albe ale Titei, la pa-

pucii de catifea albastră, apoi îi privi genunchii, umerii goi. Tita se rezemase de un stîlp al casei care dădea spre salonul cu biliard, își ținea mîinile sub cap și-l privea compătimitoare pe Silvestru.

— Scuză-mă, Tita. Vorbești de front și de milioane în pielea goală. E bine totuși să-l trezești pe Necea, el nu va lăsa să-i scape o tranzacție cu grîu destul de convenabilă.

— Mă jignești. Cel puțin față de mine te arătai înainte prevenitor și ocoleai insultele. Știi exact situația din casa mea. Îmi spui să-mi trezesc soțul, cînd nu cu el trebuie vorbit și hotărît, cînd este un lucru de hotărît. Ești un om slab. Am simțit mai de mult că ești un om slab.

— Vorbești foarte îngrijit, totdeauna ai vorbit îngrijit și pentru asta cheltuiești timp — zise Silvestru, apropiindu-se de tejghea și privind din nou spre rafturile cu covrigi și cu lumînări de seu. Hotărîrile le iau împreună cu tine. Dar acum e nevoie de Necea.

— Cînd va fi nevoie, am să-l chem. Poți lua loc și ascultă-mă. Înțelegerea cu grîul n-o putem hotărî în asemenea împrejurări decît numai în schimbul aranjamentului cu pămîntul.

Tita a adus un scaun, Silvestru s-a așezat fără să se arate prea mișcat de ceea ce îi amintise Tita. Își privea atent mîinile, cu gestul de oboseală pe care-l obișnuia.

— Ar fi bine să te îmbraci. Iar podelele astea miros prea tare a gaz — zise el și se ridică ; se duse spre raft și potrivi flacăra lămpii care începuse să fumege.

Tita se așeză în locul lui Silvestru pe scaun.

— Nu am vreme să mă ocup de transportul grîului — spuse ea. Pe oamenii de aici din sat nu-i amestec în lucruri care mă privesc. Ai terminat treierișul, mi-l poți aduce liniștit.

Silvestru nu-i răspunse. Luă o sticlă din raft și-și turnă într-un pahar o băutură galbenă.

— E mai mult făcută din buruieni. Dar nu e periculoasă — zise Tita. Necea mi-a făcut și cîteva medicamente de casă foarte bune. Soia nu vinzi ?

— Soia ? — întrebă Silvestru mirat. Vrei soia ? — și-și încruntă chinuit fruntea. Îmi pare rău, dar soia nu mai am.

„Vrea soia." Silvestru continuă să aștepte absent pînă ce Tita își va gîndi cu glas tare satisfacția de a încheia tranzacții pe care nu avusese altcîndva șansa să le încheie la o asemenea anvergură, în capătul de cîmp în care trăia. Își aminti de replica Titei despre „carierele acestor zile" și dacă „fiecare socotește că aceste zile sînt pentru sine". Tita, nici ea nu le considera altfel. „Totuși, a spus că vrea soia — să fie atît de nepricepută ?" — se gîndi din nou Silvestru. Tita continua să vorbească, el n-o asculta și mintea îl duse la confuzia pe care femeia o făcuse. Negoțul cu soia se prăbușise, Oficiul „Soia" înființat de ocupația germană în vederea fabricării uleiurilor pierise subit, odată cu întoarcerea armelor. Tita nu făcea nici o deosebire între Oficiul „Soia" și Societatea Agricolă care achiziționase grîu pentru simplul motiv că la ambele instituții condusese Bazacopol. Or, Bazacopol, departe de a se fi prăbușit, era eroul zilei... Multe din subtilitățile ascensiunii lui Bazacopol Titei îi scăpau. Silvestru o privi din nou, Tita încetase, nu mai vorbea, și aștepta ultimul cuvînt. Silvestru își luă un alt scaun și se așeză lîngă Tita. De afară, de pe șosea, se auzi zgomotul cîtorva căruțe. „A răsărit soarele" — își zise Silvestru, apoi îi spuse Titei pe un ton care nu mai îngăduia replici inutile :

— Cît pămînt ai, exact și unde ?

— Optzeci și patru de hectare, în parcele, în zona Marosin.

— Pămînt slab. Țelină. Nisip.

Lucrul era adevărat.

Silvestru întrebă din nou :

— În caz că le vei pierde... Sînt cele pe care le-ați plătit cu cîteva duble de grîu un pogon pe timpul secetei ? Sînt nesigure, nu trebuia lucrat așa.

— Nu le voi pierde.

— În sfîrșit. De cîți ani iei uzufructul de pe celelalte o sută de hectare, proprietatea lui Necea ?

— De șase ani. Dar am susținut cîrciuma și îngrijirea vitelor.

— Te interesează să devii proprietară de pămînt ?

— Am spus de atîtea ori că nu, în cazul că se vor achita datoriile pe care le am față de frații mei vitregi.

— Necea le va achita. El vrea pămîntul. În ceea ce mă privește, am obținut ca proprietatea lui cu pămînt mai slab să fie schimbată cu pămîntul fraților tăi, mult mai bun, hotar cu moșia lui Ceară. Necea nu va ridica nici un drept asupra depozitelor tale de grîu. Cele treizeci de vagoane ți le vor aduce frații tăi de la conac. Anul acesta ați avut mult pămînt în dijmă ?

— Puțin. Pierderea de zilele trecute nu e mare. Dar voi lua grîul înapoi.

— Sînt lucruri care te interesează pe tine și pe Necea. Știu că ai început să construiești ceva într-o parte a satului, casă, magazii, pătule. Îți achiți datoriile cu cîrciuma asta, cu casele de aici, cu acareturile celelalte ori cu partea de pășune din baltă, care vor reveni fraților tăi vitregi, și prin ele vei acoperi și diferența de preț pentru schimbul de pămînt între Necea și frații tăi. De fapt cîrciuma și celelalte sînt proprietatea lui Necea. Nu te simți jignită... Frații tăi renunță să mai ridice pretențiile vechi asupra a ceea ce mai ai în alte locuri. Îmi sînt obligați. Îmi revin din acest schimb moara lor de ulei, parcul de animale și ferma de lîngă oraș, ceea ce pentru ei e încă o dată avantajos, îmi datorau plata muncilor agricole pe care le-am făcut cu mașinile timp de doi ani. Și acum, pentru toate astea, nu-ți cer decît o bucată de pîine, sînt ostenit, n-am mîncat aproape nimic de ieri dimineață. Dă-mi o bucată de pîine. Trezește-l pe Necea, plecăm cu trăsura, cei doi frați ai tăi ne așteaptă în oraș.

Silvestru o îndepărtă de el pe Tita, o întoarse de umeri și-i făcu semn să plece în casă, să-i aducă bucata de pîine pe care i-o ceruse și să-l trezească pe Necea.

Tita pășea sigură de ea, plescăindu-și papucii albaștri. Silvestru o privea obosit și după ce ea dispăru înapoia ușii, zise oftînd :

— Nenorocita, e ruinată.

VI

UN OM VINE CU TUNUL ACASĂ

Trăsura galbenă cu cai negri dispăruse de mult timp de pe șoseaua satului, îndreptîndu-se spre oraș, cu Silvestru, Tita și Necea, — cînd dinspre porumbiștile cîmpului a intrat pe o uliță un soldat care mîna două iepe roibe ce trăgeau după ele un tun. Soldatul se dovedea grăbit — cînd o femeie ivită la un gard îl întrebă : „Senciule, nu cumva ești tu ? Nu te-am mai văzut de un an." Senciu răspunse fără să oprească tunul : „Eu sînt, dar n-am timp, stau puțin, trecem cu armata pe cîmp." După alte cîteva întrebări la fel pe care i le-au pus femeile și bărbații întîlniți, Senciu a ajuns în dreptul unui gard dărăpănat, a deschis larg porțile și a tras tunul în curte. „Senciule, tu ești ?" — l-a întrebat mirată și femeia din curtea unde Senciu adusese tunul. „Eu sînt, nevastă, și tu te miri ?" Și Senciu își luă femeia în brațe și o duse pe sus în casă, închizînd ușa după el.

— E adevărat că a venit Senciu ? — a strigat un om, venind în fugă pe șosea, spre mulțimea care se strînsese ceva mai departe de curtea lui Senciu, unde iepele roibe rupeau cu gîturi întinse frunze din salcîmul de la fruntea casei.

— E adevărat, Vasile. A venit Senciu cu tunul acasă. Lasă-l, a intrat în casă cu nevastă-sa, face și el puțină dragoste și pe urmă pleacă din nou pe front. Ce era cu bătrîna și cu căruța cu un cal în dreapta oiștei ? Te-am văzut ieri, îi duceai calul de căpăstru încolo. Păcat, am auzit că băiatul nici nuntă nu făcuse.

Vasile nu răspunse, dar după un timp zise către un grup de oameni care-l chemase la o răspîntie, sub un dud :

— Eu m-am pregătit — și-și arătă legătura cu merinde de sub braț — plec acum spre oraș. Ordinul de chemare spune să fiu de astăzi la garnizoană. Am auzit că de acolo plecăm numaidecît spre Transilvania.

— La ce armă, Vasile ?

— La geniu. Sînt sergent.

S-au mai strîns și alți oameni, cu legături sub braț sau pe mînă, urmați de femei și de copii, s-au alăturat grupului în care Vasile explica aparatele cu care se lucrează la unitatea lui. „Tunul pe care-l vedeți — și arătă spre salcîmul de la fruntea casei lui Senciu — e un tun tip..." Și le spuse tipul de tun, luînd o creangă de prin șanț și desenînd pe piatra șoselei mai multe tipuri de arme. Mai sosi un om, care după ce întrebă : „A venit Senciu ?" — și după ce i se spuse mai mult pe tăcute că a venit, se alătură și el grupului, intrînd în vorbă cu ceilalți oameni.

Din sus, de pe panta șoselei, a început să coboare spre sat un șir de căruțe, cu încărcătură grea, cei care mînau caii mergeau pe jos, ținînd oiștile de capete. Șirul de căruțe ajunse în dreptul mulțimii care aștepta nu departe de curtea lui Senciu. Atunci văzură oamenii că șirul de căruțe erau încărcate cu arme. Șirul se opri, să se odihnească puțin caii.

— Am strîns armele de pe cîmp — spuse unul din căruțași fără să fie întrebat. Le-au lepădat în fugă nemții. Acum locul e curat. Avem și vreo trei nemți. I-am găsit

în porumb, la Valea-cu-Mure. Gheorghe, strigă omul spre spatele convoiului, adu nemții puțin încoace, să-i vadă lumea.

Gheorghe îi aduse.

— Du-i acum înapoi — spuse celălalt după ce oamenii îi văzură.

Gheorghe nu plecă, întîrziind vorbele :

— Le e cam sete, îmi fac mereu semne că ar vrea apă.

Oamenii vorbeau aprins despre altceva și se înțelegeau care dintre cei rămași în sat să plece spre conacul lui Silvestru de la Drumul Subțire.

Senciu ieși de pe poartă cu tunul, mergînd în fața iepelor roibe și ducîndu-le de hățuri. Apoi se sui pe afet și cîrmi pe șosea spre mulțimea oprită sub dud.

— Vorbeam despre grîu — îi zise Vasile lui Senciu. Tu chiar nu mai stai deloc, Senciule ?

Senciu făcu semn spre porumbiști, coborî pe ulița de unde venise, „trebuie să-mi ajung regimentul din urmă, vedeți că trebuie să se dea pămînt, aveți grijă" — și grăbi iepele roibe.

Convoiul de căruțe cu încărcătura de arme porni spre oraș, urmat de grupul celor din sat care mergeau spre garnizoană să fie încorporați. Alături de ei pășeau și cei care rămînînd în sat trebuiau să ia calea spre conacul de la Drumul Subțire.

Vasile, cînd convoiul a ajuns în dreptul curții lui Senciu, dădu bună ziua unei femei care strîngea de lîngă fruntea casei cîteva crengi de salcîm rupte și risipite pe jos. Femeia lui Senciu lăsă crengile și vru să intre cît mai repede în casă, ferindu-și obrajii roșii de privirile oamenilor, dar zări nemții și se apropie sfioasă de gard să-i vadă.

— Le e cam sete — zise Gheorghe spre femeia lui Senciu, arătîndu-i pe cei trei. Încă de la Valea-cu-Mure le e sete. Pe aici, după cîte văd, nu prea sînt fîntîni.

Femeia întoarse capul, potrivindu-și mai bine basmaua peste obraji — dar oamenii satului nu prea priveau la obrajii ei, se uitau mai mult la urmele roților de tun lăsate în curte. Femeia plecă în casă și după un timp a adus o găleată cu apă și o cană de pămînt, pe care le-a lăsat repede în pragul porții și a început apoi să-și facă de lucru prin curte.

Tîrziu, cînd convoiul de căruțe și de oameni se depărtase mult de sat, și-a întretăiat drumul cu alt convoi, poate un convoi de pribegi, căci purtau saci goi înfășurați pe mijloc și în jurul umerilor.

— Sîntem moldoveni, căutăm grîu.

Oamenii care trebuiau să meargă spre conacul de la Drumul Subțire s-au depărtat de Vasile și de ceilalți și au pornit de-a dreptul peste cîmp. Moldovenii mai rămăseseră un timp în mijlocul șoselei. Li se păru că oamenii plecați pe cîmp le fac semne, sau numai întorceau mereu capetele și se uitau spre șosea. Și atunci moldovenii au pornit și ei în urma celor care mergeau peste miriști și se îndreptau spre Drumul Subțire.

VII

PE DRUMUL SUBȚIRE

Peste cîmp, printre miriștile galbene, se ivește din cînd în cînd firul subțire al unui drum, se vede ca o dîră de colb alb legînd întrerupt orizonturile, sub lumina dogoritoare a amiezii. Pe distanțe mari, drumul subțire dispare, ascuns de verdele înalt și întins al porumbiștilor compacte. Printre miriști, acolo unde drumul subțire apare din cînd în cînd fragmentat, nu circulă nimeni, dar zgomote se aud. Zgomote de roți de căruțe și de tunuri, de motoare de mașini încărcate, gonind în viteză, de șenile de tancuri care se derulează dur, nevăzut. Sînt

zgomotele care se ridică dintre lanurile înalte de porumb și sună și peste părțile goale și neumblate ale Drumului Subțire. Un timp numai. Apoi convoaiele armatelor românești se ivesc, și pe firele despletite ale drumului, printre miriști, cîmpul începe să fie cuprins în întregime de curgerea zgomotelor, de sclipirile armelor ce se încrucișează în aer deopotrivă deasupra porumburilor înalte cît și deasupra șesurilor secerate.

Mult depărtat de firul Drumului Subțire, se zărește un mic pătrat verde-brun, cu laturile precis trase — e o lizieră de salcîmi așezată la un capăt de cîmpie, la întretăierea Bărăganului cu apele dinspre miazăzi ale orizontului, ce ard și tremură transparente. În mișcarea zgomotelor care inundă întreaga cîmpie, micul pătrat al lizierei stă singur și nemișcat, ca un desen minuscul de geometrie, zgîriat peste această întindere vegetală vie și debordantă, străbătută de trecerea fără oprire a convoaielor militare. Dacă cineva s-ar apropia de lizieră, după ce i-ar parcurge aproape toate laturile ca să descopere într-un colț intrarea mascată de cîțiva arțari bătrîni, s-ar găsi apoi în fața a numeroase alei din pietriș mărunt și vînăt arcuite în semicercuri printre clădirile aproape noi, din piatră, ale unui conac, contrastînd prin precisa ordine a așezării acareturilor, cu starea improvizată a celorlalte conacuri risipite printre porumbiștile cîmpiei. În fața remizelor cu geamuri înalte, trei tractoare stau în linie, cu remorcile încărcate, gata pregătite, acoperite cu prelate de pînză tare. Cercul din colțul magaziilor cu grîne, care reprezintă una din curțile conacului, nu arată nici o mișcare, în mijloc stă singură o fîntînă, al cărei jgheab lung, căptușit cu tablă nichelată, strălucește încins sub soare. Miroase a fier încins și dinspre drugii grei și lați, prinși cu lacăte mari la ușile magaziilor cu grîne. O pisică albă doarme pe treapta scării unei magazii. Sub scară stau o sapă cu tăișul în sus și alte cîteva unelte părăsite acolo de cine știe ce om grăbit.

Din subsolul unei clădiri, așezată nu departe de remize ies valuri de fum de tutun prin geamurile deschise, da fumătorii tac acolo înăuntru.

Salcîmii înalți și subțiri, care înconjoară curțile co nacului, au crengile și frunzele nemișcate sub soarel amiezii. Umbra lor zdrențuită de lumina toridă stă pe lutu albit de căldură. Se aude de undeva, de peste cîmp, bă taia depărtată a unui clopot, care tace și el după un timp

Pietrișul mărunt și vînăt de pe aleile conacului păs trează urmele proaspete ale unor roți subțiri de trăsură

Dinspre grajduri vine către fîntîna de lîngă magazi un cal murg, bătrîn. Calul își poartă buzele prin jgheabu gol și apoi rămîne nemișcat cu capul în jos și cu och închiși.

Un mînz roib răsare de undeva și începe să alerg pe aleile de pietriș. Zvîrle din copite, se învîrtește în juru petei sale de umbră și nechează. Aleargă spre jgheab galopînd. Ajunge, se proptește brusc pe cele patru picioar și rămîne așa, cu capul zvîrlit în sus, cu urechile drepte ascuțite. Nechează mărunt. Calul murg încearcă să-și ridice botul greu din jgheab. Dar capul îi cade și ma mult între marginile de tablă lucitoare. Dă drumul la un geamăt care saltă trîmbe de colb din jgheab. Mînzul sare într-o parte. Picioarele îi tremură. Apoi, pornește în goană printre salcîmii nemișcați care înconjoară din patru părți curțile conacului. În urma lui se ridică din ierbur un praf fin, ca un abur.

Vîntul bate cîteva clipe. Salcîmii își mișcă încet cren- gile mai subțiri. Cîteva frunze galbene cad.

Dintre acareturi vine șchiopătînd un om adus de spate, poate grăjdarul, are în mînă o furcă cu dinți de fier. Caută să prindă cu auzul ceva, poate locul pe unde a fugit mînzul. Pipăie cu opincile, pășind pe pietriș, după felul cum merge se pare că n-are vederea bună, ajunge la jgheab, întinde mîinile prin jurul fîntînii și dă de coama

aspră a gloabei bătrîne. Apoi apucă lanțul și lasă găleata să cadă, huruind, în fîntînă. Buzele calului încep să tremure. Grăjdarul, adus de umeri, răstoarnă în jgheab apa rece și limpede care cuprinde pînă dincolo de nări botul buzat și țepos al animalului. Dar calul nu bea. Își scoate din cînd în cînd nările și-și vîră iarăși botul în apa rece. Omul fluieră scurt spre locul unde se aude galopul mînzului. Galopul încetează. Dintr-o latură a salcîmilor mînzul roib își scoate fruntea țintată în alb și urechile, ciulite înainte. Întinde botul sforăind, lovește în pămînt cu piciorul drept din față, alb tot pînă la piept. Pornește apoi în salturi, în dreapta și în stînga, scuturînd din cap. După care se îndreaptă în trap mărunt spre jgheab, cu gîtul arcuit, cu botul adus spre genunchi. Grăjdarul îl prinde cu o mînă de sub bărbie, iar cu cealaltă trage de coamă calul murg. Vrea să-i ducă spre grajduri, dar la fîntînă venise un om înalt, destul de tînăr încă, avea un bici în mînă — și-l întrebă pe grăjdar :

— Cînd se întoarce Silvestru al vostru la conac ?

Grăjdarul tace și așteaptă ca și cum n-ar fi auzit, apoi după un timp îndelungat îl întrebă el pe celălalt :

— Ce se aude peste cîmp ? Nu prea văd și nu prea aud.

— Trec armatele.

— Care ? Rușii ?

— Ale noastre. Celelalte n-au sosit încă, poate nici n-au să treacă pe aici.

— Am auzit că au să treacă. Așa spunea cineva aseară — zise grăjdarul.

— Nemți pe aici nu mai sînt. I-au izgonit ai noștri — zise celălalt — poate să mai fie vreunul ascuns prin porumb. Zici că nu știi cînd se întoarce Silvestru ?

— Nu știu — răspunse grăjdarul. Trase după sine calul murg și mînzul, îi împinse pe ușa deschisă a unui grajd, intră și el și trase zăvorul pe dinăuntru. Apoi ia un braț de paie, le aruncă într-o iesle. Se suie în iesle, își pune pălăria veche la căpătîi și adoarme adînc.

Omul care venise lîngă fîntînă și-l întrebase pe grăjdar despre întoarcerea lui Silvestru se mai suci o vreme prin curțile conacului izbind cu biciul în pietrișul de pe alei ; merse spre cele trei tractoare, le ciocăni cu degetul aripile de oțel de la roți, trecu în spatele remorcilor și ridică pe rînd colțurile nituite ale prelatelor : în două remorci erau saci plini, omul pipăi și simți că e vorba de grîu ; în a treia remorcă erau geamantane, baloturi, cufere din lemn și răchită, iar într-un colț, prins într-un schelet de scîndură, un birou negru, sculptat pe la margini și pe fața sertarelor. Omul privi atent florile complicate săpate în lemnul biroului, apoi acoperi la loc lucrurile cu prelata. „Silvestru vrea să se mute la oraș. Cam fuge, adică." Se întoarse spre fîntînă și de acolo spre magazii, strigă din buze, — „phtrț !" — spre pisica albă care dormea pe treapta unei scări. Pisica pieri speriată sub scară, pe lîngă tăișul de sapă, dar veni lunecînd repede înapoi și sări de-a dreptul pe lîngă picioarele omului care o izgonise. Omul rîse tare și strigă, mergînd de după magazii : „Nici o pisică n-are unde se ascunde de voi". Cînd ajunse după magazii, repetă vorbele despre pisică, dar zecile de oameni care stăteau înșirați la umbră tăcură. Fumau, își aruncau ochii pe ziarele întinse pe iarbă sau își căutau ceva de lucru cu mîinile, cioplind o creangă uscată, împletind cîteva paie găsite în jur — și nu-i răspunseră nimic omului cu bici în mînă venit dinspre curți. La umbra tuturor celor opt magazii stăteau în așteptare mulțimi de oameni, în grupuri sau răspîndiți stingheri pînă spre salcîmii din apropiere. Mai departe, pe sub salcîmi se aflau

rînduri de căruțe cu cai deshămați, iar pe sub căruțe, așezate pe țoluri vărgate, stăteau femeile într-un cot, de vorbă, unele aveau cu ele copii de țîță. Sub una din căruțe nevasta lui Senciu vorbea cu o altă femeie, spunîndu-i că a venit și ea la conac numai să vadă ce se întîmplă, că lui Senciu, mai curînd sau mai tîrziu, tot trebuie să-i dea pămînt, chiar și grîu, dar el are să primească prin „lege", pentru că Senciu e ocupat cu frontul și n-are timp să dea roată conacelor, cum fac alții care „așteaptă să le pice din senin de toate". „Lasă că nici nouă nu ne pică chiar așa din senin — răspunse cealaltă — la tine tot a mai venit bărbatul cu tunul acasă după doi ani, dar eu nu l-am mai văzut pe-al meu, am primit doar o hîrtie că nu mai este" — și femeia începu să plîngă încet. Nevasta lui Senciu plecă de lîngă ea și merse la umbră sub altă căruță, unde se afla o femeie cu pîntecul mare, care cosea o bucată de pînză și căreia-i zise : „Vorbeam cu Eleonora despre grîul ăsta din magazii. Ea crede că eu aș spune altfel. Vasile al tău ți-a trimis vorbă de la oraș ? A plecat spre Transilvania ?" „A plecat chiar alaltăieri seară, cu un tren, așa am auzit". „Cînd trebuie să naști ?" — o întrebă nevasta lui Senciu. „Cam în zilele astea ar fi sorocul." „Vai de păcatele mele, și de ce n-ai stat acasă ?" „Cum era să stau, doar e vorba de grîu." „Ție oricum trebuie să-ți dea grîu de aici sau din altă parte — spuse nevasta lui Senciu — Vasile e plecat pe front și apoi, dacă au să se facă alte legi, cum se aude, poate-ți dă și pentru copil, așa se spune, că de-acum are să se dea părți și pentru copiii mici. Eu n-am avut noroc de copii. Sînt luată cu Senciu de doisprezece ani, dar de făcut, n-am făcut. Nu știu cum, dar alaltăieri, cînd a trecut Senciu cu tunul pe acasă, am simțit că am rămas și eu." „Să dea Dumnezeu" — zise cealaltă — și cîrpi mai departe bucata de pînză pe care o pregătea ca scutec. „Vasile al meu a avut mare noroc la copii, și dacă n-ar fi lipsit trei

ani, cît a stat închis din pricina judecății de la tribunal cu Necea, am fi avut acum șase copii, nu trei, patru adică, cu ăsta, noul." „Să vă trăiască. Cine să fie omul în bocanci care se tot plimba mai adineauri cu biciul în mînă prin curțile conacului și a mișcat din loc pisica albă de pe scara magaziei de colo ?" „Este Petre, nu-l știi, care a fost plecat cîțiva ani cu caii și cu căruța la digul grădinilor de legume de la Mahîru. A venit și el acum, s-a adunat pe acasă. El a vorbit și a spus prin sat că ar fi bine să fie păzite zilele astea magaziile de la conac, să nu fugă grîul. S-a deșteptat și el, dacă e om umblat. Aleargă mereu, în zilele astea, între oraș și satele noastre. Atît că nu-i însurat și doar e bătrîior, are aproape patruzeci de ani." „Poate că are ceva lipsă — răspunse nevasta lui Senciu. Oamenii care tot umblă de colo-colo neînsurați au ceva lipsă. Sau așa i-a fost sortit, să nu se însoare." „Lipsă de unde să aibă, de ținut a ținut cîteva femei pe unde a fost, e om în putere, numai ce s-a întors în sat, și femeile iubețe de la noi i-au ieșit înainte gătite cu basmale galbene și i-au făcut cu mîna" — rîse încet nevasta lui Vasile. „Zici că Petre e — și eu să nu-l mai cunosc. E drept că a trecut pe la mine într-o seară, cu cîteva zile înainte de a veni Senciu, m-a întrebat cînd vine bărbatu-meu, n-am știut ce să-i spun, am stat de vorbă cu el, dar nu mi-a trecut prin gînd că e Petre, și doar mi se păruse mie că-l cunosc de undeva. Doamna Tita, dacă l-a văzut din nou, iar are să-l cheme să-i dea compot, doar știi, acum vreo șase-șapte ani se auzea că ar fi trăit cu el și-i dădea să bea compot de gutui" — spuse nevasta lui Senciu. „Poate să fi fost vorbe, Petre nu prea s-a vîrît slugă nici la cîmp, nici la așternut, e om cu rușine, dacă a muncit și el la alții ca să trăiască, a muncit prin alte locuri, să nu-l vedem noi, cei din sat, că-i era silă să stea fără nimic, nici casă nu i-a lăsat maică-sa, a vîndut-o pe băutură, la cîrciuma lui Necea" — zise nevasta lui Vasile întinzînd

scutecul cîrpit pe iarbă. „Fel de fel de lume, numai legile dacă au să se schimbe, atunci e bine. Că oamenii, fiecare cu păcatele lui, cîte le ai, cu ele rămîi" — spuse nevasta lui Senciu închinîndu-se. „Cine știe, parcă omul află vreodată cît este în stare să facă și să desfacă ? Dacă e vorba pe legi, omul mai mult nu s-a știut, decît s-a priceput. Trei ani de zile Vasile a stat închis și cînd a venit îmi spunea : «Mă gîndeam că nici mîinile nu mi le-am știut cum trebuie — și cînd clipeam acolo la închisoare mă minunam ce pot face eu cu ochii.» Vasile a stat trei ani închis, mai din nimic, nici de înjurat nu se pricepea să înjure cum trebuie, nu s-a bătut cu nimeni, se mînie numai și se încurcă în mînie. Cînd i s-a întîmplat zilele trecute de-a oprit căruța bătrînei, trăgînd de spițe, — noaptea nici n-a dormit în casă, — m-am făcut că nu-l aud și nu-l văd, dar știam că stă pe undeva prin curte și se gîndește în felul lui ; cum vine pacea, adică, și trage după ea și necazurile din urmă și le aduce oamenilor în față și le spune așa : «bine dacă are să vă fie vreodată, ce folos că ați uitat prin ce-ați trecut cu ani în urmă ?»" „Doamne, cum vorbești, nu cumva tu și cu Vasile ați trecut la secta pocăiților ?" — zise speriată nevasta lui Senciu. Femeia lui Vasile își trecu palmele peste pîntecul mare și după o vreme zise : „Mă uit la moldovenii care stau la colțul magaziei de colo. De cînd or fi plecat de acasă de la ei ? Și întîrzie pe aici, pe pămînt depărtat. Noi tot sîntem mai aproape — și cunoaștem de unde răsare și apune soarele deasupra noastră." „Eu mă mir ce caută ei tocmai aici. Să se fi dus la magaziile lor din Moldova" — spuse cu voce săltată nevasta lui Senciu. „Acolo nu e grîu — răspunse nevasta lui Vasile — oamenii din satul nostru și din satele vecine, care s-au îndreptat încoace spre conac, le-au spus să plece prin alte părți, de pildă spre conacul lui Ceară, acolo să aștepte ei. La Ceară au muncit tot oameni de adunătură, și acolo ar fi de regulă să încerce și ei. Moldovenii au plecat într-acolo, dar conacul lui Ceară

era cu magaziile sparte și golite de grîu. Și moldovenii au venit iar aici și le-au spus alor noștri: «Cîte un sac să primim și noi. Dacă nu se poate cu plată, vă muncim pe acasă, ne pricepem la lemnărie, la învelit case, la făcut saivane pentru oi, la șosele, luați-ne și vă muncim.» «Noi nu facem slugi — s-a răstit la ei Petre — eu am muncit tot prin alte părți, dar cînd am simțit zilele astea că e ceva de ales din amărîta de viață, m-am întors în satul meu să dau o mînă de ajutor și să cer două. N-am întîrziat pe unde am pribegit, că nu știam acolo dincotro trebuie prinse lucrurile mai bine, acuma cînd fiecare lucru trebuie cîntărit și luat din toate părțile.» «Dați-ne grîu și vă semnăm o chitanță, sîntem un sat întreg, aveți încredere» — i-au spus lui Petre moldovenii. «Cu chitanță ar fi o treabă — a zis unul din satul nostru — Petre, cînd stai de vorbă cu oamenii tăi din oraș, întreabă dacă e în vigoare să le dăm moldovenilor grîu pe bază de chitanță.» Petre, cînd s-a întors iarăși de la oraș la magazii, a zis că nu i-a întrebat pe-ai lui de chitanță, a avut altele de întrebat și de pus la cale. Și pe răspunderea lui a primit de la moldoveni chitanță și le-a umplut cîte un sac de grîu dintr-o magazie, care fusese lăsată deschisă azi-dimineață de Domițian ca să intre aer. Lumea a priceput că Domițian a deschis magazia asta, unde e grîu cam amestecat, spart și nevînturat de pleavă și că vrea să ne ungă ochii pe ferite și să plecăm de la conac. Moldovenii sînt grăbiți și Petre a întrebat dacă vor grîu din ăsta, le-a umplut sacii cu grîu, ai noștri nu le-au dat deocamdată căruțele să-l care spre gara orașului." „Cine e Domițian ?" — întrebă nevasta lui Senciu. „E fratele lui Silvestru, el ține cheile conacului. Are fața pîrlită, de cînd era mic, se zice, nici sprîncene nu i-au mai crescut. Se ivește din cînd în cînd prin curte și se face că nu vede că oamenii și-au tras căruțele de ieri în jurul conacului." „Dacă Petre se amestecă și dă grîu moldovenilor, nu e drept ca noi să nu luăm, — zise cu voce ascuțită nevasta lui Senciu. Oamenii vorbesc că au

să aștepte seara și au să-și încarce căruțele cu grîu bun din magaziile încuiate și au să plece spre sate." „Parcă oamenii noștri așteaptă să spargă magaziile ? Cine știe, după cît se vede, mai mult păzesc să nu vină careva să înstrăineze grîul, și să curgă în alte părți degeaba, mai ales cu trecerea asta pe cîmp a fel de fel de oameni și de întîmplări" — zise nevasta lui Vasile.

Nevasta lui Senciu plecă repede spre umbra altei căruțe, se așeză și-i spuse femeii de acolo: „Femeia asta a lui Vasile mi se pare că a trecut la pocăiți. Și doar îl știam pe Vasile că nu prea rabdă citaniile."

Petre și cîțiva oameni au venit înspre salcîmi și trecînd pe lîngă căruțe le-au spus femeilor să se întoarcă acasă, cum au să se întoarcă și o bună parte din bărbați. Magaziile trebuie păzite, dar nu e nevoie de atîția — trei sate să stea zi și noapte pe lîngă rampe cînd sînt și acasă atîtea de văzut și de făcut. Dar femeile, chiar și acelea care nu răspunseră răstit, n-au vrut să plece și au rămas la umbra căruțelor; unele, ca să arate că n-au de gînd să se urnească, au început să-și alăpteze copiii. Nici dintre bărbați nu au plecat prea mulți, din cîți au plecat, o bună parte erau bătrîni. Ceilalți rămaseră mai departe pe unde erau, mutîndu-se după umbră, și-și povesteau întîmplări din nouă sute optsprezece, de la nunțile lor, de la botezul copiilor. Din cînd în cînd se desprindea cîte unul de la umbră, mergea la fîntînă, aducea de acolo găleata plină de apă și trecea, chemat cînd dintr-o parte, cînd din alta, ca să le dea oamenilor să bea.

Petre, după o vreme, plecă peste cîmp cu vreo patru oameni.

„Unde pleacă iar ?" — întrebă unul după ce cufundă cana de cîteva ori în găleata plină.

„La oraș, să vadă dacă e în regulă chitanța moldovenilor" — rîse unul, dar ceilalți își povesteau mai departe întîmplări vechi.

*

De pe treptele casei de piatră a conacului, cu stîlpi groşi de lemn vopsiţi în verde — aşezată între cîţiva nuci bătrîni — coboară administratorul Silvestru, cu mîinile în buzunare. E cu capul gol, în cămaşă albă şi pantaloni albaştri. După el coboară un altul, înalt, cu faţa roşie, pătată de arsuri vechi, fără sprîncene, cu un fel de şapcă care-i acoperă jumătate din frunte, pentru a-i ascunde lipsa părului.

— Domiţian — îi zise Silivestru, fără să se uite în urmă — ar trebui să mai aştepţi. Nu e timpul să pleci cu tractoarele. Dacă vrei să pleci, pleacă singur. Cîţi din oamenii conacului ne-au părăsit în ultimele două zile ?

Vorbeau încet, păreau liniştiţi, mergeau acum alături, călcau rar pe pietrişul aleilor din spate, printre rîndurile de margarete albe, umbrite de duzi.

— Oamenii de la vite au plecat toţi, în afară de Ipate-bătrînul. Doarme în grajd, în iesle. Cei trei de la tractoare sînt în subsolul casei vechi, stau întinşi pe paturi şi fumează. Dintre ei, Halciu m-a asigurat că va merge cu tractoarele. Lemnarii şi fierarii au plecat ieri, după ce mi-au cerut să le achit la zi plata în grîu şi în legume.

Dincolo de duzi se zărea trăsura galbenă, prăfuită, cu caii negri trăpaşi în ham, care suflau încă de oboseala drumului dintre oraş şi conac, — drum pe care trebuia să-l străbată iarăşi înapoi, imediat, — Silvestru se îndrepta spre trăsură, vorbind cu Domiţian şi privind ferit spre magaziile depărtate şi printre salcîmi unde se zărea mulţimea oamenilor şi femeilor în aşteptare.

— De cînd stă lumea asta în jurul magaziilor ? — întrebă Silvestru, fără să pară că dă vreo importanţă deosebită acestui fapt.

— Încă de ieri, cînd ai plecat spre Necea şi Tita. Cei mai mulţi sînt din satul Titei şi al lui Necea, ceilalţi, din satele alăturate. Pe Tita ai văzut-o ?

— Ieri, am încheiat cu ea, cu Necea şi cu fraţii ei vitregi un transfer de proprietate. I-au fost blocate depozitele de grîu din magaziile închiriate în oraş. Mai are şansa de a-şi păstra grîul din magaziile noastre de aici. Altfel, e ruinată. Ai salutări de la Caius. A plecat din nou spre Bucureşti, cu cei doi saltimbanci coloraţi ai lui. Veniseră să-l caute pe Bazacopol. Despre Bazacopol nu se aud lucruri precise. După unii ar fi decolat cu un avion spre Turcia. Alexandra era tare îngrijorată de starea lui Horaţiu. Se pierde, bietul om. Cîtă putere mai are, o foloseşte să-şi scrie memoriile. L-am văzut pe Horaţiu, s-a uitat fără interes la mine, m-a întrebat de Tita şi mi-am ţinut făgăduiala, i-am trimis-o să-l viziteze. Tita speră să-i cumpere casa, care va rămîne în urma lui.

— Casa lui Horaţiu îmi aparţine — zise Domiţian, potrivindu-şi şapca peste frunte. Îmi era dator, a fost tot bolnav, l-am ajutat mereu, i-am plătit terminarea construcţiei, doar ştii că locuinţa lui stătea de mult timp neterminată. De fapt, există între mine şi Horaţiu un act privind casa, care-mi aparţine de mai bine de doi ani.

— Poate ne pîndeşte pe toţi moartea. N-am să mă cert acum pentru o casă. N-am nici un amestec între tine şi Horaţiu, nu mai ştiu în zilele astea cui şi ce îi aparţine. Ar trebui totuşi să treci pe la el, e foarte singur — a zis Silvestru apropiindu-se de trăsură, dar nu s-a urcat, privi din nou spre salcîmi şi înspre magazii unde şirurile de oameni se ridicaseră acolo şi aşteptau în picioare. Silvestru trecu pe o altă alee, mărginită de trandafiri roz pitici, păşind ca într-o plimbare absentă.

Domiţian rămase un timp în dreptul trăsurii, apoi îl urmă pe Silvestru şi-i spuse :

— Eu am să plec acum cu tractoarele şi cu remorcile.

— Doar zici că îţi aparţine toată încărcătura — spuse Silvestru. Dar... Tractoarele n-au cum fi luate, dar încărcătura... Cum crezi, poţi pleca dacă Halciu e gata să te însoţească şi dacă-i convinge şi pe ceilalţi doi.

— Sînt aproape convinşi.

— Atunci...

Silvestru făcu un gest de încuviinţare vagă cu mîna şi se îndepărtă pe o alee ferită privirilor de coroanele dese şi largi ale caişilor scunzi, cu crengile intrate unele într-altele.

Domiţian rămăsese în mijlocul aleii mărginite de trandafiri roz, privea spre o casă veche din al cărei subsol, prin ferestrele deschise, ieşea fum gros de tutun. Domiţian a fluierat scurt spre ferestre şi în curînd a apărut un om mărunt, îndesat, plin de unsoare pe hainele de doc, urmat de alţi doi, unul din ei purta un acordeon pe umăr.

— Putem pleca, Halciule — zise Domiţian şi se îndreptă spre remize.

Halciu îl urmă la mare depărtare, apoi ceilalţi doi. Cel cu acordeonul desfăcu burduful şi începu să cînte, cu pălăria plină de unsoare dată pe ceafă. Cînta o romanţă, „Dacă douăzeci de toamne", plecîndu-şi capul într-o parte şi alta, în ritmul lent al melodiei.

Domiţian sosi în dreptul remizelor şi văzu surprins că oamenii înşiraţi pe lîngă magazii şi printre salcîmi se îndreptau încet în ocol, spre remize, cei mai mulţi ajunseră şi se aşezară în rînduri, privind tăcuţi la ce se întîmpla acolo. Cel cu acordeonul, venind în urma lui Halciu şi a celuilalt, schimbă cîntecul, alergă cu degetul pe butoanele „başilor" şi începu o melodie săltată, pe care o opri repede pentru un cîntec tărăgănat, cu pauze scurte şi rupte. Halciu se urcă la volanul unui tractor, dădu drumul la motor, făcîndu-l să se opintească în zgomote asurzitoare. Oamenii strînşi în şiruri în jurul remizelor şi-au aprins ţigări de jurnal şi au început să fumeze, săltîndu-şi capetele să-l vadă pe cel cu armonica, care se oprise în spatele altui tractor şi continua să cînte, deşi melodia nu se auzea de pocnetele motorului ambalat de Halciu.

— Daţi drumul şi la celelalte două — a strigat tare Domiţian, dar vocea nu i se auzi, numai mişcarea buzelor repeta strigătul acoperit de motor şi de hărmălaia cîntecului de armonică.

Cîţiva oameni se apropiară de scaunul tractorului unde Halciu mînuia mînerul vitezelor şi unul din ei, urcîndu-se pe roata înaltă din spate, îi strigă la ureche :

— Ce marcă e tractorul ?

— Hanomag Internaţional.

— Celelalte două ?

— Lanz-Buldozere.

Se urcase pe unul din Lanz-uri şi cel care fusese alături de omul cu acordeonul dădu şi el drumul la motor, umplînd curţile conacului de un zgomot care acoperea totul. Toţi oamenii erau acum strînşi lîngă remize, în rînduri dese, printre salcîmi nu se mai zăreau decît căruţele şi caii deshămaţi care păşteau iarbă prin locurile cu umbră. Nevasta lui Senciu venise şi ea lîngă tractoare în rîndurile din faţă şi se uita cu ochi mari la faţa lui Domiţian, la statura lui înaltă şi la şapca trasă mult pe frunte. Toţi priveau spre tractoare şi remorci, numai cel cu acordeonul încerca să schimbe cîntecele şi făcu semn celorlalţi doi să mai potolească motoarele.

Mult departe de remize, Silvestru părăsi aleea mărginită de caişi, se îndreptă spre trăsura trasă în spatele casei de piatră cu stîlpi verzi, deshămă unul din caii negri, îl încălecă şi se îndreptă în direcţia laturii lizierei care dinspre remize nu putea fi văzută. Îşi ţinea calul la pas, făcîndu-l să meargă prin iarbă şi prin flori, şi nu pe pietrişul uscat şi zgomotos. Ajunse în liziera, trecu printre căruţele goale, cu hamurile zvîrlite pe oişti, rupse, călare cum se afla, o nuia subţire dintr-un salcîm şi începu s-o cureţe din mers, de frunze. Se apropie de o căruţă cu scoarţele vopsite în culori tari, se îndreptă dinadins spre ea, deşi se afla acolo o femeie cu pîntecul mare şi privea urcată pe scîndura din faţă, căutînd să distingă

prin zgomotele ce veneau dinspre remizele ascunse ochilor ce se întîmplă acolo. Silvestru dădu bună ziua femeii, opri chiar calul în dreptul ei. Femeia îi spuse : „Vroiam să știu și eu ce e acolo, la remize, dar de aici nu se vede, de mers nu pot merge că mă înjunghie“ — și arătă spre pîntecul mare. „Vremuri“ spuse Silvestru, „să-ți dea Dumnezeu sănătate“, mai zise — izbi calul cu nuiaua de salcîm și îl mînă repede spre porumbiștea cea mai apropiată, de unde femeia nu-l mai zări, se auzea numai foșnetul foilor de porumb izbite de coastele calului. Un timp scurt numai, pentru că zgomotele de tractoare dinspre remiză crescură. Nevasta lui Vasile coborî din căruță, ținîndu-se cu mîinile pe pîntece, poate gemea, dar nu se auzea nimic de răpăitul motoarelor. Se vîrî sub căruță și se ghemui acolo la umbră, strigînd ceva, printre spițele căruței. Veni spre salcîmi nevasta lui Senciu, o văzu pe nevasta lui Vasile strîngîndu-se sub car, dar trecu repede pe lîngă ea, se depărtă, luă de coame doi cai care pășteau pe la marginea lizierei, îi înhămă la o căruță plină de saci goi, se urcă și, din picioare, izbi cu biciul, mînînd înspre magazii. Nevasta lui Senciu ocoli de la depărtare remizele, ajunse la magazia care avea o ușă larg deschisă, trase căruța la rampă, opri caii, își umplu brațele cu saci goi, sări pe rampă, pătrunse spre grămezile de grîu și începu să umple sac după sac, pe care-i tîrî pe rînd afară împingîndu-i și răsturnîndu-i între scoarțele carului. Cîțiva oameni aflați la capetele șirurilor strînse în jurul remizelor o zăriră și se îndreptară cu pași repezi spre ea, nevasta lui Senciu nu se uită la ei, cîrmi căruța de lîngă rampă și fără să se grăbească mîna liniștită caii spre cîmp. Oamenii care o zăriseră își aduseră și ei căruțele dintre salcîmi, le traseră la rampă și începură să le încarce avînd grijă să nu risipească boabele pe rampă. Unul chiar căută o mătură prin magazie, găsi, și începu să strîngă boabele care scăpaseră totuși în drumul de la

grămezi spre rampă. Își umpleau mai departe sacii, îi legau strîns la gură cu sfoară, se ajutau unul pe altul să și-i arunce în spate și să-i rînduiască cum trebuie în căruță. Se opriră din lucru cînd auziră că zgomotele de tractoare au început să scadă.

În fața remizelor, Halciu și cu celălalt coborîseră de pe tractoare după ce lăsaseră motoarele mai încet și vorbeau între ei :

— Mai trebuie puțin ulei.

— Ulei parcă știam că au. Să controlăm la motorină.

Și ridicară amîndoi capotele, ferindu-se de aburul care le năvălea în față.

Printre șirurile de oameni strînși în jur izbucniră rîsete. Domițian clipi din pleoapele fără gene spre cei care rîdeau, dar rîsul pornise spre alte șiruri și se întindea spre capetele depărtate ale rîndurilor. Femeile nu rîdeau, se uitau mirate în dreapta și stînga, înapoi, căutînd să înțeleagă rostul rîsului.

— Vezi să n-aibă ceva la bujii — a strigat Halciu spre celălalt.

— La bujii n-are. Poate vilbrochenul.

— Lasă-mă cu vilbrochenul ! Ce să aibă la vilbrochen ?

— Atunci la rulmenți.

— De unde și pînă unde la rulmenți ? Ce să aibă la rulmenți ?

Rîsetele oamenilor din jur porniră și mai tare. Motoarele, după ce s-au mai repezit de cîteva ori, au tăcut, în timp ce Halciu și celălalt umblau la piesele de sub capotele ridicate. Domițian se depărtă de tractoare, își scoase portțigaretul, își aprinse o țigară și se îndreptă spre casa de piatră, o ocoli și zări trăsura numai cu un cal la oiște. Privi într-o parte și în alta. Un om se desprinsese dintre șiruri și venea spre el. Omul i-a zis lui Domițian, după ce s-a uitat la trăsură și i-a dat ocol :

— Se vede că celălalt cal l-a luat altcineva. Cu un cal la oişte nu te opreşte nimeni, poţi pleca. Suie-te şi porneşte încolo — şi-i arătă latura lizierei din spate.

Domiţian îl privi pe om, îşi potrivi şapca mai bine pe frunte, aruncă ţigara pe alee, se urcă în trăsură şi porni în direcţia arătată, fără să se mai uite înapoi, trecînd cu roţile peste nişte straturi de ceapă şi de morcovi. După ce nu s-a mai văzut din porumbiştile aflate înapoia lizierei, omul care-l sfătuise rîse, dădu din cap şi se întoarse spre remize, de unde Halciu şi celălalt se îndreptau în direcţia casei cu subsol, urmaţi de cel cu armonică, care cînta mai departe. Atunci îi zări şi pe cei de la rampă care se urcaseră în căruţele pline de saci şi se pregăteau de plecare — alergă spre ei strigînd, făcu semne spre şirurile de la remize, chemînd :

— Vedeţi că se întîmplă ceva la magazii !

— Ce faceţi aici ? — strigară la cei cu căruţele pline de saci oamenii care veneau în fugă spre rampă.

— Deshămaţi-le caii, sîntem aici trei sate, nu numai ei!

— Nu vă atingeţi, răspunse unul din căruţă, că nu mi-e frică de înţelepciunea voastră. Dă-te la o parte, femeie, că te calcă caii — strigă şi biciui caii.

Femeia la care strigase nu plecă, prinse caii de dîrlogi, răsucindu-i în ham. Un şir de oameni apucară căruţa de roţi, o săltară şi o culcară pe rampă. Alţii tăiară hăţurile. Omul din căruţă se trezi sprijinit cu mîinile de tocul uşii deschise de la magazie. Sări în picioare, prinse de gulerul cămăşii un bătrîn care se afla mai la îndemîna lui şi-l îmbrînci spre şirurile oamenilor. Apoi scoase cuţitul strigînd :

— Care se mai apropie, să ştie ! Pe nevasta lui Senciu n-aţi oprit-o. Nu mă opriţi nici pe mine. Vă semnez chitanţă, cum v-au semnat şi moldovenii — a spus şi roti lama cuţitului prin aer. Cuţitul îi zbură în peretele magaziei, cineva suit pe rampă îi izbise pumnul şi-l prinsese

de mîini. Cel prins de mîini se smulse din strînsoare şi-l doborî pe cel care-l ţinea.

— Puţin îmi pasă de toţi Petrii din lume, lăsaţi-mi grîul ! A mai fost un Petre care s-a lepădat la cîntatul cocoşilor ! Nu vă atingeţi ! M-am săturat de politică, de patruzeci de ani mănînc politică şi mi s-a supt burta. Iau din magazia unde am cărat ani de zile grîu cu munca mea. Fur de la mine, auziţi ? Conacul lui Ceară a fost golit noaptea pe ascuns de alţii, alte conace la fel au fost sparte, altele au fost blocate de armată şi eu nu mai aştept ! Are să vă ia şi vouă grîul de sub nas şi rămîneţi cu biciul în mînă ! Staţi şi rîdeţi de snoavele pe care le face Halciu cu motoarele, n-aveţi decît !

Săriră pe rampă şi cei aflaţi în celelalte cîteva căruţe încărcate cu saci, după ei alţi oameni, răsunau podelele şi pereţii magaziei — şi pe rampă, şi înăuntru — de lovituri grele, înfundate. Unul găsi un topor şi izbi în fruntea de lemn a magaziei, grîul începu să curgă în iarbă, mai izbi şi în altă latură, sfărîmînd scîndurile, dar altul îi smulse toporul, zvîrlindu-l în neştire spre moldovenii care stăteau mai încolo aşezaţi pe sacii plini şi nu se amestecau în ceartă. Din nou cel care izbise, luă toporul, îşi făcu drum învîrtindu-l deasupra capului şi se aruncă spre magazie să izbească mai departe. Un om veni în galopul calului şi strigă peste capetele celor înghesuiţi în jurul rampei :

— Veniţi la salcîmi, opriţi-vă, naşte nevasta lui Vasile ! E singură acolo şi voi vă tăiaţi în cuţite ! Naşte, oameni buni, n-o auziţi cum ţipă ?!

Mai întîi alergară femeile. Apoi cîţiva bărbaţi care se opriră la distanţă mare de salcîmi. Se auzeau ţipetele femeii lui Vasile. Oamenii începură pe rînd să se descopere. Cei de pe rampă coborîră făcîndu-se nevăzuţi în spatele magaziei. Cineva dinspre salcîmi zise : „A născut o fată. Să-i trăiască.“ Cuvintele trecură din om în om,

„să-i trăiască“, apoi adunarea se răspîndi în grupuri tăcute, răzlețe, care nu se mai priviră între ele, un timp. Pe lîngă magazii apăru unul din caii negri trăpași, venea singur, plin de praf, asudat, cu gîtul întins spre fîntîna unde cîteva femei scoteau apă ca s-o pună la foc pentru îmbăierea fetei nou-născute. Era calul cu care plecase Silvestru.

VIII

CEASUL DE AUR AL LUI SILVESTRU

Silvestru, străbătînd porumbiștile, auzind zgomot de căruțe dinspre un drum ce putea fi aproape, dar pe care nu-l vedea, descălecă, izbi calul cu o tulpină de porumb pe care o smulsese cu rădăcini cu tot, așteptă pînă ce trapul calului negru se depărtă spre conac, apoi porni singur pe jos, fără să părăsească lanurile înalte de păpușoi. Nu se vedeau dincolo de lanuri, nici într-o parte, nici în alta, decît rîndurile dese de tulpini, cu știuleți groși la încheieturi, Soarele scăpătase, în porumbiști era destulă umbră, și Silvestru, găsind printre tulpinile înalte un loc cu dovleci mari, rotunzi, galbeni, se așeză pe un dovleac să se odihnească. Își privi mîinile cum avea obiceiul, apoi scoase dintr-un tub de bomboane o pastilă albastră pe care începu s-o ronțăie Crezu că a început să bată vîntul cînd auzi frunzele de porumb foșnind tot mai tare și mai aproape. După un timp își dădu seama că foșnetul vine dintr-o singură parte, din spatele lui, se întoarse și privi atent într-acolo, așteptînd în picioare. După o vreme, distinse printre frunzele de sus ale porumbului două caschete nemțești ofițerești, vru să-și caute un loc ferit, dar nu mai avea timp, cei doi înaintau grăbiți, călcau peste tulpini, clătinîndu-se pe picioare, suflau greu, agitați, poate erau încolțiți, mergeau cu pistoalele-mitralieră gata pregătite, cu degetele pe trăgaci. Silvestru își pipăi pieptii cămășii albe, privi repede spre dovlecii mari și galbeni, erau prea mici ca să-l ascundă și prea în dreptul pașilor celor ce veneau în fugă clătinată, — și nu mai făcu altceva, decît cu o mișcare rapidă să ducă mîna spre buzunar, dar greși, își scoase mai întîi ceasul, zise „stupid“, și-l lăsă să atîrne de lanț, apoi izbuti să-și scoată pistolul, să deschidă piedica, să țintească pe rînd caschetele care înaintau, — și să tragă. Unul din trupuri căzu în țărînă, celălalt se aruncă pe pîntece printre tulpini, dar în același timp seceră aerul cu o rafală de pistol-mitralieră, și Silvestru se răsturnă și el cu arma în mînă, se tîrî într-un cot, ferindu-și cu sforțări grele gulerul cămășii albe să nu se păteze de la rana piciorului și să nu se atingă de un mușuroi de furnici ; mai avu puterea să mai țintească o dată spre cel rămas viu și să-l vadă cum își culcă urechea în iarbă, înlemnind. După aceea gulerul cămășii albe a lui Silvestru se înfundă în mușuroiul de furnici.

Tîrziu, dinspre drum, un grup de soldați români sosi la locul împușcăturilor. După ce căutară mult, îi găsiră mai întîi pe nemți și erau gata să plece, cînd un locotenent venit în urma lor pe alt rînd de porumb îl descoperi și pe Silvestru. Ceasul îi atîrna de lanț alături și locotenentul se opri, ascultîndu-i atent tic-tacul fin. Își chemă soldații, li-i arătă pe Silvestru, le făcu semn să se uite și spre ciudatul ceas de aur care lucea între frunzele late ale dovlecilor mari, rotunzi și galbeni. Locotenentul se aplecă, sprijinindu-se într-un genunchi, îl întoarse ușor pe Silvestru cu fața spre cer, îi luă ceasul de aur în palmă și voi să i-l vîre în buzunarul mic de sub cureaua maro de piele împletită, dar atinse un mic buton și capacul ceasului se desfăcu în lumină, rotund și strălucitor, descoperind în fața ofițerului și a soldaților fotografia ovală a unei femei frumoase, cu umeri goi, care rîdea cu dinții albi, cu buze cărnoase. Pe fotografie, o

semnătură ascuțită, „Tita". Locotenentul privi mai atent fotografia înrămată în capacul de aur și observă în ochii limpezi ai femeii cu umerii goi o lucire ironică ascunsă, care răspundea în liniile buzelor, în nările ușor dilatate. Locotenentul închise capacul, care pocni cristalin, vîrî ceasul în micul buzunar de sub centura pantalonilor albaștri ai lui Silvestru, se ridică, spuse unui soldat să rămînă lîngă omul sfîrșit în cămașă albă și se îndreptă cu ceilalți ostași spre cel mai apropiat sat.

Femeile îmbăiaseră fata nou-născută și o culcaseră — lîngă maică-sa — într-o căruță care fusese adusă lîngă rampă, după ce carele pline de saci au fost date în lături spre remize. Un bătrîn a luat caii de la căruța femeii lui Vasile de dîrlogi și a pornit spre sat. Femeile, cîte erau printre salcîmi sau prin jurul magaziilor, și-au înhămat și ele caii la căruțe și au pornit după bătrîn. Cîțiva bărbați au făcut la fel, după ce au strigat spre cei rămași : „Venim mîine, aveți grijă pe aici, să nu ia careva grîu".

Începuse să se însereze, cei rămași își aduseseră carele spre magazii și-și pregăteau în ele așternuturi de iarbă pentru culcare. Cîțiva întrebară dacă a venit Petre de la oraș, unul răspunse „n-a venit, poate nu vine în seara asta." Vocea altuia a răsunat groasă : „Cine știe, să nu se țină de alte lucruri pe acolo", — dar restul oamenilor tăcură, mișcarea din jurul magaziilor se potolea, moldovenii își culcaseră sacii plini pe pămînt ca să se poată întinde pe ei la vremea nopții.

Dinspre cîmp începură să crească zgomote lungi, surde, se auziră tot mai aproape, mai clare și mai puternice în aerul serii, răsunînd amplificate, cu ecouri rotitoare între marginile orizonturilor. Un om găsi o scară, o sprijini de fruntea unei magazii și se urcă pe acoperiș. Alții îl

urmară și în curînd acoperișul era înțesat de oameni care priveau în picioare, peste cîmpie. Nu mai era loc, scara a fost luată, proptită pe fruntea altei magazii, s-a umplut și acolo acoperișul și apoi, pe rînd, acoperișurile celelalte, de la remize, de la case, de la grajduri.

— Ce se vede ? — întrebară moldovenii care nu se hotărau să se desprindă de jos, de lîngă sacii lor plini.

— Vin încoace armatele rușilor. Trec pe cîmp ca-n palmă, locul e curățat de nemți. Un convoi cîntă dintr-o margine. N-auziți de-acolo de jos ? Se aude cîntînd gros și subțire pe mai multe voci.

— Cum sînt ?

— Mulți, ies și tot ies de sub toarta cerului de acolo și vin, și vin

Unul din moldoveni le făcu semn celorlalți, luară scara, se îndreptară spre casa de piatră cu stîlpi groși verzi, se urcară pe acoperiș, și au început să privească muți, spre cîmpul cuprins de armate...

IX

PLÎNSUL LUI CAIUS

Bendorf mergea înaintea lui Caius și a lui Marteș, cu mîinile la spate, călca pe miriștea pustie, căutînd la fiecare pas să-și așeze talpa pe mușuroaiele de cîrtițe care se săltau de sub pămînt, se înălțau negre și rotunde, unele după altele, pe galbenul prăfuit al cîmpului secerat.

Nu se mai auzea nimic peste cîmp. Soarele scăpătase de tot, lățit mare și roșu printre vîrfurile zdrențuite ale porumbiștilor înalte și verzi. Umbrele lungi ale celor trei trecători gălăgioși se mișcau singure și speriate, lunecîndu-și capetele pînă spre orizontul opus soarelui.

Un sunet gros de vapor se sparse la un capăt de cîmpie.

— Asta nu-i sunet de vapor, asta e urlet omenesc, — strigă Bendorf spre Caius și Marteș, care rămăseseră mult în urmă, depărtați unul de altul și pășeau străini, fiecare pierdut în norii plutitori de praf de pe miriștile goale, ferindu-și pașii de mușuroaiele de cîrtițe ce se săltau pretutindeni în jurul lor. Ascultă, Caius, sfîntule adolescent, — strigă din nou Bendorf, spune ce vapor trece pe Dunărea nevăzută, dacă sunetul care s-a auzit e sirenă de vapor, sau ce urlet omenesc trece pe cîmpia părăsită, dacă vocea groasă, care a plesnit mai adineauri burta cerului din dreptul soarelui apus, a fost glas de om.

— O, desigur, a fost un glas răgușit de om — răspunde pițigăiat Caius din locul unde se afla. A fost glasul lui Constantin Pierdutul I-iul, regele nebun al cîmpiei. Constantin e un rătăcitor trențăros, care trăiește singur și ascuns, se ivește rar, și atunci cînd se ivește, mai ales după seceriș, își strigă venirea prin acest sunet gros de vapor. Constantin Pierdutul I-iul e înalt, i-a uitat soarta măsura, mulți spun că atunci cînd își mișcă statura pe cîmpie i se vede umbra întunecînd fața soarelui.

Bendorf izbucni în hohote de rîs și strigă batjocoritor lui Caius :

— Mai departe, spune mai departe, Caius, aș fi preferat ca sunetul să fie de vapor, mi-ar fi dat speranța că Dunărea ne veghează setea și că fluviul european ne mai leagă cu lumea și că nu ne vom pierde pe această cîmpie cheală, amenințată de invazia mușuroaielor astea umede de cîrtițe.

— O, Dunărea e departe acum, ne îndreptăm spre partea opusă fluviului, spre mijlocul cîmpiei unde se poate auzi în timpul nopții cățelul pămîntului. Cățelul pămîntului nu latră în cîmpie, se aude numai un mîrîit depărtat de sub pămînt, și știuleții de porumb încep atunci să cadă în praful fierbinte, în timp ce iepurii plîng, de frica mistreților care s-ar putea să vină cu nările în vînt, în căutarea știuleților căzuți de boala nopților pre-

vestitoare de secetă. N-am auzit iepurii plîngînd, dar se zice că se strîng și pleacă în alte ascunzișuri cînd mijlocul cîmpiei începe să geamă.

— Și atunci apare regele Constantin Pierdutul I-iul, rîse iarăși Bendorf, din locul unde se afla.

— N-ar trebui să rîdeți, domnule Bendorf, e foarte periculos să rîdeți de poveștile cîmpului. Nu, Constantin nu apare în legătură cu vreun eveniment aparte, aparițiile lui sînt mai degrabă întîmplătoare. El nu vine noaptea niciodată și niciodată spre sate, în calea oamenilor. El nu vrea să sperie pe nimeni. Apare seara, la apus, cînd cîmpul e gol, cînd nu mai trece nici un om, nici un car și nici o umbră în afară de a lui pe drumurile dintre miriști. Se spune că regele Constantin Pierdutul vine atunci să se scalde, în serile rare cînd la capetele cîmpiei începe să crească o apă străvezie, ireală, un fel de abur prin care păsările nu zboară cînd trec să-și caute cuiburile, iar lumina de seară a soarelui se transformă în chipurile celor care au trăit cîndva și azi nu mai sînt, mai ales chipuri de femei care au sfîrșit cu dragostea netrăită. În această blestemată apă de aer și lumină se scaldă Constantin Pierdutul I-iul.

— Nu văd nici o apă străvezie, ireală, la orizont, soarele apune banal, iar poveștile tale, Caius sînt niște biete trăsnăi de adolescent nedat la femei, hohoti iarăși Bendorf.

Din nou se auzi, din ce în ce mai aproape, sunetul gros de vapor. Și se auziră peste cîmp pași rari, apăsați, zgomot uscat, sec, de miriște călcată sub tălpi. Un nor înalt și gros de praf se zărea înaintînd de pe o miriște pe alta, acoperind vederea soarelui celor trei trecători, Bendorf, Marteș și Caius, care-și aruncau mai departe replici, continuîndu-și conversația.

— Caius, strigă Bendorf, de data asta gîtuit parcă, se aude regele venind, vine nebunul, spune-ne cum să-l întîmpinăm, care e ceremonialul, să ne declarăm supuși sau soli ai unei alte împărății ?

— O, nu vine Constantin Pierdutul, dacă vede oameni nu vine. Îi e rușine, vara umblă aproape gol, pe trențele de îmbrăcăminte care i-au mai rămas pe umeri și pe șolduri de multe ori îi crește iarbă, numai cu caii se împacă Constantin Pierdutul I-iul, dar nu cu orice cai, cu caii fără stăpîn, îi lasă să-i pască iarbă de pe șolduri și de pe umeri.

Bendorf țipă dintr-o dată din tot pieptul :

— Vine Constantin Pierdutul, uite-l, Dumnezeule, e plin de iarbă, e înalt și plin de iarbă, vine într-un nor de praf, cred că pe umărul stîng are un cuib, îi dă roată o pasăre cu aripile galbene...

— Într-adevăr, vine, domnule Bendorf, domnule Marteș, veniți lîngă mine, mi-e frică — strigă Caius, lăsîndu-se pe miriște, prinzîndu-și picioarele lungi cu mîinile sale subțiri, deșirate, și începu să plîngă speriat, cu sughițuri.

Bendorf rămase locului, statura lui scundă și groasă înțepeni acolo unde se afla. Numai Marteș înainta spre chipul depărtat, tulbure, înalt, învăluit în praf, care se clătina sub cer și care urla sunete de vapor din ce în ce mai lungi și mai groase.

Caius strigă spre Marteș, printre sughițurile speriate de plîns :

— Domnule Marteș, nu vă apropiați de Constantin Pierdutul, nu-i strigați numele, nu-l atingeți. Întoarceți-vă, domnule Marteș, fugiți, dacă vă apropiați și veți vorbi, veți rămîne mut...

Marteș însă nu se opri, mergea către namila de praf din fața lui, făcîndu-i cu mîna, strigîndu-l pe nume. „Măria-Ta, vreau să culeg o floare de pe umărul maiestății dumneavoastră de iarbă." Sunetele de vapor răsunau mai apropiate și mai mînioase.

— Dunărea, Dunărea, se vede Dunărea, să alergăm spre Dunăre, uite ce aproape e fluviul, uite-i malurile și

apa, lăsați-l pe regele ăla nebun, hai să ne scăldăm — strigă Bendorf cu o bucurie neobișnuită, și începu să alerge spre apa limpede colorată în culorile apusului, care apăruse foarte aproape de ei.

— Nu e Dunărea, nu e Dunărea, domnule Bendorf — strigă Caius plîngînd mai tare și mai înspăimîntat — nu e fluviul, e groaznic ce este acolo, e apa celor fără viață și cine intră-n ea se pierde, e apa în care vine să se scalde Constantin Pierdutul — spuse Caius și își înfundă fața pe genunchi, dînd drumul unui plîns cu sughițuri din ce în ce mai caraghioase.

Marteș înainta spre namila din fața lui, care creștea pe măsură ce se apropia, dar, brusc, statura tulbure de praf își luneca trecerea în altă parte. Marteș se grăbi s-o ajungă, dar ea dispăru într-o porumbiște, gemînd.

Bendorf alerga înspre partea unde credea că e Dunărea și apa frumos colorată de apus, începu să-și lepede pe rînd pălăria, haina, cămașa, pantalonii, ciorapii, pantofii, rămase gol, aerul devenise fierbinte, din ce în ce mai uscat, praful se îndesise, plutea peste cîmp în straturi colorate groase, roșii, albastre, verzi, portocalii, galbene, vinete.

— Veniți, domnilor, să facem baie — strigă Bendorf rîzînd.

Marteș se întoarse, se îndreptă spre Bendorf, începu să rîdă și el, Caius se ridică de pe miriște, alergă spre cei doi. Bendorf își luase hainele sub braț, Marteș își scoase și el pantofii, își suflecase pantalonii și intrase și el după Bendorf, în aerul străveziu și colorat care tremura peste cîmpul gol. Baia începu, Bendorf, gol, dădea din mîini rîzînd de plăcere, pășind atent prin apa fierbinte a văzduhului de cîmpie, pe care n-o mai simțise niciodată în viața lui.

Marteș începu să cînte, călca sărind ca și cum și-ar fi bălăcit picioarele, Bendorf cînta și el după Marteș rîzînd cu hohote, Caius li se alătură, își șterse lacrimile noroite

de pe obraji, zîmbi, se descălţă şi el şi intră cu îndrăzneală în aerul de seară aprinsă care plutea gros şi leneş. Cîntau toţi trei, poate o melodie şi un text pe care-l născoceau cum le venea în gînd şi la gură, rîdeau veseli, ţinîndu-se de braţ, trecînd prin apa imaginară, fericiţi că zăriseră undeva în faţa lor nişte stîlpi care anunţau o gară sau o haltă : *O, ce seară minunată, o, ce splendidă viaţă, o, ce apă, o, ce lume, o, ce oameni, soare care-apui cu basme peste creştetele noastre, printre basmele neroade, bucură-ne cu ceva, fă ca drumul nostru lung printre miriştile goale să ajungă la fîntîna cu o cumpănă proptită pe comori de sub pămînt, cu alt capăt înălţată spre alt soare, spre alt soare, spre un semafor de gară, să aflăm din nou o casă, o, acasă, o, acasă...*

Bendorf se desprinse de braţul celor doi, îşi şterse atent trupul cu cămaşa ca după o baie bună, se îmbrăcă, îşi puse pantofii în picioare, pălăria pe cap, merse un timp gol pînă la brîu, pînă socoti el că pînza cămăşii s-a uscat, apoi îmbrăcă şi cămaşa şi se grăbi să-i ajungă din urmă pe ceilalţi doi. Marteş se încălţase şi el, îşi lăsase în jos manşetele pantalonilor suflecaţi.

Mergeau acum toţi trei alături, tăcuţi, liniştiţi, obosiţi. Trecură peste cîteva linii de cale ferată şi ajunşi la clădirea unei halte întîlniră un militar bătrîn care se plimba cu o raniţă grea în spate pe plăcile sparte ale peronului năpădit de iarbă.

— Domnule, îl întrebă Bendorf pe militarul cu părul alb, o să treacă vreun tren pe aici, pe la halta asta ?

Militarul se opri din plimbarea lui pe peron, îşi scoase raniţa, o rezemă de uşa încuiată a haltei, se aşeză pe un bolovan care ţinea loc de treaptă la intrarea în clădire şi-i răspunse lui Bendorf în silă :

— Ce tren să treacă ? Nu mai trece nici un tren, nici pe aici, nici pe altundeva. Trenurile nu mai circulă decît de două ori pe săptămînă, aşa e ordin, marţea şi sîmbăta. Ieri a fost marţi. Avem de aşteptat pînă sîmbătă...

GAUDEAMUS

1

ARHIP

Cînd m-am prezentat la poarta căminului studenţesc de pe strada Cheiului să-mi iau camera în primire, ca proaspăt student al Facultăţii de istorie din Bucureşti, purtam încă armă, războiul nu se terminase, abia mă întorsesem dintr-un spital de răniţi din Cehoslovacia, de la Pištany — şi mai şchiopătam încă. La ieşirea din spital mi se înmînase ordinul de trecere în rezervă, dar mi-am păstrat uniforma, n-aveam altă îmbrăcăminte, tunica de sublocotenent aviator mi-a devenit haină de purtare, voisem să-i scot tresele de la manşete, dar stofa fiind veche şi decolorată, iar tresele solid cusute, — am renunţat.

În ghereta de la poarta căminului studenţesc n-am găsit pe nimeni. Uşa era deschisă, am intrat şi am aşteptat. Am ieşit apoi şi m-am plimbat prin curtea îngustă cu pietriş roşcat şi fără copaci. Clădirea căminului era lungă, veche, vopsită în violet, cu patru etaje, fiecare mai scund cu cît era mai sus, multe ferestre aveau ochiurile mascate cu placaj sau chiar cu scînduri negeluite, bătute în cuie. Pereţii păstrau urmele bombardamentelor aeriene pe toată lăţimea şi înălţimea zidurilor. M-am întors în ghereta portarului, voiam să-mi mai odihnesc piciorul nevindecat încă, n-am găsit nici un scaun, şi am început

să citesc cele cîteva anunțuri din avizier, printre care se afla și lista cu numărul camerelor și cu studenții repartizați în ele. Numele meu nu era trecut pe listă. Mi-am adus aminte, văzîndu-mă lipsă, că de cîteva ori în ultimii ani numele meu n-a mai fost, nimeni nu știa dacă mai pot fi cu adevărat, și ori de cîte ori m-am ivit din nou am avut sentimentul că trebuie să iau un loc pe care mi-l pierdusem și că multora le stîrnesc mirare prin firescul cu care îmi umplu iarăși un pahar cu apă sau ridic furculița dintr-un tacîm care începuse să devină numai o amintire a mea. Tragicul acesta simplu al întoarcerii la existență l-am simțit de atîtea ori, și tinerețea mea, care a trecut prin atîtea vieți întrerupte, fusese în stare să caute și nota de umor din acest tragic care nu reușise să mă umilească. Știam, aflat în fața listei din ghereta căminului studențesc unde numele meu încă nu era, că trebuie să locuiesc în camera 23, și am urcat scările de lemn fără balustradă spre etajul I. Am dat de un coridor lung și îngust — cu plafon înalt — care străbătea etajul de la un capăt la altul, cu camere egale înșiruite pe laturi, și cum ambele ferestre de la capetele coridorului erau astupate și era întuneric, mi-am aprins lanterna și am pornit întîia mea călătorie de student, spre camera 23. Dușumeaua era căptușită cu tablă galvanizată, ruptă din loc în loc, curată însă, vopsită de curînd, culoarea maro păstra luciul proaspăt, aproape neatins. Unele camere aveau ușile scoase, pe lîngă pereți stăteau aliniate cîteva tăblii în reparație, le-am cercetat pe rînd cu farul lanternei, pe una din ele scria cu cretă albă numărul 23, și am intrat prin canatul gol din dreptul acelei tăblii. Am luminat pe rînd paturile din odaia unde fusesem repartizat, le-am numărat, erau 15, din fier, cu pleduri și cearșafuri grosolane, cu saltele umflate, umplute cu paie, ca și pernele. Nici un pat nu era desfăcut, sosisem deci primul. Încălcasem poate o elementară modestie venind cel dintîi, dat fiind că făcusem parte dintre aceia care reușiseră să smulgă

această clădire aproape prin „agresiune" unei societăți fantomă care o declarase imobil intangibil, și ar fi trebuit să aștept să intre și s-o inaugureze primii cei trei sute de proaspeți studenți, adolescenți abia ieșiți din liceele din provincie și pentru care noi, tinerii întîrziați ce ne reluam tinerețea alături de ei, ne zbătusem să aibă o casă pe care nu cred că nădăjduiau s-o aibă atît de repede. Dar prea mult îmi dorisem un pat, voiam de atîta timp dreptul la un pat, îl aveam acum și mă grăbisem să-l aflu și să mă lungesc cît eram de mare și de obosit cu satisfacția că mă pot lungi viu, cu capul pe o pernă curată, nepîndit de pericolul absurdului. Am încercat ferestrele, două din ele erau căptușite cu scînduri, nu se puteau deschide, pe a treia, cea mai mică, cu ochiuri de placaj, am deschis-o larg, și în cameră a pătruns puțină lumină de zi. Era seară, fereastra dădea spre o curte alăturată cu două case mici, cu multă iarbă și cu cîțiva duzi bătrîni ; o femeie vîrstnică și groasă, îmbrăcată într-o rochie de stambă înflorată, depăna în curte niște borangic, așezată pe un butuc rotund, — m-a privit și, continuînd să miște vîrtelnița cu piciorul, iar cu mîinile scurte și albe să facă gheme din firele galbene, mi-a zis cu o voce, cu întîia voce care mă saluta ca om aflat după atîția ani lîngă un pat de odihnă :

— Bună seara, domnule ofițer. Ați venit ? Domnul Veriotis e dus pînă la colț. Eu sînt doamna Veriotis.

— Mi-e cam foame, doamnă Veriotis, i-am spus eu firesc, neștiind cine sînt domnul și doamna Veriotis.

— Mi-a mai rămas de ieri niște arpacaș cu carne de oaie. Cît să fie ceasul, domnule ofițer, m-a apucat noaptea.

— E abia șapte și jumătate. Puțin arpacaș ar fi bun, puneți-i mai multă sare. N-aveți un bec prin casă, aici lipsește și aș vrea lumină, doamnă Veriotis.

— Am un bec mare, de fotograf, mi l-a dat un om care a plecat acum o săptămînă în Serbia. Dacă e bun, vi-l aduc.

M-am îndreptat spre comutator cu lanterna, l-am demontat cu lama briceagului, n-avea arc, iar legăturile erau ruginite, mîncate, rupte. Am tăiat de la priză capetele de fier, le-am înnădit la comutator, și — cînd doamna Veriotis a venit cu becul de fotograf al sîrbului plecat în repatriere — eram gata. Am cărat în spate tăblia ușii de pe coridor, am prins-o bine între două paturi, m-am cățărat spre plafon și am înșurubat para mare, argintie, a becului de fotograf. Doamna Veriotis a învîrtit comutatorul, și camera a fost inundată de lumină.

— Doamne, e ca la bal ! — a zis doamna Veriotis.

Pereții erau albi, cîteva clipe am închis ochii, să mă obișnuiesc cu acest interior alb și curat. Nici o pată, de-aș fi zărit una cît de mică, ochii mei, care stătuseră treji pe cîmpuri prăfuite și noroiase, ar fi mărit-o pînă la dimensiunile amenințătoare ale unei guri de tun. Și am simțit că piciorul mă doare rău și m-am lungit pe patul de lîngă fereastră.

— Sînteți rănit, domnule ofițer ?

Doamna Veriotis mi-a arătat o cană de pămînt, în care-mi adusese puțină țuică.

— E din marmeladă de sfeclă, am făcut-o în casă, e bună și nu vă costă mult. Cînd vine soțul meu, care e domnul Veriotis, cine să spună că a sosit în camera 23, domnule ofițer ?

N-o mai ascultam, stăteam întins pe pat, îmi strîngeam pleoapele, știam că o să-nceapă febra, lumina becului mă înfuria. M-am prins cu mîinile, așa lungit cum eram, de drugii reci de fier de la capătul patului și scrîșneam în tăcere. Doamna Veriotis mi-a stins lumina și a plecat.

N-am izbutit să stau mult așa, mi-am căutat pe întuneric lanterna și, sprijinindu-mă de paturi, am ieșit pe coridor. Tot mișcîndu-mă încoace și-ncolo, am găsit o încăpere, un fel de spălătorie cu jgheab de lemn vechi prins de brîul unui perete sub vreo zece robinete de tuci, iar într-un colț, într-o nișă, un duș fără sită și un cazan de

baie, l-am cercetat, era în bună stare, și s-ar fi putut încălzi apă în el dacă aș fi avut lemne. Am sfîșiat cu lama briceagului tocul de piele al revolverului și, rotunjind cîteva bucăți, am făcut garnituri pentru robinetele cazanului, erau defecte, apa țîșnea pe la ghiventele mînerelor. Am umblat prin toate camerele etajului și am găsit destule resturi de scînduri, rămase de la reparații și strînse ordonat pe lîngă pereți. Am aprins focul la cazan și am făcut întîia baie caldă cumsecade de cînd mă întorsesem în țară, de pe front. Nu știu de ce mi-au venit în gînd versurile pe care Eugen mi le scrisese pe marginea unui ziar vechi, înainte de a ne pierde unul de altul fără să ne mai întîlnim de atunci ; îmi venea să rîd de versurile lui sub dușul fierbinte fără sită, cred că am recitat, pe o melodie improvizată, *Seara care fuge* a lui Eugen, rîzînd și mai mult cînd am observat distanța dintre ritmul grav al poeziei și curgerea monotonă, continuă, banală a apei, dar atît de plăcută :

Seara mea a pierit și azi ca o cîmpie,
În noaptea tăcută, cu miez de vecie.
Ce nebun să bată în lacăte neștiute de sorți ?
Cîmpia n-are porți.
Să bîjbîi prin stele și prin grîu,
Să-mi fie sete așteptînd să vină din cer,
Zgomot de rîu ?
Arsă mi-e gura,
Sfărîm bulgări uscați, sub tălpi, de țărînă.
Mă rîd greierii. Pînă la lună
Înnoadă cu toții un scîrțîit de fîntînă.

Am prins în balamale ușa camerei 23, am închis-o, am băut țuica de sfeclă și am mîncat arpacașul bine sărat, aduse de doamna Veriotis. Lumina becului de fotograf nu mă mai supăra atît, m-am hotărît pentru patul de lîngă fereastra deschisă și m-am întins liniștit. Aștep-

tam somnul. Se auzea din stradă vocea unui vînzător de ziare strigînd apariția jurnalelor de seară.

— Domnule ofițer, m-a chemat vocea din curte a doamnei Veriotis, s-a întors domnul Veriotis de la colț și vă transmite bun venit. Bulgaria i-a izgonit și ea pe nemți, domnul Veriotis vă poate aduce ziarul de seară.

După puțin timp s-au auzit bătăi în ușa camerei mele.

— Intrați, domnule Veriotis.

A intrat un om înalt, subțire, îmbrăcat într-un costum cafeniu impecabil — cu un ziar în mînă. Purta o mustață aspră, neagră, frîntă la colțurile gurii, avea fălcile mari, fruntea mică, tîmplele albite frumos — m-am mirat cum poate cineva înălbi atît de elegant. Clipea des și nu i-am putut observa ochii. Rămăsese în cadrul ușii. A împăturit atent ziarul, l-a vîrît cu grijă în buzunar, a scos un carnet și mi-a spus pe un ton lipsit de nuanțe :

— Sînteți Mereuță Andrei, student la slavistică anul I, fost prizonier, învățător de profesie, sublocotenent în rezervă.

— Nu.

Domnul Veriotis a clipit și mai des, m-a cercetat atent pe sub gene, fără să-și lase ochii descoperiți, a coborît iarăși privirea pe carnet, parcurgînd lista sa de nume :

— Fostul locotenent Slivat Domozyski, refugiat polonez, căsătorit nelegal cu farmacista Agora Grigorescu, sub numele pretins de Radovici, nu puteți fi. Slivat n-are dreptul la cămin, în plus e suspectat de bigamie și trebuie să-și lămurească situația.

Mi-am privit ceasul, trecuse de opt, devreme încă, dar somnul venea.

— Nu am alți foști ofițeri sau ofițeri la camera asta, și nici în alte camere, a zis domnul Veriotis, iar printre studenții în vîrstă de pe situația mea, comunicată de așa-

zisul comitet de asistență universitară, n-aveți cum să fiți. Restul sînt băiețandri. Nu figurați la mine. Douăsprezece paturi le am trecute cu nume precise. Patul al paisprezecelea rămîne gol pînă se va lămuri cazul Slivat. Pentru al cincisprezecelea pat nu am deocamdată repartizat pe nimeni, pînă cînd veți fi dumneavoastră sau altul.

— Cît costă becul ? am întrebat scurt.

— Două mii patru sute de lei. Cu condiția să nu-l ardeți decît pentru strictul necesar. Becul se închiriază numai.

Mi se plătise leafa de sublocotenent trecut în rezervă pe două luni înainte, am numărat 2 000 de lei pentru bec, bani ieftini, de hîrtie devalorizată, la care am adăugat, cu aproximație, prețul țuicii de sfeclă și al arpacașului, și i-am întins domnului Veriotis, care i-a luat cu discreție, fără să-i numere, i-a așezat într-un portmoneu vărgat în verde și galben, și apoi a început să calculeze atent, cu creionul în mînă, pe o filă a carnetului.

— Priza pe care ați desființat-o costă 400 de lei. Scîndurile folosite la încălzirea cazanului se impută la o sumă — provizorie — de o mie patru sute de lei, pînă la fixarea definitivă a pagubei. Ați forțat întrebuințarea robinetelor, nereparate încă, care urmează a fi drese de cei angajați și plătiți pentru asta. Datorați o garanție. Țin să vă atrag atenția că această clădire *nu e decît temporar cămin studențesc, pînă la rezolvarea litigiului cu cei frustrați.*

Am vîrît mîna prin buzunarele hainelor, le-am golit de banii amestecați printre micile mele obiecte — o oglindă, o cutie cu aparat de ras, livretul militar, cîteva plicuri cu scrisori de acum trei ani, primite de la Olga, revolverul și cele două încărcătoare, carnetul nou de student în anul I — am ales dintre ele patru sute de lei și i-am întins domnului Veriotis.

— Acum ieși afară !

A luat banii, i-a vîrît cu aceleaşi mişcări ordonate în portmoneul vărgat, a scos jurnalul de seară, l-a despăturit cu calm, mi l-a întins şi a zis cu acelaşi ton egal cu care îmi vorbise pînă atunci :

— Veşti din Bulgaria.

După aceea a rupt fila de carnet cu numele celor de la camera 23 şi a aşezat-o lîngă mine pe pat :

— Luaţi în grijă această cameră. Semnaţi acum în carnetul meu pentru cele cincisprezece paturi şi pentru echipamentul lor. Camerele de pe latura stîngă a coridorului sînt rezervate fetelor. În cămin sînt interzise dansul, concubinajul, muzica şi manifestaţiile politice.

Carnetul domnului Veriotis stătea întins deasupra pieptului meu şi-mi aştepta semnătura ; am împins în lături mîna care-l ţinea şi am întrebat :

— Ghereta de la poartă e încuiată ?

— E încuiată acum, — a răspuns domnul Veriotis.

— Predă-mi imediat cheia. Şi pe cea de la uşa de intrare a căminului.

Am aşteptat, lucrurile îmi stăteau risipite în jurul meu pe pled, mă forţam să nu mă ia somnul, strîngeam în pumnul drept mînerul pistolului, patul începuse să se muleze pe măsura mea şi nu mai era neprimitor ; domnul Veriotis a tăcut un timp şi mi-a întins cheile. Le-am luat şi le-am lăsat să cadă printre lucrurile din jurul meu.

— Semnaţi pentru totul şi semnaţi pentru chei, mi-a zis pe acelaşi ton dinainte.

Nu i-am răspuns.

Domnul Veriotis mi-a spus noapte bună, a păşit calm spre ieşire, a stins lumina şi a părăsit camera.

— Aprinde lumina ! — i-am strigat.

S-a înapoiat liniştit şi a aprins lumina. Mi-a întins un baston.

— Uitasem de el — a zis — îl lăsasem afară, la uşă, de fapt uşa nu e încă gata, mai trebuie reparată, aţi montat-o prea devreme. Bastonul vi-l trimite doamna Veriotis.

— Cît costă ? Repede !

— Mă jigniţi.

M-am ridicat pe coate şi am privit în tavan. M-a cuprins oboseala şi mai mult, mi-am lăsat din nou capul pe perna de paie şi am închis ochii :

— Stinge lumina, domnule Veriotis ! Noapte bună.

— Da, a zis el.

Dar a rămas pe loc. Am deschis ochii şi l-am surprins clipind spre scrisorile de acum trei ani ale Olgăi, risipite pe pat printre celelalte obiecte. Am privit absent la chipul ţeapăn al lui Veriotis, care-mi spiona măruntele mele lucruri, fără să aibă aerul că face o groaznică hoţie.

— V-a sosit o scrisoare — mi-a spus el cu aceeaşi naturaleţe cu care-mi privise lucrurile. Sînteţi, deci, domnul sublocotenent Arhip. Scrisoarea primită poartă acelaşi scris cu cele pe care le aveţi lîngă dumneavoastră — şi mi-a fost înmînată ieri.

Şi domnul Veriotis mi-a întins rece întîia scrisoare a Olgăi, după trei ani, în care nu aflase prea multe despre mine. Apoi Veriotis mi-a spus pe acelaşi ton :

— Contez pe punctualitatea dumneavoastră (mi-a aşezat printre lucruri o invitaţie scrisă cu indigo). La ora opt dimineaţa sînteţi invitat pentru cercetări la biroul...

Şi mi-a spus biroul instituţiei care continua încă să-şi exercite drepturi poliţieneşti de suspectare politică.

Mi-am căutat cu gesturi încete obiectele din jurul meu, i-am înapoiat invitaţia, apoi am luat bastonul de lîngă pat şi, lungit cum eram, i-am privit atent lemnul lucios de corn, sucindu-l în palme, uitîndu-mă din cînd în cînd la fruntea mică a domnului Veriotis şi la dunga adunată dintre sprîncene care parcă-şi bătea joc de mine.

Domnul Veriotis a plecat fără să-i spun ceva, n-a stins lumina, l-am auzit cum calcă pe duşumeaua sonoră de tablă galvanizată a coridorului, cu paşi ţepeni, egali, — şi cum coboară pe scările de lemn spre ghereta de la poarta căminului.,

Am citit scrisoarea Olgăi, mă aflase deci, avea să vină curînd, mă întreba ce ştiu de Eugen, „nu se poate, trăieşte şi el, nu-i aşa ?“ — ah, ce cuvinte, Olga, cum le poţi folosi, — Dumnezeule, cum s-au obişnuit oamenii să spună „trăieşte“ şi „nu trăieşte“ ! Înseamnă că nu mai trebuie să dorm. Şi somnul nu mi-a mai venit un timp. Şi m-am gîndit la Eugen, „nu-i aşa ?“. El rămăsese prea mult înapoi în memoria mea, deşi ultima oară ne văzusem şi ne despărţisem abia cu o jumătate de an în urmă.

II

FURGONUL DE PÎINE

Arhip, noi n-o să luăm niciodată gradul de sublocotenent, mi-a spus Eugen, şi replica lui îmi vine acum clară în minte şi-mi redescoperă momentul ultim trăit împreună. Peste o lună ar fi trebuit să primim tresele de sublocotenenţi aviatori mecanici — adăugase el. Dar aerodromul de pe istm nu mai e, şi nici comandorul.

Îmi privesc tresele, acum le aveam, după întoarcerea armelor. Cu cîteva clipe înainte, voisem să le descos, lucru pe care am să-l fac, desigur, foarte curînd, am să izbutesc, poate, după o vreme să-mi cumpăr un alt costum de haine, vine pacea. Atunci însă, cu o jumătate de an în urmă, nu i-am răspuns lui Eugen la întrebare, de fapt chiar întrebarea lui ţintise atunci altundeva, altceva voia să ştie de la mine, dar nu era timpul să-i spun ceea ce el pîndea cu naivitate să afle.

Eugen mi-a aşteptat atunci răspunsul, îi auzeam respiraţia, stăteam pe banca din faţa lui, aproape ne atingeam genunchii, dar nu mă vedea, înăuntrul furgonului de pîine în care călătoream era întuneric, prin dungile de aerisire de la streşinile furgonului nu pătrundea lumină, ci doar un fel de umbre ce veneau spre noi odată cu zgomotele violente de afară.

— Arhip, poate ai adormit. Mai eşti aici ?

— Sînt. Spune mai departe. Mă gîndeam la Olga. Scrisorile ei cred că mă caută de doi ani şi ceva. Fata asta scrie enorm de mult, şi lucrul ăsta a făcut ca treipatru scrisori să mă găsească totuşi.

— Da. Înţeleg. Cu atît mai mult cu cît nu eşti un sentimental şi pe cît cu putinţă nu vorbeşti ca în literatură. Totuşi, îţi plac basmele ?

— Mult. Cînd trebuie să le repovestesc îmi dau seama că, de fapt, fac altele noi. Cînd e vorba de basme, mintea se bucură.

Eugen a rîs, îl făcusem să rîdă şi era bine aşa. Mi-a zis apoi :

— Da. Basmele au cerul deasupra şi-ţi lasă mereu loc să le măreşti. Îmi vine în gînd un moment-cheie din aproape toate basmele : cei care pleacă să atingă tărîmul celălalt lasă pe unde trec dîre de cenuşă pentru a li se şti urma şi pentru a fi ajutaţi la primejdie. De cenuşă nu se ating păsările, şi urma rămîne. Scrisorile Olgăi te caută pe distanţe mari, ca între Pol şi Mediterana. Dumnezeule, cîte urme de cenuşă între Cairo şi Cercul polar ! Am ars de atîtea ori, şi tot mai avem cenuşă.

— Despre altceva, Eugen. Să vorbim despre altceva.

— Fie, despre altceva. Să vorbim despre copilărie.

— Ar fi bine şi nimerit.

— Atunci, pot începe. Aveam unsprezece ani şi mă numeam Eugen. Prea mult nu crescusem, eram mărunt faţă de cei de-o vîrstă cu mine, n-aveam decît douăzeci şi patru de kilograme. „Lasă-l, nu-l mai umiliţi — spu-

sese o mătuşă — dacă e aşa cum e, cred că e un semn că are să crească dintr-o dată mare. E un semn al norocului." Oamenii dispun de rezerve mari de generozitate şi de profeţie, mai ales — surprinzător — cînd văd că prea multe în jur n-au să se sprijine şi cînd nu prea au ce să atingă. Şi cum norocul avea să vină oricum, tata m-a dus la examenul de admitere de la şcoala militară tehnică aeronautică de la Mediaş. Să aştept acolo, adică, de la vîrsta de unsprezece ani gradul de sublocotenent pe care spera să-l primesc la douăzeci şi unu. „Pentru asta trebuie să ştii să rabzi. Toţi din familia noastră au ştiut să rabde. Ca să fiu învăţător şi să port pantofi, am răbdat mai mult decît oricare dintre fraţii mei. Ai grijă, Eugen, îţi vorbesc ca unui om mare", mi-a spus tata cînd m-a adus din Dobrogea, dintre pietre fără iarbă şi dintre ultimele geamii, în oraşul ardelean Mediaş, cu şcoala între aerodromul militar şi turlele aproximativ gotice, ale căror ceasuri nu băteau niciodată ora exactă. Peste nouă sute de candidaţi pe cincizeci de locuri la admiterea în şcoală, singura din ţară, pare-mi-se, gratuită. Aproape o mie de copii de unsprezece ani umpluseră oraşul, care mirosea de departe a mezeluri. La vizita medicală, un colonel doctor ne-a pus la toţi cei aproape o mie, pe rînd, o lampă fierbinte la călcîi. Mai tîrziu am aflat că făcea asta ca să ne încerce sensibilitatea, reflexele, în sfîrşit. Toţi trăgeau speriaţi călcîiul la apropierea lămpii. Eu am răbdat — n-am clintit călcîiul — şi-mi amintesc vorbele răstite ale colonelului doctor : „Extraordinar, *rara avis !* L-ai învins pe Ahile !" Tata mă aştepta afară, i-am făcut din cap un semn că „da, am răbdat" şi m-am plimbat prin curte fără să şchiopătez. O mie de copii au aflat şi rîdeau, au părăsit aleile de pietriş ale şcolii, s-au risipit pe aerodrom şi au inventat acolo un joc, „lampa şi călcîiul", în care toţi se întreceau acolo să nu rămînă *rara avis*. M-au chemat şi pe mine şi mi-au dat, drept stimă, rolul colonelului doctor. Multă vreme în timpul

examenelor de admitere, pe alei şi pe aerodrom, copiii au continuat să joace „lampa şi călcîiul", spre satisfacţia părinţilor, care aveau astfel momente de relaxare în aşteptarea rezultatelor. Am reuşit la examen. Aproape şase sute de copii dintre cei care-şi trăseseră călcîiul din faţa lămpii fierbinţi n-au fost, în schimb, admişi. Alţii — îndepărtaţi la probele următoare. Printre ei se aflau şi trei fii ai unui tată venit pe jos de la vreo şaizeci de kilometri depărtare şi care, ca să-i hrănească în timpul examenului, adusese cu el şi vaca. O păştea la marginea aerodromului, pe malul rîului Tîrnava, şi cînd i-au venit copiii de la vizita medicală, îmi amintesc că a muls vaca şi le-a dat lapte să bea. Fusese la Mediaş şi cu un an în urmă, dar cei trei copii nu reuşiseră la examen, venise şi atunci tot cu vaca după el, aşa cum a venit şi în al treilea an, cînd eu devenisem de-acum elev-soldat. Intrase în legendă, şi pînă la urmă i-au fost primiţi copiii în şcoală. Fericit, tatăl a vîndut vaca şi a băut-o toată, oprea trecătorii pe stradă şi le spunea : „Vedeţi, ştiam eu că aşa are să se întîmple." Cînd mi s-au dat întîii bocanci de elev militar, nu i-am putut încălţa, călcîiul îmi era ars şi mare şi nu încăpea. Atunci mi-am văzut, mi-am cojit şi mi-am dat în lături prima cenuşă, ca să mă pot încălţa şi să merg cei zece ani pînă la obţinerea treselor. Mi se pare că vorbesc cam înflorit, dar prea nu am acum nimic în jur. În definitiv, vreau să spun că tata e un om bun, crede-mă, şi dacă mi-a spus să rabd a făcut-o cu convingerea că trebuie să înving lăsîndu-i pe alţii să creadă că m-aş lăsa îngenuncheat. El e un om vechi, mai păstrează amintirea vremurilor cînd se trăia sub turci. Dacă ar fi ştiut că, fără să vrea, mă pregăteşte să trăiesc sub nemţii cu banderolă, cred că s-ar fi întrebat dacă nu-i mai bine să-mi trag repede călcîiul. Am vorbit despre copilărie. Dă-mi acum alt subiect.

Eugen a tăcut şi a aşteptat. Dar încă nu i-am spus vestea pe care o aştepta şi pe care simţea că o deţin şi

i-o ascund. Eugen vorbea de obicei mult. Rostind, el aproape cînta cuvintele într-un fel plăcut și foarte firesc — îi rămăsese lucrul ăsta, poate, ca o glumă de pe timpul cînd își spunea amuzat lecțiile — iar de cînd călătoream ascunși în furgonul de pîine vorbea și mai mult, și îmi dădeam seama că el rămăsese încă un copil, la cei douăzeci și unu de ani ai săi, împliniți cu cîteva săptămîni în urmă pe aerodromul de front improvizat de istmul pe care-l părăsisem în împrejurări grele. Avea o minte vie și ascuțită, dar din toate lucrurile pe care le afla, le învăța sau le cunoștea, îi plăcea să facă, cu o seriozitate de copil, jocuri frumoase, foarte ciudate uneori, dar mereu curate, pe care simțea nevoia să le arate și altora, el însuși mirat de ele, dar cu o mulțumire naivă și șireată de ce a fost el în stare să facă și să descopere. Făcea repede legături între noțiuni și lucruri disparate, îi plăcea să le aducă pe toate la împrejurarea pe care o trăia în acel moment și să le dea sensul pe care el îl voia neapărat, totdeauna ținînd să scoată din orice sentimentul de bunătate și omenie, „miracolul omeniei", cum spunea el, roșind. Atît numai că de la un timp avea prea mult aplecare spre partea tristă a lucrurilor și mă gîndeam că asta, dacă se datorează împrejurărilor prin care treceam, n-ar trebui să lase pentru totdeauna semne în firea lui de om prea tînăr, prea crud, la care țineam ca un frate mai mare. Nu știam ce puteam face, se lăsa prea mult în voia mea de la o vreme și aș fi vrut, mai ales acum, să fie mai sigur de sine și să nu mai ia în seamă fiecare lucru mărunt și neînsemnat și să-l ridice mereu la gravitatea împrejurărilor pe care le parcurgeam. Simțeam că vrea să pară vesel, își continua jocurile sale știute, dar schimbarea pe care n-o doream și n-avea rost tocmai acum se făcuse. Maturitatea lui — ivită între asedii și explozii — începea să se muleze pe tragic, își mai chema jocurile fragile, dar adevărul era că se îndoia

acum de sine într-un mod dureros și era prea preocupat de asta. „Ceva s-a prăbușit" — cum spunea chiar el. Dacă ținusem și țineam încă să ne salvăm, cu riscuri pe care singur fiind nu le-aș fi acceptat, o făceam foarte mult pentru el. „Lipsește ceva, Arhip, n-avem o idee pentru care să ne salvăm. Părăsim ceva și nu punem altceva în loc. Cel puțin dacă am începe să nu mai răbdăm." Vorbea cam grav de la un timp, și cum vorbea și mult, și lung, și înflorit, mă irita.

Furgonul de pîine se vede că intrase pe o șosea rău pietruită — poate distrusă în timpul retragerilor spre îmbarcare — cotea des, se oprea, în jur se auzeau roțile de tun și izbind margini tari de gropi și de talazuri surpate, ceva mai departe, dar continue, șenilele tancurilor, exploziile întîrziate care urmăreau retragerea, iar aproape de noi vocile învălmășite ale soldaților, comenzile în nemțește, trecerea motocicletelor cu zgomot repezit, brutal, împiedicat, și al autocamioanelor de mare tonaj ambalate sub greutate, care claxonau, aprindeau și stingeau farurile, des, repetat, din clipă în clipă — simțeam asta prin dungile înguste de aerisire ale furgonului. Soarele nu apusese încă, dar luminile farurilor se aprindeau și se stingeau, mărind rostogolirea învălmășelii, a zgomotelor care intrau unele într-altele cu violență și după care ne puteam închipui — ascunși cum eram în furgon — convoaiele care se întretăiau, se amestecau, se rupeau. Dar nu mai pot recompune vacarmul, nici măcar sumar, memoria mea refuză și cred că va refuza întotdeauna, pe măsură ce-mi voi recăpăta dreptul simplu la existență. De cîteva zile călătoream ascunși în furgon, mîncam numai pîine, niciodată nu mîncasem atîta pîine, iar mirosul ei, care-mi plăcuse totdeauna, simțeam că-mi ia respirația. Și totuși, furgonul de pîine era singura legătură ce ne mai rămăsese cu țara și — cum spunea Eugen — „abia acum aflăm cît de tare miroase România a pîine". Eugen poate aștepta

să-i răspund la falsa lui întrebare dacă vom mai lua sau nu gradul de sublocotenent. Ştiam că de mult nu-l mai interesau tresele. Brusc, mi-a pus întrebarea adevărată :

— Crezi că s-a descoperit lipsa noastră ? Şi ce se va întîmpla acum ? Ce spune Pavel ? Şi el vorbeşte puţin ca şi tine şi n-o să spună nimic, a reluat Eugen, dar cu o batjocură în glas pe care nu i-o ştiusem.

Şi atunci i-am spus scurt :

— În seara asta trebuie să părăsim furgonul de pîine.

— *Şi încotro fugim ?*

— Nu fugim, i-am răspuns cu răceală. Încercăm să străbatem peninsula Crimeea şi să ajungem la Marea Neagră, printre trupele germane în retragere, şi de acolo, spre ţară. Dacă te interesează, despre peninsula prin care trecem acum a scris Tolstoi. Trebuie să-ţi schimbi uniforma de maistru-aviator. De astă-seară devenim soldaţi infanterişti. Eu m-am schimbat.

Şi i-am întins hainele de soldat pe care le primisem de la Pavel cu cîteva ore înainte, în timp ce Eugen dormea, sau se făcea că doarme.

Eugen a luat hainele groase de postav. Nu mi-a răspuns. L-am auzit cum îşi scoate în întunericul furgonului uniforma de maistru-aviator-mecanic. I-am ascultat foşnetul hainelor şi aşteptam să-i aud şi fîşîitul cămăşii de mătase pe care trebuia să şi-o schimbe cu o cămaşă de cînepă. Dar fîşîitul cămăşii nu s-a auzit. Eugen întîrzia. Căzu, pe podeaua căptuşită cu tablă a furgonului, un obiect care a sunat enervant de delicat faţă de zgomotele brutale ce veneau de afară. Porttigaretul de argint al lui Eugen. Îl va ridica ? Nu l-am auzit pipăind duşumeaua. Semn bun. E gata deci să-l considere pierdut şi uitat. După un timp m-a întrebat :

— Pot să-mi păstrez cămaşa bleu şi cravata neagră ?

Cred că era gol cînd m-a întrebat de cravată şi de cămaşă — pentru că în timp ce vorbea am auzit foşnetul moale şi mătăsos al celor două lucruri care alunecau şi ele pe podea lîngă porttigaret.

— Nu păstrezi nimic, i-am răspuns.

— Actele ?

— Nimic.

— Vom avea alte acte ? Ţi-a dat Pavel pe lîngă haine şi alte acte ?

— Soldaţi — ajunge. Ne-a făcut rost la fiecare de o puşcă-mitralieră. Ţine-o pe a ta lîngă tine.

I-am întins arma. Pipăind prin întunericul din furgon s-o ia, Eugen mi-a atins faţa cu degetele. Îi tremura mîna. O clipă — *şi apoi m-a pălmuit.* O dată şi încă o dată strigîndu-mi :

— Eşti orgolios şi laş. E poate ultimul moment şi mă putea socoti totuşi egal cu tine, şi nu să mă ocroteşti ca pe o lehuză. Dă-mi acum arma.

După o vreme :

— Arhip, am un ceas de la Ecaterina. Îl păstrez.

Apoi, tot cu calm voit :

— Te mai gîndeşti la Olga ta ? E chiar aşa urîtă cum mi-ai spus ? Şi pistruiată ? Nu cred, iubita ta trebuie să fie frumoasă. Eşti un om admirabil, Arhip. Povestirile lui Tolstoi despre Crimeea le ştiam.

Îl auzeam cum îşi scoate pantofii uşori, elastici, şi cum îşi trage bocancii de infanterist şi-i încearcă pe podeaua de tablă a furgonului. Apoi cum strînge cu putere şireturile groase de curea. O curea a pocnit sec, — şi ascultam cum încerca să-i înnoade capetele rupte.

— Ţi-am povestit cum mi-a dăruit Ecaterina ceasul ? E încărcată puşca-mitralieră ?

— Nu.

— Bine — a spus Eugen, mişcînd încet, de cîteva ori, încărcătorul, apoi a culcat arma pe podea. Să-ţi povestesc

întîmplarea cu ceasul, a reluat el. Dar mai întîi să-ți spun despre un om care trecea în fiecare an pe strada noastră din Babadag, cînd eram copil. I se spunea *Soldatul*, cu S mare cum ai fi spus *Ionescu* sau *Hamlet*. E tot o chestiune de cuvinte, cum zici tu că-mi place să trag din cuvinte ce-mi convine numai, dar, crede-mă, acum n-am să imaginez prea mult. Mă asculți ? Poate te gîndești la altceva. Cum ai să fii profesor de istorie — de pildă. Aș vrea să trăiesc, să te văd student. Tu ce-ți pui în gînd împlinești. Eu nu știu ce-aș putea lua de la capăt. Pentru *că va trebui să ne reluăm generația și să ne retrăim tinerețea netrăită.*

Se opri. Ultimele cuvinte le rostise atît de grav, încît vocea nu-i mai semăna deloc. Reveni însă la vocea lui obișnuită — și, mirat el însuși de schimbările astea bruște, a rîs.

— Dă-mi lanterna ta, Arhip. Lasă, nu e nevoie. Să știi că tunica asta de la Pavel mi-e prea largă și nu are toți nasturii. În schimb, patalonii sînt prea strîmți, iar moletierele n-au șnururi la capete. Pavel i-o fi dat furierului cîteva pîini pe uniformele astea — și furierul l-a înșelat. Să-ți povestesc cu *Soldatul* ?

— Mai avem cel mult o oră, două de mers cu furgonul. Povestește-mi.

— *Dacă vom fi prinși, ce se va întîmpla ? Vom fi executați ?*

Apoi, din nou pe tonul obișnuit :

— Aveam șapte ani cînd am văzut întîia oară — pe străzile Babadagului — *Soldatul*. Știa cîteva limbi — se zicea — era bătrîn și se credea că el învățase limbile multor oameni, din nu știu cîte țări, trăgînd cu pușca în ei. N-aș putea jura asta, deși spunea că ar fi făcut parte din unitățile volante ale armatelor habsburgice care cutreierau Europa. Observasem că știa într-adevăr cîteva cuvinte în diferite limbi, vorbe pe care, copil fiind, le bănuiam

mai degrabă strigăte și exclamații, mai ales că bătrînul le țipa cam nearticulat. În Dobrogea noastră, fiecare înțelege expresii uzuale grecești, turcești, sîrbești, cîteva rusești și bulgărești. *Soldatul* știa și franțuzești, și italienești, foarte multe nemțești — și, dacă-mi aduc bine aminte, le spunea mai ales la beție, cînd îi plăcea să stîrnească rîsul. Dar lumea nu prea rîdea de el, îl privea cu tristețe. O mătușă a mea — tot mătușa care mă socotise un copil norocos — îmi zicea : „N-a luat *Soldatul* ăsta de la neamurile pe unde a fost decît vorbele porcoase și înjurăturile. Mare ispravă". Îmi amintesc că *Soldatul* avea un ceas de buzunar, mare cît o turtă, cu un turn de cetate desenat sub limbi. Obișnuia să ne arate cît de rezistent îi era ceasul, îl arunca în uliță, îl izbea cu vîrful bocancului, ne punea pe noi copiii să i-l aducem din șanț și apoi ni-l trecea pe rînd pe la urechi ; iar noi ne minunam : ceasul bătea mai departe. Limbile nu se mișcau niciodată, dar de bătut, ceasul bătea. Tata mi-a spus că în anul cînd venise el învățător la Babadag omul acela purta încă tunică de soldat, nu trecuse mult timp de la primul război mondial. I se zicea *Soldatul* prin toate orașele prin care rătăcea — și trecea prin multe, ca să i se dea de mîncare și să poată trăi și el, unii spuneau că trecea uneori și granițele. S-a crezut un timp că-și caută familia, casa sau poate o țară. *„Trece Soldatul"* — se zicea pe strada noastră cînd era văzut venind, obosit și plin de praf. După un timp nu mai avea tunică militară, purta haine de tîrg, dar îi rămăsese numele *Soldatul* — și cînd am crescut ceva mai mare nu-mi amintesc să se fi întrebat lumea dacă el mai caută ceva sau nu. Dar *Soldatul* i se mai spunea încă. Mi se pare că nu crezi ce-ți spun.

— Te-am crezut.

— Tu vorbești totdeauna puțin, încă de mic cred că vorbeai așa, găsești termenul potrivit — a zis Eugen. Nu devii, adică, fără să vrei, fabulist. Poate pentru că ești

crescut la sat. Țăranii *fac lucruri*, și asta le dă, cred, măsura cuvintelor. Lucrătorii, sau altfel, pictorii și sculptorii trebuie că au de asemenea această măsură. Pentru mine, cuvintele sînt tare ascunse. Caut cîteodată cu multe vorbe înțelesul unui cuvînt. Să fie un semn că — dacă am să trăiesc — sînt predestinat să devin scriitor ? a zis Eugen, și a rîs mărunt. Aș vrea, totuși, să-ți fac un dar. Am la mine poezia *Seara care fuge*, pe care am scris-o pe marginile unui ziar vechi. Rup numai partea unde-i notată poezia, ziarul n-are decît comunicate dubioase de război transmise de agenția D.N.B.

Am auzit sfîșierea uscată a ziarului, care mi-a stat mult timp în urechi. Am luat poezia de la Eugen. El m-a întrebat :

— Să-ți spun cum mi-a dat Ecaterina ceasul ei ?

Am tăcut amîndoi. Cineva de afară a încercat cu eforturi repetate să deschidă ușa din spate a furgonului. Ușa era încuiată, în plus blocată pe dinăuntru cu o țeavă de pușcă prinsă în cîrlige. Zgomotele violente și învălmășeala se mai depărtaseră, furgonul părea că urcă panta unui deal ; pe mica fereastră mată ce dădea înspre capră se zărea, ca o umbră lată, spatele mare al lui Pavel, care mîna caii furgonului. Cel care încercase ușa, după ce o zgîlțîise de cîteva ori, nu mai revenise.

— Spune povestea cu ceasul, i-am zis după un timp lui Eugen.

— Cu ceasul Ecaterinei a fost simplu. Ne întorceam de la un bal, dimineața. Aveam optsprezece ani, eram într-o permisie, trebuia să plec pentru încă un an la școala militară de la Mediaș, iar apoi, după cum știi, în *practica mecanică de front*, cum fusese numită, prin eufemism, trecerea promoției noastre sub comandă germană. Era dimineață, veneam de la bal, răsărea soarele, și ideea Ecaterinei a fost să ne schimbăm ceasurile. Cred că a fost

clipa cînd trebuia s-o sărut, dar n-am îndrăznit. Nu sărutasem niciodată o fată. Asta am povestit-o bine, sînt sigur.

— Foarte bine. N-ai înflorit nimic.

Am rîs amîndoi încet și, fără să vrem, ne-am atins mîinile.

— Cîte zile să fie de cînd am trecut istmul ? m-a întrebat Eugen. Ne apropiem de mare ? (Și a început iar să vorbească mult, avea un neastîmpăr voios de a vorbi, căruia abia mai tîrziu, cînd Eugen n-a mai fost deloc, i-am prețuit înțelesul). N-am coborît din furgon decît nopțile — spunea — și atunci numai furînd cîteva minute. Aș vrea să văd *ziua*. De o săptămînă aproape n-am mai văzut decît stelele. Aș vrea să cuceresc dreptul elementar de a vedea cum mai arată *o zi*. Nu mi-e teamă, Arhip, că ai să rîzi de mine și de cuvintele pe care le folosesc. Ar trebui oare să fac și să vorbesc altceva acum, care să fie mai potrivit momentului și furgonului ? Prostii. Ce-ar putea fi mai potrivit ? Tu n-ai învățat să rîzi de oameni, știu asta. Căci, din păcate, a rîde de oameni e un lucru care se învață, și încă cu metodă.

Am auzit zgomotul cataramei de la centura pe care Eugen încerca să și-o prindă peste tunica de soldat. Și atunci i-am spus :

— Eugen, am vești sigure că am fost citați acum cîteva zile, tu, eu și ceilalți colegi ai noștri *din practica de front* — am fost citați pe ordin de zi ca dispăruți, căzuți în incendiile aerodromului de pe istmul încercuit. Am fost înaintați la gradul de sublocotenenți *post mortem*.

Am aprins lanterna și i-am luminat catarama, ca s-o poată încheia.

— Stinge-o, mi-a zis. Nu e nevoie. E gata. Spune mai departe.

— Bine. Mai departe. Locotenentul german Bewohner, care lăsase promoția noastră ca detașament de sacri-

ficiu pe aerodromul încercuit de pe istm și fugise cu singurul avion rămas după evacuarea escadrilelor germane, a fost interceptat și doborît. S-a salvat cu parașuta, a revenit pe aerodromul abandonat și a izbutit să treacă apoi printre linii, puțină vreme după plecarea noastră. A aflat că trăim. Nu mai sîntem sublocotenenți postumi. *Trăim* — Bewohner a autentificat asta în fața tribunalului militar din peninsulă, unitatea aeronautică germană care ne-a avut sub comandă promoția ne-a cerut pedeapsa capitală. Sîntem de două ori fără identitate, în mod oficial. Iar a treia oară acum, din propria noastră voință, în haine de infanteriști fără nume. Astă-seară, la coborîrea din furgon, va trebui categoric să ne despărțim, altfel, împreună putem fi ușor recunoscuți. Umple-ți bine buzunarele cu pîine. Asta e tot. Nu mai e vreme de imaginat nimic.

Am aprins lanterna, am îndreptat-o spre Eugen și l-am întrebat :

— Cît e ceasul ? Mi s-a făcut foame.

— Șapte și douăzeci, seara.

Am stins lanterna.

Furgonul părăsise șoseaua pietruită, mergea acum pe un drum de pămînt, urca. Crengi groase de copaci izbeau marginile dubei, în dungile de aerisire se prindeau și se rupeau frunze mari, proaspete, umede, poate plouase înainte de a fi ajuns noi aici. Nu. Ploua chiar, din ce în ce mai repede, acoperișul de tablă suna mărunt, era o ploaie de primăvară și mi-am amintit că sîntem în aprilie 1944. În furgon a pătruns un aer tare, de munte, și mirosul de pîine deveni din nou plăcut, mi s-a făcut și mai tare foame. eram din cîmpie, și muntele îmi făcea întotdeauna foame. Am rupt o pîine în două, i-am întins jumătate lui Eugen și am început să mîncăm cu poftă. Ploaia sărea înăuntru prin dungile de aerisire, ne uda pîinea și hainele de soldați, frunzișul proaspăt învăluia tot mai mult furgonul, era un continuu foșnet, simțeam pădurea și înăuntrul dubei, de cîteva ori ne-am aplecat chiar amîndoi rîzînd, ca și cum am fi fost afară și am fi trecut direct pe sub crengile mari și ude.

— Mi se pare că sînt stejari, a zis Eugen.

Și s-a ridicat în picioare, a întins buzele spre dungile de aerisire și a început să prindă între dinți picurii care săreau pe lamele înguste de oțel.

— De fapt, a zis el sorbind mai departe — și așa mi-a rămas Eugen în memorie — de fapt, noi sîntem acum oameni liberi. Cum nu se poate mai liberi. Să ne bucurăm, deci. Ar trebui să cîntăm *Gaudeamus*.

Cineva a bătut, ușa s-a deschis toată, și în cadrul ei a apărut statura elegantă a lui Veriotis. Purta un pardesiu în carouri mari, cafenii, avea mănuși albe și o floare la butonieră.

— Ce dorești, domnule Veriotis ?

— Vreau să vă întreb dacă mai aveți nevoie de mine. Au început să sosească studenții în cămin.

— Ești totuși un om delicat. Îți mulțumesc. Însă poți pleca, nu e nevoie de dumneata.

— Bună seara.

După plecarea lui Veriotis, mi-am îmbrăcat tunica decolorată de sublocotenent aviator, m-am sprijinit în bastonul de corn, am ieșit pe coridor, și pînă tîrziu am montat împreună cu ceilalți studenți ușile la camere.

VIEŢI PROVIZORII

I

CLOPOTUL LUI POLIDER

— Au fost timpuri care şi-au arătat semnul de sfîrşit prin sfîrşitul unui om. „Cu el s-a sfîrşit o lume" — e o expresie dintre cele mai obişnuite, nu ? Da, sînt vorbe obişnuite, le folosim ca pe o banalitate, fiind gata făcute de cine ştie cînd, dar dacă ne oprim să le pricepem înţelesul, începe să ne fie teamă de ele ca de un fir rupt între două veşnicii. Aşa mi-a fost mie frică de cuvintele „cu el s-a sfîrşit o lume", auzindu-le cînd s-a prăpădit un om ce mi se păruse totdeauna o fiinţă neînsemnată. Nu era nici bun, nici rău, nu venea de nicăieri şi nu pleca nicăieri. „Om fără istorie", ziceam. Şi totuşi, se folosiseră cuvintele „cu el s-a sfîrşit o lume" la pierderea lui — şi mi-a fost şi mai frică. Însemna că nu înţeleg şi nu înţelesesem ceva foarte grav, că omul acela reprezentase ceva enorm. Independent, poate, de viaţa lui cotidiană, banală, ştearsă, fragmentată după capriciile evenimentelor dinafară, purtase în el un mare blestem sau un neobişnuit rost pierdut, iar eu nu fusesem în stare să văd măcar ceva din toate aceste minusuri preţioase de sinteză. Dacă aş fi fost mai atent, mi-ar fi fost teamă mai demult, încă de cînd trăia zilnic aşa cum trăise, cînd crezusem că i se potriveşte foarte bine observaţia pe care o făcuse cineva despre destinul său : „omul ăsta îşi trăieşte mai mult umbra decît chipul". Să fi fost greşeala mea fundamentală

socotind că el nu dusese decît o continuă viaţă provizorie, umilită pînă şi de zigzagul celor mai mărunte întîmplări, captivă lor pînă la nimicirea celui mai naiv vis personal de zi sau de noapte ? Să nu fi fost în stare să văd că o astfel de existenţă purta semnul tulburător al destinelor celorlalţi ? Să nu credeţi că spun toate astea impresionat de această călătorie pe un drum de ţară, în trăsura asta veche, anacronică pentru timpul nostru cosmic. S-ar părea că nici pe dumneavoastră, domnule, nici pe doamna care stă alături pe bancă nu vă interesează această călătorie. Dar, iertaţi-mă, nu m-aţi cunoscut. Numele meu e Miron Basarabescu. Al dumneavoastră, Alexandru Lăscăreanu ? Doamna Corvin... Scuze, doamnă Corvin, aveţi alt nume decît dînsul, credeam că domnul Lăscăreanu vă e fiu. Drumul pe care mergem nu duce decît spre o comună neînsemnată şi se poate spune că o ţintă atît de mică nu poate atrage trei oameni străini unul de altul, zece oameni sau o sută de oameni, decît numai pentru acelaşi scop. Nu mă sfiesc, deci, să vă spun că şi eu merg în comuna asta de cîmpie cu acelaşi scop ca şi dumneavoastră. Să mă reculeg o clipă în faţa omului care s-a stins în această comună, departe de oraşul unde trăise pierdut şi şters, deci tocmai omul despre care vă spuneam că mi-a fost frică atunci cînd am auzit spunîndu-se la vestea sfîrşitului lui : „cu el s-a sfîrşit o lume". Numele acestui om, după cum cred că ştiţi, e Popescu, şi într-atît de provizoriu era în cele mai intime case ale existenţei sale încît nimeni nu putea jura dacă fetele sale blonde şi şterse sînt patru, cinci sau şase la număr. Poate vom afla acum, cînd îi omagiem sfîrşitul. Observaţi, vizitiul de la trăsura asta veche îşi strigă din cînd în cînd caii pe nume. Poate că în felul ăsta ne ironizează anonimatul. Să nu ne întrebăm de ce trăsura are legat de capul oiştii un clopot care răsună asurzitor peste cîmp. E ora opt, a apus soarele. Clopotul trebuie să aibă o poveste, nici că se poate, o poveste care va deveni misterioasă cînd copiii de

azi vor deveni maturi — știți bine, poveștile le fac copiii cu longevitate — și povestea va fi atît de teribilă, încît nu va păstra clară nici imaginea cîmpiei, nici a clopotului. Aceste legende stupide cu clopote și cai ! Dar să tăcem puțin. Să-l întrebăm pe omul de pe capra trăsurii, pe nume Polider, ce a fost cu zgomotul care a răsunat atît de ciudat peste cîmp și a revenit de cîteva ori în urechile noastre. Omul ăsta, Polider, e răutăcios, v-am spus dinainte că observasem asta, zice că au răsunat hohotele mele de rîs peste cîmp. Nu, n-am rîs. Și, după cîte știu, nici dumneavoastră n-ați rîs.

II

PĂLĂRIA DE PAI

Urcînd scările, Alexandru Lăscăreanu auzise voci în camera sa de la etaj, dar un timp nu distinse nici una din cele pe care le cunoștea. Odaia îi era de obicei invadată pe cealaltă scară, de serviciu, prin sala de depozit a unui anticariat unde lucra în aburi de cafea și de mașină de spirt un anume Matei Ionescu, care achiziționa și mobilă veche, și, neavînd spațiu din pricina maldărelor de cărți, împingea fotoliile cumpărate, scrinurile, etajerele, canapelele, în camera lui Lăscăreanu, motivînd gestul cu aceste cuvinte, mai degrabă cu reproș decît cu intenție de scuze : „sînt lucruri foarte scumpe și nu înțeleg să le las în acest depozit ingrat, unde optzeci la sută din stivele sufocante de tipărituri ce vin de pe o zi pe alta sînt maculatură producătoare prin sine de mucegai". Invadîndu-i camera lui Lăscăreanu cu mobile, Matei Ionescu socotise neimportant amănuntul că grupurile familiare de vizitatori ai depozitului foloseau și ei camera lui Alexandru Lăscăreanu pentru discuții prelungite, discuții privind mai puțin cărțile aflate în depozit ; Matei Ionescu expedia rapid volumele de oarecare interes. Obișnuit să audă voci în camera sa, Alexandru Lăscăreanu evita să se întoarcă acasă în timpul zilei, venea seara numai, cînd odaia i se golea și cînd Matei Ionescu, obosit și de depozit, și de vizitatori, se retrăgea cu mult firesc în „încăperea cu mobile", ca să se odihnească o oră într-un somptuos fotoliu galben și să-și bea ultima cafea înainte de a porni spre domiciliul său aflat într-un cartier îndepărtat al Bucureștilor. Și azi Alexandru Lăscăreanu se întorsese acasă după șapte seara, dar vocile continuau să existe în camera sa, își controlă ceasul, era aproape zece, și-și spuse că, mai mult decît el, Matei Ionescu trebuie să fie foarte iritat că nu s-a putut retrage la timp să-și petreacă ora de ticuri în fotoliul galben. Rozeta de aerisire dinspre scară a depozitului arăta că sala anticariatului e încă luminată, se auzeau dintre stivele de cărți pașii nervoși, în așteptare, tusea mîniată a lui Ionescu, pe cînd dincolo, în cameră, vocile își urmau calme cursul, ignorînd timpul. Erau voci multe, ca niciodată, probabil toate fotoliile erau acum ocupate, numai fotoliul galben stătea gol, respectat fiind printr-un consens tacit. Alexandru Lăscăreanu căută o explicație acestei întîrzieri a vocilor în camera sa, dar nu găsi vreuna, deși gîndul îl ducea la ceva ce i se întîmplase săptămîna trecută : își uitase într-una din zile acasă sulul de calc al unui proiect ingineresc de mare trebuință și fusese silit să se întoarcă să-l ia, era puțin după prînz, și intrînd în locuința sa observă că permanenții vizitatori străini s-au arătat absenți la apariția lui, iar în acea totală absență, o voce de o stranie intimitate spusese cu voalată tristețe cuvintele care-l speriaseră puțin ; „Ne ocoliți, domnule Alexandru Lăscăreanu, mulți din cei de față nu vă cunosc, dar aproape toți vă așteaptă", și glasurile își continuaseră convorbirile ; stupefiat de întoarcerea peste program a lui Alexandru se arătase atunci numai Matei Ionescu, care, pentru a-și sublinia mirarea plină de reproș, se grăbise să vină din depozit, să se așeze și

să stea crispat în fotoliul galben tot timpul cît Lăscăreanu își căutase sulul de calc, ca și cum ticurile sale mutate cu cîteva ceasuri mai devreme prin venirea lui Alexandru nu voiau să-și piardă dreptul de a fi trăite.

Acum, Alexandru urca scările la timpul cuvenit, chiar mult mai tîrziu, era zece seara, nu găsi o explicație exageratei întîrzieri a vocilor în camera sa, dar se gîndi că nu trebuie să fie intrigat de asta, era prea obișnuit cu necunoscuții care-și luau dreptul în orice loc și în orice moment de a-l admonesta, de a-l face partizanul unei cauze sau adversarul ei, de a-l subsuma unor principii curente, aflate dincolo de existența lui. Continuă dar să urce scările spre camera zgomotoasă. Se opri pe una din treptele de sus și se așeză să aștepte plecarea vizitatorilor care foloseau drept ieșire ușa depozitului dinspre scara de serviciu. Așezat pe treaptă, își sprijini un umăr de zid, desfăcu ziarul de seară și încercă să citească, dar replicile care răzbăteau de dincolo de ușa camerei se suprapuneau pe tușul negru al literelor, al știrilor agențiilor de presă, al comentariilor politice, — și se lăsă luat, în oboseala care-l copleșise, de lectura rapidă, amestecată, a replicilor emise de vocile din odaia sa :

— Un curs universitar e cu totul altceva.

— Dar n-am susținut contrariul.

— Nici nu s-ar putea susține contrariul. Un curs universitar are rolul său limitat, dar și deschis marilor sugestii de perspectivă : Urbi et Orbi. La Roma ca și în Univers.

— Vă cer scuze amîndorura că vă întrerup discuția, sînteți de la Facultatea de litere ?

— Nu, domnule.

— Exact ce spuneam și eu celor trei prieteni ai mei, aci de față, unul e regizor, doi operatori de cinema, eu creator de costume de teatru. Le spuneam că nu sînteți de la Facultatea de litere, deși dvs. puteați sugera prin chip ceva din aerul eposului dramatic al lui Euripide,

iar dînsul pe Panteleevici din *Livada cu vișini* a lui Cehov în recenta interpretare italiană de la Torino. Faciesurile, într-adevăr, v-ar putea arăta ca fiind de la Litere, prin substituție, desigur, dar personal nu mă conduc după faciesuri, pe care mulți înclină să le aplice persoanelor în viață. Vreau să spun, din pricina unor comodități culturale, pe croiala cîtorva tipuri sau arhetipuri, date fie de istorie, fie de ficțiunea literară, clasificăm existențe reale... Domnilor, ne invadează lecturile, zadarnic surrealismul, el n-a putut rezolva nimic, coșmarul lecturilor se substituie vieții și faciesurilor, dar personal, credeți-mă, nu cedez acestei.. E groaznic, noianul lecturilor formează prejudecăți încă din copilărie, lecturile conduc paradoxal la inerție intelectuală în viața obișnuită, se poate vorbi chiar de oameni care citesc din inerție...

Cîțiva pași ușori, elastici, ritmînd cu discreție un rîs jovial, schițară peste coloanele ziarului liniile de statură ale unui om suplu, puțin demodat, trecut de cincizeci de ani.

— Dar e domnul Vesper, domnule Vlad Vesper n-ați îmbătrînit deloc, același pas și același aer optimist.

— Sînt de mult aici, dar se vede că am început să devin o prezență tîrzie. Îmi permiteți să iau loc lîngă dvs., nu vă temeți, nu mă așez în fotoliul galben. Mă mulțumesc cu acest taburet de figurație. Mă simt atras de discuțiile agitate despre actualitatea febrilă, am fost mereu obișnuit să fiu un contemporan docil.

— V-ați căsătorit, desigur.

— De opt ani — și rîsul ușor al lui Vlad Vesper sună iarăși limpede peste vocile din cameră și peste literele ziarului, cu o undă de melancolie. Aș putea spune că într-adevăr m-am căsătorit numai puțin. Circul la fel ca și înainte, singur, pe relațiile de mult așezate, la care adaug fără traumatisme relațiile noi. Camera asta o știu de foarte mult timp, de pildă, de acum cincisprezece sau optsprezece ani. Aparținea unei doamne, puțin rudă cu

mine, doamna Corvin, o doamnă distinsă. Numele ei sună întrucîtva a istorie, dar să ştiţi că doamna Corvin era o ființă preocupată mai mult de fragmentele anotimpurilor, pe care le celebra făcînd delicioase sorturi de dulcețuri, de zarzăre verzi, de flori de măceş, de cireşe şi vişine, de caise şi căpşuni. Toamna însă o deconcerta pe doamna Corvin, o scotea din categoria existenţei sezoniere, pot să vă spun fără să greşesc prea mult că n-a oferit niciodată cuiva dulceaţă de gutui. Poate n-ar trebui să fac legături atît de triste, dar doamna Corvin a dispărut prin surprindere toamna — şi Vlad Vesper rîse iar melodios, cu melancolii discrete.

Alexandru Lăscăreanu se mută mai jos pe scară, se reaşeză şi scutură larg ziarul pentru a îndepărta dintre coloanele şi titlurile negre liniile feline ale domnului Vlad Vesper, care luase proporţii pe întregimea celor două pagini. Dar statura lui reveni cu gesturi largi de sub apele rupte ale literelor negre şi-şi limpezi mişcările plutitoare şi rîsul jovial. O nouă scuturătură enervată a ziarului, dar Vesper rezistă înalt, rîzînd lin, melancolic, apăsîndu-şi ocrotitor pălăria albă de pai cînd pe un revers, cînd pe altul, ca pe un colac de salvare; fiindcă trebuie să fi avut o pălărie de pai care să convină moliciunii mişcărilor sale.

— Vă mărturisesc sincer că nu ştiu sigur ce profesie avea doamna Corvin, o ştiam mai mult ca doamnă distinsă, dealtfel mi-era rudă foarte îndepărtată. Lucra întradevăr la teatru, cum susţineţi dumneavoastră ?

Probabil că Vesper se adresase creatorului de costume de teatru — şi tînărul Lăscăreanu de pe treptele de afară îşi dădu seama că pierduse pasagii întregi din discuţiile vocilor din cameră, lucru pentru care se felicită, dar convorbirea de dincolo se reluă pe paginile ziarului, făcînd din rîndurile de tipar o apă din ce în ce mai neagră :

— Dar vă jur, domnule Vesper — era vocea costumierului — vă jur că doamna Corvin mi-a fost asistentă la costumele de epocă, schiţa admirabil mai ales costumele de tineri dregători, explicabil poate pentru o fată bătrînă ca dînsa. Credeţi-mă, la teatru era cu totul alta. E drept, avea trac la costumele lui Hamlet, dar pe al lui Horatio îl executa fără greş. Vă amintiţi replica lui Horatio cînd reapare fantoma : „...Stai, nălucă, de nu ai grai de om, cu orice grai să-mi spui..." Cred că doamna Corvin ştia replica sau o simţea fără s-o ştie prea bine, trăia toate replicile care constituiau rolul scutierului, pentru că era foarte tulburată în faţa hainelor lui Horatio, care i se iveau de sub degete, ca un rol perfect învăţat transpus în stofă. La costumele antice — care pot fi considerate dacă nu mai simple, mai tranşante, nu-i aşa ? — îmi amintesc cum creatorul-şef m-a îndemnat să-i dau totuşi să lucreze costumul lui Oreste. „Nu, i-am replicat maestrului, dincolo de Pilade nu îndrăzneşte." Şi i-am dat deci costumul lui Pilade. Poate şi în ceea ce priveşte doamna Corvin, lecturile — dacă le-a avut, deşi personal nu sînt convins de anvergura lor — substituise ceva care se potrivea unor aspiraţii matrimoniale pe care şi le credea cuvenite. Era tulburată cînd lucra în atelierul teatrului, dar, cînd pleca spre domiciliu, devenea calmă, poate pentru că îşi consumase esenţa existenţei la masa de schiţat costume, pe planul elevat al istoriei şi ficţiunii. Întoarsă acasă, trăia liniştea acelor pauze casnice sezoniere în afara timpului istoric, cum spuneaţi dvs., domnule Vesper. A avut doamna Corvin lecturi sau nu, n-are importanţă, îmi voi menţine părerea că lecturile, aşa cum mărturiseam domnilor de la Litere...

— Am spus doar că nu sîntem de la Facultatea de Litere.

— N-am susţinut că doamna Corvin se sustrăgea timpului istoric — spuse Vesper cu tristeţe în glas, dar mă gîndesc cu regret că n-am ştiut amănuntul cu teatrul, aş

fi înțeles atunci mai bine că gestul ei de a celebra anotimpurile captîndu-le în transparența dulcețurilor de fructe însemna poate mai mult decît vagul simț istoric pe care îl au atîția... M-ar interesa foarte mult amănuntele de destin ale unei asemenea ființe. Poate numai tînărul Alexandru Lăscăreanu, pe care n-am avut plăcerea să-l cunosc și care ne ocolește cu o elegantă discreție, are favoarea de a ști foarte mult despre enigmatica existență a acestei doamne aproape anonime și mai ales despre dispariția ei, poate chiar despre clipele ei de apus în lumea în care a călătorit și s-a refugiat... Repet, doamna Corvin a fost o femeie distinsă.

— Nu recunosc pericolul lecturilor, după cum nu recunosc așa-zisa evaziune pe planurile epocilor trecute de istorie — interveni o voce groasă apăsat răgușită pe vocale. Sîntem toți prea solicitați de istoria prezentă, se face în zilele noastre prea multă istorie, palpabilă, oră de oră, pînă în cel mai îndepărtat colț al planetei, niciodată nu s-a făcut atîta istorie sub privirile zilnice ale oamenilor. Grăbiți, în această epocă modernă să prindem în micul etalon al propriilor noastre clipe extraordinara istorie, n-avem șanse, de multe ori, decît să zărim în fugă istoria de pe scundul nostru promontoriu învîrtit circular pe mecanismul perfect al prejudecăților, de la fereastra automobilului, sau prin hubloul avionului, cînd e cazul și cînd avem prilejul.

— Greșit, domnule, interveni vocea cuiva, probabil a regizorului de film, aducînd contraargumentele neorealismului și ale ultimelor lui consecințe.

— Iar ca pietoni — continuă netulburată vocea apăsat răgușită la vocale — ne îngăduim cîteodată răgazul să citim la repezeală o carte cu o singură pagină : afișul ! N-ați observat ce mult s-a dezvoltat acea sinteză a artelor numită afiș ? Dar să fim rezonabili. Susținînd că n-avem șansa de a ne identifica istoriei, am putea ajunge la perfidia de a ne scuza hiatusurile noastre cotidiene de istorie,

sau, dimpotrivă, de a identifica istoria ocupațiilor noastre aproximative de slujbași înscrise într-o ierarhie calchiată după un presupus tabel contemporan de istorie — ceea ce ar fi strident, nu ? — ca și pretenția imberbilor cu tunsoarea aci prea scurtă, aci prea lungă, ce se vor crezuți că sfidează cine știe ce inerții ale zilei pentru a-și confirma lor înșiși că nu-i înțelege istoria, cînd de fapt sînt niște conformiști foarte limitați ai acelui gen de inerții laterale, spre deosebire de inerțiile principale, care, să-mi fie iertată expresia, sînt mult mai cuprinzătoare în ceea ce le privește. Care istorie, domnilor, cînd fiecare invocă istoria pe potriva limitelor exstenței sau măsuratelor lui perspective ? Facem cu bună-știință prea multe legende despre istorie și despre noi înșine. Credeți-mă, domnilor, că un prieten al tatălui meu era considerat mort de vreo douăzeci de ani și ceva, avusese gradul de sergent. Ei bine, săptămîna trecută acest om mi-a adus o scrisoare, m-a salutat respectuos și a ținut să-mi spună : „Mă bucur că am fost transferat ca factor poștal în cartierul dumneavoastră. Ce mai face tatăl dumneavoastră ?“ I-am răspuns uluit : „Doar știi, ați pierit împreună în război...“ M-a privit mirat : „Da ? Așa se spune ? E o greșeală ?“ Poate să fi fost într-adevăr o greșeală, istoria n-a avut timp să se întoarcă și să corecteze legendele despre fostele lor drumuri de moarte și de minimă viață, și legendele s-au impus în locul istoriei exacte. Se prea poate să treacă provizoratul legendelor drept istorie și în tomuri groase, deși, după cîte știm cu toții, nu i se poate imputa nicidecum epocii noastre că n-ar avea mijloacele de a nota și de a reprezenta cît mai aproape de verosimil ce se întîmplă pe pămînt și sub soare.

A urmat o tăcere jenantă, cîteva monosilabe de protest, tăceri prelungite, mișcări de fotolii, pași iritați. Vlad Vesper dispăru brusc din paginile ziarului. Lăscăreanu

făcu un gest de apropiere a paginilor, parcă pentru a-l reînchega și a-i da posibilitatea să se retragă mai conform cu politețea sa, dar oricît cuprinse aerul cu ziarul, figura dispărută intempestiv nu reveni. Pălăria lui albă și largă de pai alunecă singură cînd pe planul înclinat al unei pagini, cînd pe celălalt, și Alexandru Lăscăreanu se silea ca roata borurilor să nu se rostogolească pe scări în fața unei perechi de bătrîni care înaintau încet, temători, pe culoarul prost luminat al etajului de dedesubt. Pălăria căzu de pe marginea paginilor și se săltă în jos pe trepte spre picioarele bătrînilor, care se opriseră privind mirați spre Lăscăreanu, care alerga aplecat pe scări să ajungă din urmă roata albă de pai. N-o ajunse la timp, bătrînii speriați se depărtară unul de altul, pălăria lunecă printre ei, la dreapta, rostogolindu-se mai departe pe scări, urmată în fugă de Lăscăreanu, care schiță un semn de scuze, șoptind în trecere: „pălăria de pai". „Era o pălărie ?" — întrebă bătrîna în urmă, la care bătrînul duse un deget la buze. Mai stătură un timp pe coridor, pînă cînd pașii repezi ai lui Lăscăreanu se opriră undeva. Apoi, întristați că nu văzuseră nici o pălărie, bătrînii intrară în locuința lor.

III

PLOAIA ȘI BISERICA PE ROATE

Lăscăreanu pătrunsese în mica ceasornicărie de pe scara mezaninului și rămase în cadrul ușii deschise, cu ziarul desfăcut atîrnîndu-i în mînă. Nu fusese niciodată aici, deși trecuse zilnic timp de cîțiva ani pe lîngă prăvălia asta de scară. Citi firma de pe peretele din stînga pentru a-și aminti numele ceasornicarului, nume peste care trecuse de atîtea ori cu ochii și nu-l înregistrase bine: SCHWARTZ. Ce simplu, Schwartz. Schwartz stătea după

ușă, pe un fel de butuc îmbrăcat în blană de iepure. Aplecat deasupra unei mese mici, într-un semiîntuneric tulburat de un bec cu lumina pitită printre maldăre de șuruburi și rotițe ruginite, meseriașul privea nemișcat printr-un tub prins sub arcada ochiului stîng mașinăria veche a unui ceas deșteptător. Pe peretele din fața lui se zăreau vag păpuși fără culoare și, printre ele, în poziții cu totul nefirești, păsări mici împăiate; Lăscăreanu își roti privirea să descopere pe pereți un ceas sau mai multe ceasuri, dar nu văzu nici unul. Imaginea de timp înapoiat stăruia în cîteva tablouri pătate, lipsite de identitate artistică, cu chipuri vopsite țeapăn.

Nu departe de Schwartz, în dreapta, un om cărunt, cu fața striată de riduri adînci sprijinită în palme, așezat pe un scaun de aluminiu înalt cît o etajeră, vorbea cu glas tare spre un paravan de carton galben:

— Dumnezeu v-a făcut pe toate blonde, fetele mele. Sînteți prea blonde, prea sărace și prea slabe, aveți o spaimă fixă în ochi și cine știe dacă se va afla vreodată că ați putea fi și voi frumoase. Sînteți frumoase, dar trăiți împotriva voastră, din pricina a ceea ce cred alții despre voi și despre mine că am fi. Lumea vă confundă pe una cu alta și nu prea mulți din orașul nostru au știut dacă sînteți patru, cinci sau șase, fetele mele. Sînteți șase, desigur, v-o spun eu, tatăl vostru, Popescu.

Și Popescu se îndreptă de spate și ciocăni nervos în paravanul galben. Apoi:

— Mă credeți, domnule Schwartz ?

Schwartz continuă să stea nemișcat deasupra mașinăriei vechi.

Popescu făcu semn cu mîna spre paravanul galben, chemîndu-și poate fetele, să vină spre el. Își lăsă din nou capul în palme și reîncepu:

— V-am chemat, fetele mele, să veniți pe un dîmb cu iarbă de la marginea drumului. Mersesem aproape o zi întreagă peste cîmp. Azi nu mai știe nimeni seceta din

1946, de după război. Eu mă aşezasem sus pe dîmb, de atîta praf devenisem de pămînt, mi-am lipit spatele de un trunchi de piatră înaltă tăiată în patru colţuri. Se prea poate să fi fost cîndva o piatră kilometrică sau o cruce cu braţele pierdute. Oraşul din care plecasem nu se mai zărea.

Popescu ciocăni din nou în paravan :

— Ştiu că nu mă ascultaţi, domnule Schwartz.

— N-am zis că nu vă ascult. Ceasul ăsta are peste patruzeci de ani.

— Ei bine, fetele mele, n-aţi îndrăznit să urcaţi spre mine. Priveaţi în urmă cu frică miriştea goală pe care o străbătusem sub un soare crunt. Se înserase bine şi un fel de umbre lungi ale nimănui încercau să se culce imense pe miriştea ţepoasă lunecînd între orizonturi fără să-şi găsească loc potrivit. Şi nu se aşezau, şi deveneau şi mai lungi, neînchipuit de lungi.

O nouă ciocănitură în paravanul galben.

Schwartz spuse :

— Da.

— Da, fetele mele, vedeniile acelea lungi de seară de pe cîmpie erau numite de cunoscători umbra cerului. În serile de vară tîrzie şi secetoasă şi numai pe cîmpie se poate vedea umbra asta a cerului. Şi din toate părţile orizontului se auzea un muget de vite flămînde. Şi cîte o înjurătură clară sub cer, atît de clară, încît ţi se adresa direct.

— Mi-aţi mai spus aşa ceva — zise Schwartz întorcînd maşinăria ceasornicului vechi pe partea cealaltă.

Popescu scoase din buzunarul hainei în carouri o sticlă de rachiu vînăt şi bău, strîmbîndu-se. Ciocăni în paravan şi întinse braţul cu sticla spre Schwartz.

— V-am spus mereu, de ani de zile, domnule Popescu, că nu beau şi nu fumez. Acum e vorba despre cei doi negustori. Nu vă temeţi...

Popescu izbucni într-un hohot de rîs larg. Făcu un gest timid de ocrotire, spre paravanul galben, apoi :

— Nu vă temeţi că rîd. Mi-am amintit de doi negustori, doi cunoscuţi ai mei, acum bătrîni şi nesăraţi. Poate că au fost nesăraţi totdeauna, dar pentru că se mişcaseră mult, într-o parte a vieţii lor, prin tîrguri, pe uscat şi pe apă, cum se zice, dobîndiseră o gravitate şi un mister care le ascundeau lipsa de har şi erau luaţi drept gînditori, deşi unul nu era decît negustor de brînză frămîntată, iar celălalt de feştile de lumînări. Ei bine, aceşti trişori de personalitate...

Popescu suci în palme sticla de rachiu, părea ruşinat, vru să privească spre Schwartz, dar nu îndrăzni, nici spre paravan nu privi, nu ciocăni în peretele galben de carton, dar nici nu bău, rămase trist şi părăsit, cu sticla în palme, suspendat acolo pe scaunul înalt de aluminiu. Schwartz acceleră învîrtirea şurubelniţei prin golurile maşinăriei de ceasornic, se grăbea evident, pentru a putea să spună ceva fără ca repararea ceasului să întîrzie, vîrî, în sfîrşit, corpul maşinăriei în capacele carcasei şi zise :

— Aceşti negustori care treceau drept cetăţeni solizi...

— Ei bine, şi care erau nelipsiţi din loja primăriei la parăzi, iar duminica de la slujba catedralei din centru, aceştia doi erau gravi şi cînd mestecau alviţă. Puteau spune orice neadevăr despre cer şi despre oameni şi erau crezuţi. Nevestele lor deveniseră la fel de grave, şi creditul moral al celor doi se cvadruplă. Nu i-am urît, deşi existenţa mea fusese clasată din punct de vedere public conform aprecierilor infailibile ale unor astfel de oameni gravi, lucru care mi s-a întîmplat şi recent, într-un alt mod, din pricina altor oameni gravi — nu i-am urît, îi stimam, pentru că mie, ca şi altora ca mine cu mintea tăioasă, ne produceau o teribilă veselie. Umorul, această demiurgică slăbiciune, chiar cînd e involuntară, slăbiciune care-i mîntuie şi pe cei ce n-o au...

— Pe asta nu mi-ați spus-o pînă acum, ați început să adăugați de la dumneavoastră — zise Schwartz uitîndu-se mirat de Popescu prin mica lunetă a tubului de ebonit de la ochiul stîng.

— Vedeți, fetele mele blonde, lumea... Domnule Schwartz, ce-i cu ochiul dumneavoastră drept de e așa de ciudat ?

— Mi se pare, domnule Popescu, nu v-am spus pînă acum chiar exact, cu ochiul drept nu mai văd de mult.

Popescu bău din sticla de rachiu. Izbucni în rîs :

— Imbecilii ! Ei bine, negustorii ăștia aveau magazinele față în față, paralele pe o fundătură, la etaje cu terase față în față, unde nevestele apăreau dimineața și se salutau cu solemnitate. Într-o zi cei doi se ceartă, cred că dintr-o confuzie. După ceartă zidesc ușile la magazine să nu mai fie față în față, își sparg casele în spate făcîndu-și fiecare intrarea de magazin spre străzile opuse cu care se învecinau clădirile. Ei bine, au fost considerați pentru asta și mai serioși : dăduseră dovadă de intransigență. Nu mai puteau scăpa ei înșiși de prestigiul lor imaginar. Pe cînd eu, dimpotrivă, m-am căznit degeaba, toată viața aproape, în orașul meu, să fiu stimat pentru ceea ce sînt, pentru ceea ce eram în stare, dar eram pus mereu în imposibilitate de a arăta ce vreau și ce pot. Și n-am izbutit să schimb o iotă din condamnarea pe viață care mi se semnase ceas de ceas, an de an fără să știu, fără să fi crezut că e posibilă o asemenea invazie de imbecilitate publică într-un secol civilizat. Dacă l-aș mai fi găsit pe marele om Miron Basarabescu, cu care fusesem coleg un an la Belle-Arte, el mi-ar fi înțeles tragedia, pentru că, deși n-am devenit pictor sau poet, eu am avut totdeauna o fire de artist. Am fost predestinat tragediei.

Schwartz trase un sertar de la masa din fața lui, scoase un pachet și, înainte de a-l desface și a începe să mănînce, zise, fără să se întoarcă spre ușă :

— Puteți lua loc, domnule Lăscăreanu.

Alexandru Lăscăreanu tresări, n-ar fi crezut că Schwartz îi știe numele. Se așeză pe un scaun în stînga ceasornicarului și privi mai departe spre Popescu, care, nemișcat pe scaunul înalt de aluminiu, vorbea acum mult mai încet :

— Să plecăm de aici, fetele mele. E dimineață, să trecem peste miriște și să găsim ceva.

— O gară — spuse apăsat Schwartz, tăindu-și pîinea felii și ungînd-o cu magiun.

— Am ajuns după prînz la o gară, nu mîncasem nimic — continuă Popescu. Era luni după prînz. Trenul trecea pe acolo de două ori pe săptămînă : luni la prînz și sîmbătă la prînz. Așa era imediat după război. Sosisem prea tîrziu, era luni după prînz, și aveam de așteptat pînă sîmbătă la prînz. Gara era în plină cîmpie, cu ușile date de perete, prin sala goală și înaltă vedeai, spre cîmp, într-o parte luna, și într-alta soarele. Păsările zburau prin sală dintr-o parte în alta a miriștilor. Eram singur cu fetele mele, pe peronul deșert, cînd a apărut *Constantin Pierdutul Întîiul. Regele nebun al cîmpiei.* El nu cunoștea și nu recunoștea pe nimeni. Făcea asta fără să insulte. Se urca la o gară în cîmp și cobora la alta, fără să întrebe unde merge trenul următor. Era fără țintă. Aducea cu el un aer de pustiu. Umbla în cămașă și iarna, și cum era înalt, foarte înalt primul cap pe care-l zăreai pe timp de ploaie, sub fulgi de zăpadă, sau pe vreme cu soare, era capul lui *Constantin Pierdutul Întîiul.* Și atunci, luni după prînz, eu cu fetele mele ne-am întîlnit singuri pe peron cu *Constantin Pierdutul Întîiul.* Venea din cîmp, din partea dinspre lună, și a traversat sala gării, cu capul printre păsări, spre partea dinspre soare. A ajuns pe peron, a dus palmele la gură, și-a dat capul pe spate și a urlat, spre cîmpul gol și ars din față, un sunet gros de vapor. I-am dat două numere, unul de 14 cifre și altul de 18 cifre, știam că are nevoie să facă o înmulțire, așa obișnuia, și-a dus din nou palmele la gură și, după ce sunetul său de vapor s-a

stins, mi-a dat rezultatul exact, calculat în gînd, la înmulțirea celor două numere de 14 și de 18 cifre, mîniat în tăcere că nu-i alesesem numere cu cifre mai multe. Fetele mele, ca să-i aducă o mulțumire, s-au căznit mult timp să facă înmulțirea lui Constantin cu vîrful unui ciob de cărămidă pe întreg peronul de plăci albe și spre amărăciunea lor s-au încurcat pe la sfertul socotelilor și voiau să întrebe încă o dată rezultatul calculat mai înainte în gînd de regele cîmpiei. Dar *Constantin Pierdutul Întîiul* plecase, se depărtase în apele uscate de foc nevăzut ale miriștii, se oprea din loc în loc, și cînta gros, spre soare, sunetele grave de vapor. El n-a strigat niciodată un om pe nume, nu recunoaște pe nimeni, era un suveran al pustiului, dar atunci, luni după prînz, cînd abia se mai zărea subțire și înalt pe miriște, a strigat spre mine :

— Popescule, pe tine te cunosc. Să-ți trăiască fetele blonde și frumoase. Vino, peste cîmpul ăsta e o gară pe unde trece un tren luni noaptea.

Am vrut să-l ajungem din urmă, dar n-am putut, fugeam pe țepii miriștii, cîteodată îl mai vedeam înalt și subțire clătinîndu-se prin văpăi, ne chema poate iar, și se depărta fără să ne aștepte, din statura lui care unea pămîntul cu cerul se desprindea uneori și se ridica o mînă lungă, îi vedeam umbra pe soare și din nou nu-l mai zăream. Dincolo de el, la marginea cîmpiei, părerea unui salcîm sau ceva ca un copac. Spre salcîm poate alerga *Constantin Pierdutul Întîiul*, el care nu avusese vreodată o țintă. Era așa de cald, încît călcam cu ochii închiși de frica soarelui, mergeam înaintea fetelor ca să-și poată lepăda ele hainele și să umble cum or vrea, Doamne, cele șase fete ale mele alergau în urma mea goale pe miriște, flămînde și secate de soarele secetei, una din fete alerga mai tare, avea cu sine un vas de lut și credea că o să găsească apă,*regele Constantin* se zărea din ce în ce mai rar în fuga lui înaltă și clătinată spre salcîmul de la marginea cîmpiei. Și nu l-am mai văzut, poate că ajunsese la umbra salcîmului subțire și, cum umbra salcîmului înalt n-atingea pămîntul în timpul secetei, poate *Constantin Pierdutul Întîiul* se urcase și-și făcuse loc sus, printre crengi, la răcoare. Cînd am ajuns și noi la copac, l-am zărit într-adevăr, acolo sus. Se spînzurase de umbra salcîmului, sub răcoarea care n-atingea pămîntul.

Popescu vărsă cîteva picături din sticla de rachiu pe podelele ceasornicăriei, spunînd : „Dumnezeu să-l ierte pe *Constantin Pierdutul Întîiul*“.

— Și a venit ploaia, domnule Popescu — spuse Schwartz, împăturind cu grijă hîrtia în care fusese mîncarea.

— Am intrat cu cele șase fete ale mele noaptea, într-un sat, în casa unui țăran bătrîn, care ne-a primit furios. Nu mult timp după noi, au mai venit doi călători, uzi și ei pînă la piele, un tînăr uscățiv și scund în haine albe, și o doamnă tînără în verde. Țăranul bătrîn s-a adresat tot furios călătorului în alb, arătînd cu capul spre femeia în verde :

— E nevasta ta ?

— Nu. N-o cunosc — a răspuns uscățivul în alb.

— A venit cu tine. Nu pare romancă. Nu mă așteptam să mai vii după cincisprezece ani de lipsă și fără să-mi fi dat vreodată un semn. Un om simțit ar fi lăsat să se înțeleagă că a pierit și n-ar mai fi dat cu ochii pe aici. Dar știam că dacă ai să vii, ai să vii noaptea. Și aș fi jurat că ai să sosești, cum ai și sosit, cu trăsura cu clopot a lui Polider. Ai vreo meserie ?

Pe ușă a mai intrat un om înalt, bătrînicios, cu un sac în cap. Venea și el de afară din ploaie, și sacul ud leoarcă nu-i mai putuse apăra hainele de postav grosolan din care curgea o apă ruginită și noroioasă. Fără să-și dea jos sacul din cap, privind la tînărul în alb și la femeia în verde, zise :

— Am auzit clopotul lui Polider cum s-a oprit la poartă. Dar tot nu înțeleg cine a venit. Nu este vorba de

prăpăditul care a venit cu o turmă de şase fete. Ci de ăsta în haine albe însoţit de o muiere în verde.

— Nu-l cunoşti pe ăsta ? — strigă mîniat bătrînul arătînd spre uscăţivul scund în alb. E fiul meu, Matei Ionescu. Şi fratele tău, pe care nu l-ai mai văzut de cincisprezece ani. E un om fără meserie. L-am întrebat dacă femeia în verde îi e nevastă şi-mi spune că nici măcar n-o cunoaşte. Dar a venit cu ea 24 de kilometri de la gara din cîmp şi le-a sunat pe drum clopotul lui Polider pînă aici, pe ploaie. Grigore, tu care umbli cu sacul în cap primăvara, toamna, iarna, şi vara cînd plouă, ar trebui să te însori, a început să fie tîrziu pentru tine. Cît timp nu l-am văzut amîndoi pe Matei, credeam că vremea nu şi-a bătut joc de noi. Şi dacă femeia în verde cu care a venit i-ar fi fost nevastă, încă am mai fi putut zice că lucrurile nu ne arată bătrîni. Dar n-o cunoaşte pe femeia care o aduce în casa mea, unde n-a mai fost demult o femeie — eu, Dumnezeu să mă ierte, am îngropat două — el nu-mi poate spune că după cincisprezece ani de lipsă are vreo meserie sau nu — şi asta e mai mult decît un semn că tu, Grigore, ai îmbătrînit prost, iar oasele mele nu mai au rost să stea în picioare în casa asta. Războiul şi seceta mi-au aruncat din nou un nevolnic în casă, pentru că Matei nu poate fi decît un nevolnic, pe care nu-l mai ştiam ce fel e şi cum se mai închină, şi o dată cu asta, eu şi cu tine, Grigore, şi sacul tău din cap, aflăm că am dus vremea la groapă şi în vreme de pace, cînd puteam şi noi să ne facem oameni şi să mîngîiem timpul.

Altcineva îşi bătea afară, la pragul uşii, tălpile bocancilor.

— Alţi paşi de flămînd.

A intrat pe uşă un preot.

— Părinte, ar fi fost mai bine să nu fi stat cu casele alături — a zis bătrînul aspru. La miezul nopţii am fi dormit amîndoi liniştiţi, fiecare în patul lui.

— Am auzit clopotul lui Polider.

— Clopot de cobe. A venit Matei.

— Domnul Matei ? Şi doamna în verde ?

— N-o cunosc pe doamna, spuse Matei privind în lături. Am venit cu acelaşi tren, a coborît în gară, nu mai avea tren mai departe pînă sîmbătă la prînz şi azi e abia luni noaptea...

Ţăranul bătrîn a micşorat flacăra lămpii, s-a aşezat pe pat, şi-a scos cizmele, ciorapii lungi şi groşi de lînă împletită în patru, şi-a dezbrăcat haina şi pantalonii de abă, şi le-a aşezat sub cap, s-a lungit, şi-a tras a pătură peste el, gemînd şi aşezîndu-şi oasele. „Mie mi-e cam somn." — a zis.

— Mîine, doamna pleacă mai departe — spuse Matei Ionescu repede, pentru a-l mai prinde pe bătrîn treaz. E o gară într-un loc pe unde trece trenul marţi. Dacă ar putea merge într-o odaie să se odihnească. E udă de ploaie şi tremură.

— M-am încălzit — spuse rîzînd femeia tînără în verde, simţind că bătrînul o plăcuse, îl surprinsese cum îi priveşte aburii verzi ce i se ridicau în jurul umerilor şi părului negru revărsat pe gîtul înalt. Aş vrea să mai rămîn aici, cu toţii. Nu mă sperii aşa uşor — spuse femeia şi făcu flacăra lămpii mai mare.

— Casa mea e plină — zise bătrînul căscînd voit, răsfăţîndu-şi cuvintele şi rostindu-le pe ales ca să le scalde mai bine în aburii verzi. Zilele astea mi-au sosit rude şi prieteni chiar de pe timpul primului război mondial, pe care nu le mai ştiam, sau le ştiam trecute sub alte zodii şi pe seama altora — şi bătrînul, din culcuş, îşi arătă dinţii încă tari spre locul dintre flacăra lămpii şi gîtul înalt şi dezgolit al femeii. „Porc bătrîn", zise Popescu, bău din sticla de rachiu, se strîmbă şi reîncepu : Nu ştiu ce vor străinii ăştia de la mine — a spus mai departe bătrînul. Am crezut că mă socotesc bogat, şi pe vremea asta de foamete şi de război neterminat au venit să-mi ceară ceva. Au văzut că nu sînt bogat, dar nu pleacă.

Am pînă și în bucătărie un ofițer pensionar cu sabie și decorație de pe vremea celor morți, face fel de fel de teorii despre un al treilea război mondial, ca și cum ar vrea să rămînă singur pe lume dacă s-ar întîmpla un asemenea prăpăd. Ce e mai rău e că toți profeții ăștia n-au somn. Vorbesc mult și despre pace, fără să doarmă, își închipuie că dacă or să țină mereu ochii deschiși au să vadă. Povestesc despre lucruri frumoase netrăite și de neatins — și aici bătrînul se uită la femeia în verde cu ochi reci, de gheață, dușmănoși — cine ar crede că la vremi atît de grele pot să poftească lucruri ce ar trebui știute mai întîi încă din leagăn ? Că de foame nu fac asta. Cine știe, poate din prea mult pustiu. Sînt mulți, aproape douăzeci, mi-au umplut odăile, se plimbă prin casa mea fără să mă mai ia în seamă, seara joacă cărți în odaia ofițerului chel cu sabie, cîntă romanțe, vorbesc despre istorie printre uși, se supără unul pe altul. Zilele trecute au fost la vînătoare de rațe pe baltă și s-au întors împărțiți pe tabere și certați pe pacea neîncheiată încă. Plănuiesc acum să scrie un fel de istorie a satului, în frunte cu unul modos, Vlad Vesper, umblă pe la arhiva primăriei, trec din poartă în poartă pe la casele oamenilor și am auzit că întreabă dacă știe cineva de o biserică pe roate care ar fi o mare avere și care s-ar fi aflat la noi în sat nu știu cînd. S-a aflat, se zice, o biserică pe roate în satul nostru, acum două sute de ani și mai bine. Dar pentru puțin timp a stat biserica asta în sat la noi, fusese ascunsă aici sub malul Dunării de frica tătarilor, dar pe urmă au venit niște oameni călări și au luat-o, ar fi plătit pentru asta niște calupuri de aur unui grec cu patru neveste turcoaice și care pe urmă și-ar fi dat foc la casă cu aur cu tot și ar fi plecat spre Athos, desculț, da, a fost o biserică pe roate, așa se zice că spuneau străbunicii noștri înainte de a-și fi îngropat părinții, dar au luat-o cu șase cai galbeni, potcoviți cu bani de pe vremea împăraților Constantin și Elena, și au dus-o, pe undeva,

s-o învelească în ceară albă cu cai și călăreți cu tot. Era un lucru biserica pe roate, pe unde o mai fi, poate că acum roiurile de albine fac miere în coaja ei de ceară albă — zise bătrînul și se întoarse cu fața la perete, fără să mai fi privit spre femeia tînără în verde, și mai zise : „n-aveți decît să alergați după zilele săptămînii, și dacă nu le prindeți, tot e bine, izbutiți să le încurcați măcar, marțea cu vinerea și cu sîmbăta, și asta să știți că e ceva pentru o viață de om — și adormi, cu sforăituri.

Popescu se opri, întîrzie cu privirile spre un tablou prins spre colțul paravanului galben :

— E doamna Bogomileanu, domnule Schwartz, da ? Așa mi-ați spus, sînt sigur.

Și Popescu arătă spre un portret al Mariei Stuart — după detaliile de costum.

— Da, sînt sigur că v-am spus, actrița Catinca Bogomileanu în rolul Mariei Stuart la Paris, în 1929. La întoarcere mi-a adus atunci două din perechile de păpuși pe care le vedeți, în costume „Marie Antoinette", primite de la cineva din vechiul cartier Marais, de la un artizan care nu făcea negoț, dăruia numai, în clipe de uitare de sine — răspunse Schwartz.

— Doamna Bogomileanu era încă tînără, din nou liberă — explică Popescu cu gesturi largi și vesele spre paravanul galben — prințul dalmat renunțase s-o mai chinuiască cu gelozia lui subistorică de rege medieval balcanic fără tron. Domnule Schwartz — spunea Catinca Bogomileanu în 1929 — sînt fericită, bătrînule prieten Schwartz, e departe acum coroana halucinantă dalmată, sînt din nou Catinca, ce frumos bat ceasurile dumneavoastră de porțelan, lăsați-mă să le ascult cum făceam cînd eram copilă...

Aici Popescu tăcu, suci sticla de rachiu în palme, privind uimit în podele, sticla era aproape goală.

— Vai, de ce sînteți pansat la ochiul drept, domnule

Schwartz — spuse Schwartz, continuînd replica întreruptă de Popescu.

— Nimic, doamnă Bogomileanu, o simplă oboseală a ochiului — reluă Popescu și bău repede, proptindu-și buzele aproape închise pe gura sticlei ca să poată face puțină economie din rachiul rămas poate în vederea unei replici viitoare. Vă supărați, doamnă Bogomileanu, dacă vă fac în dar un mic ceas de mînă, unicul ceas lucrat de mine în întregime, iertați-mă, îl lucrasem mai demult pentru altcineva, dar...

— Dar e mult mai potrivit pentru dumneavoastră, doamnă, primiți-l împreună cu acești doi canari roșii pe care-i am de la un vameș din strîmtoarea Gibraltarului. De ce sînteți atît de trist, domnule Lăscăreanu ? — spuse Schwartz, cu același ton.

Lăscăreanu tresări din nou auzindu-și numele și căută să îndepărteze gîndul că Schwartz, ca atîția alții, ce par absenți la trecerea și la existența lui, îi judecă viața cu fiecare gest, la fiecare gînd intim.

— Treceți de cîțiva ani pe lîngă mezaninul meu, urcați scările, le coborîți și n-ați intrat niciodată în ceasornicăria mea. Ca să fiu sincer, din pricina asta, de pe scaunul meu scund căptușit cu blană de iepure, n-am izbutit să vă văd prin lentila acestui tub decît pînă la genunchi, cînd treceați. Vă cunosc doar pînă la genunchi, domnule Lăscăreanu. Aveți trei perechi de pantaloni, nu ? Cei mai uzați sînt cei gri. Două perechi de pantofi. Purtați cîte o pereche de sandale doi ani de-a rîndul. Cîteva zile, era înainte de un Crăciun, ați purtat și niște galoși. I-ați uitat undeva, poate la o persoană agasantă, și nu v-ați mai dus să-i luați.

— Vă mulțumesc, domnule Schwartz, spuse Popescu, privind prin golul sticlei de rachiu, ceasul de mînă e superb, e o bijuterie. Am să-l trimit pe tînărul Vlad Vesper să vă aducă un portret al meu în rolul Mariei Stuart. Cred că are să vă placă, domnul Vlad Vesper, e

adevărat, e foarte tînăr, dar e atît de fin, de prevenitor, are un cult al conversației atît de elevat, încît îi face pe cei din jur să plutească. O, de n-ar fi atît de tînăr, prea tînăr pentru o Marie Stuart ca mine, ai să te convingi, bătrînul meu prieten Schwartz — și Popescu vărsă pe podele ultimele picături din sticla de rachiu zicînd : „Dumnezeu s-o ierte pe nefericita femeie Catinca Bogomileanu". Apoi : domnule Lăscăreanu, l-am cunoscut pe tatăl dumneavoastră, inginerul. Era un om. De foarte mult timp trec pe la domnul Schwartz și-l rog să mă prezinte dumneavoastră. Îmi spune mereu că nu e posibil, că nu vă cunoaște decît pînă la genunchi. Vreau să vă iau martor la un proces de mare omenie. Vreau să-mi recapăt identitatea. Vreau să mă realipesc mie însumi. Am fost despărțit de mine într-un mod fantastic, e un gol pe care mi-e frică să-l măsor singur, eu n-am fost ceea ce un paralelism imaginar crease din persoana mea și a creat apoi din mine pe niște tipare nepotrivite mie, în așa fel încît pot părea multora drept o tristă absență de la istorie, cînd de fapt existența mea e plină de istorie, atît de plină, că de multe ori par neverosimil, incomod, arogant, neconform cu limitele propriului meu destin. Nu sînt crezut, datele existenței mele mărunte, în loc să mă confirme în fața altora, mă contestă. Din asemenea pricini, chiar casa din orașul meu e greu să fie dovedită că ar fi fost a mea, deoarece pe o perioadă întreagă de ani de zile, de la secetă încoace, din 1945 pînă în 1956, adică vreo zece ani, se crede că aș fi fost absenteist, nimeni nu m-ar fi văzut măcar rătăcind sub numele meu. Absenteist ? O, doamne, eu alergam de colo-colo să-mi cîștig existența pentru mine și pentru fetele mele și o lege absurdă m-a declarat absenteist într-o perioadă de ani cea mai agitată din viața mea ! Și nu mi se mai permite să mă întorc și să intru în propria mea casă. Puteți fi de acord cu mine, tuturor ne trebuie timpul să ne trăim viața propriu-zisă și e absurd să ne cheltuim o groază

de vreme pentru a infirma o viață imaginară creată prin aproximații străine nouă. Bineînțeles, foarte mulți fac un act de bunăvoință depunînd efortul de a ne reînchega măcar sumar prin ipoteze, dar a proceda sumar în cazul destinelor e mai riscant decît în aritmetică, pentru că se pot omite sau atinge nepotrivit multe lucruri, poate tocmai acelea ce merită respect delicat, ținînd de esențialul unei existențe. Unii cred că biografia mea ar fi alta decît aceea pe care susțin că aș fi avut-o și că aș fi alimentat-o cu întîmplări ce nu pot fi crezute ca reale, vedeți, nu sînt decît unul singur și inalienabil, în timp ce alți opt, sau douăzeci, să zicem, ocupați cu treburile lor, cu intențiile lor, cu lucrurile care îi privesc și pe care și le cunosc foarte bine, e posibil să fi spus și să spună că nu m-au văzut într-o anumită perioadă a vieții lor, sau atunci cînd m-au văzut și cînd ei erau ocupați cu lucrurile lor grave sau nu, eu stăteam cu spatele, dar de aici nu se poate nicidecum înțelege că aș fi fost absenteist de la istorie. Pentru că acela n-aș mai fi eu ! „Bineînțeles că nu sînteți dumneavoastră", mă încurajează foarte mulți, „dar e o lipsă de date de aproape zece ani în filele destinului dumneavoastră, o existență neconfirmată care bineînțeles că trebuia măcar provizoriu notată prin mărturiile altora, aveți cale deschisă să aduceți datele dumneavoastră, dar pentru aceasta trebuie timp în care, an de an, lună de lună, trebuiesc refundamentate cu date semnificative pentru consensul general, n-am spune că e nevoie că cheltuiți pentru asta un timp egal cu perioada considerată lipsă, dar o să vă trebuiască destulă vreme în acest scop, pentru a vă realipi dumneavoastră înșivă, cum spuneți, și avem toată încrederea că veți izbuti, domnule Popescu ; onestitatea dumneavoastră dinainte și de după golul nejustificat ne dă convingerea în dreptatea dumneavoastră și vă vom sprijini, dacă e necesar." Casa e în bună stare, așa cum era cînd am plecat pe secetă să-mi regăsesc existența, să mă redescopăr, nu eram singur, altfel

mi-ar fi fost mai ușor, eram cu cele șase fete... — aici Popescu ezită, tăcu, privi sticla goală, apoi reluă — e drept, mi-au trebuit zece ani, altora le trebuie o viață întreagă pentru a se închega — artiștii, de pildă, nu ? — să zicem, să nu mă consider artist, deși destinul meu, Miron Basarabescu, pictorul celebru, ar putea aduce mărturie, altora, zic, le trebuie mai mult, nu zece ani, nu o viață întreagă, ci generații de-a rîndul pentru a se mărturisi în ceva, pentru a-și arăta esențele neștiute, eu am avut nevoie de vreme modestă de zece ani ca să descopăr niște lucruri simple, dar cutremurătoare, în numele omeniei, poate că e tîrziu să mai fiu luat în seamă, poate n-ar mai trebui. Dar trebuie, dacă tatăl dumneavoastră ar mai fi trăit, el știa aproape tot despre mine...

— Dar tatăl meu trăiește — spuse Lăscăreanu, surprins la vorbele lui Popescu.

— Nu se poate ! — strigă Popescu, coborînd de pe scaunul de aluminiu și îndreptîndu-se încordat spre Alexandru. Iertați-mă, am spus ceva insultător... — și Popescu se opri încurcat sub tabloul cu portretul Mariei Stuart. Dar...·se hotărîse... Așa se stabilise de mărturiile unor existențe care au supraviețuit... tatăl dumneavoastră mur... un bombordament, sau altceva, după aceea... E monstruos, unele mărturii sînt mai groaznice decît moartea. Excelent, tatăl dumneavoastră trăiește, îmi va fi martor ca om care și el fusese despărțit într-un mod fantastic de el însuși, îmi voi recăpăta identitatea, voi locui iarăși în casa mea, mă voi realipi mie însumi. Poate și dumneavoastră îmi veți fi martor...

— Dar e un lucru atît de greu să vă reluați casa din orașul dumneavoastră ? — zise Lăscăreanu, evitînd privirile pătrunzătoare ale lui Popescu.

Popescu se urcă și se reașeză pe scaunul de aluminiu — zise : „Nu e vorba de asta, nicidecum numai de asta, nu-i nimic dacă n-ați înțeles încă totul domnule Lăscăreanu, sînteți tînăr, aveți viețile tuturor înaintea dumnea-

voastră, chiar și pe cele care s-au stins" — și-și lăsă capul în palme. După un timp ciocăni în paravanul galben :

— Avea șase încăperi casa — începu Schwartz — o împărțisem în șase încăperi pentru cele șase fete ale mele. Mie îmi oprisem un colț izolat unde lucram la registrele unei companii de topometrie.

— Dar lucram mult și pentru mine — spuse Popescu — aveam o pasiune secretă, pe care am aflat apoi că o au sau o caută fără să știe nouă oameni din zece. Lucram într-un stil foarte original. Descopeream istoria. Ca să fiu sincer, perioada migrațiilor nu m-a tulburat atîta cît epoca fanariotă, cu confuziile ei încurcate în fantastic. Dar noi românii n-am avut niciodată o istorie obscură, aflați fiind totdeauna la punctul maxim de tragedie de la răspîntia imperiilor.

— Un sol tătar — anunță Schwartz.

— Ce vrea ?

— Hanul tătar a fost jignit. I-a fost răpit de oști de pradă străine calul primit în dar de la regele polonez. Un cal istoric, trecut în toate cronicile, cîștigat de șleahticii polonezi de la sultanul turc în campania din Boemia.

— Cine știe de calul hanului tătar ?

— A fost vîndut de cineva marinarilor genovezi de pe un vas de la Galați, drept cal al celei mai tinere principese austriece.

— Să fie întrebat pîrcălabul de Galați, dar el ține de dregătoriile Moldovei.

— Pîrcălabului de Galați i s-a tăiat capul din ordinul hanului tătar. Vasul genovez a fost distrus fără să se fi găsit calul, în timp ce marinarii italieni erau plecați în Delta Dunării să se convingă că acolo vin și păsările polare să-și scoată puii. Solul tătar vrea, pentru hanul său, supunerea măriei-tale, treizeci de mii de galbeni și cincizeci de fecioare.

Popescu rîse cu hohote :

— Am fost mazilit de turci de o lună și mai bine.

Cronicarii Sublimei Porți au și scris în istoriile lor că mi s-a tăiat capul. Spuneți-i solului tătar că nu mai exist. Bani n-am, cu cei din urmă zece mii de galbeni mi-am cumpărat moartea, i-am plătit unui capugibașă să încredințeze Poarta prin înscrisuri că am fost pedepsit și că mi s-a tăiat capul. Cîmpurile ne-au fost arse, oamenii pribegesc. Fecioarele au fost duse cu biserica pe roate la adăpost spre munții Transilvaniei. Știu, dacă hanul află că deși sînt mort trăiesc, așteaptă să-mi cer cu daruri scumpe tronul prin el, dar nu mai pot fi domn, locul meu a fost șters din istoria sultanului, poate după aceea să mai fiu, dar sultanul e încă tînăr. Totuși, să i se trimită hanului calul pe care țarul îl cîștigase de la regele suedez și pe care l-a rătăcit pe la apele Moldovei și a fost găsit pe drumul Focșanilor bătrîn, fără șa și fără însemne și cu răni deschise. Și așa nu-l dorește nimeni.

— Calul acela nu mai e. A revenit cavalerilor germani din Brașov, printr-o înțelegere cu principele maghiar. Lucru consemnat de cancelariile imperiilor vecine, deși calul se află în grajdurile măriei-tale, din Pădurea Ialomiței, iar la Brașov a fost trimis un cal tînăr încă de pe timpul domnitorului dinainte și fără știrea lui. Sînt un păcătos, măria-ta, dar cavalerii Brașovului sînt orgolioși, calul adevărat fiind bătrîn și bolnav li s-ar fi părut fals, și, cine știe, ne-am fi trezit cu incursiuni și din partea lor. Hanul tătar... Dar, uite, a sosit acum o solie turcească, cîmpul arde din nou, aud că hanului tătar i s-ar fi smuls spatele cu plumbi de archebuze pe cînd făcea dragoste în cortul lui verde cu Duda-Cruda, o femeie frumoasă din satul Bucureștilor. Duda a scăpat vie și nevătămată de sub hanul mort și a trecut în grija pașei, Aziz. Prin Aziz sultanul vă trimite o scrisoare, lui capugibașa care primise cei zece mii de galbeni i s-a tăiat capul, scrisoarea, cred, vă cere, iarăși, capul.

— Da, să citim scrisoarea : *Eu, pe acest pămînt unicul Dumnezeu și împărat neînvins, stăpîn al lumii*

întregi, cel mai mare apărător al celor doi sfinţi, soarele şi luna. Îţi vestesc ţie, prea neînsemnat valah, pentru întărirea coroanei noastre, dar şi pentru pieirea ta şi pustiirea locurilor tale, că am pornit în cea mai mare grabă cu întrega putere a împărăţiei noastre şi a ţărilor supuse şi te vom căuta şi te vom prinde în locurile tale cele mai ascunse, vom nimici prin foc, pustiiri, ucideri şi distrugeri pe ai tăi şi pe cei ce ţin de tine. Ca pe broaşte... copiii voştri şi femeile voastre grele..." Domnule Schwartz, spuse Popescu, dumneavoastră, care sînteţi un fel de neamţ, nu vi se pare, scrisoarea asta seamănă cu aceea transcrisă de notarul Georg Kraus din Sighişoara pe la 1600 şi ceva, în cronica Transilvaniei.

— Scrisorile celor ajunşi în culmea puterii seamănă între ele, nu e un plagiat.

— În casa mea, într-un timp, luase obişnuinţa să mă viziteze un copil, un băiat, eu n-am avut parte de băieţi — zise Popescu îndreptîndu-se de spate acolo pe scaunul de aluminiu — era copilul unor refugiaţi polonezi veniţi în 1940 în oraşul nostru de cîmpie, care au plecat apoi, cînd cu seceta, în altă parte. Băiatului îi mărturiseam cîte ceva din istorie, aşa cum se zice că Molière îşi încerca comediile în faţa bucătăresei. Dar — zise Popescu schiţînd un gest vag către Lăscăreanu — paginile de istorie cele mai serioase pe care le-aţi pătruns cu onestitate sau pe care le-aţi trăit numai, încercaţi-le în faţa celui mai nevinovat şi mai nefericit copil. Mă asculta mirat, mă privea uimit, filial, se aşeza pe podea, îşi prindea genunchii cu palmele. Ştiam atunci că vorbeam clar. Cînd băiatul se îngrozea, însemna că alunecasem în patima de a cultiva sălbăticia istorică prin cuvînt. Evenimente vechi, sau foarte vechi, începuse să şi le închipuie petrecute pe o cîmpie galbenă în întregime, unde se vedea totul, datorită soarelui puternic care arăta umbrele pînă la cele mai îndepărtate margini. Putea fi dimineaţă, amiază sau după prînz, în povestirile mele, imensitatea de galben solar a cîmpiei,

dacă putea da o noţiune de timp, aceea era de zi continuă, deci ora eternă avea ascultătorul meu mereu în faţă.

— Şi a văzut lunecînd dintr-o parte în alta a cîmpiei biserica pe roate.

— Poate că biserica pe roate venea dinaintea voievodatelor stabile şi timpul prin care a călătorit ea a fost nemăsurat dacă lumînările ei topite au învelit-o neştiută în ceară albă cu călăreţi cu tot. Avea două oişti. Cu două oişti pentru că oamenii cîmpiei nu ştiau de unde au să vină invaziile mai întîi.

— Dincotro are să vină ameninţarea ? — întrebau cei tineri — zise Schwartz, întors cu luneta tubului de ebonit spre înălţimea lui Popescu.

— Din toate părţile — răspundeau cei vîrstnici — zise Popescu. Cîmpul arde. I-am dat foc, să-i primim pe invadatori cu foc şi pară. Au să calce cu caii pe scrum. Pulberea în urma copitelor are să fie cenuşă. Poate că s-au strîns la marginea cîmpului şi au înconjurat focul împins spre noi. De foame, rup ştiuleţi copţi de-a gata de pe tulpinile porumbului. Cînd mănîncă, li se frig degetele. Flăcările îi aţîţă mai mult decît mierea şi grîul pe care n-au să-l atingă cum trebuie. Ne vor femeile, patima pentru femeile noastre le-a uscat cerul gurii mai mult decît dogoarea focului. Femeile noastre simt asta. De spaimă cele tinere au devenit mai frumoase. Plîngînd, unele se leagă la cap cu basmale galbene, iar altele îşi împletesc cozile în faţa caselor cu uşile în flăcări. Uite-o pe Zida, stă-n drum cu părul desfăcut, cu mărgelele verzi pe gîtul înălţat ca un şarpe alb spre marginile cîmpului. Zidele astea, cu dragoste de răspîntie. Nu încercaţi — striga omul care nu ştia în ce parte a bisericii să înhame mai repede caii — nu încercaţi să le suiţi pe Zide în carele voastre cînd ne vom biciui caii şi vom fugi spre munţi la adăpost, în capul convoiului cu biserica asta pe roate. Zidele vor sări din căruţe în galopul cailor şi cu tălpile pe cenuşa cu jar vor fugi înapoi spre braţele invadatorilor,

mai repede decît caii noştri înainte. Şi le vor lua turcii, tătarii sau alţii pe caii lor, răstignite de spaimă, şi le vor căra cu bacurile pe Dunăre, vreuna va nimeri pe pernele unui paşă sau ale altuia, înainte de a deveni roabă ca toate celelalte. Şi toate vor plînge pînă la urmă cîmpul nostru ars înainte de cules şi oamenii lăsaţi aici care le puteau fi bărbaţi şi le-ar fi făcut să rodească pe cenuşă şi pe cîmpul sec. Pe cine aştepţi, Zida, în mijlocul drumului şi între porţile în flăcări, cu spatele la biserica gata de drum ?

— Bătrîn neputincios, glumeşti strîmb în zile rele, cum te mai rabdă vremea dinainte adunată în prăpădul ăsta, mîi caii bisericii pe roate de cîteva ori pe an şi spui vorbe de scîrbă. Parcă n-ai vedea femeile şi fecioarele cum urcă în biserică vasele de lut cu sămînţa grîului pentru semănatul de după stingerea focului.

— Din nenorocire vorbesc, Zida, am avut şi eu fete tinere şi frumoase şi n-aş fi vrut să le ştiu pierdute cu urîţenie. Mă uit ce frumoase sînteţi. Şi nu mai ştiu bine în ce parte să înham caii şi văd pe coastele bisericii brîul de năduşeală veche, şi-au şters caii convoaielor celor dinaintea noastră spinările şi şeile alergînd pe lîngă roţile bisericii ăsteia care poartă înăuntru sfinţii şterşi de vreme şi fecioarele noastre pentru lauda zilei de mîine.

Lăscăreanu se apropie de portretul Mariei Stuart şi privi atent :

— Ştiţi, domnule Schwartz, portretul seamănă puţin cu doamna Corvin. A locuit cu ani în urmă în această clădire, în încăperea pe care o locuiesc eu acum, n-aveaţi pe atunci ceasornicăria aici. Era o femeie cu întinse relaţii, prin vîrstă şi ocupaţii n-ar fi fost imposibil să se fi cunoscut cu doamna Bogomileanu. Avea un tulburător talent la desen — bineînţeles, nu vreau să spun că dînsa a făcut acest portret doamnei Bogomileanu — desena costume de epocă. Dar, ciudat — în ceea ce priveşte costumele feminine — doamna Corvin schiţa numai îmbrăcămintea

eroinelor de comedie. Se poate ca la rolurile tragice, dacă lucra şi pentru aceste roluri în unele cazuri extreme, să fi transpus cu fină ironie ceva din umorul costumelor de comedie. Să-i fi schiţat doamna Corvin cîteodată şi costumele doamnei Catinca Bogomileanu ? Doamna Bogomileanu în rolul Mariei Stuart pare în acest tablou uşor trădată prin aerul de umor al detaliilor de costum. Am în camera mea un tablou foarte reuşit, e făcut de un pictor reputat,un portret care aduce întrucîtva cu imaginea aceasta, deşi nu cred că poate fi vorba de doamna Bogomileanu şi tabloul acela seamănă şi mai mult cu doamna Corvin, iar costumul arată şi mai limpede linia ironică a talentului de costumieră al doamnei Corvin. E un portret de actriţă, în mod sigur, în rolul de Lady Machbeth.

— Lady Machbeth — zise Schwartz pe un ton sec — nu-mi amintesc ca doamna Bogomileanu să fi ţinut la acest rol, atît de incomod pentru actriţele cu adevărat femei, încît să-şi fi dorit un portret.

— Să mergem puţin sus la mine — spuse Lăscăreanu atingînd uşor, fără să vrea, umărul lui Popescu. Însoţiţi-mă. Putem vedea tabloul. La mine sus sînt nişte voci străine, zilnic sînt acolo, dar astă-seară au întîrziat prea mult, sper că vom fi singuri.

Popescu zise, de pe scaunul său înalt de aluminiu, atent la zgomotele puternice de afară din stradă :

— Plouă cu găleata. Cînd eram cu fetele...

Şi Popescu îşi încordă şi mai mult auzul. Rîse uşor :

— Nu, clopotul lui Polider nu se aude.

Schwartz încuie ceasornicăria şi împreună cu Popescu urcară scările, urmîndu-l pe Lăscăreanu în camera acestuia.

Intrară. În cameră, ploaia de afară se auzea şi mai puternic.

În fotoliul galben, Matei Ionescu, cu o ceaşcă de cafea pe genunchi, privea vrăjit, frînt de mijloc : în faţa lui, o femeie tînără, în rochie verde, udă pînă la piele, dansa.

Pe covorul roşu stătea undeva stingheră pălăria de pai cu boruri largi a lui Vlad Vesper.

Lipit de peretele în penumbră al unei nişe înalte. umilit, strîns în hainele vechi şi ude de ploaie, un om cărunt, slab, osos, cu faţa striată de riduri adînci, părea şi el vrăjit, neîndrăznind însă să ridice ochii spre femeia în verde care dansa rîzînd, umbrind lumina lămpilor cu părul negru ce se înfăşura lung pe gîtul înalt în repeziciunea dansului. Popescu, de lîngă Schwartz, îşi pipăi obrajii slabi şi osoşi, boţiţi de riduri, îşi trecu palmele peste hainele uscate spunîndu-şi „Popescule, fetele, unde ţi-ai lăsat fetele..." şi vru să privească din nou spre nişa din faţă, unde o oglindă îi arăta chipul stafidit. Dar femeia în verde îi tăie privirile, dansul se rotea pe covorul roşu între fotoliul galben, nişa cu oglindă şi Popescu, fotoliul galben se zări de cîteva ori, dar gol, ca şi nişa, paşii dansului deveneau tot mai repezi ritmaţi de ploaia torenţială de afară, se auzi sunetul depărtat al clopotului lui Polider lunecînd printre coloanele de cifre ale înmulţirilor lui *Constantin Pierdutul Întîiul* scrise cu ciob de cărămidă între orizonturi, părul negru al femeii în abur verde se desfăşura larg şi bogat rotindu-şi cercul întunecat pe toată întregimea camerei, şi Popescu îşi aşeză braţele pe umărul lui Schwartz, zîmbi vag şi-şi sprijini fruntea acolo, zicînd slab : „Doamne. istoria, dacă este, nu vrea să mă primească".

CASA CU ECOURI TÎRZII

Ruda mea îndepărtată, foarte bătrîna doamnă Cuna Bogomileanu, locuia într-o casă numită — cred că de mine, în urma poveştilor auzite despre dînsa — *Casa cu ecouri tîrzii.* Doamna Cuna Bogomileanu nu ştia de existenţa mea, aflînd odată că în neamul lui Lăscăreanu, atît de numeros, este şi unul Filip, a rămas convinsă că aş fi un unchi al meu, Filip, care după ce absolvise cu brio seminarul ortodox din Kiev se stabilise la Viena, prin 1880, dispăruse un timp, ca să reapară în Bucureşti odată cu ocupaţia germană şi cu tratatul de la Buftea din vremea primului război mondial, însurat cu o nemţoaică tiranică, pe nume Wanda Walberg, care în pauzele tiraniei asupra soţului cînta la orgă. Cred că doamna Bogomileanu îl cunoscuse pe unchiul Filip pe cînd era foarte tînăr, poate chiar seminarist de Kiev, şi auzind dînsa de mine şi de numele meu, prin 1943, remarcase, după cum mi s-a spus : „Bineînţeles, a devenit un tînăr ascet. Vreau să vorbesc cu Filip" — mărturisise doamna Cuna, şi mi-a trimis o invitaţie, fixîndu-mi ziua şi ora cînd s-o vizitez, anume în toamna aceluiaşi an, 1943, într-o miercuri, la orele 11 înainte de amiază. Dar locuiam departe de Bucureşti, vremile erau tulburi, şi mi-am amînat prilejul de a o cunoaşte pe doamna Bogomileanu pînă în toamna anului 1944, cînd m-am prezen-

tat la Facultatea de drept, să-mi dau examenul de admitere, pe care l-am trecut spunînd sonetul Veneției de Eminescu, în fața unui profesor plictisit să tot audă cunoștințele sumare de manual juridic. Erau pe atunci manifestații de stradă cu dese ciocniri, și ca să ajung din Cotrocenii facultății pînă în Armenească, unde locuia doamna Bogomileanu, trebuia să fac drumul pe jos printre tramvaie răsturnate, trecînd printre convoaiele de manifestanți.

Doamna Cuna, auzisem din spusese altora, încetase de mult să mai coboare în stradă, chiar înainte de a atinge vîrsta înaintată pe care puțini i-o mai știau exact, stătea cu obloanele trase, micile cumpărături, se zicea, i le făcea un bătrîn valet, pe nume Eleonor, din fosta curte a mareșalului Prezan. Îmi anunțasem vizita la dînsa printr-o scrisoare tipărită pe un carton la o imprimerie de pe strada Antim, pe care o ținea un sîrb naturalizat ce avusese, pînă în momentul trecerii trupelor spre cucerirea Berlinului, și un magazin de închiriat puști de vînătoare. În sfîrșit, respectasem rigorile, cartonul cred că sosise la timp înaintea mea, am urcat scările spre apartamentul doamnei Cuna Bogomileanu, am tras de un șnur în fața unei uși de stejar care avea sus, la înălțimea ochilor, un pătrat de gratii de argint, în spatele cărora două șiruri de clopoței subțiri au început să cînte. Mi-a deschis un bătrîn îndatoritor, după gesturi poate să fi avut ceva din ceea ce fusese valetul Eleonor de la curtea mareșalului Prezan. M-am prezentat : „Filip". Bătrînul Eleonor a tăcut cu o umilă și respectuoasă nedumerire. Am spus că sînt așteptat și că mi-am anunțat vizita printr-o scrisoare. „Îngăduiți-mi să întreb dacă sînteți domnul seminarist ?" „Cred că pe mine mă așteaptă azi doamna Bogomileanu" — am răspuns puțin iritat ceremoniei bătrînului. „Ilustra noastră stăpînă, Cuna Bogomileanu, v-a lăsat un răspuns" — a zis bătrînul și m-a invitat în hol, rugîndu-mă să iau loc într-un scaun verde cu spătar

înalt. Mi-am amintit că se spunea că doamna Cuna nu are în casa cu ecouri tîrzii calendar și orologii, adică ziua și anul ar fi fost abolite, ce observam în vizita mea era că locuința trăia o altă dimensionare a timpului, printr-un portic al holului se zărea un fundal cu un enorm sistem de discuri albe care arătau mișcările și conjuncturile planetelor. Mi s-a adus o scrisoare pe o tavă, lîngă scrisoare o carte, un volum legat în piele, din 1847, imprimat la tiparnița lui Anton Pann. Cuna Bogomileanu îmi scria :

„Tinere Filip. Regret că trebuie să cobor puțin. E pentru întîia oară cînd mi se întîmplă lucrul groaznic de a coborî înainte de venirea unui oaspete. Mă vei vizita, sper, poate după întoarcerea dumitale de la Viena, unde nu mă bucur, îți vei face studiile. Praterul e banal, imitațiile de la Palatul Imperial al Vienei să le treci cu bine. Dumnezeu să-ți vegheze mintea și bucuriile. Cuna Bogomileanu." București, *noiembrie 1943.*

Am citit data scrisorii cu glas tare, noiembrie 1943. Venisem tîrziu, în 1944. Doamna Cuna Bogomileanu coborîse puțin, în noiembrie 1943, în adăpostul cartierului, în timpul unei alarme aeriene, și nu se mai întorsese niciodată. I-am scris totuși doamnei Cuna Bogomileanu, mulțumindu-i pentru investitura de tînăr peste timp pe care mi-o acordase și am înmînat răspunsul bătrînului stupid și descoperit Eleonor, care a zîmbit însă cu satisfacție că își poate îndeplini și postum o datorie față de stăpîna sa. Îi scriam doamnei Bogomileanu că n-am să mai pot veni niciodată acasă la dînsa din pricina unei greșeli nedemne pentru un tînăr, și-i ceream iertare. Dintre noi doi, cel întîrziat, cel cu ecouri tîrzii, eram eu, și trebuia să ispășesc. Cînd am părăsit locuința doamnei Cuna Bogomileanu, discurile albe arătau că luna începuse să intre în umbra solară a pămîntului.

Addenda

CÂNTECE DE CÂMPIE

OMUL DIN NISIPURI

Nisip alb, nisip întins,
Zi și noapte a tot nins.
Și mi-am pierdut urmele,
Ca mocanul, turmele.
Vine Crivățul, le scurmă,
Sînt sărac de n-am nici urmă.

Urmele zboară la nori
După cîrdele de ciori.

Caut unde-am fost — și plec,
Și pe lîngă mine trec.
Frică mi-e, și mi-e rușine,
Am să mă lovesc de mine,
Ziua, în amiaza mare,
Pe câmpul întins la soare.

Dar eu trec mereu și vin
Ca pe lîngă om străin.

CÂNTEC DE SEARĂ

Mă-ntorc acasă
Cu soarele asfințit în cămașă.
Cu praf dulce între măsele și dinți
Și cu oasele fierbinți.
Mă salt din oasele toate
Și calc între ziuă și noapte.
Îmi trece umbra pe lună
Și-i lasă pe frunte țărînă.
Pînă la ziua albă
Îmi răsar stelele între barbă și iarbă.

SALCÎMUL DIN BĂRĂGAN

Salcîm nalt, salcîm subțire,
Umbra ta, cîteva fire,
Stă pe lung, nu stă pe latul,
Atîrnă ca spînzuratul.
Și oricît o bate vîntul
N-atinge umbra pămîntul.
N-o ajung, și mult aș vrea
Să mă odihnesc sub ea,
Că mă arde dogoarea.

Umbră, să mă sui la tine,
Că tu nu cobori la mine.
Nu mă sui, a mai fost unul
Pe nume Costea Nebunul,
Sus la umbră s-a urcat,
De-o cracă s-a cățărat
Și pe câmpul gol și spîn
S-a spînzurat de salcîm.

HAINA

De m-ai vedea bătrîn, mamă,
Am îmbătrînit c-o haină.
Haina mea, minune mare,
Pleacă singură să are
Îndoită de spinare.
Ară haina fără mine,
Printre boi abia se ține.
O bate vîntu-ntre boi
Și-o întoarce înapoi.

Vine haina înspre mine
Să-mbrace oase străine.

Caut haina-n buzunare,
Dau de grăunțe și soare.
De m-ai vedea bătrîn, mamă,
Îmi crește grîul în haină.

COCOȘUL

A tăiat noaptea în zimți.
Creasta e mai sus de sfinți.
Pe cer, pieptul și pîntecul.
Prin urmele frînte ale zimților,
I-a țîșnit cântecul,
De la pintenii de rouă
La ciocul de lună nouă.
Cântatul suna a gheață,
Spartă de dimineață între stele
Peste câmpul de negură caldă.

Cînd să-l aflu mai bine cum cântă,
Cum își implîntă zimții culorilor
În noapte și în ghețuș,
Am văzut doar soarele
Topindu-i în urcuș aripile, ciocul,
Pintenii și ghearele.

DROPIA

Pe miriștea arsă și lată,
La dunga cerului spartă
De-o vizuină de soare,
Spre asfințit și răcoare
Se saltă un cap de șarpe
Printre năluci verzi de ape.

Șarpele cu cap de vultur,
Cu plete galbene-n jur,
La gît cu soarele roată,
Cu piept și sfîrcuri de fată,
Cu coroană de regină,
Cu aripile-n țărînă.
Stă cu pieptul dezgolit
Tremurat în asfințit.

Am cătat dropia-n soare
Că eram de-nsurătoare.
Mi-am dus mîna peste câmpi
Printre praf și printre ghimpi :

Am vîrît mîna în cer
Și am dat, vara, de ger.
Mi-a degerat mîna toată :

O-ntinsesem după fată,
Cînd s-o fur — prin degete
Mi-a trecut șarpele rece.

CERE GÂRLA OM

Curge Dunărea în somn
Geme ca un om
Cere gîrla om.
La cotlonul lui Ion
Se-ntoarce cu peştii în sus
Şi cu rădăcini de pom
Cere gîrla om.
Az-noapte pe rînd
Au căzut prispele în pămînt.
Mi-a venit apa la brîu
Cu streşine şi cu grîu.

ANDREI MORTU

Andrei Mortu din Săltava,
Hoţ de fete şi de mori,
A murit de patru ori.

L-a-mpuşcat întîia oară
Pe un piept de fată mare.
A vrut fata să-l îngroape,
Dar nu l-a găsit pe-aproape.
Numai hainele din pat
Sîngerate, le-a-ngropat.

Corbii trec, timpul se duce,
Haine goale zac sub cruce.

Andrei Mortu, gură dulce,
S-a sculat un deal să urce,
Că uitase să mănînce.
S-a ivit a doua oară,
Încerca un geam să sară
C-un picior de lemn de plop,
Într-o noapte la o moară.
L-a-mpuşcat din nou, să moară,
Şi-a căzut în noaptea chioară
Pleoscăind apa murdară.

I-a rămas lemnul de plop
În roata oprită-n loc.
S-a sculat Andrei din baltă
Că vroia apă curată.
S-a ivit şi-a treia oară
Pe câmp gol de Bărăgan,
Într-o vară, într-un an,
Pe la Conacul lui Ceară.
Şi era a treia oară
Făr-o mînă şi-o ureche,
Cu iarbă crescută-n ghete.
A cerut Andrei, să plece,
O cană de apă rece.
Ca să-i dea, Ceară Sucitul
I-a cerut în schimb cuţitul.
I l-a dat Andrei, iar Ceară
L-a-mpuşcat din nou, să moară.
A murit Ceară Sucitul
Şi-a-ngropat cu el cuţitul.

Nu putea Andrei să moară
Şi-a venit şi-a patra oară,
Era toamnă, era seară.
N-avea mîini bune s-apuce,
Picioare-ncotrò se duce

Numai ochii priveau dulce.
Era alb, albit şi-n gene,
Avea barbă şi-n sprîncene.
Nu putea Andrei să moară
Şi-a venit şi-a patra oară
Într-o margine de sat :
Spunea basme la copii
Prin tufişuri şi prin vii.
Dar aici l-a împuşcat
Şi nu s-a mai arătat.

SALCIA

Trăieşti într-o sărutare
Salcie fără spinare.
Stai cu faţa şi-nspre soare,
Şi-nspre apă la răcoare,
Şi eşti rece, şi eşti caldă,
Salcie, salcă de baltă.

Şi cînd vine apa mare,
Piere plopul, iarba moare,
Numai tu stai plutitoare
Peste lumea de sub apă.
Şi cînd piere apa moartă
Stai sub cer ca după poartă,
Salcie, fată înaltă.

M-am întors îmbătrînit.
Nu mai erai de găsit.
Te-a vîrît cineva-n foc ?
Te-a păscut vreun dobitoc ?
Am găsit un ciot în loc.
Iar din ciot creşteau lăstare
Cu fagure-n subţioare.
Te-ai iubit şi pe sub tină,
Cînd erai doar rădăcină..

OM FĂRĂ NOAPTE

Am priponit ziua albă
Și mi s-a-ncurcat în barbă.
Barba albă pe de-a-ntregul
Mă trage-n nisipul negru.
Pragul zilei dinspre noapte
Are casele surpate.

LUNCA VRĂBIILOR

Lunca mea cu cai mărunți
Îmbrezați cu scai în frunți.
Am furat cu ei iubite,
Că au iască la copite.

Lunca-i cu cărări pierdute,
Are nuferi pe cucute.
M-au cătat dușmanii-n luncă
Și-au uitat să se mai ducă.

Lunca mea-i plină de oase,
De-și fac vrăbiile case.

Cînd mă culcă jos o rană
Îmi vin vrăbiile-n palmă,
Și le las să ciripească,
Și le las să mă cunoască.

RUGĂ PE GHEAȚĂ

Zac pe Dunărea-nghețată,
Mi-e carnea de răni bălțată.
M-aș sălta în sus, pe coate,
M-apasă stelele toate.
M-apasă luna pe gură,
Mă ține-ntr-o mușcătură.
A intrat luna în mine
Și mă latră ca un cîine.

Taci, lună, nu mai lătra,
Taci că ne aude lumea,
Taci, în fiare nu mă da.
Îți dau din căldura mea,
Dunărea om dezgheța
Și-om aduce primăvara.
Îți dau pești și ierbi înalte,
Îți dau plopi și ape calde.
I-auzi, inima ce-mi bate
Printre apele-nghețate.
Gheața groasă nu se ține
A trosnit gheața sub mine :
Carnea mea arde și sapă,
Mi-a intrat o mînă-n apă.
Și mă-nțeapă-n degete
Dunărea caldă cu pește.

PIATRĂ SAU CÂNTEC DE DOBROGEAN BĂTRÎN

Cine blestemă și scurmă
De mă uit la mine-n urmă ?
Îmi văd tinerețea toată

Prefăcută-n colți de piatră,
Pietre sparte, de ierbi pline,
Mai bătrîne decît mine.

Piatră-i — tot — popa Custură,
Ploaia verde-i cîntă-n gură
Piatră-i clopotul, nu sună,
Și de el dascălu-atîrnă.
Mîna-i e de piatră spînă,
Cu tot ștreangul împreună.
Unde stă mîna pe ștreang
S-a strîns ploaia verde cheag.
S-a ros piatra și s-a supt,
Din mînă ștreangul s-a rupt.

Piatră-i ploaia, plouă var,
Picurii în așchii sar.

Piatră-i Chira la fîntînă,
Și sub soare, și sub lună.
Chira mea, Chiră satană,
Rămasă de fată vădană,
Mireasă fără cunună
Rezemată de fîntînă,
Stă sub soare și sub lună
Cu toarta găleții-n mînă.
A-mpietrit Chira, nebună.
Chiră, fă, Chiră de piatră,
Îți plînge ploaia pe față,
Ploaia din urmă, de piatră.

CÂNTEC DE DIMINEAȚĂ

Câmpie, cu porți dărîmate,
Cu ierbile-n cer vărsate.
Crește iarbă-n cer, și-n stele,
Și în călcîiele mele.
Întind mîna înainte
Și lovesc în soare un dinte,
Care tocmai răsărea,
În gingie sîngera.
Întind mîna înapoi
Și dau de noapte în toi.

M-am ridicat în picioare,
Mi-am văzut umbra pe soare.
Și de umbră, îngerii
Nu mai vedeau ugerii.
Au căzut îngerii-n iarbă
Din călcîie să îmi soarbă
Lumina scursă prin barbă.

Dau un pas să-mi tai cărare,
Mi-am julit degetul mare :
Dumnezeu stătea-n genunchi :

L-am sădit şi-l făcui trunchi,
Trunchi cu umbră de salcîm
Pentru cînd voi fi bătrîn,
Să am umbră şi răcoare
Cînd m-oi topi pe picioare
De-atîta lumină mare.

TRECĂTORUL PĂMÎNTULUI

Am împins un rîu în mare,
Mi-a rămas setea-n izvoare.

ALTELE –

DE SPUS PE NEŞTIUTE

ORZ PE VATRĂ
ÎN NOAPTEA ANULUI NOU SAU CÂNTEC DE FEMEIE TÎNĂRĂ

Lume-n jar, jar peste lume,
Pămîntule, nu mă spune.
Boabe rele, boabele,
Jarule, tu soarbe-le.
Boabe bune-aruncă-mi-le,
printre ele bob de aur, faur,
om de aur,
taur,
iute ca un graur.

Taur,
aur,
ban de aur,
să-ți rup zimții cu dinții,

să te-ndoi, din tine să fac doi,
din doi să fac trei, o mie din ei,
din o mie să fac unul,
în pat să te-arunc, pe piept să te culc.

Dinții tăi albi-pietricele
să-mi rîdă pe piept mărgele,
dragule,

magule.
Cît clipești din ochii negri
și arunci din ei scîntei
să-mi pui la urechi cercei,
dragule-mpăratule.

Culcă-ți ochii-n palma mea
ca să am în degete
inele cu pietre negre
dragule-săracule.

CUȚITUL DE AUR

Am trăit în stuf, pe plaur,
Și-am găsit cuțit de aur.

Am găsit cuțit de aur,
Printre oase, pe un plaur.

Flori am retezat cu el,
Colțul lunii de pe cer,
Un mistreț și-un corcodel.

Luna am zvîrlit-o-n apă,
Florile în pat de fată,
Mistrețul l-am dat la cîini,
Corcodelul la stăpîni.

Luna-n pat nu mă mai bate,
Cîinii nu mai dau să latre
Și stăpînii să mă cate.

MARTIE, NUNTĂ CU LACRIMI

Să tăceţi la cîrciumă.

Auzi, pămîntul se zdruncină.

Plînge o mireasă grea
În drum şi pe vreme rea.

Vrea să nască, vîntu-o-ndoaie,
Şi-o zvîrle în gheaţă şi ploaie.
Naşte-n vînt, cu crengile,
Pe pămînt, cu ierbile,
Pe-ntuneric fără cer,
Pîndită de lupi în ger.

Soarele o fi dormind.
Ce stearpă o fi-ncălzind ?

OMUL ŞI MOARTEA

Aram cu plugul la vale
Şi-mi săpam mormîntu-n cale.
Oricît plugul îl împingi,
Nu vezi moartea de opinci.

Aram cu plugul la deal,
Nu vedeam moartea de cal.

Mă uitam peste pămînt,
Nu vedeam moartea de vînt.

Moartea nu-i, ce-o fi cu ea ?
Că ştiam c-o să mă ia.

Nici sus moartea nu era.

Sta în vale şi rîdea,
Călare pe şeaua mea.

Mi-am uitat cuțitul meu
În-de căpătîiul tău.

Am pierdut cuțit de aur,
Altul nu găsesc pe plaur,

Plaurul s-a înecat,
Ghiolul e adînc și-i lat.
Luna-i mare și mă vinde,

Mistrețul mă ia în dinte,
Mă iau cîinii și stăpînii.

La tine nu-i loc în pat,
Te-ai lățit, te-ai măritat.

Te-am pierdut cuțit de aur,
Altul nu găsesc pe plaur.

Calc și pămîntul se crapă,
Intru-n el ca într-o teacă.

BĂTRÎNUL

Am rămas albit în câmp.

Ninge zăpada pe plug,
S-a dus pămîntul afund.

Pămîntul nu-l mai ajung
Să-l mai calc și să-l mai plîng.

Soare nu-i, doar umbra mea
Rămasă de cînd cu vara.
E-albită cu chiciure,
Îmi stă umbra țurțure,
Și trec stelele prin ea,
Trece marțea, vinerea.

DUDA CRUDA

Mă clatin de somn.
Mor furnicile în pom.
Dunărea îmi seamănă,
E sucită şi galbenă.

Nu mai vine Duda,
Cruda,

Paparuda,
În vara asta de scrum
Să joace goală în drum,
Să-i curgă sudoarea şiroaie
Pe pîntecul negru
Mursecat pe la şolduri de lupi
Şi să aducă ploaie,
De secetă să mă despoaie.

N-o mai aşteptaţi pe Duda.

Am văzut-o trecînd culcată
Pe Dunăre, înecată.

CALOIENII
fragment

Ioane,Ioane,
Gheorghe, Andrei şi Miroane,
Cum te mai duci, tu, străine,
Nu te uiţi la vremea mea,
Ai lăsat-o şi pe-a ta,
Şi te duci pe Dunăre,
Pe scîndură, bulgăre,
Îngroşi apa şi valul,
În urma ta creşte malul.

ARGUMENT LA RETIPĂRIREA DE FAȚĂ

În cuvîntul care prefața prima ediție a volumului de Cântece de Câmpie, *autorul lasă să se înțeleagă un lucru, anume că aceste* Cântece *îi aparțin, sînt creația lui personală și nu preluări de texte folclorice „prelucrări" etc.*

O legătură de fond, susține autorul (așa cum a spus-o și cu alt prilej) este între universul spiritual al lumii din „Iarna bărbaților" și între versurile din Cântece de Câmpie *(tipărite în volum în 1968, cu trei ani adică după apariția într-o carte a nuvelelor).*

Cântece-le de Câmpie *ar fi un mic codice care ar cuprinde* documentele lirice *ale teritoriului sever pe care se desfășoară proza din „Iarna bărbaților" (după cum ele cuprind în germene și imagini transmise mult timp după aceea, la o altă măsură, dimensiunilor teritoriului imaginar din „Cartea Milionarului").*

De fapt, lucrul autorului la Cântece de Câmpie *— deși acestea tipărite mai tîrziu decît povestirile — a fost anterior, cel mult concomitent, în unele cazuri, cu scrierea nuvelelor. Cea mai simplă dovadă : aproape în proza tu-*

turor nuvelelor apar din cînd în cînd imagini și versuri „trase“ din Cântece, *versuri spuse de un personaj sau altul în împrejurări sau dispoziții potrivite, ori imagini transpuse în limbajul specific prozei (v. nuvelele :* Mistreții erau blînzi — *versuri din* Cântec de dimineață *și o imagine fugară a lui* Andrei Mortu *transmisă din substanța baladei cu același nume ;* Dropia — *versuri din* Orz pe vatră *și din* Cântec de seară ; Satul de lut — *versuri din* Caloienii ; Vară și Viscol — *versuri din* Haina *etc.). Nemaivorbind că pentru un ochi care a urmărit atent cronologia scrierilor autorului și circulația motivelor și personajelor de la* Cântece *la nuvele și de aici la „Cartea Milionarului“ — e limpede că cele mai multe* Cântece de Câmpie, *pînă a fi strînse în volum, au fost tipărite în revistele literare cu mult înainte de editarea nuvelelor. (Amintim în acest sens grupajul celor opt* Cântece *publicate la începutul anului 1963, în rev. „Luceafărul“ nr. 3/110 din 1 februarie.) Dar nu puține* Cântece *au apărut și mai înainte de această dată. De pildă, cîntecul* Salcîmul din Bărăgan *apare prima oară în anul 1960 — la acea dată inclus într-un reportaj-eseu publicat în „Gazeta Literară“ nr. 14/316 din 31 martie ; cîntecul a fost retipărit în volumul de publicistică apărut la E.P.L., în același an, și apoi într-un grupaj cu alte numeroase cântece în rev. „Ramuri“ nr. 6/11 din 15 iunie 1965.* „Salcîmul din Bărăgan“ este prima scriere a autorului în care apare imaginea lui Costea Nebunul — zis și Pierdutul — personaj rătăcitor prin câmpia toridă și secetoasă în căutarea unui copac cu umbră și răcoare ; *această imagine e reluată și extinsă apoi, în nuvela* Masa cu oglinzi *și în special în povestirea „Vieți provizorii“ — publicată ceva mai tîrziu în „Gazeta Literară“ nr. 43/782 din 26 octombrie 1967 ; iar din aceste scrieri imaginea este proiectată mai tîrziu în* Cartea Milionarului *— 1977 —* *în fabuloasa biografie dicomesiană a „regelui nebun al câmpiei“, supranumit de autor* Constantin Pierdutul I-iul, Intregitorul, Regele tuturor Nenorociților. *Ușor de observat atenția constantă și continuă acordată acestui personaj (lucru detectabil și în cazul altor motive sau personaje) : între prima imagine a lui Costea sau Constantin, dată de autor în 1960, și aceea extinsă și conturată din nuvelistica sa, este o distanță de aproape zece ani, iar în ceea ce privește distanța de timp parcursă de autor între imaginea primară schițată în* Salcîmul din Bărăgan *și imaginea complexă a personajului din* Cartea Milionarului *pot fi numărați aproape douăzeci de ani.*

Și pentru a face mărturisită o idee scumpă autorului, privind constituirea scrierilor sale într-un univers unic : pe cînd își crea teritoriul pe care se petrece acțiunea nuvelelor și se întretaie destinele personajelor și pe cînd se prefigurau abia liniile mari ale lumii imaginare ce avea să fie cuprinsă în Cartea Milionarului, *scriitorul s-a simțit atras să inventeze și o lirică sui-generis, care să convină solului și naturii spirituale a eroilor săi.*

AUTORUL

CUPRINS

CATALOG „BIBLIOTECA PENTRU TOȚI"

1989

1314—1316. X X X — *Nuvela chineză medievală*, 3 vol. (I. *Poznele dragonului trîndav* ; II. *Cămașa din perle* ; III. *Șerpoaica albă*). Traducere din limba chineză și note de Toni Radian. Traducerea versurilor de Toni Radian și Florentina Vișan. Prefață de B. Wechsler.
XXX+268 pag. ; 288 pag. ; 272 pag. ; 24 lei

1317—1318. EMILE ZOLA — *Cucerirea orașului Plassans*, roman, 2 vol. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Angela Cișmaș.
XLVI+260 pag. ;288 pag. ; 16 lei

1319. W.D. HOWELLS — *Vară indiană*, roman. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Maria-Ana Tupan
XXIX+336 pag. ; 8 lei

1320—1321. PERPESSICIUS — *Scriitori români*, vol. III—IV. Antologie alcătuită în redacție de Tudor Păcuraru.
288 pag. ; 288 pag. ; 16 lei

1322—1323. STENDHAL — *Viața lui Henry Brulard. Amintiri egotiste*, 2 vol. Traducere, prefață și note de Modest Morariu. Tabel cronologic de Tudor Păcuraru.
XVI+244 pag. ; 288 pag. ; 15 lei

1324. ANA BLANDIANA — *Poezii*. Prefață de Eugen Simion. Notă bibliografică de Elena Murgu.
XXXIII+238 pag. ; 8 lei

1325—1326. MIHAI EMINESCU — *Poezii,* 2 vol. Cuvînt înainte de Tudor Arghezi. Prefață și antologie de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. Tabel cronologic de Ion Crețu.
LXIII+206 pag. ; 286 pag. ; 16 lei

1327—1328. MIHAI EMINESCU — *Proză literară,* 2 vol. Prefață de Adrian Anghelescu. Tabel cronologic de Ion Crețu.
LXXXII+190 pag. ; 270 pag. ; 16 lei

1329—1330. PERPESSICIUS — *Eminesciana,* 2 vol. Ediție îngrijită de Dumitru D. Panaitescu. Prefață de Al. Piru. Tabel cronologic de Teodor Vârgolici
XX+268 pag. ; 272 pag. ; 16 lei

1331. DJUBRAN KHALIL DJUBRAN — *Aripile frînte,* roman. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Daniela Firănescu.
XXXIII+254 pag. ; 8 lei

1332—1334. JAN POTOCKI — *Manuscrisul găsit la Saragosa,* roman, 3 vol. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Mihai Mitru.
LXVI+222 pag. ; 320 pag. ; 304 pag. ; 24 lei

1335. MARIA BANUȘ — *Carusel,* versuri. Prefață de Nicolae Manolescu. Notă bibliografică de Sorin Banuș.
XXVI+246 pag. ; 8 lei

1336—1337. GALA GALACTION — *Romane,* 2 vol. (I. *Papucii lui Mahmud ;* II. *Roxana. Doctorul Taifun*). Prefață și tabel cronologic de Teodor Vârgolici.
LIV+170 pag. ; 264 pag. ; 14 lei

1338—1339. NAGHIB MAHFUZ — *Es-Sukkariyya,* roman, 2 vol. Traducere și note de Nicolae Dobrișan
288 pag. ; 272 pag. ; 16 lei

1340. PREM CHAND — *Un pumn de grîu,* povestiri. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Agop Bezerian.
XXI+266 pag. ; 8 lei

1341—1342. X X X — *Mari gînditori și filozofi francezi ai veacului al XIX-lea,* 2 vol. Antologie, prefață, tabel cronologic și note de Alin Teodorescu. Traducerea textelor de Adriana și Călin Anastasiu.
XLII+229 pag. ; 240 pag. ; 15 lei

1343—1344. REȘAT NURI GÜNTENKIN — *Pitulicea,* roman, 2 vol. Traducere, prefață, tabel cronologic de Viorica Dinescu.
XXXIX+214 pag. ; 272 pag. ; 15 lei

*

6. ION CREANGĂ — *Povești. Amintiri. Povestiri* (reeditare). Prefață și tabel cronologic de Al. Piru.
XXX+306 pag. ; 8 lei

1990

1345. PERPESSICIUS — *Scriitori români,* vol. V. Antologie alcătuită în redacție de Tudor Păcuraru.
302 pag. ; 8 lei

1346. WASHINGTON IRVING — *O diligență medievală,* schițe și povestiri. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Suzana Carmen Dumitrescu.
XXXIX+243 pag. ; 8 lei

1347. RING LARDNER — *Călătoriile lui Gullible,* povestiri. Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Ioana Rotaru.
XXXII+266 pag. ; 8 lei

1348—1349. THÉOPHILE GAUTIER — *Istoria romantismului,* 2 vol. Traducere și note de Mioara și Pan Izverna. Prefață și tabel cronologic de Irina Mavrodin.
XXI+240 pag. ; 283 pag. ; 20 lei

1350. X X X — *Antologie de poezie chineză modernă și contemporană.* Selecție, traducere și note biografice de Alexandru Andrițoiu și Ioan Budura. Prefață de Zou Difan.
XIII+288 pag. ; 31 lei

1351—1352. TUDOR ARGHEZI — *Poezii,* 2 vol. (I. *Cuvinte potrivite ;* II. *Stihuri pestrițe).* Antologie și tabel cronologic de Mitzura Arghezi și Traian Radu. Prefață de Liviu Papadima.
vol I, XXI+285 pag. ; 29 lei
vol. II, 287 pag. ; 27 lei

1353. GEORGES COURTELINE — *Domnii hîrțogari,* roman ; *Scenete și povestiri.* Traducere, antologie, prefață, tabel cronologic și note de Nina Ivanciu.
XXV+298 pag. ; 28 lei

1354. X X X — *Valori eterne ale poeziei hispane.* Traducere, prefață și note biobibliografice de Darie Novăceanu (apărut în 1991).
XIV+290 pag. ; 33 lei

1355—1356. CAMILO CASTELO BRANCO — *Romane,* 2 vol. (I. *Unde este fericirea ?* II. *Un om de onoare).* Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Micaela Ghițescu (apărut în 1991).
vol. I, XXVIII+276 pag. ; 39 lei
vol. II, 224 pag. ; 31 lei

1357. MIHAIL SADOVEANU — *Cîntecul amintirii,* povestiri. Prefață de Constantin Cubleșan. Antologie și tabel cronologic alcătuite în redacție de Tudor Păcuraru.
XXXII+272 pag. ; 30 lei

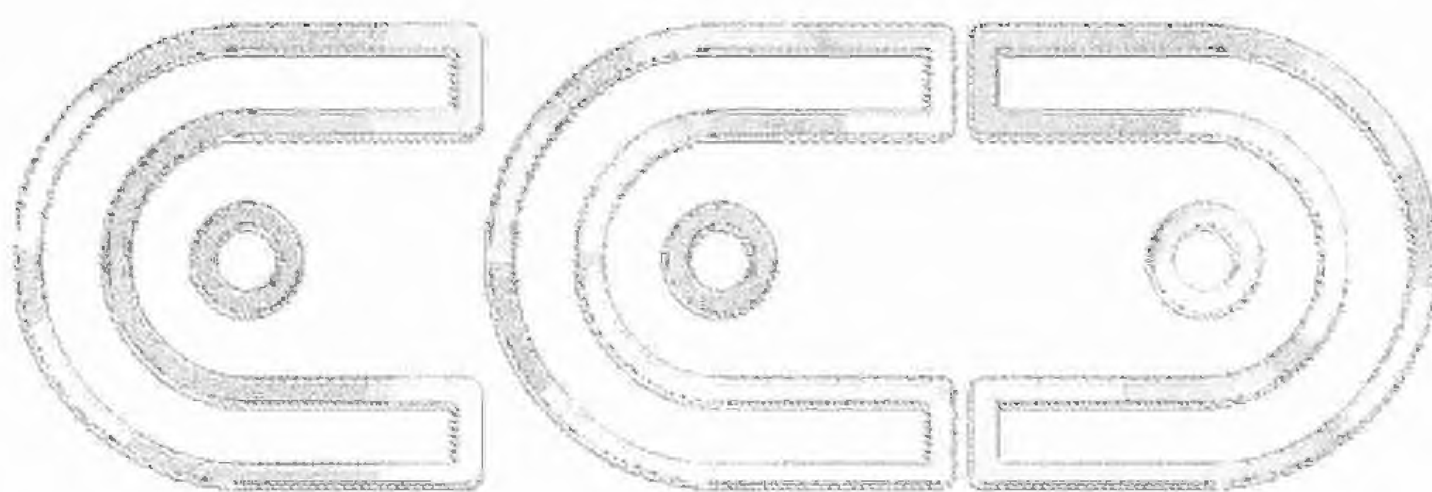
1358—1360. JOSÉ MÁRMOL — *Amalia,* roman, 3 vol.. Prefață și tabel cronologic de Andrei Ionescu. Traducere de Maria Ilie.
vol. I, XXXVIII+250 pag. ; 27 lei
vol. II, 288 pag. ; 27 lei
vol. III, 256 pag. ; 27 lei

1991
(ianuarie—februarie)

1361—1362. MIRCEA ELIADE — *Noaptea de Sînziene,* roman, 2 vol. Prefață de Dumitru Micu. Cuvînt înainte, tabel cronologic și ediție îngrijită de Mircea Handoca.
vol. I, LXXVIII+338 pag. ; 40 lei
vol. II, 416 pag. ; 40 lei

1363. MARCUS ANNAEUS LUCANUS — *Farsalia (Despre războiul civil).* Traducere, prefață, tabel cronologic și note de Dumitru T. Burtea.
XXXII+248 pag. ; 35 lei







Scanare și prelucrare digitală



de

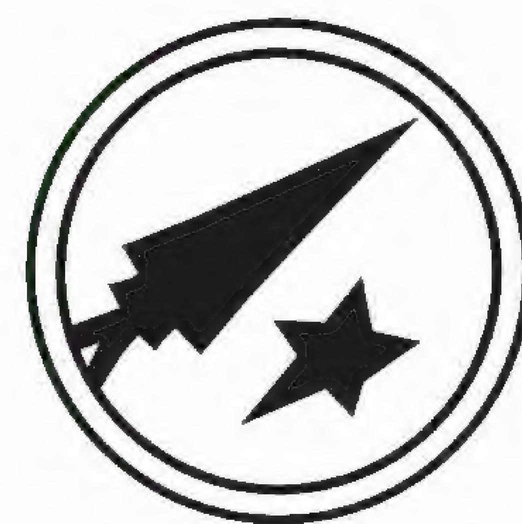




Anonim



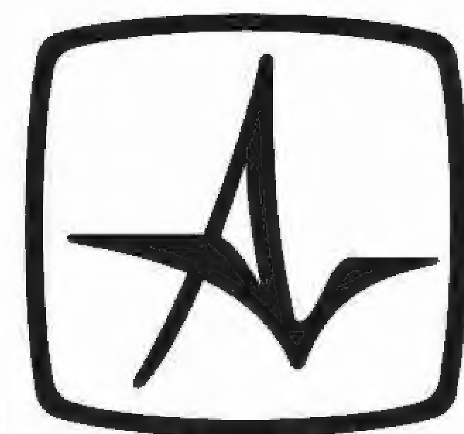
și



CAT Graur



Antwerpen







2024

